ЮРІЙ ЯРМИШ

ЛЕТЮЧЕ ДЕРЕВО

ЮРІЙ ЯРМИШ ЛЕТЮЧЕ ДЕРЕВО

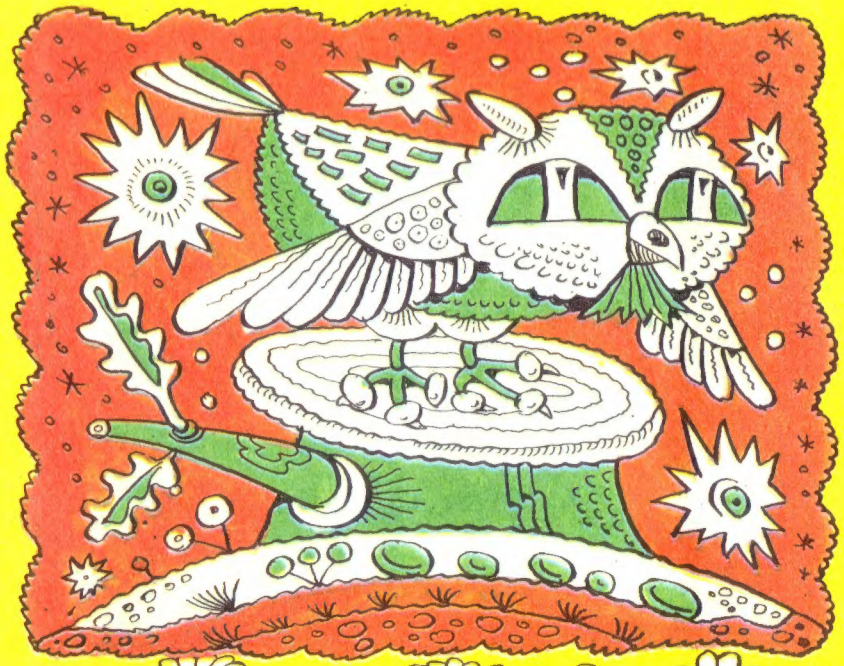

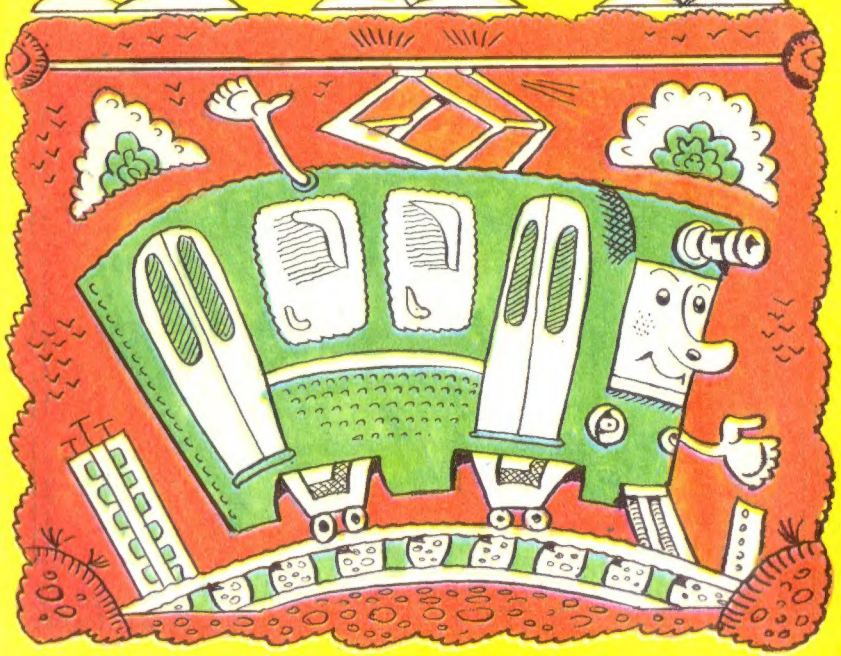

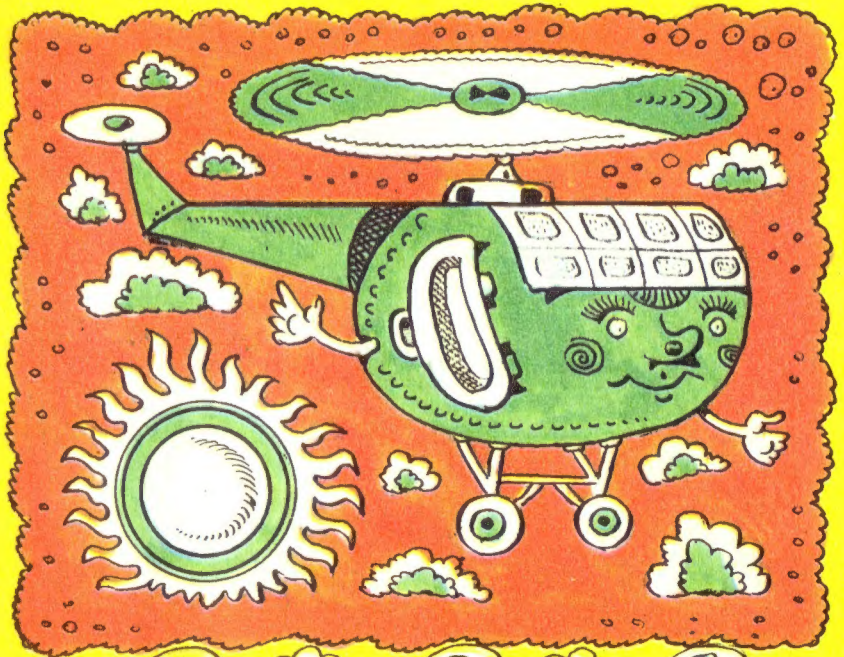

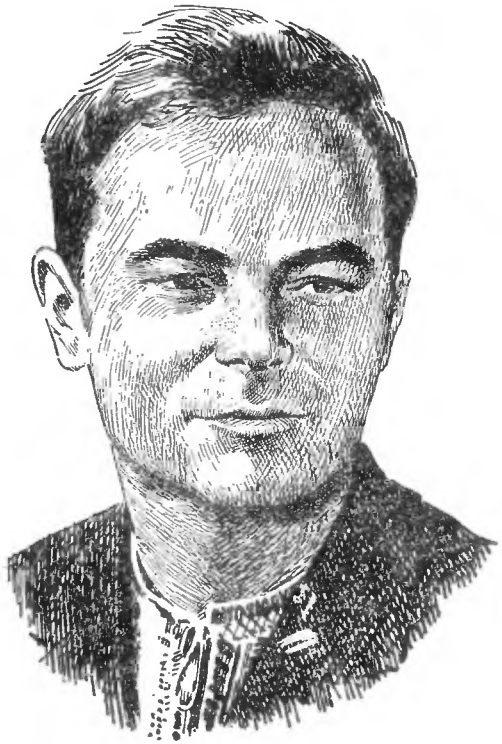

ЮРІЙ ЯРМИШ

ЛЕТЮЧЕ ДЕРЕВО

Казки

Для молодшого
шкільного віку

Передмова
ВАЛЕНТИНА БИЧКА

Малюнки
ВАДИМА ІГНАТОВА

КИЇВ «ВЕСЕЛКА» 1985

У2
Я75

Юрий Ярмыш — известный украинский советский писатель, заслуженный работник культуры Украинской ССР, лауреат премии Ленинского комсомола Украины имени Николая Островского. Его перу принадлежат многие поэтические сказки — о борьбе добра и зла, о честности и трудолюбии, верности родной земле, об увлекательных приключениях, а также веселая и остроумная сказочная повесть «Самый сладкий Марципан». Эти произведения и составили сборник «Летучее дерево». Книга издается к 50-летию со дня рождения автора.

Рецензент
ОЛЕКСАНДР ПАРХОМЕНКО

Ярмиш Ю. Т.

Я75 Летюче дерево: Казки. Для мол. шк. віку / Передм. В. В. Бичка; Мал. В. М. Ігнатова.— К: Веселка, 1985.— 304 с., іл.

Казки українського радянського письменника, лауреата премії Ленінського комсомолу України ім. М. Островського про боротьбу добра і зла, про чесність і працьовитість, про цікаві пригоди дітей.

Я $\frac{4803010200-130}{M206(04)-85}$ 142.85. У2

© Видавництво «Веселка», 1985, упорядкування, ілюстрації

КАПІТАН ЗОЛОТОГО КОРАБЛИКА

Кажуть, що світ людині одкривають матері та казкарі...

Не будемо такими категоричними. Мабуть, у цьому великому діянні є й батькова частка, належить у ньому щось і дідові, й бабі, вчителеві, сусідам і навіть дворському Рябкові, двом дубам під вікном, ручаєві за хатою, лугові і, звичайно, друзям-ровесникам, які все знають, все бачили і — слово честі! — розмовляли з мавкою учора в березняку...

Але казкарі (до яких належать і мати, і дід, а найчастіше баба), і казкарі-письменники зокрема,— саме вони відкривають той великий-превеликий світ. Зазирнеш у нього — ой леле! Усе, з чим доведеться тобі у своєму житті стикатися, боротися, дружити, усе, що в житті є гарного і потворного, доброго і злого, веселого і сумного,— там, у тому світові, ходить і бігає, плаває і літає, ніжить і кусає, запрошує і лякає... І так тебе тягне у цей світ, як би там не було часом страшно, часом холодно і непривітно...

І, звичайно, передусім ти побачиш там свій золотий кораблик, на якому попливеш по хвилях життя. У кожного він неоднаковий. У когось схожий на домашню діжу, повну пахощів хліба. В іншого — на материні ночви, від яких лине пісня роботящих, дбайливих рук. А третій осідлав вершину осіннього клена і мчить на ньому у незнану, всю в пригодах і злигоднях путь.

А ти, наш читачу, зараз виїдеш у дорогу на іншому золотому кораблику, теж вабливому і манливому, теж

чарівному і всемогутньому, як і всі золоті кораблики казки, пісні. Та хоч він і казковий, але не примарний, хоч чарівний, зате не уявний. Він змайстрований, зроблений розумом, серцем і талантом людини, людини-письменника, людини-казкаря.

І звуть ту людину — Юрій Ярмиш. І живе він не за синіми морями, не за дальніми горами, а в хорошому нашому місті Києві, щодня їздить на роботу в тролейбусі і пише книжки для дітей. За свої казки, зібрані у книжках «Золотий кораблик», «Сонечко», «Вовчі окуляри», він удостоєний високого звання лауреата Республіканської комсомольської премії імені Миколи Островського (1974 р.). Я не буду тут переповідати, що зустрінеш ти, пливучи на його золотому кораблику.

Це — велика таємниця.

І розгадаєш її ти лиш тоді, коли вся дорога твоя уже буде позаду.

А скажу лише, що Юрій Ярмиш майстрував свій корабель дуже довго і старанно. Коли йому спало на думку будувати кораблик, він почав не з креслень, не з заготівлі будівельного матеріалу. Він пішов до майбутніх пасажирів того ще не створеного корабля, до дітей. Він пішов до них, познайомився з ними і полюбив їх навіки. Без любові нічого у світі не створиться, а тим паче золотий кораблик, а тим паче казка.

По секрету скажу вам, що був у нього великий запас. (Іще більший секрет відкрию — був той запас і лишився в нього, і ніколи, до кінця життя самого, він не вичерпається.)

Звуть той запас, тее золото по-різному. Тільки в письменників найчастіше він зветься талантом.

Та який не звичайний він, Юрій Ярмиш, хоч і друзів у нього багато і він щиро із ними з усіма розмовляє, а і в нього є свої таємниці, секрети. І найбільший з секретів — уміння, майстерність.

От узяв він любов до дітей, свій талант літературний і уміння цікаво писати, склав докупи — і почав будувати золотий кораблик.

Довго, кажу, майстрував. Місяці, літа, може, й десятки вже років минуло.

Тепер є цей золотий кораблик. Ось він. Будь ласка! Сідай, подорожуй, дорогий читачу!

Є у цьому кораблику все: сміх і сльози, правда і кривда. Ти зустрінешся з ними. І хоч що б там не сталось, а завжди в цім кораблику сміх дужчий, ніж сльози, правда сильніша від кривди, день могутніший від ночі, трудолюб переможе лінивця.

Казкар Юрій Ярмиш тебе не покине у твоїй мандрівці по великому світу. Він на тому золотому кораблику капітаном. А тому і безпечно тобі, а тому нічого лихого з тобою не станеться. Тільки й сам будь уважний. Придивляйся до всього, прислухайся. Кожне слово зумій зрозуміти. Буде тобі весело. Буде тобі й сумно. Будеш ти за когось радіти. Будеш когось жаліти. А когось боятись. А когось ненавидіти.

А когось би навіть побив — такий він недобрий.

Тільки ні. Не скажу більш нічого. Бо так і саму велику таємницю можна передчасно відкрити. А до неї ж далеко ще.

Вона десь у середині книжки, у самій глибині золотого кораблика.

«Золотий кораблик» — це казка. І все в цій книжці — казки, казки, казки... Може, хтось подумає, ніби казка — неправда.

Тільки той, хто думає так, сам правди не знає.

В казці правда живе, як сіль у хлібі. Не помацаєш, не відсієш, а попробуєш — з сіллю. Хто б без солі їв хліб? Та ніхто.

Правда в казці, як вітер в осінньому лісі. Ніби був тільки осьде, а вже далеко шумить. Тільки ні, він не зник назавжди, знову тут, біля тебе.

Казка — це життя, це світ. Тільки бачиш його ти не простим оком. На світ казки, на казкове життя треба оком дивитися тим, що у тебе в серці. Подумай, є воно в тебе? Звичайно, що є. Значить, все ти у казці зрозумієш і дійдеш до всього.

А якщо в когось нема того ока, хай до казки тоді й не береться, він нічого у ній не побачить, на золотий кораблик хай і не сідає, бо з місця не зрушить.

Казку може створити лиш той, хто багатий на думки, багатий на мрії, на любов до людей, до правди, до світла. Юрій Ярмиш такий.

Казку зумів написати він добру, його золотий кораблик не хисткий — міцний і моторний. Тож сідай, читачу! Полетіли!

Валентин БИЧКО,
лауреат премії Ленінського комсомолу України
ім. Миколи Островського
та Республіканської літературної премії
ім. Лесі Українки

ЧАРІВНІ СТЕЖКИ

ЗАЙЧАТКОВА КАЗОЧКА

Бігло лісом сіреньке Зайчатко.

Стриб-скік! Стриб-скік!

Гульк, а на стежці лежить... казочка.

Перегорнуло Зайчатко сторінку. Ой, як сподобались йому малюнки! І червона морквинка, і білий кролик, і веселий їжачок. І написана казочка була великими літерами. Тільки Зайчатко все одно читати не вміло.

Взяло воно казочку під пахву, скаче лісом і думає: «Якби мені знайти кого-небудь, хто читати вміє. Це, мабуть, дуже цікава казочка!»

Тільки подумало так Зайчатко — назустріч Лисиця.

— Добридень, Зайчику! Що в тебе за книжка? — питає.

— Це казка, тітонько Лисице! Ось які малюнки гарні! Почитайте, будь ласка, а я послухаю!

— Добре, Зайчику! — погодилася Лисиця.

На пеньок сіла, книжку розкрила, лапою по рядках водить:

— Жили-були дідусь та бабуся. І була в них курочка. Несла вона смачні яєчка, а ще смачнішою була сама курочка...

— Ні, тьотю Лисице,— перебило Зайчатко.— Ви не так читаєте. Тут намальована морквинка, білий кролик і веселий їжачок.

— Ти бач, Зайчисько нікчемний! — образилась Лисиця.— Мені, Лисиці, віри не йме! Ану тікай, поки цілий!

І книжку на землю кинула. Підняло Зайчатко книжку, далі пострибало. А на дорозі — Сірий Вовк, хазяїн того лісу.

— Добридень, дядю Вовче! — привіталося Зайчатко і книжечку простягнуло.

— Добридень, косоокий! — відповідає Вовк, а сам дивується: — Навіщо мені твоя книжка?

— А ви почитайте, дядю! — прохає Зайчатко.— Це, мабуть, цікава казочка.

— Казочка? — перепитав Вовк.— Ну, гаразд, косоокий, можна й — ха-ха! — почитати...

Розкрив книжку, до очей підніс. Подумав і каже басом:

— Жила-була бабуся. І було в неї сіреньке козеня. Смачне-пресмачне...

Зайчатко послухало трохи вовчу казку, а далі й зазирнуло в розкриту книжечку. Зазирнуло та з дива аж лапками сплеснуло:

— Дядю Вовче, ви ж читати не вмієте. У вас малюнки в книжечці догори ногами!

— У-у-у! — розсердився Вовк і шпурнув книжку далеко в кущі.— Забирайся, а то з'їм.

Дивись-но, читати, каже, не вмію! Всі казки — про смачних козенят. У-у-у!

Підхопило бідне Зайчатко свою книжечку і побігло, не бачачи перед собою дороги. З переляку очі в нього ще більше перекосилися, і не помітило Зайчатко, як опинилось на руках у хлопчика, що в лісі гриби збирав.

— Заспокойся, Зайченятко, заспокойся, сіреньке! — сказав хлопчик ласкаво і погладив Зайча.— Хто скривдив тебе?.. А це що, казочка? Які малюнки цікаві! Нумо, почитаємо її!

І прочитав хлопчик сірому Зайчаткові казочку, що була у книжці,— про білого кролика і веселого їжачка.

— А тепер, Зайчику, тобі пора до мами,— сказав хлопчик і простягнув йому казочку.— Рости скоріше, вступай до лісової школи і теж навчишся читати.

— Неодмінно! — сказало Зайчатко. І в зелених кущах майнув його смішний хвостик. От і все.

СЛОНЯТКО, ЩО ЛЮБИЛО ТАНЦЮВАТИ

Жило собі в зоопарку Слонятко. Воно мало великі грубі ноги й маленького хвостика. Про хобот я вже не кажу: він був смішний.

А очі Слоняткові завжди із заздрістю дивились на сусідню огорожу, де жила Страусиха із своїми страусенятами — найкраща танцюристка в зоопарку.

Неподалік від зоопарку стояв дім, звідки часто линула гарна музика.

Почувши музику, Страусиха говорила своїм страусенятам:

— Нумо всі до танців! Жвавіше підіймайте ніжки! Вище!

Ой, як заздрило страусенятам Слонятко! Воно ладне було й цукерок зректися, аби навчитися й собі до ладу вимахувати ніжками й легко присідати і обертатись навколо себе.

І вночі, щоб ніхто не бачив, Слонятко стало вчитися танцювати.

Але це не сподобалось лютій мавпі Горилі.

— І чого ти гупаєш своїми ножиськами! — сердилась вона.— Сон мені такий цікавий про африканські джунглі перебив. Танцюєш, як Слон!

І Слонятко, тяжко зітхнувши, кинуло танцювати.

Але одного дня воно таки зважилось і попрохало найкращу в зоопарку балерину Страусиху:

— Чи не могли б ви й мене навчити танцювати?

Страусиха прискіпливо оглянула пухкенького Слоника й промовила:

— Стань-но на одну ногу, а другу зігни в коліні.

— А третю ніжку? Що мені з третьою ніжкою робити? — занепокоїлося Слонятко.

— З якою третьою? — розгнівалась Страусиха.

— Ось із цією! — Слонятко підняло третю ніжку.— У мене ж іще одна ніжка є,— боязко зауважило воно, тупцюючи всіма своїми чотирма ногами.

— Ох,— розгнівалась Страусиха.— Кому потрібні чотири ноги! Ти тупцюєш, як Слон! Он глянь, як танцюють страусенята!

Слонятко мало не заплакало... Але жоден Слон іще ніколи не зрікався того, що намірився зробити. І наше Слонятко теж, хоч і мале було, та вперте. Придивилося воно, як сторож увечері зачиняє за ним велику клітку... І якось на світанку зняло хоботом защібку й нищечком вийшло з клітки.

Боязко озираючись, щоб часом хто не помітив його, Слонятко подалося в той бік, де стояв великий дім із широкими вікнами і звідки з ранку до вечора лунала музика. Якби воно вміло читати, воно помітило б напис: «Балетна школа».

Слонятко поторсало хоботом ручку на дверях. Не відчиняються...

«Мабуть, ще рано, почекаю в скверику»,— вирішило воно.

І коли нарешті почулась музика, Слонятко подалося до будинку.

Серце в нього калатало... Але що це? Воно не могло втиснути в двері навіть голову!

Спробувало повернутись — але пройшов лише куценький хвіст!

Яка невдача!

Що ж робити?

Слонятко зазирнуло у велике вікно до кімнати. Там під музику танцювали дівчатка, і кожна трималась довгої жердини вздовж стіни, то присідаючи, то підіймаючи стрункі ніжки.

Слонятко й собі стало присідати, по черзі підіймаючи ноги, йому навіть краще було тут, на вулиці,— вільно, і така гарна музика линула з вікна!

Слонятко озирнулось — чи бачить хоч хтось, як гарно воно танцює!

Справді, неподалік стояли хлоп'ята з портфелями — тільки вони реготали:

— Ой, яке Слоненя!

— Гляньте, воно танцює! Як смішно!

Слонятко знітилося і попленталося в зоопарк до своєї клітки. А вночі, коли всі звірі й птахи поснули, воно гірко заплакало.

А потім довго тяжко зітхало й витирало хоботом сльозинки, аж поки не розвиднілось.

А вранці до його клітки підійшов чоловік, що

був найголовнішим у зоопарку,— всі його завжди слухалися. Він був не сам, а з сивим невеличким дядечком у брилі.

Слонятко злякалось. Може, найголовніший у зоопарку чоловік вже знає, що вчора воно без дозволу ходило до міста, і гнівається?

Поки Слонятко розмірковувало, дядечко в солом'яному брилі взяв його з клітки і повів з собою. Вони йшли містом, і всі давали їм дорогу — навіть тролейбуси, що були високі й товсті, наче дорослі слони.

«І як воно так сталось? — здивовано думало Слонятко.— Куди ж це ведуть мене?»

Воно не знало, що Сивий Чоловік ще вчора помітив його з вікна трамвая, коли воно танцювало, і довго розшукував його...

І ось Слонятко побачило величезний будинок — круглий, навіть даху не видно. Слонятко вільно пройшло у ворота. Там, всередині, у клітках сиділи гривасті леви, смугасті тигри, бурі ведмеді. Вони цікаво й доброзичливо оглядали Слоника і вурчали. То в них було за вітання.

За хвилину Слонятко стояло на круглій площадці, всипаній піском, як африканська пустеля. Площадку огороджувала низенька стінка, а за нею на всі боки аж під самісіньку стелю підіймались крісла.

— Ти в цирку. І зараз ми почнемо урок! — сказав Чоловік, що привів його, і дав знак музикантам.— А ти, Слонятку, слухай уважно музику і роби, що я тобі казатиму. Спочатку навчись згинати правильно ніжку...

Так наше Слонятко стало жити і вчитись у Сивого Чоловіка. Ох, і нелегко ж йому було, хоча воно й дуже любило танцювати. Сивий учитель якось навіть розсердився на нього. Це було тоді, коли Слонятко навчилося ставати на дві передні ноги, а задніми метляти високо в повітрі. Слоняткові здавалося на радощах, що воно може й на голову стати. І справді, зробило так!

Але тієї ж миті з таким гуком гепнулося на спину, що музиканти кинули грати і злякано позбігалися вниз. Ой, як боляче і соромно було Слоняткові, воно навіть очі звести боялося.

— Хто ж це, танцюючи, стає на голову? — дорікав йому Сивий Чоловік.— Це дуже негарно! Я тебе вчу танців, а не акробатичних вправ. Адже скоро в нас прем'єра.

Такого слова Слонятко ще ніколи не чуло. І вночі спитало Смугастого Тигра, що воно означає.

— О! — вражено блимнув жовтими очима Смугастий Тигр.— То ти вже виступатимеш?! Так називається перший виступ.— Він іще хотів щось сказати, але, мабуть, не зумів, бо тільки незручно якось переступив з лапи на лапу.

Та Слоняткові й не треба було нічого казати, в нього й так серце похололо.

І от настав день прем'єри. Слонятко зазирнуло крізь дірочку в завісі... Цирк був повнісінький.

На арену вийшов високий красень у чорному блискучому костюмі і оголосив, що зараз виступатиме незвичайне Слонятко. Слонятко-танцюрист!

Світло від прожекторів вдарило Слоняткові в очі. Всюди були люди. Гриміла музика.

І Слонятко розгубилося. Музика грала, а воно на виду у всіх глядачів... стояло!

І тут почувся знайомий лагідний голос:

— Ну ж бо, Слонятку!

Це говорив Сивий Чоловік.

— Спокійно, Слонятку. Ліву передню ніжку вперед, правою задньою притупуй!

Слонятко виставило ліву передню ніжку, задньою правою швидко притупнуло і... заспокоїло-

ся. Глянуло у зал — зовсім не страшно! Всі навкруги усміхаються. Цілий оркестр грає лише для нього.

І тоді Слонятко стало в лад притупувати. Спочатку чотирма ніжками, а потім звелося на дві задні ніжки — і на двох задніх стало притупувати, а передніми плескало, наче в долоні. А далі як пішло навприсядки!

Всі, хто був у залі, аплодували Слоняткові.

— Який прекрасний танцюрист! — раділи всі.

Коли Слонятко скінчило танець і вклонилося, воно помітило в залі тих хлопчиків, що колись сміялись з нього під великим будинком із широкими вікнами.

— Браво! Нашому Слоняткові браво! Ти справжній артист! — гукали вони.

А Слонятко, вклоняючись, думало:

«Ой, невже це справді так? А що б сказала найкраща балерина — тіточка Страусиха?»

ЯК СОЛОВЕЙКО ВСКОЧИВ У БІДУ

У Соловейка з Солов'їхою народилось напрочуд здібне пташеня!

Така звістка рознеслася по всьому лісу.

— Це пташеня співає не тільки по-солов'їному, а й по-дроздиному, і як вівчарик може, а захоче, то й як зяблик утне!

Всі сусіди, близькі й далекі, зліталися послухати спів талановитого Солов'яти.

Дрізд схвально кивав:

— Йому треба було народитися Дроздом!

— Ах, як чудово! — захоплювалась Очеретянка.— Це Солов'ятко співає ну чисто як наші уславлені співаки.

— Та що ви! — не погоджувалася Мухоловка-пістрявка.— Що ви! Воно здібніше за них. Вівчарик — той тільки як вівчарик, Іволга — тільки як іволга виспівує, а це Солов'ятко може співати, як усі вони!

Тільки й мови було в лісі, що про новий нечуваний талант.

— Кому з майстрів ви довірите навчати вашого сина? — питали птахи в Солов'я і Солов'їхи.

— Важко сказати, важко сказати! — гордовито відповідали батьки.— Та тільки не нашому Солов'ю Дзвінкоголосому! Синочку його співи вже давно набридли...

І ось малята-дрозденята почали вчитися у найкращого дроздиного співака, юні вівчарики — у чудових співаків-вівчариків, інші, звичайні, солов'ята — у Солов'я Дзвінкоголосого.

А наше пташеня на світанку вирушало в сусідні ліси показувати своє мистецтво. Правда, іноді воно брало уроки у знаменитих пташиних співаків. Трошки повчилося в Іволги. Трошки в Зяблика. Якось посиділо на уроці у Вівчарика.

Слава про Солов'ятко, яке майстерно вдає інших птахів, рознеслася по лісах. Звідусюди його запрошували, скрізь захоплено приймали.

Непомітно промайнуло літо. Багато птахів збиралося летіти у вирій. І Солов'ятко надумало дати останній, прощальний, концерт. Слухати його зібралася сила-силенна лісового народу.

Солов'ятко під їхнє дружнє щебетання злетіло на гілку. Йому хотілося відразу ж полонити своїх слухачів, і воно залилося швидкою треллю славки-чорноголовки. Потім несподівано запищало, як жовтогруда вівсянка, засвистіло дзвінко й сумно, як вівчарик.

Солов'яті здавалося — ніколи ще не співало воно так гарно, зовсім як інші птахи. І, запишавшись, урочисто розкланялося.

Проте слухачі мовчали... І раптом пронизливо засвистів Зяблик:

— Коли мале пташеня наслідує інших співаків, це може тішити. Але такий дорослий Соловей повинен співати по-своєму!

Солов'ятко глянуло на себе й обімліло. Літаючи з лісу в ліс, воно й не помітило, як виросло!

Звідусіль линув незадоволений свист, ляцання, теньканння.

Дятел сердито постукав носом по стовбуру дерева і, коли стало трохи тихіше, сказав:

— Ти покажи нам своє, солов'їне, мистецтво!

Солов'ятко спробувало раз, вдруге, утретє і... не змогло!

Тоді воно від сорому зірвалося з гілки і, не оглядаючись, гайнуло у рідний ліс. Ніколи не бувало з ним такої ганьби!

Але й серед своїх йому не полегшало. Виявилося, що однолітки його виросли і кожний по-своєму співає тепер краще, ніж хвалене Солов'ятко.

Тоді співак полетів до відомого Солов'я Дзвінкоголосого, щоб той виручив його з біди.

Славетний митець прослухав Солов'ятко і похитав головою:

— Допомогти, на жаль, не можу. Надто пізно. Ти вже втратив свій власний голос!

ЦІКАВИЙ ПРОМІНЕЦЬ

Цікавий промінець, що тільки-но прилетів од сонечка, зазирнув у мале віконце. За віконцем було темно і, здається, порожньо.

І раптом — фр-р!

Щось стрибнуло, блимнувши двома зеленими вогниками, і щось — крак! — упало й розбилося...

— Хто тут? — спитав тонким голосом Промінець, вдивляючись у темний куток.

— Фр-р! Це я — Кіт!

Зелені вогники визирнули з пітьми. Виявилося, це очі.

— А ти хто?

— Я — Промінець! Що ти робиш тут, Коте?

— Стережу комору од хитрого Мишеняти. В коморі ж є кільце смачної ковбаси!

— Який ти дбайливий! — з повагою сказав Промінець.— А чом ти увесь чорний, а писок у білому?

Кіт облизнувся і хитро примружив зелене око:

— Це я перевіряв, чи добру сметану купила господиня... А тобі яке діло? — схопився Кіт і вигнув трубою пухнастого хвоста.— До комори чужим не можна заходити!

— Вибач,— зніяковів Промінець і шугнув у віконце. Перелетів через двір і за мить опинився на Дереві.

Гей, як добре було гратися зеленим листячком, стрибати з гілки на гілку! Кожен листок хотів, щоб і його помітив Промінець.

— Який теплий Промінчик! — раділо Дерево.— Щойно тільки дощик накрапав, а вже й сонечко визирнуло. Нічого в світі кращого немає, як дощик і сонечко. Я знову зеленію і росту!

«Що воно таке — дощик? — подумав Промінець.— Це було, мабуть, до мого народження. Через те я й не знаю, що таке дощик!» І майнув з Дерева на купу землі й гілочок.

Раптом купа заворушилася, і звідти визирнули якісь малі чорні комахи з вусиками. Вони пильно глянули на мокрі дерева, на Промінець, порадилися між собою і гукнули до когось:

— Виходьте! Дощик перестав. Сонячний Промінець кличе до роботи.

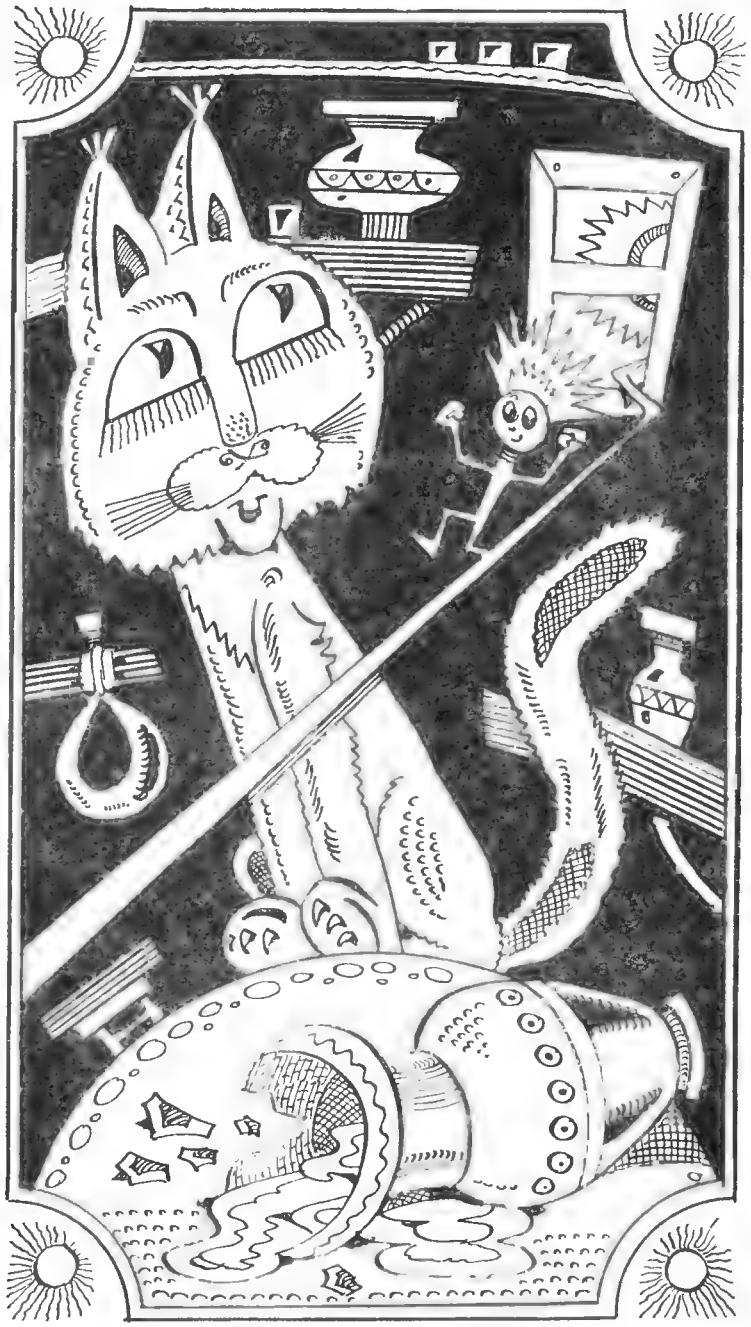

«Дивно як,— подумав Промінець.— Я не кликав... Я мовчав. І чому зеленому листячку дощик подобається, а цим комахам — ні?»

— Хто ви такі? — спитав Промінець.

— Мурахи! — гордо відказала одна комашка.

— До роботи, ставайте до роботи! — гомоніли мурашки й розбігалися на всі боки. За хвилину хто тягнув до своєї хатки-купи величезну билину, хто жука, а хто котив з-під землі на сонечко білі кульки, в яких сиділи малі мурашата.

Це було так весело, що Промінець подумав: «Треба й мені пошукати якоїсь роботи».

Він зазирнув під кущ шипшини. Там сиділа велика комаха з мережаними прозорими крильцями.

— Пробачте, як вас звуть? — чемно спитав Промінець.

Комашка розплющила очі, солодко позіхнула й розправила гарні крильця:

— Я — Бабка!

— Виходьте із схованки, дорога Бабко! — сказав Промінець.— Дощик уже перестав!

Бабка визирнула з-під куща:

— Ой, як хороше всюди! Це тому, що всі раді мені. Я — дуже гарна.

Вона злетіла високо — вище дерева, вище будинку.

Бабка була й справді така гарна, що Промінець і собі полетів за нею. А внизу бігали малята. Вони кричали:

— Яка гарна Бабка!

— А Промінець іще кращий!

Бабка почула це й насупилась. Вона не любила, коли хвалили інших.

Але тут вона помітила внизу квіти й зраділа:

— Вони майже такі гарні, як я. Це, мабуть, мої родичі. Полечу до них.

І Бабка опустилась на найкращу квітку.

Промінцеві хотілось ще погратися з Бабкою, але йому не подобалось, що вона так хизується своєю вродою.

І Промінець згадав, що мав знайти собі роботу...

Аж ось він побачив попереду багато-багато дерев.

Це був сад.

Посеред дерев, де рясніли стигло-червоні яблука, темно-сині сливи, жовті груші, стояв невеличкий будиночок під череп'яним дахом.

Крізь гілки кислатої яблуні Промінець зазирнув у вікно...

У кімнаті біля вікна стояв стіл. За столом сидів Сивий Чоловік і щось писав.

— Промінець! — зрадів він.— Гляньте-но. Промінець! А я й не помітив, як дощик ущух.

— Скажіть, будь ласка, а що таке — дощик? — спитав Промінець.

І Сивий Чоловік сказав:

— Це коли хмарка дарує землі чисті прохолодні краплі і від них усе росте... А тепер, Промінчику, розкажи мені, де ти був, що робив?

Промінець став згадувати:

— Спершу я познайомився з Котом, що стеріг кільце ковбаси... Потім з мурахами. А вони сказали, що я кличу їх до роботи. Хоч я мовчав... Іще грався з гарною Бабкою. Але мені соромно. Усі щось роблять, тільки я — ні...

Сивий Чоловік усміхнувся:

— Який ти щиросердий, Промінчику, і який теплий! Скачи-но краще мені на щоку. Який ти ласкавий! Ось чому тобі радіють усі. Оце і є твоя робота.

Сивий Чоловік заплющив очі. А коли розплющив, то побачив, що Промінець уже грається, танцюючи по білих аркушах на столі.

Потім він ковзнув по стелі, стінах, по книжках, злетів на кришталеву вазу з квітками...

І Чоловік сказав:

— Лети, лети, Промінчику. Лети далі. Ти ж тепер назавжди залишишся в моїй казці. І, може, комусь стане тепло й радісно від неї...

СТАРА ІСТОРІЯ

Мати Дика Качка знесла навесні синюваті яєчка. Сталося так, що їй треба було відлучитися від гнізда.

Коли Дика Качка повернулась, у гнізді, крім її яєчок, з'явилось іще одне — велике.

Дика Качка не засумувала. Навпаки. Вона навіть зраділа. Це була вчена Дика Качка. Вона сказала своєму чоловікові Дикому Селезню:

— Я певна, з цього яєчка виросте білий Лебідь. Колись уже таке було. Я сама чула. Про це навіть у старовинній книжці є!

І справді.

З яєчок Дикої Качки вилупилися сіренькі каченята, а з великого — синок з довгою шиєю.

Батьки відразу назвали його Лебедятком і годували цього синка краще за інших.

Усі каченята хапають зелену ряску та жучків-черв'ячків, а воно чекає, доки перед ним щось смачне покладуть.

Качата наввипередки від зорі по озеру плавають, а Лебедятко відпочиває. Боїться зморитись, захекатись.

Літають каченята з озера до лугу. А наше Лебедятко іде собі переваги-ваги, угору й не дивиться.

— Не лети, дорогий,— турбуються батьки.— Пір'ячко розгубиш.

До осені виросли качата — веселі всі, дружні.

— Час, час нам летіти,— крячуть.— У теплі місця мандрувати. Братику, піднімайся з нами!

А братик ні з місця. Дивляться на нього батьки — власним очам не вірять: ростили-кохали Лебедя, а виріс жирний ледащо Гусак...

Такий ледащо, що й їжі шукати сам не хоче, і плавати не бажає, і літати не вміє. І взагалі не розуміє, навіщо він на білому світі живе.

НІЧНИЙ ПЕРЕПОЛОХ

Жила собі в лісі стара Сова. Одного разу, коли сідало сонечко, вона прокинулася, розплющила великі жовті очі й солодко позіхнула:

— Як гарно в лісі поночі... От якби сонце сховалося назавжди!

— Що?! — скрикнула Сорока. Вона саме вкладалася спати й почула останні Совині слова.— Що? Сонце?.. Назавжди?!

Сорока стрепенулася, майнула чорно-білими крилами і полетіла до своєї доброї знайомої — балакучої Синиці.

— Чули, ви чули? — зацокотіла Сорока.— Стара Сова,— а вона ж мудра птиця! — сказала: «Сонце сховалося назавжди!» Вже ніколи не буде в нашому лісі дня!

Ледве дослухавши Сороку, Синиця подалася до приятельки Зозулі.

— Новина, велика новина,— заторохкотіла Синиця.— Шановна Сорока тільки-но переказала мені слова старої Сови,— а вона ж мудра птиця! — «Сонце сховалося назавжди!»

Тієї ж миті лісові телеграфісти дятли відстукали тривожні телеграми в сусідні ліси.

— Всім, всім, всім! Слухайте, слухайте, слухайте! Сонце сховалося назавжди!..

— О! — сказала стара Сова.— То, виходить, од мого слова сонце сховалося назавжди!..

І вона набрала такого величного та мудрого вигляду, що сам пихатий Пугач не витримав і гукнув:

— Слава мудрій Сові!

А понурий Сич, якому заздро було, що не він перший це сказав, подав знак Сичисі й сиченятам,— всі вони разом хававкнули:

— Хай славиться мудра Сова! Хай славиться володарка всіх птахів!

Той поклик луною пішов по лісу.

На деревах зчинився неймовірний гамір. Нічні птахи злетіли в повітря. Сови та сичі шугали між деревами, страхаючи денних птахів світлом своїх банькатих яскраво-жовтих очей.

На болоті галасували невсипущі чаплі, ревли болотяні бугаї.

У лісі їм допомагали пугачі:

— Пу-гу! Пу-га! Налякаєм ворога!

Навіть ліниві дрімлюги стрекотали:

— Нумо, прокидайтеся, годі спати! В темряві віднині станем панувати!

А денні птахи посмутніли, принишкли. Веселі іволги, моторні берестянки, дзвінкоголосі вівчарики — ніхто не міг заснути.

У гніздах плакали, пищали пташенята. Батьки заспокоювали їх, а самі з тривогою думали:

«А що, коли стара Сова сказала правду? А що, як сонечко ніколи більше не вийде в чисте небо?..»

Сови, сичі та пугачі заходилися зганяти денних птахів до дупла старої Сови.

Незабаром там зібралося все птаство.

— Слухайте, слухайте! — загукали сичі.— Промовлятиме наша мудра Сова.

І Сова, набундючившись, мовила:

— Віднині в лісі день буде чорний. Тепер ми, нічні птахи, господарі тут. Усі мусять нам коритися.

— Славте нашу володарку! — загукали сичі й пугачі і перші почали: — Слава старій Сові! Слава наймудрішій птиці! Сонце більше не з'явиться!

Денні птахи збилися докупи й мовчали...

І раптом звідкись почулося тоненьке й задерикувате:

— А я не вірю, що сонечко зайшло назавжди!

Нічні птахи від несподіванки замовкли, денні попіднімали голови...

— Схопити зухвальця і негайно привести до мене! — звеліла стара Сова.

— А навіщо приводити, я й сам прилечу!

Малий жовторотий Щиглик сів на гілці поруч із старою Совою і задерикувато кинув:

— Красне сонечко знову зійде. От як!

Запала тиша... Але за мить нічні птахи отямилися:

— Судити зухвальця! Судити негайно! Сонце зайшло назавжди! Слава мудрій Сові!

Люта Совина сторожа вхопила веселого Щиглика й поставила в коло суддів: Пугача, Сича та Дрімлюги.

— Вигнати його з лісу,— ліниво почав Дрімлюга.

Але Сич перебив:

— Треба кинути зухвальця в печеру до Кажана!

Совина сторожа заходилася виконувати вирок.

І саме в ту хвилину на сході поза лісом з'явилася вузенька червона смужка!

— Гляньте, гляньте! — радо защебетали денні птахи.— Світло!

Смужка все більшала, веселішала.

І ось вранішня зоря залляла рожевим сяйвом дерева, вмиту росами землю...

Посліплі нічні птахи метнулися в схованки між гілок, по дуплах.

Далі всіх сховалася Сова.

А сонечко велично піднімалось у блакитне небо, посилаючи на землю свої теплі промені.

Бо хіба під силу кому-небудь в світі погасити його?

ЛЕТЮЧЕ ДЕРЕВО

Хмаринки пливуть у небесній блакиті. Хмаринки... Он — схожа на білу троянду. Там он — як корабель з вітрилами. А на самісінькому обрії — наче рожеве дерево летить, махає дивним віттям... А й справді — було таке Дерево. Росло на нашій землі, тягнулося до чистого неба і мріяло:

— В мене віти — мов крила. Та й на інших я не схоже. Бо рожеве. Ой, коли б хто знав, як набридло мені тут! Кожен день ті ж самі берізки та ясени... Вітре-вітрило, чародію небесний, понеси мене в небо, кудись на край світу, тільки далі від нашого лісу!

— Це я мо-о-жу! — зашелестів у лісових вершинах Вітер.— Це я мо-о-жу! А чи не жалкуватимеш потім? Бо я й сам не знаю, де опущу тебе... І ще знай: чарівна сила моя діє лише раз...

— Ой Вітроньку,— благало Дерево,— мені все одно, де жити, тільки б з хмарками привітатися, далі від нашого лісу залетіти!

— Гар-а-а-азд! — погодився Вітер.— А тепер трима-а-ай-ся!

Він розігнався, вхопив Дерево за віти, видер з корінням і поніс до хмар.

А воно раділо:

— Ой, як гарно! Хай усі бачать, що й дерево може, як птах, літати! Хай усі знають: в якій землі захочу, там і пущу коріння!

І поніс Вітер те Рожеве Дерево над озерами й морями, над горами й лісами. А коли зморився в дорозі, опустив його біля теплої річки — корінням у якусь ямку. Дмухнув, присипав вогкою землею:

— Рости на здоров'я! В мене справ — не перелічити. Прощавай!

Роздивилося Рожеве Дерево навкруг себе. Райдужні пташки літають, високі, без жодної гілочки дерева ростуть — тільки на верхівках велике, як лопух, листя хитається.

Прудкі руді звірята з довгими хвостами з дерева на дерево скачуть. Спека — аж трава у полудень жухне. І нічого схожого на рідний ліс. Ні білих берізок, ні ясенів, ні набридлого Соловейка.

Рожеве Дерево перезнайомилося з усіма сусідами та й стало собі рости. Виявилося, що непосидючі руді звірятка звалися мавпочками. Вони чіплялися хвостами за гілки, весело розгойдувалися, злазили на самісінький вершечок. Райдужні пташки пронизливо галасували, свистіли вдень і вночі.

Незабаром на Рожевому Дереві дозріли зернятка. Тепер воно чекало, коли навколо зашумлять дрібним листом рожеві парості — його маленькі діти.

Та зернятка падали в розпечений грунт і, мабуть, всихали там.

Жодної парості не з'явилося поруч. І це дуже непокоїло Дерево...

Минав час. Рожеве Дерево почало вже забувати свій ліс. Колишнє життя здавалося йому давнім сном, сивою казкою.

Але одного тихого ранку воно несподівано

побачило на своїй гілці сіренького Соловейка і жовтогарячу Іволгу!

Дерево зраділо:

— І вам теж набридло серед берізок та кленів? Хочете тут оселитися?

— Ні, зовсім не набридло! — відповів Соловейко.— Просто в наших краях зараз холодно. Зима!

І Соловейко з Іволгою почали шукати комашок — вони зголодніли в довгій дорозі.

Другого дня Рожеве Дерево знову спитало:

— Чому ви не співаєте, як оці райдужні пташки? Хіба вам тут не подобається?

— Ми співаємо тільки в себе, на рідній землі! — відказав Соловейко.

Пташки гостювали кілька місяців, а там почали збиратися в дорогу.

— Вже надходить весна! Тепло стане в нашому лісі! — раділа Іволга.

— Як гарно, коли гілочки прикрашаються бростю, коли зелене листячко полонить увесь ліс! — мріяв Соловейко.

Дерево слухало пташок, а далі тихенько попрохало:

— Я одне тут.— В його шелестінні Соловейко з Іволгою почули сум.— Діточок немає... Візьміть, будь ласка, мої зернятка — киньте їх в тому лісочку, на тій самій галявині, де я народилося...

І знову минав час. Тепер Рожеве Дерево щороку нетерпляче чекало Соловейка й Іволгу:

— Ну, як там? Чи проклюнулися з моїх зерняток малі діти, чи живі-здорові?

— Проклюнулися! Ростуть, зеленіють, живі й здорові! А такі милі та гарні. Вам кланяються, у гості до себе запрошують!

Одного дня до Дерева навідався сам чародійник Вітер:

— Як тобі в цих місцях? Переказували мені — не дуже добре.

— Хочу додому, на рідну землю...— зашелестіло Дерево кожною гілочкою.

— Але я ж казав тобі, моя сила діє лише раз. Чому ж ти тоді не послухало?

— Хай шумлять восени холодні зливи, хай лютує мороз узимку,— хочу до рідного лісу!

Вітер схвилювався.

Війнув крилами.

— Добре, спробую якось тобі зарадити!

...Хмаринки пливуть у небесній блакиті.

Хмаринки...

Он — схожа на білу троянду. Там он — як корабель з вітрилами.

А на самісінькому обрії Дерево Рожеве летить, тріпоче дивним віттям.

Рідну землю вітає.

ЯК РЕП'ЯШОК СВІТ ПОБАЧИВ

Малий цікавий Реп'яшок ріс на пустирі за будинком. Ніхто туди ніколи не приходив, бо там і злої Кропиви повно було, й густих Лопухів, і каміння гостре лежало.

І Реп'яшкові сумно було. Ні з ким навіть словом перемовитись. Сякі-такі новини почути.

Реп'яшок питався в Кропиви, яка найбільше від усіх привертала до себе увагу і коли що — безжально кололася:

— Шановна Кропиво, що чути, що нового в світі?

Зла Кропива нервувала:

— Ну, чого пристаєш, ніби справжній Реп'ях? Які в нас новини? Навіть вжалити нікого!

Тож коли на пустир завітав веселий Рудий

Пес, що був до всього цікавий, Реп'яшок, не роздумуючи, вчепився йому у хвіст.

Гей, скільки цікавого одразу побачив Реп'яшок! Стільки вулиць, завулків і навіть одну площу!

Сидячи у Рудого Пса на хвості, Реп'яшок ганявся за кішкою, тікав від тролейбуса і, нарешті, помчав на шкільне футбольне поле, де хлоп'ята ганяли м'яча.

Там Реп'яшків Рудий Пес побачив свого чорного колегу, і вони почали знайомитися.

— А я сьогодні потрощив цілу купу смачних кісток,— похвалився Чорний Пес.

— Хе, а мене запрошують у кольоровому кіно зніматися,— я ж он який рудий!

— Зате в мене на хвості Реп'ях більший од твого!

Рудий Пес глянув на хвіст свого колеги, потім на свій — ні, не збрехав Чорний Пес!

Реп'яшок, що сидів на хвості у Рудого Пса, захвилювався:

— Я вже не малий! — крикнув він.

Але Рудий Пес не почув його тоненького голоска. Він підбіг до школярика, що грав за воротаря, потерся йому ззаду хвостом об штани, і Реп'яшкові нічого не залишилося, як перейти до нового господаря.

Адже навіщо нав'язуватися, коли тебе вважають зайвим...

Задзеленчав дзвоник. Школярик підтягнув штанці й помчав до школи.

І Реп'яшок потрапив на урок. Тут було ще цікавіше. Школярик ні хвилини не міг всидіти спокійно за партою. Він дав щигля школярикові, що сидів позаду, і миттю дістав здачі.

Потім став штовхати ногами свого сусіда, так що Реп'яшок ледь не зачепився за його штани.

Але тут учитель сказав:

— Миколо, чого це ти весь час крутишся? Мабуть, добре урок знаєш, відповідати хочеш? Тож виходь до дошки!

І Реп'яшок опинився біля дошки.

Вчитель запропонував:

— Розкажи нам, Миколо, що ти знаєш про Африку?

Микола довго мовчав, набирав більше повітря в легені.

«Певне, хоче якнайкраще відповісти»,— вирішив Реп'яшок. А Микола сказав:

— Там живуть білі ведмеді!

Ой, як реготав увесь клас!

Реп'яшок не знав, у чім справа, але подумав: «Добре, що я ззаду до штанів причепився. Все ж таки не з мене сміються!»

А вдома школярикова мама дала доброго прочухана синові і за двійку, й за брудний одяг.

— Лишенько моє! — бідкалась мама.— Воно ще й у реп'яхах. Знов десь байдикувало!

— Я не байдикував, а займався своїми справами! — пручався син.

А Реп'яшок образився: «Хіба це погано — бути Реп'яхом?»

Але він не встиг навіть як слід заперечити, бо мама зняла його із штанів і хотіла викинути,— як тут задзвонив телефон. Мама машинально поклала Реп'яшок на стіл та й забула про нього.

Ввечері Реп'яшок дивився телевізор. Він бачив футбол, концерт, а з передачі «На добраніч, діти!» дізнався, що білі ведмеді живуть не в Африці, а на холодній Півночі...

Вранці школяриків тато на хвилину присів до столу, взяв якісь папери, і Реп'яшок вчепився йому у піджак.

«Цей піджак личить мені,— вирішив він.— Ми одного кольору, і я майже непомітний на ньому!»

Того дня Реп'яшок був на роботі в конторі. При ньому підписували папери.

Він чув багато телефонних розмов про різні справи і навіть відвідав три засідання! А ввечері мама сплеснула руками:

— Ой, лишенько мені! Де тільки мої мужчини бувають! Вчора син, а сьогодні чоловік у реп'яхах!

Але тато заперечив:

— Я не байдикував, а займався своїми справами!

Однак мама не стала слухати татові виправдовування.

Зняла Реп'яшка з піджака і викинула його геть через вікно — аж у бур'яни.

Ще летячи у повітрі, Реп'яшок побачив знайомий пустир — Лопухи, Кропиву, каміння і того ж самого Рудого Пса.

Та хіба Реп'яшку цікаво було б на старому місці?

«Ой,— завмерло серце у Реп'яшка,— невже мені доведеться знов слухати набридлі сварки злої Кропиви з Лопухами й камінням?»

Та, на щастя, він упав на спину Рудого Пса.

Пес вибіг за ворота й весело загавкав на новий автомобіль. Пригоди Реп'яшка продовжувались!

ЇЖАЧОК І СОЛОВЕЙКО

Коли до лісу з вирію повернувся Соловейко, Їжачок визирнув із своєї нірки під кущем глоду, чемно привітався і став чекати сутінок: він знав — увечері Соловейко неодмінно заспіває. І не помилився.

Сіло сонечко, і Їжачок почув ніжну трель:

— Тьох-тьох-тьох!

Їжачок склав голочки, заплющив малі свої оченята і слухав, слухав...

А ніжні звуки змінювались дзвінкими, жалібні — радісними. Соловейко співав про те, в яких далеких краях він бував, як скучив за рідною землею, за своїм лісом, бо чужина — то завжди чужина.

Соловейко не замовкав ані на мить аж до ранку. І Їжачок просидів під кущем теж до ранку, слухаючи лісового співака.

А перед сходом сонця до Соловейка прилетіла подруга, і вони почали мостити гніздо. Скоро там з'явилися зеленкуваті яєчка.

Гніздо висіло на кущі низько над землею. Проте солов'ї не боялися Їжачка. Їм подобалось, як він уночі шарудів торішнім листям, як форкав, шукаючи жучків собі на вечерю.

Тепер Соловейко вже не виспівував, бо народилися малі солов'ята. А їх треба було годувати, ловити комашок, дрібненьку гусінь.

Та якось налетів сильний вітер, гойднув куща, і одне Солов'ятко впало на землю в торішнє листя. Воно не забилося, ні! Йому навіть цікаво було під кущем. Солов'ятко лише дивувалось, чому так хвилюються мама й тато, а особливо коли поблизу з'явилась якась велика руда тварина. Солов'яткові ця тварина сподобалася, і воно свиснуло:

— Фі-ід! Ідіть сюди! Які ви гарні! Фі-ід!

Однак, мабуть, ні мамі з татом, ні Їжачкові та тварина не припала до душі. Бо Солов'ятко помітило, як Їжачок згорнувся колобком, настовбурчив голочки і сердито форкнув:

— Іди звідси геть, хитра Лисице! Я наскрізь проштрикну тебе оцими голками!

— Но-но! — дзявкнула Лисиця.— Радій, що сита зараз. Бо з'їла б не тільки оце Солов'ятко! Я знаю, в тебе на животі немає голочок...

— Все одно я тебе не боюсь! — скрикнув Їжачок.— І це Солов'ятко не для тебе!

Лисиця скривилася:

— Начувайся, Їжаче! Знай, колись я ще завітаю до вашого лісу!

Солов'ятко зростало на землі. Їжачок склав із сухого листя йому м'якеньку перину. Вони швидко подружилися. Мама й тато приносили Солов'яткові ягідки, а Їжачок — жучків. Їжачок навіть підходити нікому не дозволяв близько до Солов'ятка — ні зайцям, ні білочкам, ані бобрам, щоб випадком хтось не скривдив пташеня.

І вдячне Солов'ятко наспівувало Їжачкові найкращих пісеньок, яких чуло від тата. А тато сідав на гілку і пильно слухав.

— Ні, синку, оцю пісеньку треба співати не «тьох-тьох-тьох, віть-віть-віть!», а «віть-віть-віть, тьох-тьох-тьох!» Чуєш, так набагато краще!

— Чую, тату, чую! — погоджувалося Солов'ятко і виспівувало для Їжачка пісеньку так гарно, як тільки вміло.

А дні минали, і Солов'ятко навчилося не тільки співати, а й літати.

Поблизу куща глоду росла мала сосонка. Солов'яткові вона дуже подобалась:

— Сосонка подібна до тебе! — схвильовано сказало воно Їжачкові.— Така ж колюча, але добра й ніжна!

Солов'ятко злітало на сосончину гілочку й питало:

— Що заспівати тобі, Їжачку?

Їжачок сідав зручніше під кущем і казав:

— Коли твоя ласка, оцю: «Віть-віть-віть, тьох-тьох-тьох!»

Вже вечори похолоднішали, вже зелене листячко поруділо. Солов'їна сім'я пристала до великого пташиного гурту.

— До побачення, Їжачку! — гукнули солов'ї.— Ми летимо у вирій, до теплих країв, бо вже скоро зима.

— На ту весну я заспіваю тобі ще кращих пісень! — пообіцяло Солов'ятко.

Непрохана сльозинка скотилася в Їжачка з очей.

Він ще довго стояв під кущем і махав солов'ям лапкою, хоч і не бачив їх, бо трошки короткозорий був...

У лісі все холоднішало. Але було якось незвичайно сухо. І найменшого дощику не випало.

— Біда буде, буде біда! — скрекотала Сорока.

Ніхто їй не вірив. Однак лихо прийшло тоді, коли всі нарешті зітхнули: на обрії пливла хмара!

Вона росла, густішала. Назустріч їй збігалися інші хмари. Чорні.

— Ховайтеся! — скрикнула Сорока.— Буде осіння гроза!

І справді. Раптом спалахнуло півнеба, й гаряча блискавка поцілила в ліс. Запалала вершина старого дуба. Обгоріла гілка впала на суху траву. І вже зажевріли кущі, де зростали влітку малі солов'ятка.

— Тікайте, тікайте! — скрикнула Сорока.

Все, що було живого в лісі, побігло, поповзло, полетіло далі від страшного лиха... І Їжачок теж побіг на своїх коротеньких ніжках.

...Коли він повернувся до рідного лісу, то не впізнав навкруг себе нічого. Одні обгорілі стовбури та кущі полишило після себе зле полум'я. Не стало й сосонки, що її так любив Соловейко.

«Все одно я залишуся тут! — сказав сам до себе Їжачок.— Адже коли навесні повернеться моє Солов'ятко, воно не впізнає свого рідного лісу і, як я не зустріну його, полетить собі далі».

Їжачок розкидав чорне хрустке листя од своєї нори, а потім побіг у вибалок — за свіжим, осіннім. Бо нору треба було гарненько прикрити, щоб

холод не заходив, сніг не залітав, а навесні вода не затекла.

Коли Їжачок повернувся з листям, що було густо наколоте на його голочки, він побачив біля нори Лисицю!

— Ага,— зловтішно сказала Лисиця,— а я вже думала, що не впіймаю тебе. Я зголодніла, і мені не страшні тепер навіть твої колючки-голочки!

Їжачок завмер.

Лисиця могла покотити його, знесиленого, у вибалок, схитрувати якось, щоб він зненацька випростався. І гострі голочки вже не порятують його... Що тоді станеться із Соловейком? Він же не впізнає свого лісу, того найріднішого місця під обгорілим кущем глоду, де він ріс і співав своїх пісень! І, бездомний, він полетить собі далі. Хоч би одна-однісінька зелена гілочка залишилася поруч, тоді б Соловейко звив собі гніздечко отут! А Лисиця вже занесла кігтисту лапу над Їжачком:

— Ось я тебе зараз...

Тоді Їжачок зібрав усі свої сили і звелів сам собі:

— Стань-но сосонкою! Хай Соловейко щасливий буде!..

— Що таке? — скрикнула злякана Лисиця.— Це ж сосонка, а не Їжачок! Краще піду я звідси, бо це, певно, зачарований ліс!..

І вона назавжди втекла звідти...

А навесні з вирію повернувся Соловейко.

Він перелітав з обгорілого куща на кущ і тужно витьохкував:

— Невже це мій рідний ліс? Як гарно тут було торік улітку! А може, це не мій ліс?.. Полечу далі, бо навіть Їжачка немає, а він би неодмінно мене зустрів!

Соловейко злетів у небо, щоб востаннє глянu-

ти на згарище, і враз угледів внизу маленьку зелену сосонку...

— Ні, нікуди я не полечу! — вирішив Соловейко.— Тут жив мій найкращий друг Їжачок! А це та сама сосонка, що так схожа на нього! Колюча, але ніжна й гарна!

Він спустився під сосонку і дзьобиком став знімати торішнє жовте сухе листя, наколоте на голочки.

Це було те саме листя, котре ніс Їжачок собі до нори...

— Із цього листячка я зів'ю собі гніздечко! — сказав Соловейко.

І коли сонечко, йдучи на спочинок, востаннє торкнулося промінцями обгорілих стовбурів, Соловейко заспівав...

І навіть почорнілі кущі слухали його. А від їхніх коренів піднімались живі зелені пагінчики. І трава зачудовано зводила гострі стебельця, проштрикуючи сірий попіл.

І Соловейкові здалося, що то не сосонка принишкла, слухаючи його пісеньку, що то слухає сам Їжачок...

НАЙКРАЩИЙ ПОДАРУНОК

— Мамо,— сказало Лисеня,— я хочу намалювати щось красиве й подарувати тобі.

— Але ж треба вміти малювати!

— А я й так можу! — відказало Лисеня.— Купи мені альбом і фарби.

Побігла Лисиця до лісової крамниці, принесла альбом, фарби і пензлика.

— О, саме це мені й потрібно! — зраділо Лисеня.— Однак навіщо цей пензлик? Я маю прекрасного хвоста з китичкою на кінчику!

Лисеня в холодочку малювало до полудня.

Розвішало малюнки на сучках, гілочках, під берізкою поставило.

— Гей, хто в лісі! — гукає.— Гляньте-но, що я намалювало!

Зібралися звірі. І так і сяк роздивлялися малюнки, але що саме там було намальовано, не зрозуміли.

Однак дехто засумнівався:

— Може, воно так і треба?..

А мале Зайченя попрохало:

— Намалюй, будь ласка, мене!

Лисеня провело по білому аркушику кінчиком свого пухнастого хвостика — раз, два, три, чотири, п'ять...

— Готово! — і відбігло вбік.

— Так швидко? — здивувалося Зайченя.— А ти про мої вуса часом не забуло?

— Ні! Ось поглянь!

Глянуло Зайченя. Спереду, збоку, згори зазирнуло...

Не пізнає себе!

Аж сльози зблиснули:

— Хіба я таке страшне?

— Страшне, страшне! — каже Лисеня.

Тоді Зайченя швиденько пострибало до лісового озерця.

Зазирнуло в тиху воду й зраділо.

— Ось яке я, справжнє Зайченя, а не той страшний звірюка на малюнку. Піду матусю порадую, який я в неї хороший!

— Ну то й біжи собі! — образилося Лисеня.— Я ще й не так умію малювати.

— А як? — поцікавилося Вовченя, що пробігало поблизу і почуло ту розмову.— Може, й мене намалюєш? Мене ще ніхто не малював!..

Не встигло Вовченя дух перевести, а Лисеня вже й каже:

— Готово! Оце — ти!

Вовченя набурмосилося:

— Хіба це я?

— А хто ж іще?

— А де мої красиві великі вуха?

— Он ті руді плями!

— А де мої красиві гострі зуби?

— Он ті сірі плями!

— У-у-у! — розсердилося Вовченя.— Я не на руді і не на сірі плями схоже, а на свого тата — Ікластого Вовка! А за те, що піддурило мене, я тебе вкушу!

— Ой, не треба! — дзявкнуло Лисеня. Підхопило альбом, фарби та чимдуж тікати!

З переляку аж на греблю до бобрів заскочило.

— Хто тебе отак налякав? — поцікавився Старий Бобер.

— Вовчисько дурний! Я намалював його, а він гарчить: «Не так!»

— То намалюй мене!

Всівся Старий Бобер на пеньок. А Лисеня й не дивиться на нього.

— Чом ти на мене не дивишся? — питає Старий Бобер.

— Бо в мене гарна пам'ять! — копилить носика Лисеня.— Ось тут лише хвостиком підправлю... І готово!

Глянув Старий Бобер на свій портрет.

Засміявся:

— Гей, Лисеня, ти просто папір брудниш, а малювати не вмієш!

І малята-звірята навкруги засміялися.

А цікава Сорока, що все це спостерігала, злетіла на землю, строкатим хвостом мазнула по аркушу — раз, два! — і скрекоче Лисеняткові:

— Це ти!

— Ні,— заперечує Лисеня.— Я Лисенятко. А це плями!

А малята-звірята — ті вже просто регочуть...

Тож Лисеня швиденько свого хвостика-пензлика підібгало й до мами побігло.

— Мамо, мамо! — гукає.— Я вже, здається, розумію: спочатку треба вчитися!..

— Ой синочку,— зраділа Лисиця.— Добре, що ти зрозумів. Це для мене — найкращий подарунок.

КРОКОДИЛ, ЯКИЙ ГІРКО ПЛАКАВ

Хто це хлюпочеться у воді, аж весела луна ген за море котиться?

Звідки це чути:

— Фу-р-р! Ху! У-ф-ф!

То малі слоненята Біф і Діф купаються у найпрохолоднішому чистому озері. Бо в їхній країні — Африці — почалася найбільша африканська спека.

Плескалися Біф і Діф, обливали один одного водою зі своїх малих хоботів і не знали, що хтось за ними стежить.

А то був крокодил Алігатор, що їхній дзвінкий сміх почув і аж з-за моря-океану приплив.

Дивився він на веселих слоненят, потім до озера підповз і каже:

— Ой, яке озеро гарне. І воно все ваше! А в мене, найкращого заморського Алігатора, нема такого...

І з очей його на пісок покотилися сльози — великі, наче квасолини.

— Не плачте, дядьку Алігаторе! — сказали Біф і Діф.— Ідіть до озера, купайтесь собі на здоров'я! Місця всім вистачить.

А самі побігли наввипередки до лісочка зеленим листячком поласувати. Наїлися досхочу й знову до озера повернулися.

А звідти — ой лишенько! — страшна паща визирає.

Лютує зелений крокодил:

— Геть звідси! Тепер це не ваше, а моє озеро!

— Чи вам не сором, дядьку найкращий заморський Алігаторе? — аж плачуть Біф і Діф.

— От і не сором. Бо в мене найгостріші зуби!

Зазирнули слонята у пащу. Справді — отаканні злі зуби стирчать!..

Позадкували вони від заморського страховиська.

А крокодил плескався в озері, фуркав і реготав їм навздогін:

— Було озеро ваше, тепер моє!

І попленталися Біф і Діф у далекі лісові нетрі. Туди, де ліани міцно пообплітали дерева, куди навіть сонечко не зазирає крізь велике пальмове віття.

І залишилися там жити.

Та от знову почалася страшенна спека. Така, якої навіть у Африці ні люди, ані звірі ще не бачили.

Не витримали Біф і Діф. Покинули лісові нетрі і до свого найпрохолоднішого чистого озера подалися.

Алігатор їх ще здалеку побачив. Гострі зуби вишкірив, регоче, аж захлинається:

— Було озеро ваше,— га-га,— тепер моє!

І на самісіньке піщане найпрохолодніше дно пірнув. Лежить, ніжиться.

А коли випірнув, від здивування ледь водою не захлинувся.

Над озером не колишні слоненята стояли, а вже дорослі великі слони Біф і Діф.

То здалеку крокодилові вони здалися малими, як колись...

— Ану вилазьте з озера! — сказав Біф.

— І мерщій! — додав Діф.

— Ні, ні,— затявся Алігатор,— це моє озеро, не ваше.

— Що?! — скрикнув Біф.— Як-то «моє»? А наше — ні?

І прогнали слони того Алігатора в його далеку заморську країну.

Поповз він, плаче гірко.

Сльози великі, мов картоплини, на жовтий пісок котяться.

Та ні Біф, ні Діф вже не йняли віри крокодилячим сльозам...

Зайшли вони в своє рідне найпрохолодніше і найчистіше озеро:

— Фу-р-р! Ху́! У-ф-ф!

Біф набрав у хобот води, линув на Діфа. Діф почекав, доки відвернеться Біф.

А далі — ну поливати один одного! Тільки хлюпання над озером чути.

А руді мавпи закричали·

— І ми хочемо!

А смугасті зебри попрохали:

— І нам жарко!

Навіть сонечко й те зітхнуло:

— І мені самому вже спека дошкуляє!

Стали тут звірята всі разом у озері купатися, борюкатися, обливатися.

А тоді Біф і Діф набрали повні хоботи прозорої води та й почали сонечко поливати. Такі барвисті водограї над світом піднялися — уся Африка — і кучеряві негренята, і пташки, й звірята — разом під прохолодним дощиком пішли у веселий танок.

МАЛИЙ ВІТЕРЕЦЬ

У теплий день, коли сонечко ласкаво зігрівало землю, народився Вітерець.

Він був нерозумний, пустотливий. Побачив

людину, що йшла дорогою, і жбурнув їй в обличчя жменю пилюки. Людина закашлялася.

А Вітерець засміявся й полетів далі. Бачить — Вітряк стоїть. Дмухнув на крило... Крутиться! Розвеселився Вітерець — цікава робота, а Вітряк і каже:

— Дужче, дужче крути! Допомагай мені, люди спасибі скажуть!

Аж ось набридло Вітерцеві дмухати на крила, і полетів він у поле, де росла пшениця. А поле було зелене-зелене, бо літо тільки починалося.

Заманулося Вітерцеві погратися з квітучими пшеничними колосками. Почав розгойдувати він тонкі стебельця. Знялася над полем легка жовта хмаринка — пилок.

Зраділо Пшеничне поле, сказало Вітерцеві:

— Ця жовта хмаринка зараз на мої колоски сяде, і в них почнуть пшеничні зерна рости. А люди потім зберуть зерна, намелють з них борошна і напечуть смачного хліба. Велике спасибі тобі!

— Он воно звідки та пшениця, що я бачив у мішках на Вітряку! — зміркував Вітерець. Він погойдав зелені стебельця і полетів далі.

Летів Вітерець над селами, над містами, над різними країнами і думав: «Добре бути дужим. Я і пшеничні стебельця можу розгойдувати, і крила Вітрякові крутити. Але мені хочеться ще більшого: хай мене не тільки всі поважають, а й бояться!»

Почав Вітерець дмухати з усієї сили, став холодний і сердитий. Це був уже не Вітерець, а великий Вітер. Він зламав вершину дуба, погнав далеко полем маленьке біле Козеня.

Козеня заблукало й почало жалібно плакати:

— Ме-ме... М-ме! Де м-моя мама?

А мама Козеняти страшенно хвилювалася, аж доки діти не знайшли її наляканого малюка.

Хвалько Вітер у цей час був уже далеко. Він летів над синім морем і надимав паруси на рибальських човнах.

— Хороший Вітер! — раділи рибалки.— Попутний!

Але Вітер усе дужчав. Почав заливати водою човни. Рибалки розсердилися. Вітер тепер заважав їм витягати сіті з рибою.

Він зіштовхував хвилі одну з одною і горлав:

— О-го-го!.. Я найдужчий у світі! Ніхто проти мене не встоїть. О-го-го!..

Але тут попереду з'явилось щось величезне, чорно-сіре. Завширшки воно займало півсвіту, а вершиною своєю підпирало хмари.

Це була гора. Задавака Вітер ще ніколи не бачив гір і гукнув:

— Гей, ти! Зійди мені з дороги, бо я тебе здмухну!

Та величезна гора мовчала. Розлютився Вітер, надув щоки й кинувся на гору. І раптом — як вдариться об її кам'яний бік!

Закричав, заплакав Вітер:

— Ой, боляче!.. Ой-ой-ой!

І став він знову зовсім маленьким, слабеньким-слабеньким Вітерцем.

Пожаліло нерозумного хвалька сонечко.

Визирнуло воно з-за хмари і, щоб Вітерець не помер, зігріло його.

Набрався Вітерець сил, полетів пшеничні стебельця розгойдувати, Вітрякові крила крутити, білі паруси човнам надимати, добру славу в людей здобувати.

СИНЕНЬКА КВІТКА

Послухай-но, мій маленький...

За червоним, наче мак, полем — на ньому й справді ріс мак — стоїть висока гора. А на вершині її, за сірою, як хмара, скелею — там і справді часто ночують хмари — живе Він. Коли хто підійде до скелі, Він як надметься, як загарчить та як плигне, стрибне, кинеться... Бо то ж насправді був Він!

Але спочатку ось що було.

Бавилися вранці на полі Марічка з Івасиком.

— Ой, скільки всюди червоного! — каже Марічка.— І віночок в мене гарний. Та він лише з маківочок...

Почала дівчинка роздивлятися навкруги.

— Хочу я... синеньку квіточку.— І на вершину високої гори показує.— Кажуть люди, там росте вона. Оту б квіточку мені у віночок!.. Тільки не підеш ти на гору. Забоїшся!

Хіба ж, такі слова почувши, будеш байдужим?

Підвівся Івасик та й рушив до високої гори.

З каменя на камінь перестрибує, а треба — й за кущики чіпляється, все вище та вище вгору.

Бачить — три стежинки попереду. Якою ж на вершину йти? Аж тут Шипшиновий Кущ стоїть. Івасик і питає в нього — адже й справді то була чарівна країна:

— Як мені на вершину зійти, до синенької квітки?

— Ой-йой-йой! — затремтів листом Шипшиновий Кущ.— Мені Кульбаба на парашуті новину принесла: там Він лютує! Голос у нього страшний. Він на тебе загарчить, завиє, завищить, а потім як загуркоче! Аж гора труситься. І очі в нього, як після зливи калюжа, як баюра навесні, а може, й як озеро у повінь. Краще не йди!

— Ні, піду! — каже Івасик.

Іде — наспівує.

Раптом бачить — з вершини малий Камінчик скаче, а за ним Камінь, а ще далі — велика

Каменюка котиться. Зі скелі на скелю — гуп! грюк! беркиць! Аж ось улоговину побачили — пірнули туди й стихли.

— Хто це вас настрахав отак? — спитав Івасик.

— Еге ж, хіба не злякаєшся! — прошепотів малий Камінчик.— Зроду-віку такого не бачили. Він як почав надиматися — то став наче оця велика Каменюка. А може, й ще більший. Того я вже не бачив — утік, униз покотився.

— А ми за малим Камінчиком рушили,— дрижать Камінь з Каменюкою.

«Що ж воно таке?» — дивується Івасик. І йому трохи лячно стало. Однак не спинився, іде.

Аж гульк — Олень мчить, роги на спину. Кричить Івасикові:

— Тікай, хлопче, з гори у долину. Заєць новину приніс: страшний Він, розлютився, стрибає — і я так не вмію! Очі в нього банькаті. Як глипне — всі з переляку ниць падають.

Зупинився Івасик: що ж його робити? Кинути все й самому тікати?

— Ні, не втечу!

І далі рушив.

Он уже й вершина. От і скеля, сіра, наче осіння хмара, бо за неї справді хмара зачепилася. Ось і джерельце, а далі — синенька квітка.

Та тут у джерелі щось як надметься!

Як крикне! Як стрибне!!!

Униз покотився маленький камінчик, далі грюкнув більший. Геть помчала наполохана кізка, кульбабчині парашутики вітром понесло...

А Івасик стоїть та й питає:

— То це ти такого переполоху, дурненька Жабко, на горі наробила?

Засоромилася Жабка:

— Ой, це ж я з переляку! А хіба є ще більші страхополохи за мене?

Сміється хлопчик:

— Дивись, Жабко, більш не надимайся, очей не витріщай, бо як витріщиш — хоч хто злякається!

Зірвав синеньку квітку і вниз спускається.

А над горою пташка летіла. Угледіла його:

— Ой, полечу — усім защебечу про Івасика. Чи ж він не герой? Чи ж не переміг оте страховище булькате?!

— Ні, не страховище,— радісно усміхається Івасик.— А страх. Бо в нього бач які очі великі!

ТІНЬ

Вовченя У-у жило в таких темних лісових хащах, що й сонця не бачило. От якось воно гарненько поснідало, одразу похоробрішало й на галявину вискочило.

Зирк туди, зирк сюди — чи нема часом якоїсь небезпеки?

Аж глип — позаду на землі щось темне, якась пляма, на вовка схожа.

У-у загарчало, як і годиться вовченяті, що мріє вирости дужим вовком:

— Ти хто така?

Мовчить пляма.

У-у вишкірило білі ікла:

— Ось я тебе з'їм!

А пляма мовчить...

У-у заклякло:

«А чому Вона мовчить?.. Може, Вона сильніша від мене?.. То я краще втечу!»

І У-у помчало вперед.

Озирається — не відстає пляма. Женеться!

З переляку У-у влетіло у тернові кущі, покололо собі писка. Та так боляче, що аж через голову перекрутилося...

Дивиться — що таке? Пляма вже попереду...

— Ага! — зраділо У-у.— То ти боїшся мене!

Навіть про свого поколотого писка вовченя забуло — ану за плямою!

От-от наздожене її!..

Ще дужче біжить вовченя — і пляма дужче!..

Зморилося вовченя, перепочити сіло.

І пляма сіла перед ним. Теж відсапується...

Вовченя зробило крок — і пляма крок зробила. У-у клацнуло іклами, і пляма одразу клацнула...

«А-а-а,— розсердилося вовченя.— Вона ще й кепкує з мене!.. То я тобі знаєш що зараз зроблю!»

Поблизу була річка. Вовченя з берега просто у воду й пірнуло.

Трохи лапами побовтало й до берега подалося.

Глип у річку, аж пляма вже на воді! Сидить собі, наче нічого й не сталося...

— Начувайся! — заволало розлючене вовченя. І знову в річку стрибнуло.— Тепер я неодмінно тебе втоплю!

Сидить собі на дні й бульки пускає: «Нічого, то нічого, що я бульки пускаю! — саме до себе бубонить.— Зате отієї халепи не матиму!»

Аж ув очах у вовченяти зелені вогники пішли...

Витягло його на берег Бобреня, що саме тоді під водою веслувати хвостом вчилося.

— Ти чого на дні так довго сиділо? — питається.

— Та оту темну пляму, що не відстає від мене, втопити хочу! — сердито буркнуло мокре У-у.

Бобреня аж лапками за живота взялося:

— То ж тінь! Це ж сонечко світить! Тому й тінь. І від тебе, і від мене — ось бачиш? А в лісі, де немає сонечка, й тіні немає.

— Дякую! — сердито кинуло У-у.— Я й саме б здогадалося.

Побігло воно до лісу, підібгавши хвостика, страшенно невдоволене собою. Де ж це бачено: вовченя за власною тінню ганяється! Всі ж сміятимуться з такого дурного вовченяти.

Залізло У-у в хащі й гнівалося аж до ночі. А коли на небо викотився місяць, вовченя вдруге на галявину подалося.

Гульк — аж поруч ізнову тінь. Та ще чорніша. Справді страшна!

Але вовченя вже не злякалося й не розсердилося.

— Це ж тінь від місяця! Та була від сонця, а ця — від місяця!.. У-у-у! Яке я розумне вовченя! — запишалося воно.

І одразу почало складати пісеньку:

Вовченя У-у однині —
У-у, У-у!
Не лякатиметься тіні —
У-у, У-у!
Ой, при місяці, при сивім —
У-у, У-у!
Вовча пісенька красива —
У-у, У-у!

Отак досхочу наспівавшись, вовченя У-у саме собі сказало: «На добраніч!» Вклалося під старим корчем і заснуло...

ВОВЧІ ОКУЛЯРИ

Зайченя Сіра Лапка вранці побігло до сусіднього лісу по ягоди й заблукало...

Що робити, в кого стежку додому спитати?

Аж гульк — біжить Вовк. Старий, одне вухо розідране в бійці, і підсліпуватий. Зайченя одразу це зрозуміло, бо на носі у Вовка були окуляри.

— Добридень, дядьку,— вітається Зайченя,— десь тут стежка була до моєї рідної ямки. Чи не бачили часом?

— Аякже,— каже Вовк.— Добре бачив. У мене ж он які окуляри! А ти чий? — питає.

— Мамин. А кличуть мене Сіра Лапка.

— То, виходить, ти Сіролапченко,— Вовк пильно придивився до Зайчатка.— Щось не чув такого... А де ти народилося?

— Та в гаю біля села Непитайлівки!

— Непитайлівки? — Вовк сів на землю, лапою поправив окуляри і повторив єхидно: — Отже, ти з Непитайлівки?

— З Непитайлівського гаю, дядьку! Покажіть мені туди дорогу!..

Але Вовк гримнув суворо:

— Чому тут вигулюєшся? Хіба не знаєш, що це вже Колобродівський ліс? Ти що, географії не вчило?

— Та не вчило, дядьку! Я до лісової школи ще не бігало.

Вовк тицьнув лапою Зайчаткові в груди:

— Тож ти без дозволу прибігло у мій Колобродівський ліс! Перейшло кордон без мого дозволу! За це ти слугуватимеш мені доти, доки не виростеш. А що потім з тобою робити, я ще подумаю...

Вовк став на рівні ноги і гримнув на Зайченя:

— Ходім зі мною!

Вовча хата під старезним дубом. Господар виніс бубон і звелів:

— Грай, Сіролапченку! Страх, як люблю гарну музику...

Зайченя з переляку обома лапками так швидко стало вибивати дріб на бубоні, що Вовк аж примружився від утіхи.

Досхочу наслухавшись музики, Вовк сказав:

— Зараз будемо снідати. Моя їжа — це моя, а твоя — на городі в мене. Біжи моркви собі насмикай!

Зайченяті з переляку і їсти перехотілося. Висмикнуло воно одну морквинку й пострибало до столу.

Вовк глянув невдоволено:

— Чому таку велику моркву висмикнуло? Хочеш у мене задарма розкошувати?

«Ой, це ж невеличка морквинка! — подумало Зайченя.— На обід знайду собі ще меншу, аби не лаявся так страшно дядько Вовк».

По сніданкові Зайченя одкидало торішній сушняк на галявині біля вовчої хати. Зморилося дуже і їсти схотіло. Але в обід знайшло собі ще меншу морквинку.

Вовк зиркнув і знов розсердився:

— Таке мале й так багато їсть! Які нині зайці стали до чужого ласі!

А ввечері, коли зовсім зморене Зайченя принесло собі до столу малюпусіньку морквинку, Вовк аж затрусився:

— Каравул! Грабують! Хто це бачив, щоб заячий апетит був за вовчий більший!

На ніч Вовк знов приніс бубона:

— Сиди під моєю хатою й сторожуй. Коли що не так, бий у бубон — я прокинусь. Та не думай тікати! Все одно вночі заблукаєш!

Продрижало Зайченя усю ніч. Вранці Вовк вийшов з хати, позіхнув, начепив окуляри і тоді вже глянув на Зайченя:

— Сторожуєш?

— Сторожую, дядьку.

— Це добре. Молодець! Ось тобі вудка — свіжої рибки влови до сніданку. Та мерщій!

Побігло Зайченя до річки, закинуло вудку. Вода прозора. Ось щупачок клюнув. Зайченя — смик вудку, і щупачок блиснув на гачку.

До сніданку він лежав уже у Вовка на столі.

Вовк побачив щупачка та й з'їв його одразу. Облизнувся й гримнув:

— Чому маленька рибка була? На обід велику злови!

Побігло Зайченя до річки. До обіду лише карасика і впіймало. Біжить до вовчої хати, сльозами вмивається.

— Гей, Зайчатку! — гукнула з дерева Вивірка.— Чому ти смутне таке?

— Та он яка рибка мала впіймалась, а дядько Вовк звелів велику до обіду вловити...

— А ти не журись!

Вивірка скочила з дерева у траву:

— Наш дядько Вовк підсліпуватий. Тутешні зайці йому на день народження ще одні окуляри подарували, тільки не такі, як треба, скельця повставляли...

Вивірка засміялась і щось прошепотіла Зайченяті на вухо. Сіролапченко аж підстрибнув, радіючи.

Зайченя принесло рибку до вовчої хати. А господар ще більше лається:

— І яке ж невдячне Зайченя! Півдня рибалило, одного карасика лише вловило.

З'їв Вовк карасика, зло кинув Зайченяті:

— Коли на вечерю риби не вловиш, тебе з'їм!

І пішов собі спати...

Коли він захропів, Зайченя швиденько метнулось по хаті і знайшло на полиці нові окуляри. Потім схилилося над Вовком, обережно зняло з носа старі окуляри, начепило нові та й пострибало до річки.

Там воно кинуло старі окуляри у воду й сіло рибалити.

До вечора Зайченя впіймало лише маленького піскаря.

Прибігло до вовчої хати. На стіл піскаря поклало.

Вовк саме збудився. За звичкою поправив окуляри на носі. Глянув на рибку і з радощів аж сплеснув обома лапами:

— Молодець, Сіролапченку! Гарного сома впіймав! Ач, вуса які довгі! Великий та жирний сом!

За мить з'їв Вовк того піскаря. Здивувався, що так швидко. Проте подумав і сказав:

— Дуже смачний сом. Одразу в роті розтанув. Навіть не помітив, як з'їв його!

А Зайченя взяло та й стало просто перед Вовком. Той глянув і... аж затрусився з переляку.

— Ой, яке щастя, сам могутній Лев завітав до моєї хати! Прошу, прошу!

А Зайченя ще й зубенята свої вишкірило.

— За що ви мене хочете з'їсти? — Вовк аж на траву впав і зажмурився.

А вгорі на старезному дубі сміялася Вивірочка:

— Зайченятко поставило нашому Вовкові на ніс окуляри із збільшувальними скельцями. Тепер Вовк боятиметься навіть жабенят!

Розлючений Вовк метнувся з двору:

— Де ти, негідний Сіролапченку?

А зайченя в цей час бігло лісовою стежкою, котру йому показала Вивірочка, до свого рідного Непитайлівського гаю і теж сміялося з жадібного Вовка.

ХТО-ХТО В ТЕРЕМКОВІ ЖИВЕ?

Біжить полем Мишка-Шкряботушка. Бачить: стоїть собі теремок. Просторий, високий, красивий, двері навстіж відчинені — заходь, живи на здоров'я!

Зраділа Мишка, скоріше забігла до теремка, ще й двері за собою причинила.

Стрибає полем Жабка-Скрекотушка.

— Хто-хто в теремкові живе?

— Я, Мишка-Шкряботушка!

— Давай разом жити!

— Ні, Жабко-Скрекотушко, мені в теремку тісно! Будуй собі другий поверх!

— Гаразд,— каже Жабка-Скрекотушка.

І збудувала собі другий поверх аж на дві кімнати.

Біжить полем Зайчик-Побігайчик.

— Хто-хто в теремкові живе?

— Я, Мишка-Шкряботушка!

— Я, Жабка-Скрекотушка!

— Пустіть і мене до теремка!

— Ні, Зайчику-Побігайчику! — дружно кажуть Мишка з Жабкою.— Нам у теремкові разом буде тісно. Будуй собі третій поверх!

І збудував собі Зайчик-Побігайчик третій поверх аж на три кімнати!

Петляє полем Лисичка-Сестричка:

— Хто-хто в теремкові живе?

— Я, Мишка-Шкряботушка!

— Я, Жабка-Скрекотушка!

— Я, Зайчик-Побігайчик!

— Пустіть і мене до себе жити!

— Ой-йой! — занепокоїлись мешканці теремка.— Нам самим тут тісно! Будуй собі четвертий поверх!

І збудувала Лисичка-Сестричка власний четвертий поверх на чотири кімнати!

Сидить собі, у віконечко дивиться.

Аж полем біжить сірий Вовчик-Братик. Побачив теремок. Зупинився:

— Ой, який гарний теремок! Хто ж у ньому живе?

— Я, Мишка-Шкряботушка!

— Я, Жабка-Скрекотушка!

— Я, Зайчик-Побігайчик!

— Я, Лисичка-Сестричка!

— Тож пустіть і мене жити! — прохає Вовчик-Братик.

А мешканці теремка кожен зі свого поверху гукають йому:

— Що ти надумав, Вовчику-Братику! Ми самі в теремку ледь помістилися! Будуй собі новий поверх!

І Вовчик-Братик збудував п'ятий поверх аж на п'ять кімнат! Тільки зробив уходини — а полем сунеться Ведмідь-Набрід!

— Хто-хто в теремочку живе?

— Я, Мишка-Шкряботушка!

— Я, Жабка-Скрекотушка!

— Я, Зайчик-Побігайчик!

— Я, Лисичка-Сестричка!

— Я, Вовчик-Братик!

— Ой, який у вас гарний теремок, просторий та великий! Пустіть і мене жити! — прохає Ведмідь-Набрід.

— Не можемо! — гукають мешканці теремка, лапками розмахують.— Нам тісно!

І Ведмідь-Набрід заходився будувати собі шостий поверх — аж на шість кімнат!

Збудував, поліз на свій поверх жити...

А теремок як затріщить!

Як захитається!

Набік як повалиться!

Ледь устигли звірі хто вибігти, хто з вікна вистрибнути.

А теремка — мов не було!

Сидять собі Мишка-Шкряботушка, Жабка-Скрекотушка, Зайчик-Побігайчик, Лисичка-Сестричка, Вовчик-Братик, Ведмідь-Набрід біля купи дров, потилиці лапками чухають, ніяк не можуть згадати, хто ж перший сказав:

— Мені в теремку тісно!

ЗОЛОТИЙ КОРАБЛИК

ВЕДМЕЖА І ПОЛЯРНА ЗІРКА

МИШКО І МАША

Шелестіла тайга верхівками кедрів. На небі, мов крихітні сонечка, сяяли, виблискували зірки.

— Мишко, глянь-но, як зірочки спалахують... Наче до себе кличуть.

Так говорила по-своєму, по-ведмежому, Маша-ведмежатко ведмежаткові Мишку. Вони сиділи під старим кедром і дивились в чорно-синє небо.

— Ось що, Машо,— раптом сказав Мишко. Голос у нього від хвилювання затремтів.— Он там — Велика Ведмедиця, а он — Мала. Отже, літали ведмеді на небо! І на хвостику в Малої Ведмедиці яскрава зірочка — Полярна. На неї

навіть люди дивляться вночі, щоб у тайзі не заблукати. Геологи тут недавно проходили. Від них я й почув це. От би потрапити на зірку!

— Ой Мишко, мрійник ти! Хто ж ведмедів у космос бере? От собакам повезло. І мавпам теж. Про нас же і не згадують люди!.. А я так хочу зірочку! Блакитну, просто в лапки...

— Гаразд, Машо,— сказав Мишко рішуче.— На місці сидіти — тільки на сосни дивитись. Піду до людей. Проситимусь у політ.

— Та ти ж і балакати по-людському не вмієш,— стурбувалась Маша.

— А я слухатиму, може, й навчуся,— заспокоїв її Мишко.— Прощавай, Машо!

— Постій, Мишку! — Маша нагнулась і підняла брунатну кедрову шишку.— Ось тобі на пам'ять про нашу тайгу.

І додала, посмутнівши:

— Щоб не забував мене...

ЗУСТРІЧ НА ДОРОЗІ

І пішов Мишко з тайги на дорогу. Чути її було здалеку. Там ревли вантажні автомобілі. Возили вони довгі блискучі рейки, бетонні шпали й цеглу.

Мишко сів край дороги, а велетенський ваговоз, мов чудовисько, повз, здавалося, просто на нього.

— Ой,— йойкнуло Мишкове серце,— зараз розчавить! — Він підвів лапу, захищаючись.

І раптом велетень-ваговоз зупинився поруч Мишка.

З просторої кабіни на дорогу вистрибнув довготелесий шофер і ще один чоловік, невисокий на зріст. От чоловік і каже, усміхаючись:

— Ваню, ведмежа розумне, лапку підвело — голосує. Хочеш до нас на БАМ?

Мишко почув ласкавість в голосі чоловіка, замотав головою і заревів по-ведмежому:

— У-у-у!

Це означало: «Хочу-у-у!»

— Молодець! — зрадів довготелесий шофер.— Гайда з нами! Не бійся, мене звуть Ваня.

— А мене Степан! — додав менший на зріст.

Мишко стрибнув у кабіну. Ваговоз рушив.

Серце Мишкове билося сильно-сильно. Коли ж буде БАМ?

За поворотом з'явились намети.

— Злізай, малий,— сказав Степан.— Це наше Зоряне містечко! Спочатку поживеш у наметі, а потім разом з нами переїдеш до гуртожитку.

«Ой,— зрадів Мишко,— отже, я відразу до Зоряного попав. От пощастило, так пощастило. Швидко в космос полечу!»

Степан взяв Мишка на руки і поніс повз намет до акуратного зеленого будиночка. Це була їдальня. Там він гукнув рум'яній куховарці в білому халаті:

— Приймайте нового їдця, апетит у нього тайговий!

ЩО РОБЛЯТЬ У ЗОРЯНОМУ

Мишкові в Зоряному одразу сподобалось. Тим більше, що всі його так і звали — Мишко. Зранку молоді хлопці й дівчата з сокирами й механічними пилками йшли в тайгу. Вони рубали широку просіку. А слідом за ними їхали екскаватори з великими ковшами, бульдозери з сталевими щитами попереду — вони насипали дорогу. Дорогу непросту — для поїздів. БАМ — гордо називали її хлопці й дівчата. І означало це — Байкало-Амурська магістраль.

БАМ! БАМ! — гучно стукали сокири.

БАМ! БАМ! — дзвінко бились молоді серця.

ЯК КРУТИТИ «СОНЕЧКО»

Щоранку бамівці виходили з наметів на зарядку. Вони підтягувались на перекладині, робили різні складні вправи, а найбільш сильні, спритні, вхопившись руками за перекладину, крутились навколо неї.

— Гей, Мишко,— піддразнювали вони ведмежа.— Гайда з нами «сонечко» крутити! Цю вправу й космонавти люблять.

Космонавти? В Мишка серце тьохнуло. Отже, він обов'язково повинен теж навчитися крутити «сонечко»!

Мишко швидко видерся по боковій стойці, вхопився обома лапами за сталевий прут... Гойднувся, але тут же, мов мішок, гепнувся на землю.

Хлопці зареготали:

— І ти у космос хочеш?..

І Мишко розпочав тренування. Він навчився підтягуватись на перекладині, розхитуватися. Але «сонечко» в нього ніяк не виходило.

ПЕРШИЙ ПОЇЗД У ЗОРЯНОМУ

Після сніданку Мишко разом з молодими будівниками пішов у тайгу. Бамівці пиляли сосни, а Мишко стягав гілки в купу, допомагав як міг.

Але не тільки ліс рубали молоді бамівці.

До осені в Зоряному виріс чудовий гуртожиток. Це була велика радість! Бамівці одразу ж з піснями, жартами переселилися до нього. І Мишка вони не забули. Він став жити в теплій кімнаті поблизу дверей. Коли у ті двері грюкали, Мишко миттю вискакував з кімнати і уважно оглядав кожного, хто входив до гуртожитку. І якщо бачив, що чоботи у хлопця брудні, дуже сердився, підводив лапу і проганяв нечепуру на вулицю — чистити чоботи.

А потім настали великі морози, налетіли заметілі. Високі снігові кучугури повиростали навколо Зоряного... Але будівників навіть морози, навіть глибокі сніги не зупинили. Вони спритно вкладали рейки, хоч дуже важко було працювати.

І от остання ділянка біля Зоряного сяйнула металевим блиском, було забито у шпали останнього сталевого костиля, щоб рейки міцно трималися.

Усі чекали перший поїзд...

Він заклично загудів ще здалека. І урочисто стишив хід поблизу клубу «Тайговик». Це було велике свято! Кращі будівники виступали, говорили, що вони працюватимуть далі на БАМі, збудують уздовж залізниці станції, селища, міста. Сюди приїдуть тисячі робітників. Вони трудитимуться на величезних залізних рудниках, на багатющих вугільних кар'єрах, у золотих копальнях, видобуватимуть рідкісні мінерали, дорогоцінне каміння.

В тайзі виростуть величезні заводи, фабрики. Адже цей сибірський край казково багатий. І всі його багатства повинні служити народові.

От який був мітинг у Зоряному!

Мишко запам'ятав його надовго. Та й як не запам'ятати, коли його разом з кращими будівниками машиніст взяв у першу поїздку. Мишко аж повискував од захоплення, коли блискучі рейки, здається, самі неслися під колеса. А поїзд набрав швидкість і, наче ракета, мчав через тайгу...

ЗУСТРІЧ З НЕЗНАЙОМИМ

Коли сніг розтанув і на лісових галявинах з'явились перші весняні квіти, Мишко вихідного дня разом з бамівцями рушив у тайгу. Скільки

квітів назбирали хлопці й тут же подарували їх дівчатам! Мишко теж нарвав в обидві лапки пролісків і поніс дівчатам.

І раптом він почув збоку незнайомі звуки: клац-клац!

А потім голос Степана:

— Мишко, нумо повернись до нас!.. Ось так, молодець!

Поруч із Степаном стояв дядечко, на шиї в якого висіли різні фотоапарати. Ними він і клацав.

— Мишко, де твоя усмішка? Це для дитячого журналу. Під фотографією напишемо: «Незвичайний помічник». Незабаром про тебе всі говоритимуть!

— Ур-ра! — крикнув Мишко. А насправді в нього вийшло: — У-а-а!

І він кинувся з просіки просто до спортивного майданчика, де стояв його улюблений турнік.

Він схопився за перекладину, підтягнувся, розгойдався. Помах... Ще помах... І злетів над турніком.

Оберт!.. Ще оберт!.. Земля й небо поміняліся місцями.

Іще раз!

Мишко злетів угору, і... раптом лапки його одірвались від сталевого прута. Мишко згорнувся калачиком, закрутився в повітрі, мов дзига, і...

Бемц!.. У ведмедика з очей посипались іскри.

Він заплющив очі і подумав: «Це перевантаження... Отже, я вже в космосі!..»

Мишко розплющив очі й зніяковів: виявляється, він був не у космосі, а на землі, на купі торішнього листя. А фотокореспондент підбадьорливо усміхався:

— Відчайдушний ти хлопець. Хочеш зі мною? Літаком полетимо високо в небі, га?

Це вже було цікаво. Мишко завуркотів радо. А фотокореспондент попрохав у будівників:

— Друзі, подаруйте мені ведмежа. Тайга велика — ведмежат багато... Йому буде добре в місті над Дніпром. Згодні, так? Ведмедику, мене звуть Толя!

ПОЛІТ

Літак почав гарчати, мов звір, та все сильніше, сильніше. Потім розігнався і став стрімко підніматися у повітря.

Мишко визирнув у кругле віконце.

Внизу повільно пропливала тайга. І була вона різна. Ясно-зелена. Жовта. Темно-зелена, майже чорна. І були гори. А потім довго-довго летів Мишко над блискучими ріками і величезними озерами. І над Уральськими сіро-коричневими безлюдними горами.

А фотокореспондент Толя розповідав:

— Це з висоти здається, що там нікого немає. А насправді на Уралі багато людей. Вони видобувають у горах дуже потрібні руди й дорогоцінне каміння.

Потім попливли луки, жовті, зелені квадрати полів і лісів, міста з високими будинками. Заводи з димучими трубами.

І от сяйнула під крилами голуба ріка. Світлі, красиві будинки. Земля стала швидко наближатися.

Фотокореспондент прив'язав Мишка до крісла спеціальним паском.

— Не хвилюйся, друже! Зараз сядемо. Це мотори так сильно гудуть, радіючи, що вони швидко будуть удома.

В ГОСТЯХ У КАЗКАРЯ

Фотокореспондент і Мишко мчали на таксі по широкій дорозі.

— Товаришу водій, можна скористатися вашим радіотелефоном? — спитав фотокореспондент.

— Будь ласка,— кивнув шофер.

І фотокореспондент став набирати цифри. У трубці щось клацнуло, а потім басовитий добрий голос сказав:

— Алло, слухаю вас!

— Добрий день, дорогий друже! — весело мовив у трубку фотокореспондент.— Із сибірським привітом!

— Це ви, Анатолію? — зрадів чоловік десь у місті.— Невже вам вдалося виконати моє прохання?

— Аякже! Зараз ми їдемо до вас!

— Це чудово! — І фотокореспондент почув, як, звертаючись до когось поблизу себе, чоловік гукнув: — Андрійку, готуйся до зустрічі незвичайного гостя!

— Мишко,— звернувся до ведмедика Толя.— Пробач, що я тобі спочатку про це не сказав. Привезти тебе прохав мій друг. Він поет і казкар.

Таксі зупинилося біля під'їзду багатоповерхового білого будинку. Мишко з цікавістю позирав крізь вітрове скло.

— Вітаю тебе, Мишко! — відчинив дверцята авто казкар.— Будьмо знайомі — це я, а це мій син — Андрійко. А от і Булат, він живе у нас!

Обличчя казкаря було привітне. І голос у нього був ласкавий і разом з тим твердий — це Мишко любив. А чорноокий хлопчик Андрійко тут же став погладжувати Мишка по густій бурій шубці, і той лизнув його в ніс своїм довгим язиком.

— Молодець, не боїшся! — сказав Андрійко.— А це Булат.

На Мишка дивився сірий песик-кудлай.

Мишко вистрибнув з машини, і вони з Булатом почали обнюхувати один одного.

Потім Булат загавкав дзвінко:

— Гав, гав!

А Мишко відповів:

— І-і-а!

— От і познайомились! — засміявся фотокореспондент.— Отже, можу спокійно їхати до редакції.

КАТАННЯ НА КАРУСЕЛІ ТА ІНШІ ПРИГОДИ

Наступного ранку казкар сказав песикові:

— Булате, підеш разом з Мишком у парк на острів!

Булат насторожив вуха і став уважно слухати.

— Будете кататись на гірках, на каруселі, на літаках. Мишко, я чув, це дуже любить, особливо йому подобається крутити «сонечко» на турніку... Тільки дивіться, не погубіться.

«Так, так, це те, що мені потрібно!» — підстрибнув Мишко.

І Булат з Мишком рушили на прогулянку. Спочатку вони вийшли на набережну.

Мишко мружився від яскравого сонця і сліпучої краси навкруги. Білі високі будинки стояли на острові. І перед набережною текла річка. То був Дніпро. На його високому протилежному березі серед парків стояли древні будівлі.

Булат взяв у зуби повід від Мишкового нашийника, і вони побігли вздовж набережної.

Всі звертали увагу на незвичайну пару і зупинялись просто серед дороги.

От і острів. Він великий і зелений. А посеред

острова стояли гойдалки. Літали на залізних жердинах літаки. Крутилися каруселі.

Булат запропонував:

— Га-ав-ав!

Це означало: «Спочатку покатаємося на каруселі!» Очевидно, Булата тут знали, бо контролер сказав:

— Привіт, Булате! Це хто, твій новий друг? Напевне, тебе звуть Мишко?

Ведмедик тричі хитнув головою.

— Зараз ми тебе посадимо на карусель. На чому ти хочеш покататися? Ну, звичайно, на сірому вовкові. Він тобі рідну тайгу нагадає...

Мишко заліз на вовка й сміливо обняв його за шию. І от карусель закрутилася — та все швидше, швидше.

Спочатку Мишко ще дещо помічав: он будинок, тут дерево, там Дніпро і ліс. Але потім все злилося в суцільну барвисту смугу. Мишкові стало лячно. Він затулив лапами очі, відпустив вовкову шию...

І враз якась невідома сила зірвала його з каруселі й кинула, мов ракету, в небо.

«Ой, невже виходжу на орбіту?» — майнула думка.

Мишко із свистом перелетів через огорожу і впав у... кузов вантажної машини, яка везла рулони з тканиною.

Машина мчала по високому мосту над річкою. Міст був двоповерховий. Нижчий — для машин, а верхній для голубих поїздів метро. Мишко ледь не плакав: що ж робити? Куди ця машина його везе?

Та шофер почув, як щось важке впало у кузов автомобіля. І коли машина проминула міст, він звернув направо, загальмував біля бровки. Вийшов з кабіни, зазирнув у кузов...

— А-а-а, ведмідь! — закричав шофер і сховався у кабіні.— Як же він сюди потрапив? Невже з дерева стрибнув? Що ж мені з ним робити?

Знову обережно визирнув. І вирячив очі: ведмедя в кузові не було. Невже привиділося?

А Мишко вчинив от що: швидко переліз через борт автомашини та й помчав до метро.

Ось і скляні двері...

Мишко проскочив повз контролера і помчав сходами нагору.

— Ведмідь! Ведмідь! — понеслось швидше вітру по платформі.

— А де ж його дресирувальник? — галасували пасажири.

— Та він просто з лісу прибіг. Он же лосі по київських вулицях розгулюють. Сам бачив!

— Ні, він таки дресирований! Дивіться, в нього нашийник з номером!

— Ну, тоді інша справа! Хай входить!

І Мишко спокійно увійшов до вагона, видерся на вільне місце й став виглядати крізь широке вікно.

Та ось і острів!

Ледве Мишко вискочив на перон, як до нього, радісно гавкаючи, підбіг Булат.

Радощам друзів не було меж. Вони облизували один одного, наче вік не бачилися!

І знову побігли на карусель.

Тепер Мишко вже не лякався. Він тільки повторював сам собі: «Хочу в космос! Хочу-у-у в космос!» І тримався міцно. Так міцно, що контролер ледве відірвав його від карусельного вовка.

«Тепер щодня буду ходити з Булатом на острів!» — вирішив Мишко.

ЗУСТРІЧ З КОСМОНАВТОМ

Одного ранку на квартирі у казкаря задзеленчав телефон.

— Добрий день, дорогий казкарю. Сьогодні у дитячому видавництві бажаний гість — наш земляк, космонавт. Запрошуємо вас на зустріч.

— Дякую, приїду, але не сам, а з ведмедиком. Звуть його Мишко. Він зараз готується до польоту в космос.

На тому кінці телефонної лінії замовкли. Там радилися.

— Гаразд, беріть свого Мишка. У нас поруч найкращий у місті ринок. Купимо для Мишка меду!

І от вона — зустріч!..

Серце у Мишка билося гучно-гучно. Невже зараз здійсняться його мрії, він познайомиться із справжнім космонавтом?

А поки що ведмежа оточили дитячі письменники й по черзі тисли йому лапку.

Раптом з коридора почулись схвильовані голоси:

— Прийшов, космонавт прийшов!

Космонавт швидко зайшов до зали, весело усміхаючись. І всі зааплодували йому. Тому що космонавтів дитячі письменники добре знають і люблять.

Космонавт сердечно привітався. І тут він побачив ведмедика.

— А ти звідки узявся? — здивувався космонавт.

Мишко, звичайно, зрозумів питання. Але, як люди, говорити він не вмів. Тож просто подав космонавтові лапку.

— О, та ти вихований ведмедик! — сказав космонавт.— Молодець!

— Товаришу космонавт,— втрутився в розмову наш казкар,— цей ведмедик не тільки вихований. Він постійно тренується, хоче полетіти у космос! А звуть його Мишком.

— Правда? — весело примружився космонавт.— То дуже цікаво. Дозвольте, дорогий казкарю, взяти вашого Мишка в Зоряне містечко. Ми готуємо один виключно важливий і цікавий експеримент.

— Будь ласка. Мишко про це мріє!..

Багато питань ставили письменники космонавту. І про те, як він почував себе у невагомості, і про стикування в космосі радянського корабля «Союз» з американським «Аполлоном», і про майбутні польоти до далеких планет...

І раптом молодий, але вусатий письменник спитав у космонавта:

— А ви любите тварин?

Космонавт широко усміхнувся:

— Дуже! По секрету скажу вам, дорогі друзі, я хочу написати книжку про природу нашої планети...

Що було далі — Мишко від хвилювання не запам'ятав... Він дуже боявся: а раптом космонавт передумає?

Але той не передумав. Після зустрічі він узяв Мишка за лапку і повів до своєї машини. І Мишко гордо йшов поруч із відомим усьому світові космонавтом.

А на вухо ведмедикові той тихенько шепнув ось що:

— Мишко, тобі треба серйозно тренуватися — полетиш у космос!

СИНЯ ЗІРОЧКА

І одного разу...

Сиділа Маша під старим кедром у тайзі і чекала свого Мишка... Не один день і не одну ніч

так сиділа. Не раз підходили до неї інші ведмеді.

Кирпатий молодий ведмідь Топтун запрошував на прогулянку. Товстий Потапович кликав їсти малину... Але Маша усім відповідала: «Ні, я чекаю Мишка. Він сказав, що стане космонавтом і подарує мені синю зіроньку з неба!»

— А ти й повірила,— сміявся Топтун.— Ведмеді у небі не літають.

— Еге, ведмедям у небі нічого робити,— солідно підтверджував Потапович.

— Як нічого? — обурювалася Маша і тихенько зітхала. Хоч би яку-небудь звісточку про себе подав її Мишко! Але вона вперто відповідала Потаповичу: — У небі он навіть сузір'я є — Велика й Мала Ведмедиця. Отже, колись наші родичі літали по небу...

Сумно було Маші. Певне, й цього разу піде вона ні з чим.

Несподівано помічає Маша — мчить по небу сяюча зірка. Та так швидко й нечутно, як ніколи жоден літак не літає... І раптом відділилась від зірки крихітна зірочка й понеслась до землі.

А потім над нею спалахнув парашут з лампочкою, і вона стала повільно опускатись на ліс.

— Ой, тільки не зачепись за сосну, моя зіронько! Я тут! — скрикнула Маша.

І зірочка опустилась Маші простісінько в долоньки. Але то була не зірочка! На парашуті висіла кедрова шишка.

— Це мій Мишко привіт надіслав! — зраділа Маша.— Отже, він став космонавтом!

Вона глянула в темне небо і страшенно захвилювалася:

— Куди ти? Повернись, Мишку, ведмеді в небі не літають!

Та зоряний корабель з космонавтом Мишком на борту швидко віддалявся від землі.

Маша не зводила очей з корабля. І по тому, як летів він, зрозуміла: тримав курс її Мишко просто на Полярну зірку, яка притулилася на хвостику небесної Ведмедиці. Адже недарма Маша одного разу попрохала Мишка подарувати їй синю зіроньку з далекого сузір'я...

МОРЕ

Хлопчик з розгону стрибнув у хвилю.

І Море хлюпнуло в берег:

— Який ти малий!

А він, радіючи, сплеснув у долоні:

— Ти таке тепле, ти наче бабусина казка!..

І кожен день, рік за роком, дивилось Море своїми бездонними, то лагідними, то суворими очима, як зростав Хлопчик. Воно гартувало його штормами. Вчило ніжності полуденних хвиль. Пробуджувало жагу вічного неспокою. І раділо, дивлячись, як Хлопчик стає Юнаком.

Одного разу, так само, як безліч разів до того, Юнак зійшов зі скелі.

Береговий вітер котив хвилі далеко од берега на пустельний, тьмяно-червоний захід сонця.

Шлях од скелі до Моря був неблизький...

Юнак бачив це і раніше, але збагнув лише зараз.

Десь на самому небокраї запалили вогні рибальські кораблі. Високо на щоглах полум'яніли яскраві кулі, їм підморгували зелені й жовті вогні з палуб.

— А ти мілієш, моє Море! — посмутнів Юнак.— Невже тебе зрадили ріки? Вони ж були вірні тобі стільки літ!

Низки вогнів то наближались, то розходились далеко, виводячи серед хвиль тремтливі кола, наче то був якийсь таємничий танок...

— Я йду від тебе, щоб повернути тобі ріки!

Тисячу тисяч разів кидалось Море до скель, прагнучи хвилями злетіти туди, де колись вирувало просторо й велично.

А ще через тисячі разів Море відчуло: береги вже й самі прагнули зустрічей з ним у прохолодному плескоті прибою.

— Де ж ти, мій Юначе! — нетерпляче хвилювалося Море.— Ріки повертаються до мене!..

Море торкнулося своїх старих берегів і, могутнє, пішло на них у наступ. Здавалося, воно вже не шанує старої дружби. Воно громило береги повільно і невідступно. Падало на скелі зеленавим громаддям хвиль, ятрило сіллю грубі зморшки каміння, зрушуючи уламки в безодню.

І коли Море особливо шаленіло, на стрімкій скелі з'явився Чоловік.

— Вітаю тебе, Море! — сказав Чоловік. Його тверді очі, що багато бачили в світі, пояснішали.

Громовим ударом прибою об скелі відгукнулося Море.

— Хто ти, Чоловіче? Мені тісно у цих жорстких берегах!..

І менша хвиля, мов луна, розбіглася піною:

— Тіс-сно!

— Воно не пізнало мене! — глибока зморшка перетяла чоло людини.— Адже це вже зовсім інше Море... Але таким я мріяв бачити його все життя!..

...Свистіли вітри штормовою далиною, ставали в бухтах на безстроковий прикіл пошарпані бурями судна, молоді капітани виводили у відкритий простір нові кораблі.

Чоловік знов прийшов до Моря.

Солоні хвилі злітали вище од скель і перед тим, як торкнутися плечей Чоловіка, сонячними діамантами спалахували в його сивому волоссі. Вицвілі очі вдивлялися у безмежний, мінливий простір.

Наче вітер, налетіло й відкотилося у морському шумовинні:

— Який ти дужий, Чоловіче. Яке багате твоє життя!

— А ти знов безмежне, моє Море!..

...Вирує крутий прибій, підточуючи скелі, дрібним жовтим піском прикрашаючи бухти.

Наче дитяча колиска в руках матері, повільно гойдається, дихає Море.

Смагляве Хлоп'я біжить до хвиль, і Море, усміхнувшись, пестить його білим намистом піни.

— Яке ти ласкаве. Ти наче бабусина казка! — радіє Хлоп'я.

ЛУНІОН І СОНЯЧНИЙ МУЗИКАНТ

...Давно це було. У селі на березі тихої річечки жила бідна вдова з сином. Цілими днями прала вона білизну багатіям. А хлопчик лишався сам-самісінький. Він біг до річки, або в поле, чи в ліс. Дослухався, як хлюпочуть хвилі, про що шепоче зелене листячко. В нього був дуже тонкий слух. Хлопчик чув, як росте трава, як розцвітають на зорі квіти. Він розумів пісеньки вітерця, щебетання пташок.

Одного разу через село проїздив великий музикант. Почувши сумну пісеньку, яку хлопчик виводив на сопілці, він зупинився, знайшов матір хлопчика і сказав, що її синові обов'язково треба вчитися музиці.

Але вдова була дуже бідна. Грошей, які вона заробляла, вистачало лише на те, щоб не падати з голоду та вряди-годи купити сякий-такий одяг.

Якось хлопчик сидів на березі річки, слухаючи голоси, що лунали навколо.

Птахи співали про тепле літо. Річка гомоніла про вічний, невпинний рух. А вітерці, що усюди літали і все бачили, розповідали хлопчикові про всілякі казкові пригоди.

І раптом хлопчик почув пісеньку, яку приніс вітерець:

В краю казкової землі
Є чудо із чудес.
В краю казкової землі —
Безхмарна синь небес.
Нема там сутінків нічних —
Їх сонце проганя.
Там Фея сонячних, ясних,
Незгасних променів живих,
Пісенних променів дзвінких
Живе у сяйві дня.

Серце хлопчика од хвилювання так калатало, що він ледь розбирав слова:

А таємницю струн і дня
Відкриє Фея тим,
Хто вірний мріям і пісням
Всім серцем молодим.

Вітерець уже давно полинув далі, а у вухах хлопчика ще дзвеніло:

...Хто вірний мріям і пісням
Всім серцем молодим.

— Я розшукаю Фею сонячного проміння! — палко вигукнув хлопчик.— Вона навчить мене чарівній музиці!

І ось на світанку, коли тільки-но прокинулась золотокоса зоря, він поцілував сонну матір і тихенько зачинив за собою двері рідної хати. Може, назавжди...

Довго блукав хлопчик по білому світу. Та в

кого не питав, ніхто не чув про казкову країну, де співають сонячні промені.

Одного разу шлях завів його високо в гори. Стомившись, хлопчик сів відпочити серед зеленого лугу. І раптом почув знайому пісеньку! То співала біла Королиця:

А таємницю струн і дня
Відкриє Фея тим,
Хто вірний мріям і пісням
Всім серцем молодим.

Хлопчик схопився на рівні ноги.

— Скажіть, будь ласка, як мені знайти Фею сонячного проміння?

Та Королиця прошепотіла:

— Не знаю, не знаю!

Він піднявся ще вище в гори. Навколо цвіли блакитні Дзвоники. Вони співали ту ж саму пісеньку...

Хлопчик спитав у ніжних пуп'янків:

— Де дім сонячної Феї?

І Дзвоники задзеленчали:

— Дінь-дінь, дінь! Не знаємо, де дім!

Хлопчик видерся на найвищу гору. Вершина її була плоска й широка. Сила-силенна квітів росло навкруги. І всі вони співали про Фею сонячного проміння.

— Де ж Фея? — запитав хлопчик у Маків.

І квіти нараз тихенько заспівали:

— Вітаємо тебе, сонячна Фея!

Хлопчик звів очі... Неподалік стояла гарна дівчина.

Він одразу ж упізнав її! Авжеж, це була Фея сонячного проміння!

Фея наблизилась до хлопчика і ласкаво усміхнулася йому.

— Ти шукав мене? — голос її звучав, як срібний дзвіночок.

— Так,— відповів хлопчик.— Я почув пісеньку, яку приніс вітерець. Відтоді я мрію навчитися грати на сонячних променях...

Фея глянула на нього задумливо й допитливо.

— Але ж це дуже важко. Чи витримаєш ти? Подивись навколо, що ти бачиш?

— Сонце, квіти і вас!

— А тепер? — Фея торкнулася легкою рукою очей хлопчика, і він здивовано помітив, що від сонця до Королиці, Маку, Волошок — до всіх квітів тягнуться тоненькі промінці!

Фея торкнулася пальцем одного з промінців, і він задзвенів напрочуд чисто і гарно.

— Я навчу тебе грати на сонячних променях,— сказала Фея.— І гра твоя принесе радість людям. Та чи є в тебе мужність, мій хлопчику? Грати на сонячних променях не просто. Спробуй-но!

Хлопчик торкнувся променя, що тягнувся до макового пуп'янка.

— Ой,— відсмикнув він руку.— Промінь пече!

— Але інакше ти не станеш музикантом,— посуворішала Фея.

Хлопчикові доводилося нелегко. Промені були такі гострі, гарячі, що пальці в нього вкрилися опіками й подряпинами. Квіти жаліли малого музику. Коли він стомлювався і йому боліли пальці, Подорожник шепотів:

— Зірви мого листка!

І біль вгамовувався. А коли не допомагав і Подорожник, Фея розповідала хлопчикові смішні казки, і він забував про свої натруджені пучки.

Вчитися було надзвичайно цікаво.

Але перш ніж ласкава й вимоглива вчителька сказала своєму учневі: «Тепер ти знаєш стільки, скільки я, ти справжній музикант»,— минуло довгих десять років.

І на останній урок до Феї прийшов уже не хлопчик, а високий, стрункий юнак.

— Ти, звичайно, помітив,— сказала йому Фея,— що я зовсім не вчила тебе сумних мелодій. Їх неможливо зіграти на струнах сонця... Тому, юначе, йди до бідних. І хай вони, слухаючи тебе, сповнюються сили. Хай сміливо дивляться вперед, назустріч сонцю і радості!.. А тепер — прощавай! — мовила засмучена Фея.— Більше ти мене ніколи не побачиш!

І вона зникла...

А юнак спустився з гір у свою країну. Пожив трохи біля матері, а далі помандрував від села до села, з міста у місто. Він грав бідарям, і здавалося — все розквітало навколо. Зникав сум, люди починали розуміти, що життя може бути щасливим і радісним. І вони стали замислюватися: що потрібно для цього зробити?

Коли дізнався про незвичайного музиканта король цієї країни, він наказав схопити юнака і привести до палацу.

— Чи знаєш ти,— сказав бундючний король,— що народ повинен працювати на мене від світання до ночі, а не радіти й співати? Люди, слухаючи твою музику, відмовляються коритися моїм служникам! Я, могутній король, бажаю, щоб ти грав тільки для мене.

Отак юнак потрапив до королівських покоїв. Король наказав йому розважати своїх друзів — правителів інших країн.

Але незабаром королівські міністри помітили, що служники в палаці, хоч раз почувши чарівну музику, ставали неслухняними й сміливими. Той, хто раніше тремтів перед батогом, перестав боятися смерті.

Король намагався залякати сміливців, караючи їх на горло, але вони йшли на шибеницю, гордо піднявши голови.

Короля брав відчай: як приборкати непокірних? І він наказав своїм міністрам будь-що знайти вихід.

Три дні і три ночі думали міністри і на четвертий день сказали королю:

— Треба послати цього зухвальця в тридесяту державу, щоб він навчився там грати на місячних променях. Це промені смутку і забуття. І тільки вони зможуть приспати свідомість нашого народу. Тільки вони зроблять його слухняним і безвольним. Хай піддані будуть завжди засмучені. Тим сильнішою буде радість вашої королівської милості!

За наказом короля варта виштовхнула сонячного музиканта з палацу. А сам король гукнув йому навздогін:

— Пам'ятай, хлопче, якщо не навчишся грати на місячних променях так само, як на сонячних, твоя мати помре за гратами. Я ще вчора звелів кинути її у в'язницю. Отак!..

...Довгий шлях у чужу тридесяту державу. Та й де вона? Навіть королівські міністри не знали цього. Без стежок і доріг, світ за очі вже багато днів йшов юнак. Серце йому краяла думка, що коли він не навчиться місячної музики, мати загине у королівській в'язниці...

Невідомо, скільки б довелося мандрувати по світах юнакові, коли б одного разу не натрапив він на старе, покинуте людьми місто. Півдня блукав юнак вулицями, сподіваючись зустріти хоч одного мешканця. Але все було марно. В юнака ноги підкошувалися від утоми, і він спіткнувся, боляче вдарившись коліном об якесь мідне кільце.

Він розрив руками землю і побачив, що кільце прикріплене до великої чавунної ляди. Ляда була дуже важка. Він насилу відсунув її. Вниз вели стерті кам'яні східці.

Затамувавши подих, юнак спускався нижче й нижче, лічив кожен крок. Звідкілясь сочилася вода. Сполохані кажани били його слизькими крилами по обличчю. Нарешті, коли він налічив триста тридцять третій східець, морок трохи розвіявся, і юнак побачив підземне місто.

Кріпосні стіни, череп'яні високі дахи будинків осявав блідий місяць. Кілька перехожих тулилися до будинків. Здавалось, вони прагнули якомога швидше сховатися за високими парканами.

— Куди це я потрапив? — голосно спитав юнак у сивого дідуся, що саме переходив вулицю.

— Тс-с! — прошепотів дідусь.— Я бачу, ти з іншої землі, о юначе! Швидше йди за мною, я сховаю тебе!

Дім дідуся був поблизу. Господар замкнув важкі дубові двері, завісив вікна в кімнаті і тільки після цього запалив свічку.

Юнак окинув поглядом кімнату. Це було житло бідаря.

Єдиними цінними речами були флейта і старовинна скрипка.

— Ви музикант! — зрадів юнак.— Скажіть мені, що усе це означає? І місяць під землею, і ваш страх?

І дідусь почав свою розповідь:

— О юначе! Ти потрапив у підземне місто злого Луніона. Тут удень ховається місяць. А коли на землю спадають сутінки і місяць випливає нагору, в нашому місті пітьма, хоч око виколи. Навіть собаки виють з жаху. Тоді прокидається правитель міста Луніон. Очі в нього совині. Він бачить у темряві так, як при світлі... Луніон наказує своїм служникам хапати, допитувати і страчувати безневинних людей. А сміливців, що випадково потрапляють до нас, назавжди кидає до в'язниці. Навіщо ти прийшов

сюди, чужоземцю? Горе тобі, якщо про це дізнається Луніон!

— Я шукаю музиканта, що грає на місячних променях. Якщо я не оволодію цим мистецтвом, король, що править нашою країною, згноїть у в'язниці мою матір. Чи не знаєте ви такого музиканта?

— Знаю,— відповів старий.— Тобі не доведеться довго шукати. Тільки двоє у світі володіють цим проклятим мистецтвом — Луніон і я... Слухай мене уважно. Колись наше місто було вільне, і люди в ньому були щасливі. Сонечко сяяло над нами, чистим і безхмарним було небо. Але невідомо звідки з'явився чарівник Луніон. «Зробіть мене своїм правителем,— сказав він,— і ваше місто стане наймогутнішим у світі». Та люди не бажали ніякого правителя. «Ніхто не зуміє вирішувати справи краще, ніж наша рада мудреців!» — відповіли вони Луніону. Тоді Луніон — а він був злий і підступний, хоч вдавав з себе доброго,— пустився на хитрощі. Він запропонував найздібнішого хлопчика в місті навчити грі на місячних променях. Отим хлопчиком був я... Луніон змусив мене заприсягтися, що по закінченні навчання я три ночі гратиму на вулицях міста. Я погодився. Адже я тоді не знав, яку силу має та музика. Хоч раз почувши місячні мелодії, люди ставали засмученими і слабкими, їх свідомість засинала. Так Луніон заволодів нашим містом і зробив усіх рабами. Небагато серед нас лишилося сміливих і гордих, волю яких не могло приспати місячне проміння. Служники Луніона полюють на них і кидають за грати.

Тепер сміливців лишилася жменька...

І на вицвілих дідусевих очах затремтіла сльоза.

— Але чому ви всі опинилися під землею?

— З своїх чарівницьких книг Луніон дізнався, що колись йому загрожуватиме загибеллю юнак, який грає на сонячних променях. Тоді він наказав збудувати місто глибоко під землею, де вдень ховається місяць. І люди скорилися йому. Адже свідомість їхня уже давно спить.

— Нарешті я все зрозумів! — сказав юнак.— Ось чому король послав мене вчитися грати на місячному промінні! Він хоче, щоб і в моїй країні люди довіку були рабами!.. Але ж, дідусю, чому Луніон не грав сам на вулицях міста? Адже він був вашим учителем!

— Луніон боїться людських очей. Ніхто ніколи не бачив його в обличчя. Він ходить лише на ходулях... І люди думають, що він могутній велет.

— А як же ви, дідусю, лишилися на волі?

— Я ж зробив йому величезну послугу,— схилив на груди сиву голову старий музикант.— Та й не боїться він мене: от коли б я вмів грати на сонячних променях!

— А якщо це вмію я? — запитав схвильований юнак.— Як я можу допомогти вам позбутися злого Луніона?

— О, ти врятуєш нас. Сонячні пісні повернуть громадянам нашого міста волю і сміливість, розвіють злі чари... Але,— старий знов засмутився,— де знайти сонячне проміння? Сонце ж ніколи не зазирає сюди, під землю!

Дідусь вирішив скликати своїх друзів — тих, хто ще не потрапив за тюремні грати,— людей хоробрих, дужих і небалакучих.

Довго обмірковували вони план повалення Луніона. Треба було, щоб у підземне місто пробилося хоча б кілька сонячних промінців.

Та як це зробити?

— В мене зберігся порох від тих далеких часів, коли я влаштовував у нашому вільному місті святкові файєрверки,— згадав один з друзів...

Безліч разів усе висіло на волосинці, безліч разів сміливці ризикували життям. Та ось настала хвилина, коли все було готове.

На підземне місто з високості байдуже дивився сонний Місяць. Жителі боязко тулилися до парканів, прагнучи швидше сховатися в будинки. Чувся лише брязкіт зброї та гупання чобіт воїнів Луніона.

І раптом місто струснув вибух! Воїни з жахом побачили, що саме небо-стеля падає на палац Луніона і поглинає його.

Крізь отвір з далекого земного неба вдарило сяюче проміння сонця!

І задзвеніли сонячні струни!

Юнак ще ніколи не грав так натхненно й радісно. Громадяни міста почали збиратися навколо нього. Спочатку безладно, а потім все дружніше вони підхоплювали пісню. І ось вона зазвучала, наче гуркіт весняного грому!..

Охоплені жахом, воїни Луніона покидали зброю і забилися в найтемніші кутки.

Жителі міста почали витягувати їх звідти, як рибу з-під корчів. Витягли з собачої буди і якогось чоловічка, закутаного в чорний плащ. І коли зірвали з нього плащ, побачили потворного карлика з гачкуватим носом і злими, великими, як у сови, очима.

— Хто ти?

Карлик мовчав.

— Та це ж Луніон! — почувся голос старого музиканта.

Люди відсахнулися. Адже перед ними був сам Луніон!.. Та всі швидко опам'яталися. Як, оцей жалюгідний карлик і є їхній правитель?

Ось чому він завжди ховався у палаці. А вони боялися його стільки років! Думали, що Луніон — страшний велет. Дозволили залякати себе.

І Люди прогнали геть Луніона та його посіпак, визволили тих, кого Луніон тримав у в'язниці. Потім забрали все цінне з підземного міста і назавжди залишили його. Вони піднялися на триста тридцять три східці вгору — до чистого неба і ясного сонця.

Настав час юнакові повертатися до рідної землі.

На великому зеленому лузі вільні громадяни влаштували свято.

Знову задзвеніли струни сонця — то юнак на прощання показував своє мистецтво.

Люди слухали сонячну музику, і в їхній уяві поставало нове місто щастя і радості, яке вони збудують власними руками...

Ми не розповідатимемо про те, як музикант повернувся додому, визволив із в'язниці свою матір і як люди прогнали підступного короля. Це вже інша казка.

А пісні Сонячного музиканта живуть донині. Вони лунають скрізь, де народ повстає проти своїх гнобителів.

КАПІТАНОВА ЛЮЛЬКА

Ще тоді, коли казки з дітьми у квача грали, а веселе сонечко їм усміхалось, плавав по синьому казковому морю-океану казковий корабель під білими казковими вітрилами. І водив його знаменитий Іван Вітерлюльченко. Всі його мали за казкового капітана, бо в нього був морський кашкет з бляхою-крабом, таким лискучим, що дехто вночі плутав того краба з місяцем і повертав свій корабель у дружні обійми казкової ко-

манди. А ще була у капітана люлька. Звичайна собі непоказна череп'яна пуфкавка. Ніхто б на неї й оком не кинув, якби вона казковою не була.

Бо коли посеред самісінького моря-океану лінивий морський вітер на ім'я Пасат задавав хропака просто на ніжних хвилях, казковий капітан Іван Вітерлюльченко насував кашкета на свого суворого капітанського лоба і виймав з широченних морських штанів свою знамениту люлечку. Для всіх, хто смоктав ту люлечку, вона й справді була звичайною пуфкавкою — хіба що не потребувала вогню та тютюну — вони самі з'являлися, коли люлечка потрапляла до чужого рота. Але у нашого капітана люлька ставала казковою.

Тільки-но підносив Іван Вітерлюльченко свою люльку до рота, як з неї вилітала казкова хмаринка-вітринка. Вона миттю напинала білі вітрила, і корабель весело біг по морю-океану.

А коли Іван Вітерлюльченко виймав свою люлечку з рота, казкова хмаринка-вітринка ставала зовсім малесенькою й зникала у люлечці, а капітан ховав люлечку до кишені.

І сталася з тією люлькою незвичайна пригода.

Якось уночі Вітерлюльченко стояв на своєму капітанському містку.

Море було спокійне. Ніч місячна. Капітанів краб на кашкеті блищав так, що вся команда щохвилини чекала когось у гості. Пасат саме перед тим прокинувся і збирався дмухнути у вітрила, й Іван Вітерлюльченко вже вийняв люльку з рота, щоб покласти до кишені.

І раптом — тр-рах! Бах! Тара-р-рах!

Щось величезне вдарило корабель знизу, чорним страховиськом вискочило прямо у нього під носом і миттю зникло серед хвиль.

Корабель захитався, ледве не перекинувся

догори дном, капітан ледве встиг крикнути: «Свистіти усіх нагору!», стерновий ледве зумів повернути своє стерно в інший бік, а матроси — виконати суворі капітанові команди.

— Що ж то воно було? — спитали занепокоєні матроси в капітана.

— А я й сам не знаю,— сказав Іван Вітерлюльченко і хотів був насунути кашкета на лоба, щоб краще подумати...

— Егей, а де ж мій кашкет? — скрикнув капітан. Бо його й справді ні на голові, ні на містку не було.— Хто ж тепер до нас на вогник уночі припливе?

— Егей! — знову скрикнув Вітерлюльченко, схвилювавшись ще дужче.— А де ж моя люлька? Що ж ми робитимем, коли цей лінько Пасат знову захропе в дорозі?

Моряки обнишпорили всі куточки на палубі. Ні кашкета, ні люльки! Посмутніли усі.

А Пасат шумить у вітрилах:

— Не сумуйте! Доки капітанових речей не знайдемо, я вже якось постараюсь — не лінуватимуся!

Став капітан сам біля стерна, сказав:

— Нічого, ми один секрет знаємо. Коли люлька в чужих руках, вона так димить, що вчадіти можна. Дим аж до неба стоїть, але вітру все одно не родить... Словом — треба плисти вперед!

Усі погодились.

Уже ніч на ранок повертати стала, коли побачили моряки вдалині корабель.

— Ми в них зараз спитаємо про люльку! — зраділи усі.

Підпливли ближче, капітан Іван Вітерлюльченко гукає:

— А чи не бачили ви десь стовпа диму, та такого високого — до самого неба?

— Чом не бачили? Бачили! — охоче відповіли моряки.

— А де ж він, де? — нетерпляче питає капітан.

— Та пливіть усе на схід сонця та й на схід. Берег побачите, на березі гору. То крикніть отій горі: «Попокатепетль!» А далі буде, як ви хочете! Тільки пам'ятайте, це слово чарівне — не переплутайте його!

Пливуть моряки на схід сонця день, пливуть другий. Бачать, справді,— величезна гора на березі.

— Агов, Попокатепетль! — гукнув капітан.

А гора як загуркоче, як загримить. З верхівки вихопилось полум'я, полетіло каміння, і дим аж у самісіньке небо стовпом уперся.

— А де ж люлька? — дивується капітан.— Це ж димуча гора, а не люлька. Мабуть, я щось переплутав чи «агов» не до речі гукнув... Та вже хай буде. Ми й про димучі гори знатимемо. Будемо їх вулканами називати на честь одного мого знайомого, доброго коваля Вулкана. А цю гору назвемо отим чарівним важженним словом — Попокатепетль!

І поплив корабель на чолі з капітаном Іваном Вітерлюльченком на південь, бо на схід сонця далі береги не пускали.

Пливли день, другий, третій, цілий тиждень пливли.

Ніякого ніде диму, ліворуч берег, праворуч — море-океан і більше нічого.

Вже й холоднішати стало, хоч корабель на південь прямував.

Лише через тиждень матрос, що на вершечку щогли у діжці з-під огірків сидів, крикнув:

— Ондечки дим! Отакенними стовпами валує!

Підпливли мерщій ближче. Бачать — на березі біля вогнища скачуть у химерному танку червоношкірі люди. І кожен люльку смалить.

Вийшов капітан з матросами на берег, познайомилися, біля вогнища посідали. Роздивилися моряки, зітхнули — не такі люльки у червоношкірих! Капітанової нема.

Як чемні гості, спитали:

— А чого ви ото вогнище палите та люльки все смалите?

— Та у нас же холодно,— бідкаються червоношкірі.— Наша земля од вогнищ і називається — Вогняна Земля!

Тоді моряки спитали вдруге:

— А чи не бачили ви такого диму від люльки, щоб аж до неба стояв?

Мовчать червоношкірі. Довго мовчать. Думають. Нарешті сивий червоношкірий дід підвівся й каже:

— А щось таки я бачив. Попливіть он туди — до полюса.

І далі на південь показує.

Дивляться на діда моряки:

— А що таке полюс? — питають. (Бо ж це було у казкові часи, коли моряки плавали, не знаючи полюса.)

— Полюс,— каже дід таємниче,— це таке чарівне місце, де півроку день, а півроку ніч і зуби від морозу самі дріб вибивають.

— Еге ж, тепер зрозуміло! — каже знаменитий капітан Іван Вітерлюльченко.— У нас-бо й справді зуби дріб починають вибивати.

— То пливімо далі! — просять моряки.

Знов минає день, другий, третій. А море все холоднішає. Вже й крижини на сонці виблискують. Моряки на палубі гопака вибивають — грієються. Капітан підзорної труби з рук не випускає.

Де ж те диво, що серед ночі люльку й кашкета вкрало?

І раптом...

Іван Вітерлюльченко аж прикипів очима до підзорної труби.

— Бачу у морі стовп диму! — загримів його могутній капітанський бас.— Де ти, Пасатику? Дми, милий! Хоч ти й сонько найперший — пробачу тобі це, аби дужче надимав вітрила!

І помчав корабель до того стовпа диму серед синього моря-океану. А той стовп, диво дивнеє,— рухається!

Капітан знову вхопив підзорну трубу...

Та то ж кити тікають від його корабля! І в кожного у роті люлька стирчить!

Смалять, аж іскри летять. А попереду тікає найбільший кит. На лобі — капітанський кашкет, а в пащі — так-таки так! — його, капітанова, люлька!

Худі якісь кити, ледве дихають, а тікають.

— Сті-і-ійте! — гукнув суворо Іван Вітерлюльченко. Аж хвилі захиталися.— Гасіть люльки та мерщій до корабля завертайте!

Почули кити і... спинятися почали! Але люльки не гасять, смокчуть!

— Що ж це таке, може, я своєї чарівної пуфкавки вже й у руках ніколи не триматиму? — занепокоївся капітан.

— Та що ви! — солідно промовив найбільший кит, підпливши до корабля.— Дозвольте, славні моряки, розповісти вам усе з самого початку.

— Та чого там, дозволяємо! — каже капітан Іван Вітерлюльченко.— Ми люди не горді, лихого не пам'ятаємо!

— Отак воно вийшло...— почав найбільший і найхудіший кит.— Якось уночі схотілося мені глянути, як там риба та різні черепашки на дні

моря-океану живуть. Пірнув, бачу — усі чисто сплять. Гадаю — нащо їх турбувати? Вранці знову завітаю. Пливу собі нагору. Аж щось як ударить мені межи очі. Ой-ой-йой! Це ж я на вашого славного корабля наскочив! Дивлюся, кашкет ваш летить — і просто мені на голову. Бачу — ваша знаменита пуфкавка летить, і теж просто мені у рота! Щиро скажу — зрадів я. Хотілося по всіх морях-океанах поплавати. Бо ж казкова хмаринка-вітринка сама тебе по хвилях носить — тільки рулюй хвостом. Затягнувся я і... ледь не зомлів. Бо з люльки не хмаринка-вітринка вилетіла, а зла димина-хмарина! Та швидко я призвичаївся, сподобався той дим. І іншим китам теж. Попросили вони крабів, щоб з глини їм люльки зліпили та морською травою натоптали. З моєї люльки позапалювали й попливли, на півсвіту димлять... А таки ж бачу я, що не день — сумнішають мої кити. Худнути почали, бухикають. Треба, думаю, кидати всім палити. А вже не можуть, позвикали... Отож і думаю: треба мені самому спершу зважитись... То коли ви наказали нам люльки гасити — зрадів: хай йому грець! Ось де ваша пуфкавка й кашкет. Більше чужого не братиму!

Одягнув капітан свого капітанського кашкета з лискучою бляхою-крабом.

Взяв до рук люлечку свою і замислився: як допомогти китам, що люльки смоктати призвичаїлись?

Думав капітан, думали моряки, і кити теж думали та люльки смоктали. Минула година, дві години, три години. І тут капітан ляснув себе по лобі.

— Знайшов! От що, шановні курящі кити. Ви кажете, що звикли димом аж до неба пуфкати. А чого б вам замість диму водограї не пускати?

Кити подивились один на одного і сказали:

— А справді, чого б нам водограї не пускати?

І гуртом свої глиняні люлечки у сині хвилі пожбурляли! А тоді пірнули у море-океан, понабирали води та такі гарні водограї пустили вгору — всім китам, на всіх морях-океанах, на всі часи припали вони до серця.

І досі кожен кит водограями бавиться!

А знаменитий капітан Іван Вітерлюльченко підніс до рота свою чарівну люлечку. Миттю з неї вилетіла казкова хмаринка-вітринка, напнула білі вітрила, і корабель весело побіг по морю-океану.

— Гей, стерновий! — гукнув капітан.— Повертай корабель додому. Бо й нашій казковій подорожі теж кінець буде!

Отак воно колись на світі було...

Хто-небудь спитає мене:

— Чи справді така чарівна люлька є?

Справді! У найкращого капітана, що всі землі й моря-океани знає і ніяких штормів не боїться, вона завжди в зубах куриться — казкові хмаринки-вітринки в небо пускає.

ТРАМВАЙ І ЩИГЛИК

Був собі у Києві Трамвай. Не звичайний дзвінкий Трамвай, що возить людей, а той, що ремонтує трамвайні дроти, перевозить важкі рейки і просмолені шпали.

Трамвай без кінця подорожував із Святошина на Поділ, а з Подолу через Дніпро аж у Дарницю й назад. А як він дзенькав, клацав, бамкав, бив колесами на стиках! Люди злякано тулилися до будинків. Домашні господарки миттю зачиняли вікна. Собаки ховалися у підворіття, а кицьки видряпувалися з переляку аж на вершечки дерев. Злізти звідти вони боялися, тож доводилося

кликати пожежників, ставити до кожного дерева (а ви знаєте, як їх багато у Києві!) пожежні драбини й рятувати наполоханих кицьок, які нявчали так, що чути було аж на Батиєвій горі.

Всі були страшенно незадоволені, крім Трамвая.

— Ану вас,— гуркотів Трамвай.— Мені все одно. Цілісінький білий день щось допомагаєш ремонтувати, їздиш без кінця — куди пошлють. А потім усі про мене забувають. Навіть водій іде собі геть, додому. А ти — стій у депо, наморений од цілоденної біганини. А ледь фари заплющиш — знову ганяй туди-сюди.

Одного разу, тільки натомлений Трамвай забувся у недовгім сні, як раптом прокинувся — щось його лоскотало.

Це був... Це був Щиглик!

Він ладнав із гілочок під стелею кабіни... гніздечко!

Трамвай першої миті аж розгубився з подиву.

— Ти що це надумав? У транспорті гніздо лаштуєш? Звідки ти взявся?

— А я до вас із Ботанічного саду прилетів! Чув, вам одному не дуже... Якщо не заперечуєте, давайте дружити!

— Еге ж, коли так...— сказав Трамвай.— Але тільки знай: мені подобається їздити з гуком, стукотіти колесами по рейках. Ось таку музику я найбільше люблю, а не пташину!

— Ой-йой! Ти ж розвалиш мені гніздо! — занепокоївся Щиглик.— А я чекаю Щиглиху з яєчком!

«Ну от! — подумав Трамвай.— Що я вам усім — гуртожиток?»

Але він не сказав цього вголос. Тим більше, що його новий знайомий враз так дзвінко заспівав... Він кликав Щиглиху.

І вона не забарилася. Прилетіла саме тоді, коли Трамвай вирушив за своїм маршрутом.

Дивно — того ранку Трамвай не бамкав колесами по рейках, не вищав на поворотах. Собаки не тікали у підворіття, кицьки не дряпалися з переляку на дерева, а вікна у місті були відчинені навстіж!

Бо всі слухали...

Адже Щиглик і Щиглиха, тільки-но Трамвай рушив, всілися на довгу блискучу трубку під стелею Трамвая, як на жердинку, й заспівали!

І з того самого ранку вже ніхто не впізнавав нашого Трамвая.

Він ніжно проходив стики, ніколи не вищав на поворотах. Адже тепер у нього були справжні друзі, які його ніколи не кидали.

Коли ж у гніздечку з'явилися щиглята,— яких чудесних пісень стала виспівувати дружна пташина сім'я! А Трамвай легесенько вистукував їм у такт на стиках.

І всі в місті здалеку помічали той Трамвай, усміхалися йому і називали пташиним.

ЧАРІВНІ ЛІКИ

ХТО ТАКИЙ ВАСИЛЬКО?

Василько був малий і кирпатий. А ще — вередливий. І любив він лише два слова: «Не хочу».

Вимовляв він їх по-різному.

Коли набурмошувався й тоненько виводив: «Не хо-о-о-чу!» — це означало, що мама хотіла вранці взути йому черевики.

Якщо Василько швидко мотав головою і пхинькав: «Не хочу, не хочу!!» — усі знали: хлопчика хотіли вмити.

Коли ж Васильків рот розтягувався до вух, а сльози крапали на скатертину, наче дощик, і аж на вулицю долинав вереск: «Не хо-о-о-о-чу!!!» — кожен розумів: перед хлопчиком стоїть тарілка із смачним борщем, а в склянці червоніє солодкий кисіль.

Бачите, який то був вередливий хлопчисько?!

ДІД ІЗ ЗЕЛЕНОЮ БОРОДОЮ

Одного ранку Василько так довго пхинькав, що мама навіть на роботу не пішла. Тільки й чулося: «Не хочу, не хочу, не хочу!» Раптом рипнули двері і на порозі з'явився дід — на зріст, як Василько, з довгою зеленою бородою й зеленкуватими бровами. Обличчя в діда — невдоволене, вузькі очиці — хитрі.

— Ти кликав мене? — спитав він, поважно погладжуючи бороду.

— Н-ні! — спантеличено вимовив Василько й озирнувся: де ж мама? Але мама була на кухні.

Дід узявся в боки й урочисто виголосив:

— Я великий, могутній чарівник Нехотій-Вередій! Ти мені, хлопче, подобаєшся — і нічого не хочеш, і вередуєш прекрасно. Я давненько за тобою стежу. Будь мені приятелем. Я зачарую тебе, і станеш ти найбільшим у світі вередуном. Згодний?

— Ага...— злякано мовив хлопчик.

— Але спершу,— дідусь примружив око,— ти мені присягнеш. Повторюй за мною:

Ні, ні, ні і ще раз ні!
Геть не хочеться мені
Їсти, пити, щось робити.
Хочу байдики я бити!

Коли Василько це проказав, дід попередив:

— Тільки знай: якщо сьогодні до півночі чогось захочеш, чари мої пропадуть.

— А я не захочу,— запевнив Василько.

— Ну й молодець! — посміхнувся чарівник і зник несподівано, як і з'явився...

ДИВНА ХВОРОБА

Того дня навіть рідна мама не могла впізнати свого сина. Він геть нічого не хотів і тільки вередував, а потім вирвався з маминих рук і вибіг у двір.

Хлопчаки якраз гралися в піжмурки.

Василько постояв, подивився, як вони бавляться. Йому дуже кортіло підійти до них. Але він вигукнув: «Не хочу!» — і щез за ворітьми. Однак далеко він не зайшов. Після недавнього дощу було слизько. Василько підсковзнувся і впав у велику калюжу під деревом.

— Егей, моряче, вилазь-но скоріше на сушу,— засміявся якийсь перехожий.

— Не хочу! — закричав хлопчик.

І хоч у калюжі було дуже неприємно, Василько отак і сидів у ній, аж доки його розшукала мама й силою притягла додому.

— Піди скупайся, бруднуля,— запропонувала вона.

— Не хо-о-очу!!!

Насипала синові борщу — він навіть не торкнувся до їжі.

— Синку, ти, мабуть, захворів! — стурбувалася мама і поклала йому руку на лоб.— У тебе, здається, температура.

Мама підбігла до телефону і набрала номер «швидкої допомоги»:

— Алло, пришліть, будь ласка, найкращого дитячого лікаря! Щось дивне коїться з нашим хлопчиком.

Не встиг Василько сказати: «Не хочу!», а вже

біля їхнього будинку зупинилася машина з червоним хрестом на боці. З машини вийшов найкращий дитячий лікар. На ньому був білий халат, а на халаті — сила-силенна різних кишень і маленьких кишеньок. За лікарем санітари несли великий і, певно, дуже важкий чемодан.

Найкращий дитячий лікар уважно вислухав Василька й занепокоєно похитав сивою головою:

— Справді, дивна якась хвороба у вашого сина. Боюсь, що не зможу йому допомогти.

Лікар погладив Василька по голові:

— Відкрий рота й покажи язик.

— Не хочу! — вигукнув хлопчик і ще міцніше зціпив зуби.

— Приготуйте-но чарівне скло! — велів лікар санітарам.

Санітари відчинили чемодан і витягли звідти кругле скельце. Лікар навів його на Василька і сумно сказав:

— Мені здається, що язик цього хлопчика розучився вимовляти усі слова, крім «не хочу». Це дуже погано. Я ще не мав справи з такою хворобою. Вибачте, але від неї в мене немає ліків.

Найкращий лікар розгублено розвів руками. Санітари теж розвели руками і теж вибачилися. Вони вийшли у двір, сіли в машину і поїхали.

ЩО ПРИДУМАВ ТАТО

Невтішну картину побачив тато, коли повернувся з роботи.

В кутку кімнати сиділа мама й плакала. А на дивані сидів Василько — брудний, з розкуйовдженою чуприною,— совав ногами й репетував:

— Не хочу, не хочу, не хочу!!!

На столі стояла непочата вечеря. І видно

було, як хочеться Василькові їсти... Але язик не повертався сказати про це.

Коли мама розповіла про все, що трапилося, батько довго думав, а тоді сів до столу й став щось писати. Потім він, не гаючись, пішов. І незабаром усі почули по радіо незвичайне оголошення:

— Дорогі громадяни міста! Врятуйте нашого сина Василька. Він не вмивається, нічогісінько не їсть, не хоче нічого робити, а лиш репетує: «Не хочу, не хочу!» Найкращий лікар тільки руками розвів — навіть він не може допомогти. Хто знає, як лікувати цю хворобу, врятуйте нашого хлопчика!

Диктор кілька разів повторював оголошення. Мешканці міста були схвильовані, дуже хотіли допомогти, але ніхто не знав, як це зробити.

Настала ніч. Мама й тато хотіли покласти Василька у ліжко. Та він і спати не хотів...

Коли годинник на міській вежі почав відбивати дванадцяту годину, хтось постукав у двері.

НЕСПОДІВАНА ДОПОМОГА

Мама й тато кинулися відчиняти. Спершу їм здалося, що за дверима нікого немає. І лише тоді, коли почувся тонюсінький голосок: «Швидше ведіть мене до хворого!» — вони поглянули вниз. На порозі стояв малесенький дідусь. На голові в нього був червоний капелюшок з блакитним помпоном. Дідусь мав лагідні очі й сиву, наче сніг, бороду.

Мама й тато пропустили дивного дідуся до сина.

— Покажи язик! — вигукнув дідусь. І, на диво, вередун одразу послухався.

— Так я й знав! Це витівки мого давнього

ворога — чарівника Нехотія,— схвильовано сказав дідусь.— Негайно, хлопчику, повторюй за мною:

І удень, і серед ночі
Відтепер усе я хочу!

І тільки Василько встиг вимовити: «Хочу!», як на міській вежі пролунав останній — дванадцятий — удар.

— Хочу спати,— сказав Василько і відразу ж заснув.

— Хто ви, чудодійнику? — разом спитали мама й тато.

— Будьмо знайомі. Я добрий чарівник Хотій. Допомагаю дітям позбутися поганих звичок. Усе зробиш, усе зможеш, якщо дуже захочеш. От мої чарівні ліки! А зараз — на добраніч вам!

І дідусь зник...

Він мав безліч усяких важливих справ. У добрих чарівників завжди багато клопотів. Очевидно, комусь іще були потрібні чарівні ліки.

МІЙ ДРУГ ГВИНТИК

«От би написати казку про Гвинтика. Про звичайного маленького Гвинтика!» — подумав я і поклав перед собою чистий аркуш паперу, застругав нового олівця.

Я думав, думав. А казка не народжувалась.

Аркуш залишався чистим.

І я вирішив прогулятися...

Була весна. Текли тьмяно-прозорі каламутні струмки. Навкруги все гомоніло, як буває тільки навесні,— метушливо й безугавно.

І раптом я побачив його. Він лежав на дні струмка, ніби чекав на мене. Від несподіванки я здригнувся, спинився, але відразу ж пішов далі.

«Що ти робиш, зачекай!— прошепотів злякано чийсь голос.— Це я, твій Гвинтик!»

Я пройшов ще кілька кроків, а потім враз повернувся й підбіг до струмка. Я підняв Гвинтика. Він був блискучий, зовсім новенький.

— Добрий день,— дзвінко сказав Гвинтик.— Дякую за порятунок! У струмку було дуже вогко. Я думав, що заіржавію, отак байдикуючи.

— Як ти потрапив туди? — спитав я, старанно витираючи ковзкі, круті грані Гвинтика.

— Річ у тім,— сказав Гвинтик винувато,— що я страшенно цікавий до всього! Нас було багато. Ми їхали у ящику на завод. Машина підстрибувала на нерівній дорозі, а ми, гвинтики, підскакували ще вище, щоб побачити місто, вулиці й людей. Я підстрибнув вище за всіх та й упав на землю. Отаке мені сталося.

— Як, оце й усе? — здивувався я.— Не може бути! Адже казка тільки починається...

І тут мені здалося, що Гвинтик ледь здригнувся. Він ворухнувся в моїй руці, вираючи райдугою сонячних промінців на гранях, і тихо мовив:

— Так, так! Твоя правда. Казка тільки починається. Мені навіть важко було спершу уявити, яка вона — казка...

Гвинтик звівся в мене на долоні й дзвінко-дзвінко гукнув. Так дзвінко, що я навіть здивувався:

— Брати-гвинтики, озовіться!

— Ми з-з тобою, ми з-з тобою! — заспівали різноголосі гвинтики зовсім поруч. То був годинник.— Здоров будь, наш побратиме!

— Здоров будь, Гвинтику! — линуло з вікна нового будинку, біля якого ми стояли.— Тебе вітають брати-шурупи з вікон і дверей!

Зашурхотіли колеса високого жовто-синього тролейбуса, що саме проїжджав повз нас:

— Привіт від моїх гвинтиків! Вони працюють, їм зараз ніколи. На все добре!

І тролейбус помчав далі.

— Це ще не все,— попередив Гвинтик.— Хочеш — я тобі ще щось розповім?

— Це, мабуть, дуже цікаво,— сказав я.— Але тут такий галас! Краще ходімо до мене додому.

Йшли ми повільно. Гвинтик вів далі:

— Ми любимо працю. І коли у щось угвинчуємось, то міцно, назавжди. Ось які мої старші брати!

Він глянув угору — в чисте блакитне небо, де стрімко летів сріблястий птах, і гордовито мовив:

— Гвинт від літака — пропелер — у повітря загвинчується, і літак летить швидше од вітру. А на морі та на ріках пароплавні гвинти штовхають судна вперед. А найбільші у світі гвинти — турбінні — електричний струм по проводах женуть, несуть людям світло. Без нас, гвинтиків, і ракети не можуть обійтися. Ми до зірок полетимо. Адже справжня казка лише починається!

— Правда,— сказав я.— Але ж і найбільший гвинт створила людина.

— Це так! — погодився мій Гвинтик.— А хочеш, я розповім тобі, яка пригода сталася з Безголовим Гвинтиком?

— Добре! — кивнув я.— Розказуй.

— Народився той Гвинтик, як і всі інші, на заводі, в гарячій печі. І був він спочатку куском розпеченого дроту. Потім дріт прохолонув. Взяли його робітники на верстат, розрізали на однакові кусочки.

Попали ті кусочки на інший верстат, зробили на них нарізку. А з третього верстата вийшли вони з акуратними головками.

Лише наш Гвинтик буркотів невдоволено:

— Навіщо мені голова? Я й так проживу!

Одначе він отримав голову, хоча й недобре припасовану — бо крутився.

На біду, ніхто цього не помітив. Повезли Гвинтик на завод і поставили на постійну службу до верстата.

Верстат був новий. Працював хутко. А Гвинтик, як то кажуть, узявся за гуж, та відчув, що не дуж. Він поривався допомагати верстатові. Але ж як? Коли верстат запрацював на повну потужність — Гвинтикова голова узяла та й відскочила. Зупинився верстат. Зіпсувалась деталь, яку верстат обточував. Ось у яку біду вскочив безголовий наш брат.

Гвинтик закінчив свою розповідь. Ми саме увійшли до моєї квартири.

— А тепер спочивай,— сказав я Гвинтикові. І поклав його на письмовий стіл.

Але Гвинтик не вгавав. Він одразу перезнайомився з усіма гвинтами, що були в мене вдома,— велосипедними, телевізорними, водогінними, усіма гвинтиками письмового стола й ще багатьма іншими, про існування яких я досі й гадки не мав.

Ось так Гвинтик почав жити в мене. Здається, йому не було нудно. Знайомих гвинтиків у нього з'явилося чимало, весь час вони про щось жваво говорили...

Але, повернувшись якось з відрядження, я помітив, що мій Гвинтик зовсім не зрадів мені, лежить засмучений, мовчазний.

— Здоров, Гвинтику! — сказав я весело.— Що з тобою сталося?

Гвинтик не відповідав. Стурбований, я взяв його в руки: чи не захворів він?

— Розумієш, — нарешті промовив Гвинтик сумно,— краще б ти мене не знаходив. Усі нав-

коло мене працюють, щось роблять, а я лежу та й лежу на столі. Приємні розмови — ще не життя...

Що відповісти Гвинтикові? Це ж таки правда. Я зовсім забув, що він — робочий Гвинтик.

І тут залунав дзвінок. На порозі стояв сусідський хлопчик — школяр Мишко, мрійник і вигадник.

Ми почали розмову про мій телевізор, який останнім часом вередував.

— А звідки у вас цей Гвинтик? — раптом побачив Мишко мого маленького приятеля.— Саме такого я шукаю: машину нову придумав...

Мені зовсім не хотілося розлучатися з Гвинтиком — таким розумним і, я тепер зрозумів, у всьому справжнім.

Але він дивився на мене так благально! Я стис Гвинтика у руці й підніс до вуха.

— Відпустіть мене до Мишка! — швидко прошепотів Гвинтик.— Я не можу більше бути неробою!

І тоді я простяг Гвинтика хлопчикові. Мишко взяв його у ліву руку, а з правої кишені вийняв новеньку гаєчку.

— Дивіться, як вони пасують одне до одного! — зрадів хлопчик.— Разом їм і працювати добре. А все ж таки, як він до вас потрапив?

Я усміхнувся Мишкові й дружньо підморгнув Гвинтикові:

— Поки що це — таємниця! Але потім я напишу про це казку. Бувай здоров, Гвинтику! Щасливої дороги!

ЧАРОДІЙ І ЗЛИЙ ЧОЛОВІК

Було собі на світі славне й красиве місто, і жили в ньому добрі люди. Кажуть, були вони прості й привітні.

А охороняв їх Веселий Чародій. Ви, мабуть, гадаєте, що він стояв біля воріт міста і нікого не пускав за його високі стіни?

Ні, Веселий Чародій ніколи не стояв біля воріт. Бо в місті не було стін, і, отже, не було потреби в воротах. До нього міг увійти кожен, хто того забажає,— всіх зустрічали хлібом-сіллю.

Веселий Чародій охороняв своє місто від заздрощів, скнарства. І зброєю його був сміх.

Ось послухайте...

Всі громадяни любили читати і щодня купували собі нові книжки — і чарівні казки, й пісеньки, і про дивовижні пригоди.

Але якось один уже вусатий дядько перестав читати книжки, а став скуповувати нові черевики.

— Хочу,— каже,— щоб у мене найбільше їх було!

І от коли він накупив аж дванадцять пар і приміряв тринадцяту — нагодився Веселий Чародій. Зашнурував дядько черевики, зав'язав шнурки бантиком, хотів пройтися — і раптом як підскочить!

Став на підлогу — думав, минулося, та де там! Вийшов на вулицю — не може йти, тільки стрибає.

Ой, як сміявся Веселий Чародій, а разом і всі перехожі над тим вусатим стрибуном! Тож швиденько відніс дядько зайві черевики до крамниці і знову став ходити, як усі люди.

А то якось молодий рибалка позаздрив старому бувальцю, бо той більше риби ловив. І вночі витрусив з його сіней весь улов, собі забрав.

Радий-радісінький, що все тихо минулося, йшов він від річки найширшою вулицею і кричав:

— Дивіться, як поталанило мені! А в нашого знаменитого рибалки сіті порожні.

Веселий Чародій подивився на його улов — за живота взявся.

І люди навкруги сміються:

— Чоловіче добрий! — зупинитися не можуть.— Чоловіче добрий, та ти ж, певно, не на річці ловив, а на болоті — всіх жаб позбирав!

Отакий був Веселий Чародій.

Тільки і в те місто нагодилася біда — разом із Злим Чоловіком. Був він довгий, як колодязний журавель, а про себе казав таке:

— У-у-у! Я злий! А прехитрий — страх!

Саме весна настала. І треба ж було тоді іще одному лиху трапитись — Веселий Чародій хотів, щоб мороз скоріше щез, з'їв останню льодову бурульку, що не встигла розтанути, і захворів на ангіну. Тепер він не те що сміятися, навіть усміхатися не міг. Лікар поклав його у постіль.

А городяни саме готувалися до зустрічі пташок. Щороку вони фарбували шпаківні в інший колір і цієї весни теж домовилися:

— Хай стіни у шпаківень будуть зеленкуваті, а дашки блакитні, як небо!

Вирішили — зробили. Та все так гарно, яскраво. А наступного ранку прокинулися — що таке? Хто це лиха накоїв? Розмалював дашки сірими хмаринками?!

Це вночі довгий, як журавель колодязний, Злий Чоловік людям нашкодив та й пішов собі спати.

Городяни перефарбували дашки на шпаківнях, вони хмар не любили. І це був перший день, коли ніхто в місті не усміхнувся.

Наступного дня сталося іще гірше.

Люди, що зібралися до ради наймудріших,

не могли дочекатися кращого радника. Бо той спав аж до полудня і дивився уві сні чудесні казки про наймудріших радників. А все через те, що Злий Чоловік непомітно зіпсував йому годинника — стрілки на ньому пересувалися надзвичайно повільно!

А третього дня забула про усмішку навіть людина, що ніколи не сумувала,— молодий сажотрус. Йому Злий Чоловік кинув у юшку пригорщу солі...

Сум оселився в місті. Ніхто навіть чарівних казок і дивовижних пригод не читав. А зажурене сонечко сховалося за хмари.

І тоді до Злого Чоловіка прийшов Веселий Чародій. Напередодні Лікар приніс Чародієві подарунок від східного купця — лимони,— і вранці він уже видужав.

— Куди ж твоє чародійство поділося? — сказав єхидно Злий Чоловік.— От я й переміг тебе!

— Адзуськи!— відповів Веселий Чародій.— Ще не все. Ти моїх півсили знаєш.

І вийшов на вулицю.

А городяни саме були на головній площі. Вони стали в коло і сумно-пресумно співали жалібну пісеньку про бабусю, в якої злі вовки з'їли сіренького козлика. А сльози капали на землю — вже навіть струмок шукав собі шляху між камінцями.

Веселий Чародій послухав тієї сумної пісеньки і сказав:

— Може, ми якоїсь веснянки заспіваємо? Весна ж бо!

— Та, може, й заспіваємо!— зітхнув один.

— А може, й не заспіваємо!..— зітхнув другий.

Тоді Веселий Чародій заспівав веснянку сам. Всі в колі мовчали...

І раптом з даху несміливо обізвався чорний,

як негр, молодий сажотрус. Далі підхопив хлопчисько, якому хотілося стрибати, а не плакати.

І тут хтось у колі усміхнувся. А коли усміхається один — стає веселіше іншому. Ось чому веснянку стали співати ще двоє. А за ними — все коло. Та притупували, та в долоні приляскували, та на дуду награвали...

Навіть сонце здивувалося — визирнуло з-за хмари: невже в найсумнішому місті люди знов повеселішали?

А Веселий Чародій підійшов до будинку, де оселився Злий Чоловік, і крикнув:

— Гей, злюко-закарлюко! Ти, мабуть, не знав, що там, де пісня, там і сміх буде! Ану, виходь, ми й тебе навчимо!

Але з будинку ніхто не відгукнувся. Злий Чоловік утік...

ДИВОВИЖНА ЛЯЛЬКА

Чого тільки не буває на світі. Ось послухай... В одній країні було місто, яке не мало назви. Тебе цікавить, як туди надсилали листи? Так і писали на конверті: «У місто без назви».

Далеко линула слава про громадян безіменного міста, вправних майстрів.

З усього світу з'їжджалися люди, щоб подивитись та помилуватися на те, що вони робили.

Ось які це були майстри!

Одне було зле — кожен майстер працював сам-один.

Тільки два майстри — Лар і Крос — були дружні, хоч вони й працювали кожен у своїй майстерні.

Розумний і веселий Лар придумував найхитріші механізми. Ніхто не міг розгадати їх — такі вони були мудрі! І Крос теж був знаменитий — ніхто краще за нього не міг зробити того, що придумував Лар.

Щороку на осінній ярмарок громадяни зносили свої вироби — годинники дивовижної форми і краси, секретні замки, музичні інструменти і багато інших цікавих речей, і тоді рада найстаріших майстрів виносила свій присуд — чия краща!

Якось на початку літа оповісник піднявся на поміст, голосно, щоб усім було чути, проказав:

— Славна рада найстаріших майстрів вирішила: час уже придумати назву нашому місту. Хто створить диво-ляльку, яка вмітиме говорити, ім'ям того й буде названо наше місто. Восени на цій площі майстри повинні показати народові свої творіння.

Слухали оповісника і Лар з Кросом.

Лар замислився. Довго він міркував, як йому зробити незвичайну ляльку... Одного тільки він не помітив — зловтішної посмішки на обличчі Кроса.

А Крос радів: «Нарешті прийшла моя хвилина!»

Він давно вже заздрив Лару. Йому хотілося, щоб слава належала тільки йому, а доводилося ділити її на двох. Тепер була чудова нагода прославитися одному: не могла ж рада найстаріших майстрів назвати місто ім'ям двох людей одразу.

Крос не мав сумніву, що переможе саме він. Його ім'я — ім'я творця ляльки, яка говоритиме,— вічно житиме в назві міста!

І наступного дня він послав свого підмайстра сказати Ларові, що відмовляється працювати разом. Лар дуже схвилювався, відразу ж побіг до Кроса, щоб той пояснив йому свій дивний вчинок. Але Крос не пустив його навіть на поріг.

Майстри розпочали роботу, кожен сам по собі. Крос замкнувся в майстерні за сімома замками, щоб ніхто не бачив, як він працює. Думав день, думав два, три, п'ять днів, десять, цілих тридцять днів і три рази по тридцять. Та надумати нічого не зміг.

Лялька, яку, нарешті, зробив він з підмайстрами,вміла тільки розплющувати очі і голосно пищати: «Мамо!» Але більше не могла вимовити й слова.

Лару теж було нелегко. Коли він майстрував разом з Кросом, робота в них завжди кипіла. А тепер...

Лар давно вже придумав хитромудру будову незвичайної ляльки, але зробити все треба було так тонко, що обійтися без Кроса він не міг!

Лар обточував, випилював, підганяв одну до одної різні частинки, а справа майже не посувалася вперед.

Строк, вказаний оповісником ради найстаріших майстрів, наближався.

І ось одного разу, коли Лар сидів вкрай засмучений, з двору долинули молоді дзвінкі голоси. Широко розчинилися двері. Лар глянув на несподіваних гостей і з радісним криком кинувся їм назустріч. Це були його сини, яких він не бачив цілих три роки! Вони вчилися в іншому місті.

Подивилися сини на батькову роботу. І старший сказав:

— Ми допоможемо тобі! Ми багато чого навчилися. Не бійся довірити нам найважчу справу.

Тепер робота закипіла! Лар одразу побачив: його сини не марнували часу далеко від домівки. Вони швидко і вміло робили те, що прохав батько.

І, нарешті, лялька була готова!

Майстри дуже стомилися. Їм захотілося відпочити, повеселитися. Вони замкнули двері і пішли на виставу мандрівних акробатів.

Повернулися пізно вночі. В майстерні всі речі були на своїх місцях, крім однієї...

Чудесна лялька зникла!

Сини обшукали кімнати, горище. Лар уважно оглянув віконні рами — може, ляльку вкрали через вікно? Але злодій не залишив жодного сліду.

Відчай охопив усіх. Скільки часу загинуло марно! І хіба можна за ніч відтворити те, що робилося цілісіньке літо?

Засмучений поплентався Лар із своїми синами вранці на площу. Там уже зібралося багато людей. Вони нетерпляче чекали: хто переможе?

Ще заздалегідь кожний майстер написав про свою ляльку раді найстаріших майстрів міста. І тепер оповісник у присутності суворих суддів викликав майстрів на поміст. Звідти вони показували народові створені ними ляльки.

Всі ляльки були дуже гарні у своїх коротеньких яскравих платтячках, кольорових туфельках і панчішках. Але говорили вони погано. Деякі знали тільки слово «мама». Інші вимовляли ще «тато«, а одна лялька навіть сказала «молоко«. Та розмовляти ляльки зовсім не вміли! Це були справжнісінькі папуги. Чого їх навчили, те вони й повторювали, та й то два-три слова!

— Люди міста, дивіться і слухайте! — на всю площу проголосив оповісник.— Зараз покаже народові свою ляльку майстер Лар!

Люди загомоніли, захвилювалися, почали протискатися ближче до помосту — вони любили знаменитого майстра і його чудові творіння.

Та Лар на поміст чомусь виходив повільно-

повільно, низько похиливши голову. І в руках у нього нічого не було...

— Дорогі мої друзі,— сказав він сумно.— Я придумав незвичайну ляльку. Але в мене її нема...

Він мовчки зійшов з помосту, і принишклі, здивовані люди так само мовчки розступилися перед ним.

— Слухайте всі і дивіться!— знову пролунав над площею гучний голос оповісника.— Майстер Крос хоче показати свою ляльку!

Крос легко збіг на поміст. У руках у нього була напрочуд гарна лялька! Вона розплющила блакитні очі й сказала:

— Добрий день! Нарешті я зможу оповісти вам про моє народження!

Ой, що тут зчинилося! До неба полетіли капелюхи:

— Хай живе великий майстер Крос і його чудесна лялька!

— Віднині наше місто називатиметься Кросградом!..

І серед тих вигуків зовсім не чути було, що говорить дивовижна лялька. Коли ж народ трохи вгамувався, лялька, яка вже давно чомусь хмурилась, знову повторила:

— Ось тепер я, нарешті, зможу розповісти вам про моє народження.

І вона голосно, щоб усі почули, сказала:

— Мене придумав майстер Лар, а зробили його сини!

На площі запала незвичайна тиша...

Народ, вражений, мовчав. Хитрун Крос хотів утекти з помосту, та люди його не пустили.

А лялька продовжувала:

— Учора ввечері майстри пішли в цирк. Я залишилася сама... Раптом трохи піднялась одна мостина — і з'явилася чиясь кудлата голова.

Це був майстер Крос! Він схопив мене і потягнув підземним ходом до себе. Він заприсягнувся зламати мене, коли я що-небудь розкажу, і признався, що копав підземний хід півроку, коли зрозумів, що сам не зможе нічого придумати...

Лялька замовкла.

Тоді люди сказали Кросу, щоб він назавжди залишив їхнє місто.

Потім почали поздоровляти Лара, що зумів зробити таку чудову ляльку.

— Він найкращий майстер!— казали люди.— Віднині його іменем називатиметься наше місто!

— Тихше, тихше,— гукали інші.— Майстер Лар хоче щось сказати!

— Мені приємні ваші слова,— сказав Лар.— Але я повинен признатися: сам я не зміг би зробити чудесної ляльки. Мені допомагали сини. Працювати треба не поодинці, а завжди спільно, дружно, і я не хочу, щоб місто назвали моїм іменем!..

Увечері на площі був веселий карнавал, та такий, якого ще ніхто не бачив. У нічне небо злетіли грона зелених, червоних, блакитних зірок-вогнів. Люди танцювали і веселилися. Скрізь раз у раз лунали радісні вигуки на честь творців ляльки, що вміла говорити, і на честь таки придуманої назви міста!

На кріпосній стіні, над воротями, громадяни великими літерами викарбували його назву:

МІСТО ДРУЖНИХ МАЙСТРІВ.

ПАЛИЧКА-РЯТІВНИЦЯ

Був собі на світі ледар. Звичайнісінький ледар. Мабуть, і тобі траплялося бачити такого.

Звали його Миколою.

А сталося це тоді, коли на деревах та кущах із малесеньких буро-жовтих бруньок визирнули зелені язички першого листя. Хлопці ганяли надворі м'яча. А Микола нудьгував: мати зачинила його в квартирі, щоб він як слід вивчив уроки.

«Ото б добре було,— мріяв Микола,— знайти чарівну паличку-рятівницю. Щоб замість мене й домашні завдання робила, й усе інше. З такою паличкою і на край світу піти не страшно!»

І раптом сталося чудо...

— Навіщо ж на край світу? — почув Микола чийсь добрий та тихий голос. Хлопчик озирнувся. Посеред кімнати стояв малесенький дідусь — удвічі нижчий за Миколу. На ньому були червоні шаровари з білими цятками й білий ковпак з червоними зірочками. Довга сива борода зникала десь аж за спиною.

— Навіщо на край світу йти?— повторив дідусь.— Можна мати те, що ти бажаєш, і тут.

— Вибачайте,— пробурмотів Микола розгублено,— хто ви такий?

Дідусь відповів:

— Я — Головний охоронець чарівної палички-рятівниці!

Микола мовчав, зачарований. Виходить, що в казках усе правда й чарівники таки є?

— Ви справді дасте мені чарівну паличку? — спитав він недовірливо.

Дідусь відповів дуже поважно:

— Якщо ти заслужиш — звичайно! Але ти маєш виконати три мої завдання. Згода?

Микола про всяк випадок кивнув. Може ж таки, завдання не дуже важкі?..

— Слухай перше завдання! — голос у дідуся ще більше споважнів.— Цілий тиждень ти, Миколо, маєш сам прибирати свою постіль і допомагати матері!

«У-у,— хотів був викрутитись Микола,— не хочу!»

Але якийсь голос прошепотів йому: «Почекай, не пхикай, адже в нагороду ти дістанеш чарівну паличку-рятівницю!»

— Я згоден,— тихо сказав Микола.

— От і добре,— весело кивнув дідусь, поправив на голові ковпак і... розтанув у повітрі, наче його й не було.

Микола ущипнув себе за руку,— може, наснилося? Ні, боляче. Виходить, треба до діла братися. Ох, як же не хочеться!

Цілий тиждень Микола прибирав у кімнатах, допомагав матері мити посуд і навіть до крамниці двічі бігав. Мати й раділа, й дивувалася — звідки б то все? Ох, якби знала вона, певно, не мала б такого доброго настрою. Адже син був такий запопадливий тільки тому, щоб опісля нічого не робити, а мати на послугах чудесну паличку.

Якраз за тиждень Головний охоронець чарівної палички-рятівниці з'явився перед Миколою.

— Як твої справи, чи виконав, що я тобі звелів?

Микола розповів про все.

— Початок непоганий,— погладив свою пишну бороду старий.— Перший крок до чарівної палички ти зробив. А тепер слухай друге завдання: щоб ти аж десять днів не чіпав і не кривдив малюків — я ж знаю, з тобою таке буває. Та це ще не все: як старші хлопчики кривдитимуть малих, щоб ти їх боронив... Добре?

Дідусь поправив свій ковпак і зник...

— Ото вскочив у халепу! — свиснув Микола.— Сашко Дубина, певно, роз'юшить мені носа!

Але іншої ради не було. Треба було ставати хоробрим і справедливим.

І коли на великій перерві Сашко Дубина штовхнув якогось первачка і той гепнувся та ще й носа забив, Микола підскочив до Сашка й гукнув:

— Ану, підніми його зараз та попроси пробачення, бо буде погано. Второпав?

Сашко з несподіванки пробурмотів розгублено:

— Почекай, зараз!..

Усі десять днів Микола був у школі найхоробріший і найсправедливіший. Хлопці навіть написали про нього в класну газету велику замітку.

— Ти на правильній дорозі,— сказав Головний охоронець чарівної палички-рятівниці, коли минув і другий строк.— Але це ще не все. Останнє завдання — найважливіше!

Микола навіть дихати перестав.

— Я знаю,— вів далі дідусь,— що ти погано вчишся. У щоденнику в тебе трапляються двійки, а в табелі трійки. Тепер весна. Незабаром кінець останньої чверті. Коли закінчиться навчальний рік, покажеш мені табель. Ти зрозумів мене?

У Миколи навіть серце тьохнуло.

— Зрозумів. Треба, щоб у табелі були хороші оцінки...

Ось у яку біду вскочив Микола. Але відступати було вже нікуди.

Миколина мати дивувалася:

— Сину, чого це ти все з книжками сидиш? Іди хоч трохи в футбола пограй.

— Не можу,— відказував Микола, хоч йому й дуже кортіло побігти на вулицю до друзів,— скоро ж іспити. Повторювати треба!

Але хлопчик став помічати, що йому хочеться працювати не тільки заради чудесної палички...

І ось пролунав останній дзвінок. Микола одержав табель і побіг швиденько додому, щоб показати його батькам та ще з більшим хвилюванням-нетерплячкою — Головному охоронцеві.

Дідусь у червонозоряному ковпаку був, як завжди, точний. Тільки-но батьки хлопчика пішли з дому, він зараз же з'явився.

Проглянув табель і сказав весело:

— Молодець, Миколо! Передаю тобі свій скарб!

І Головний охоронець простягнув Миколі чарівну паличку-рятівницю.

То ось яка вона! І не подумаєш, що чарівна. Така собі жовтенька паличка, трохи більша за учнівську ручку, та й вже. Ніхто й не здогадається, що це справжній казковий скарб.

— Щоб паличка виконувала твої бажання,— вів далі Головний охоронець,— треба наказати їй:

Паличко-рятівнице!
Паличко-чарівнице!
Зроби те, вірний друже,
Чого хочу я дуже!

А далі додай, чого саме бажаєш. Чого б ти хотів?

— Ну... морозива!

За мить перед Миколою стояла гарна кришталева ваза, а в ній — полуничне морозиво.

Микола, вражений, спитав:

— А що ще можна звеліти паличці?

— Все. Окрім того, що проти совісті.

— А звідки береться те, що бажаєш,— з нічого?

Очі в дідуся стали ласкаві, добрі.

— Звісно, ні, Миколо. З нічого навіть у казці ніщо не з'являється. Просто тобі дурно буде діставатись усе, що зробили інші люди.

Микола задумано крутив у руках паличку. Ось яка ти — рятівнице...

У одних забираєш, а іншим даєш. Але я зроблю, як совість підказує.

І Микола дзвінко звелів:

Паличко-рятівнице,
Паличко-чарівнице!
Зроби те, вірний друже,
Чого хочу, я дуже!

Хай усім ледарям руки до роботи свербітимуть!

Потім Микола простяг паличку Головному охоронцеві і сказав:

— Самому цікавіше все робити. Візьміть паличку!

— Здоров будь, Миколо! — весело сказав дідусь. — Ти правильно вирішив.

Він торкнувся свого червонозоряного ковпака й зник, наче ніколи і не з'являвся отут у кімнаті. Ніколи?!

Перед Миколою на столі лежав табель з хорошими оцінками.

І мати більше не гнівалася. Ніхто не називав Миколу ледарем.

А надворі хлопці кричали, ганяли м'яча.

І Микола вистрибом побіг до них.

СОНЕЧКО

У мами Зірки народилось Сонечко.

— Ой ти ж, моє Сонечко!— раділа Зірка.— Ти ж моє найкрасивіше, ти ж моє найвеселіше!

І справді, було Сонечко гарне — жовте, як курчатко, весело виблискувало на всі боки промінцями.

Однак мама Зірка часом зітхала:

— Ой, у мого Сонечка така висока температура. Жодним термометром її не виміряєш!

Інші зірки почули це і заблимали своїми срібними промінцями:

— Треба вашому Сонечкові більше на повітрі бути, з приятелями гратися!

— Це чудова думка!..— зраділа мама Зірка.— Пливи, моє Сонечко, у високе небо. Бачиш, от там — наче м'ячики?

— Бачу, матінко! — промовило Сонечко.

— То планети. Лети до них! Це тобі як ранкова зарядка. Тільки не дуже близько підлітай — бо ж ти гаряче.

І Сонечко весело покотилось до м'ячиків-планет.

— Добрий день! — привіталося чемно і простягнуло назустріч їм свої теплі промінці.— Мене кличуть Сонечком!

— А мене Меркурієм! — одразу обізвалась найближча планета.

— Я — Венера! — почувся з-за густих хмар мелодійний голосок.

— Земля! — люб'язно привіталась планета, на якій крізь голубі хмари виднілись гори й сині моря-океани.

— Я — Марс! — почувся хрипкий голос з червонястої планети.

Наче луна, чимдалі тихіше, долинуло:

— Юпітер!..

— Сатурн!..

— Уран!..

— Нептун!..

І вже ледь чутно:

— Плутон!..

— Скільки ж вас, планети? — поцікавилось Сонечко. І само стало лічити: — Одна, дві, три, чотири, п'ять, шість, сім, вісім, дев'ять!.. А я — десяте! Мамо!..— гукнуло Сонечко.— Ці планети-м'ячики такі гарні! І я вже вмію лічити до десяти.

— Молодець! — усміхнулась мама Зірка.

І планетам теж сподобалось тепле Сонечко.

Вони стали обертатися навколо нього, зігріваючись, а дехто й загоряти почав.

А Сонечко було цікаве. Обертались планети, і воно закрутилось навколо себе, мов дзига, уважно роздивляючись на всі боки, що там робиться у світі.

А потім його гінці-промінці полетіли до матері Зірки:

— Мамо, тут дуже гарно. І в мене вже не така висока температура!.. Мамо, як хороше світити, планети зігрівати. Хай це буде моя праця!

— Ой,— зраділа Зірка.— Це ти гарно придумало. Сяй усім на здоров'я, моє Сонечко.

І Сонечко почало світити — воно було роботяще. Особливо йому сподобалась голуба планета — Земля.

День за днем, рік у рік, довго-довго посилало Сонце теплі промінчики крізь хмари на її каміння і моря-океани.

Аж бачить — у морях-океанах рибки граються.

Сіре каміння зеленою травичкою вкривається.

Дерева листям шелестять.

Запурхали, заспівали барвисті птахи.

Звірі з'явилися...

І ще через багато-багато літ на Землі, на зеленій галявині Сонце побачило матір із дитиною на руках.

Вона ніжно заколисувала свою дитину й промовляла:

— Ой ти ж, моє сонечко! Ти ж моє найкрасивіше, ти ж моє найвеселіше!

І небесне Сонечко щиро усміхнулось з височини своєму земному братикові.

ПРО АФРИКАНСЬКОГО ХЛОПЧИКА ЛЕННІ, ПРО СТО ДІДІВ МОРОЗІВ ТА ПРО ПРИМЕРЗЛУ БОРОДУ

Це сталося незадовго до Нового року. Зустрілися в океані два брати, два могутні вітри: Теплий — з Африки і Холодний — з Далекої Півночі. В ті короткі хвилини, коли вони летіли поряд, вітри завжди встигали розповісти один одному про все, що вони побачили у світі. А кожен з них зустрічав чимало цікавого на своєму довгому шляху.

Те, що розповів Теплий вітер цього разу, дуже схвилювало його Холодного північного брата, хоч розхвилювати того було важко — адже характер у нього був суворий і твердий. Справжній північний характер!

— Я часто пролітаю,— розповів він,— над одним африканським містом на березі океану. Люди в тому місті зовсім недавно стали вільними, а діти бідняків вперше пішли до школи.

Там живе маленький хлопчик Ленні. Волосся в нього кучеряве, а шкіра — чорна й блискуча. Якось він почув від друзів, що є країни, де діти зустрічають Новий рік з ялинками. Він навіть бачив у книжці малюнок: гарне зелене дерево, все в яскравих різнобарвних іграшках. А приносить дітям ялинки Дід Мороз.

Ленні ніколи не бачив Дідуся Мороза, але йому здавалося, що Дід Мороз дуже схожий на старого рибалку дядечка Каруса. У нього завжди є для малят гарні морські камінці й цікаві казки.

— А чому нам Дід Мороз не приносить ялинки? — питав Ленні у свого батька.

— Що ти, Ленні,— усміхався батько.— У нас в Африці дуже жарко. Дід Мороз тут одразу ж розтане!

Хлопчик засумував. Йому так хотілося, щоб на Новий рік у нього була ялинка! З того часу в Ленні одна мрія — про зелену красуню...

Ось про що розповів південний африканський вітер своєму північному братові.

І ще додав південний вітер, що Ленні дуже хороший і добрий хлопчик. Він завжди допомагає матері, слухається старших і не кривдить тих, хто менший за нього,— дівчинку Патті або кошенятко Мав.

Замислився північний вітер. Ніколи не чув такої історії. Покружляв над океаном і полетів на Північ шукати головного Діда Мороза.

Прилетів вітер до великої крижаної гори, що височіла посеред океану,— до айсберга. На самій вершині його стояв палац головного Діда Мороза. Океанські хвилі злегка погойдували айсберг. Міцно спав старий. Не одразу вдалося вітру розбудити його.

— Що таке? — спитав спросоння Дід Мороз.— Хіба вже настав Новий рік і мені час братися за свої справи?

— Ні,— відповів вітер.— До Нового року ще кілька днів.

— Чому ж тоді ти мене розбудив? Може, мої сестри-заметілі нанесли мало снігу на поля? Чи мої молодші брати розлінилися і не вкрили кригою річки, щоб дати їм можливість відпочити взимку. А може, вони розучилися малювати візерунки на вікнах? Чи не міцна крига на ставках і малятам не можна ставати на ковзани?.. Ні?! Тоді навіщо ж ти розбудив мене?

— Не сердься, Діду, краще послухай, що я тобі розповім...

— Та-ак,— задумався Дід Мороз, коли Вітер скінчив свою розповідь.— Важку ти мені задачу загадав. Це ж Африка! Треба порадитися з молодшими братами. Допоможи мені зібрати їх!

Полетів Холодний вітер над морями, над лісами, над рівнинами, скликаючи усіх Дідів Морозів.

І от зібралися на великій крижині сто Дідів Морозів і стали радитись, як допомогти африканському хлопчикові Ленні.

— Це неможливо,— сказав один з них.— Там така спека!

— Навіть Холодний вітер не може долетіти туди,— зауважив інший.— Африка обпалює своїм подихом.

— Почекайте,— сказав раптом наймолодший брат.— Я, здається, щось надумав. Я чув, що завтра в те місто, де живе Ленні, відходить пароплав з Радянської країни. Можна сховатися у холодильник на цьому пароплаві і спокійно доїхати до самісінької Африки!

Але старшим братам це не сподобалося. Наче заєць, ховатися на пароплаві? Так можуть робити тільки маленькі хлопчики, а не поважні Діди! І ще: хто знає, як там, у тому холодильнику? Та іншого виходу не було, і всі погодилися з тим, що надумав молодший Дід Мороз. Йому й доручили влаштуватися в холодильнику і відвезти ялинку африканському хлопчикові.

...А в цей час Ленні все думав і думав, як знайти ялинку. Попрохав він мисливців взяти його з собою в джунглі. Може, там, між іншими деревами, де-небудь виросла ялинка? Але жодне дерево не було схоже на те, яке він бачив у книжці.

До кого не звертався Ленні, всі дивувалися:

— Що ти? Побійся бога, звідки в Африці ялинка?

Але кожен намагався чим-небудь утішити

хлопчика. Дядечко Карус приніс йому чудових різнобарвних рибок. А мисливець подарував маленьку мавпочку. Хлопчик подякував за подарунки, але все ж дуже сумував: ялинки не було.

Увечері, напередодні Нового року, Ленні ліг спати зовсім засмучений. Завтра таке свято, а ялинки в нього немає й не буде!

А коли Ленні вранці розплющив очі... Що таке?

У кутку їхньої хатини стояла справжня ялинка! Невисока, але така красуня! Вся прикрашена блискучими іграшками.

«Ні, цього не може бути,— вирішив Ленні.— Це просто сон!»

Хлопчик міцно-міцно заплющив очі і подумав:

«Зараз гляну,— а ялинки нема...»

Він розплющив оченята... І справді — ялинки не було!

Перед ним стояв високий дужий моряк і ласкаво усміхався.

— Доброго ранку, Ленні,— сказав він.— Привіт тобі від Дідуся Мороза й від усіх моряків нашого пароплава!

Моряк відійшов убік, і Ленні знову побачив зелене чудо!

А моряк розповів Ленні все, про що ви вже сьогодні чули: про зустріч в океані двох вітрів, про те, як радилися сто Дідів Морозів.

— Сьогодні вночі...— моряк нахилився до хлопчика. Ленні навіть рота відкрив: що далі буде?— Сьогодні вночі я почув, як щось наче шкребеться у холодильнику. Відчинив дверцята і побачив... Діда Мороза! Борода в нього так примерзла до стінки холодильника, що він не зміг її сам відірвати. А в руках у нього була ялинка...

«Слонятко, що любило танцювати»

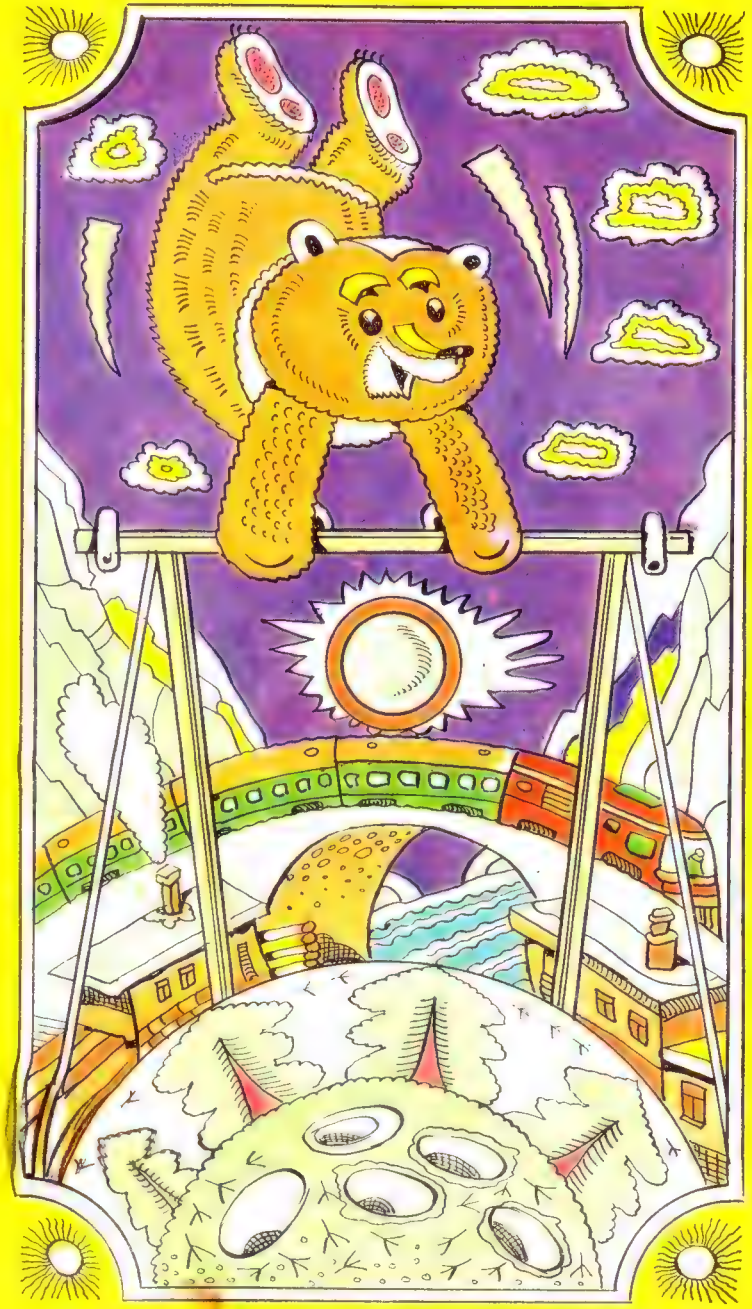

«Ведмежа і Полярна зірка»

«Вертольотик і Дівчинка з країни друзів»

«Чого Синичка повеселішала»

«Жабеня»

«Апельсин і Сонце»

«Капітанова люлька»

«Подорож Автобуса»

— Ох, і змерз! — сказав Дід.— Тут холодніше, ніж на Північному полюсі!

Він зробив крок і опинився в африканській спеці.

— Я починаю танути! — розхвилювався Дід.— А хто ж віднесе Ленні ялинку?

— Довелося це зробити мені,— усміхнувся моряк.— А Дід Мороз сховався знову в холодильник...

Ленні сяючими очима дивився на ялинку, на людину з доброю усмішкою. І думав, що сьогодні він — найщасливіший у світі і неодмінно покличе на ялинку всіх своїх друзів.

РОБОЧІ ЧЕРЕВИКИ

Вони часто стояли поряд, хоч і належали різним людям,— чепурні Туфлі й грубі незграбні Черевики. Їхні хазяї жили в одній квартирі.

Туфлі були дуже гарні й сяяли, як дзеркало, аж Черевики бачили в них своє відображення. Ох, ті Черевики були такі негарні! Широкі, тупоносі, з латками на зморшкуватій шкірі, з грубою нерівною підошвою, вони здавалися собі смішними потворами поряд із своїми прекрасними побратимами.

— Пхи,— щовечора кривилися Туфлі,— невже наш хазяїн не може знайти для нас іншого сусідства!

Але через те, що поблизу нікого не було, крім старих кімнатних Капців, Туфлі, ще трохи побурчавши, заспокоювались.

Вони були дуже поважні, ці гарні, блискучі Туфлі. Вони гордо задирали догори носи й нікого навкруги не помічали. Зате про себе були надто високої думки і ладні були й вдень,

і вночі вихвалятися. О, ні, вони не втомлювалися! Адже вони або нудились під столом у кафе, або швендяли з такими ж Туфлями по вулицях міста. А повернувшись додому, тільки те й робили, що милувались собою.

— Які ж то ми гарні! Які ми чепурні! Які ніжні! Навіть хазяїн бере нас у руки дуже обережно. Бо він нас любить більше за все на світі. Ще б пак! Без нас він не міг би так легко збігати мармуровими сходами, так гарно танцювати на вечорах. Це ми робимо його таким — це ми, все ми. Всі нами милуються!..

Але кімнатні Капці не слухали хвалькуватого базікання Туфель і тільки зрідка зітхали в своєму кутку. Вони були вже дуже старі.

А черевики слухали те, що говорили Туфлі. Звісно, вони теж чимало могли б розповісти. Та це були робочі Черевики, і вони були дуже скромні. День у день вони вірно служили своєму хазяїнові — вправному будівельникові. В Черевиках він спокійно міг ходити під дощем, не боячись промочити ніг. Їх нерівна підошва міцно чіплялася за камінь і дерево, коли хазяїн працював на високих стінах або риштуванні новобудов. Черевики гріли хазяїна в мороз, у хуртовину. А як ловко облягали вони йому ноги! Тільки самі вони про це й не здогадувалися...

І ось що сталося одного разу. Хазяїн і ті, що з ним працювали, скінчили величезний будинок і перейшли на інший край міста. Вони будували нову фабрику, роботи тут не припинялися ні вдень ні вночі.

Хазяїн працював у другій зміні. Та сьогодні...

— Кінчай, хлопці, нас чекають! — сказав чийсь веселий голос, і всі пішли з роботи раніше, ніж звичайно.

Черевики хотіли попрямувати до знайомої

тролейбусної зупинки. Але хазяїн звернув зовсім в інший бік. І Черевики його послухали — адже вони не могли інакше.

Хазяїн ішов усе далі й далі. Вулиці тут були прямі, рівні. Під підошвами порипував свіжий сніжок.

І раптом Черевики опинилися серед знайомих місць. Так, вони багато разів бували тут! Аж ось і той величезний будинок, якого нещодавно зводив їхній хазяїн. Та що це? Будинок не впізнати! Раніше сірий, він тепер аж сяє, такий білий, у величезних вікнах стільки світла, лине музика...

Черевики зійшли нагору високими мармуровими сходами. Ступили на блискучий паркет, побачили в ньому себе й здивувались. Невже це колишні дощечки, сірі й шорсткі?

На стінах високих кімнат висіли такі гарні картини. А посеред величезного залу стояла вся в різнобарвних вогнях та іграшках ялинка!

І тут Черевики зрозуміли, що вони — в Палаці! У Палаці, що його будував їхній хазяїн.

Разом з іншими Черевиками вони пройшли через зал і піднялися на сцену. Вони дуже боялися, що хтось помітить на них цяточки вапна, які не встиг пообчищати хазяїн.

Але нікого в залі це не бентежило. Всі говорили: «О, який гарний Палац!» — і плескали в долоні, дякуючи тим, хто його будував.

Робочі Черевики почували себе трошки незручно серед такої краси і тихенько порипували...

Туфлі цього вечора нетерпляче дожидали, поки повернуться робочі Черевики.

— Що за часи настали, просто жах! — обурено сказали вони Черевикам, коли ті нарешті стали поряд з ними.— Цілісінький вечір ми про-

стояли біля дверей нового Палацу і все ж не потрапили до залу.

— А ми з моїм хазяїном були в Палаці,— скромно відповіли Черевики.

Туфлі не повірили:

— У Палаці? Ха-ха! Не смішіть! Ви, напевне, щось плутаєте!

Та робочі Черевики вже не чули цього. Вони спали. Треба було добре відпочити. Адже попереду їх чекав новий трудовий день.

ПОДОРОЖ АВТОБУСА

А зараз розповім я вам про малого Автобусика, що жив в одному гарному місті. Був той Автобусик зелений, мов весняна травичка. І щохвилі пхинькав, жалівся великому червоному Автобусові.

— Ой, яка дорога погана!.. Ой, зараз я вдарюся колесом об камінь!.. Ой, мені вже боляче! Ой, хочу додому, до нашого гаража. Ой-йой!

Великий червоний Автобус слухав-слухав уважно те пхинькання та якось і сказав:

— Гаразд, Автобусику. Ми обов'язково повернемось до нашого гаража. Але спочатку я тобі розповім про подорож великого Автобуса, мого доброго знайомого.

Разом зі своїми приятелями-автобусами він поїхав до Поштамту... Ти, звичайно, знаєш, що таке Поштамт?

Це такий будинок, куди надходять з інших міст і сіл листи, а з столиці — газети, журнали, цікаві книжки.

Робітники Поштамту швидко завантажили великому Автобусові у кузов мішки і паки з поштою та й наказали:

— Прохаємо тебе, Автобусе. Мчи скоріш до

сусіднього міста, бо ця пошта дуже важлива. На неї чекають малята!

Великий Автобус радо засигналив:

— Зроз-з-зуміло! — і майнув на бензозаправочну станцію.

Ковтнув там мастила, бензину, запив усе чистою водою — це був його сніданок — і негайно вирушив у путь.

Тільки-но він виїхав за місто, аж раптом... Що за чудасія?

Дороги... немає!!! Ще учора він тут проїжджав, і все було як слід. А нині — дива та й годі!

Автобус страшенно занепокоївся: «Куди зникла Дорога? Як же я поїду далі зі своєю важливою поштою?»

А треба вам сказати, що саме тоді була велика спека. І асфальт на Дорозі розповзався на всі боки, мов кваша з діжі. І, щоб остаточно не розповзтися, Дорога помчала до моря купатися!.. А міліціонери голосно сюрчали у свої сюрчки і бігли поруч, щоб завернути її назад. Та де там!..

Однак про все це Автобус дізнався згодом...

А що було зараз робити? Дорога зникла, мовби якийсь Змій Горинич прилетів із тридесятого царства і язиком злизав її!

От і став Автобус, сам собі тривожно сигналячи. Що ж далі діяти? І раптом... він згадав!

Згадав Автобус, що коли їдеш до сусіднього міста, сонечко у фари б'є! Тож треба за сонечком услід їхати! Автобус весело помчав уперед просто полем, бо ж навколо навіть стежки не було.

Їхав собі, їхав. А назустріч вже не поле, а корчі, ями, вибалки.

Гульк — ще й широка Річка попереду.

Затурбувався Автобус. Загудів, засигналив:

— Рі-ічко, Рі-ічко, як мені на той берег переїхати? Я везу важливу пошту та ще й малятам, а ти ж глибока!

Задзюркотіла Річка, зашуміла високою хвилею:

— Зачекай-но трохи! Заспокойся. Ось я тобі під колеса каміння насиплю, ти й переїдеш собі!

Подякував Автобус Річці, і хоч як важко було йому по мокрому гострому камінню їхати, одначе витерпів він і на другий берег виїхав. А Річка навздогін шуміла йому:

— Передай малятам, що я запрошую їх до себе купатися!

Їде собі великий Автобус далі, та все — без Дороги. Аж попереду Ліс. Густий. Високий. Справжні нетрі, що стояли ще тоді, коли й Автобусів на світі не було. Ні проїхати, ні об'їхати.

Засурмив Автобус серед шелесту зеленого:

— Лі-ісе високий, Лі-ісе темний! Пропусти мене — я до міста поспішаю, пошту дітям везу!

Зашумів Ліс верховіттям:

— Не х-хвилю-юйся! На віти мої дивися уваж-ж-но!

Глянув Автобус... А дерева путь йому вітами показують, щоб він у корчі не заїхав, об могутні стовбури не вдарився.

— І тобі щиро дякую, Лісе!— засигналив Автобус.

— Нема за щ-що!— зашумів Ліс.— Передай малятам, хай вони частіше до мене на прогулянки х-х-одять!

І знову великий Автобус помчав навпростець.

Аж тут чорна Хмара заступила йому сонце. Автобус зупинився. Бо ж їхав він до сусіднього міста так, щоб сонечко било йому у фари. А сонця не стало...

Але Соняхи, що росли поблизу, привітали його золотавими головами:

— Добридень, Автобусе! Ми дивимося завжди у бік сонця. Куди воно повертається, туди й ми.

І рушив Автобус далі. Куди Соняхи дивляться, туди й він правував. А вони кивали йому золотавими голівками:

— Передавай малятам, щоб вони, як ми, сонечко любили!

Їхав, їхав Автобус. Уже скоро й місто мало бути...

Аж бачить: Дорога назад мчить! Спішить — чиста, свіжа, вмита. І міліціонери в білих будках разом з нею їдуть — сюрчками пісню виводять, самі собі строкатими паличками дирижують.

Стала Дорога на старе місце... Мов нічого й не трапилося!

І помчав Автобус найшвидшою швидкістю туди, куди посилали його люди, та й вчасно привіз найважливішу пошту малятам: дитячі цікаві книжки, журнали і газети. От така дивна історія сталася з одним Автобусом...

Малий Автобусик, зелений, мов весняна травичка, уважно слухав розповідь великого червоного Автобуса, а потім запитав:

— А чи зумію я швидко привезти пошту малятам, коли Дорога знов побіжить купатися?

Усміхнувся великий Автобус:

— Спочатку нумо проїдемось он по тих камінчиках!..

ДЕЛЬФІНЯТКО І ХЛОПЧИК ЮРКО

У Чорному морі народилось дельфінятко. Було воно непосидюче і цікаве. З ранку до ночі запитувало:

— Мамо, мамо, чому море Чорним зветься, а насправді синє?

— Мамо, мамо, чому я плаваю, а білі чайки літають і, коли схочуть, теж плавають на хвилях?

— Мамо, мамо, чому люди по землі бігають, а можуть і в море пірнати, як я?

— Ти стільки запитань ставиш одразу, моє Дельфінятко, що в мене голова обертом іде!...— хвилювалася мама.— Наше море стає чорним у бурю, коли воно сердите. Бійся бурі. Хвиля може боляче вдарити тебе об гостру скелю.

— А чайки, а люди? Розкажи мені про них!

— Чайки, синку, живуть у небі, а потім сідають відпочити на землю або на воду. А люди живуть на землі. У воді вони не можуть довго жити, як і ти на повітрі. Зрозуміло, синку?

— Зрозуміло,— пискнуло Дельфінятко,— але я все одно хочу на землю. Там на березі бігають такі веселі маленькі люди!

— Пливи у море,— заперечила мама.

І Дельфінятко пірнуло на дно.

— Чом ти таке сумне, Дельфінятко? — запитала Стара Черепаха.— Як гарно тут, сонце воду прогріває аж до дна. Шторму нема. Живи і радій!

— Ні, Черепахо, я хочу на землю, до людей!

— Ой, нерозумне Дельфінятко, люди варять черепаховий суп. Вони сіті встановлять і тебе спіймають!

Але Дельфінятко не слухало повчань Старої Черепахи. Якщо не можна на землю, цікаво, що далі — у морі? І воно попливло у відкрите море і пірнуло на найглибше місце.

І раптом йому стало зле.

— Хочу на повітря! — запищало Дельфінятко.

Добре, що нагодився дядько Кальмар. Він

обхопив Дельфінятка своїми щупальцями і швидко, мов ракета, вилетів з глибини до сонця.

Дельфінятко ковтнуло свіжого повітря і одразу повеселішало.

Дядько Кальмар розсердився.

— Так глибоко йому ще не можна запливати,— сказав дядько Кальмар Дельфінятковій мамі.

— Морська глибінь не для тебе! — наставляла мати.

— Добре,— згодилося Дельфінятко,— тоді я вчитимусь стрибати над водою.

І справді навчилося це робити дуже спритно: розганялося, відштовхувалося хвостом і злітало, мов птах, над хвилями.

— Я навчуся літати у повітрі! — вирішило Дельфінятко. Але скільки не підстрибувало — все одно падало у морські хвилі.

— Тепер я знаю, що робити! — сказало Дельфінятко само собі.— Якщо я над хвилями довго не можу літати, треба спробувати над землею.

Дельфінятко щосили злетіло у повітря...

— Як гарно тут,— пискнуло воно і... знепритомніло, бо вдарилося об кам'янистий берег.

Опам'яталося Дельфінятко у величезному басейні з морською водою. Над басейном стояв хлопчик. Волосся в нього було русяве, ніс гудзиком, а примружені голубі очі ласкаво дивились на Дельфінятка.

— Це я — хлопчик Юрко! — І тицьнув себе у груди вказівним пальцем.

Дельфінятко було кмітливе, одразу зрозуміло, що перед ним добра маленька людина. Але слово «Юрко» вимовити не могло. Так, як і будь-яке людське слово. Бо дельфіни між собою розмовляють зовсім іншою мовою — люди не можуть ні почути, ні зрозуміти її.

Тоді Юрко приніс у сачку сріблясту скумбрію. Побачивши свою улюблену їжу, Дельфінятко з радощів стрибнуло над водою.

— Ого! Ти вмієш високо стрибати! Це добре!— сказав Юрко. Він піднявся по залізній драбині над басейном і витягнув з сачка ще одну скумбрію. Дельфінятко миттю вистрибнуло з води і вихопило з рук хлопчика рибу.

З того дня почалося навчання Дельфінятка. Юрків батько досліджував життя і мову дельфінів. Хлопчик сам мріяв стати таким, як батько, тож уважно спостерігав, що той робить. А батько намагався зрозуміти — як дельфіни кличуть один одного на допомогу, як попереджають інших про небезпеку. Це була нелегка справа.

Якось батько сказав:

— Синку, сьогодні ми будемо з'ясовувати, чи бачить наше Дельфінятко у пітьмі. Напустимо у басейн каламутної води і кинемо туди його улюблену скумбрію. Подивимось, що з цього вийде.

І ось вода у басейні стала така каламутна, що побачити в ній будь-що було неможливо.

А потім пірнуло на дно Дельфінятко. В цей час Юрків тато пустив у басейн з іншого боку кілька рибок. І Дельфінятко помчало по свою улюблену їжу.

— Синку, наше Дельфінятко вміє бачити навіть у суцільному мороці,— сказав учений, виймаючи з води порожній сачок.— А тепер зробимо отак...

Він узяв свої ласти для плавання і кинув їх в один бік басейну, а маску — в інший.

За мить Дельфінятко визирнуло з води — в роті у нього був ласт. Потім воно принесло другий і, нарешті, знайшло маску.

Дельфінятко радо всміхалося, і коли б Юрасиків тато розумів його мову, то почув би таке:

— Бачите, люди, я вам допомагаю. І мені від того дуже-дуже радо на серці!

...Якось тато сказав:

— Готуйся з Дельфінятком до свята, синку. Незабаром завітає багато людей.

І от настало це свято! Біля басейну зібрався натовп. Усі з нетерпінням чекали, коли виступатиме Дельфінятко, всі цікавилися, що ж воно вміє.

Дельфінятко охоче показувало людям, яке воно спритне. Юрко виліз на довгу залізну драбину і на виступці поставив сачок із скумбрією. Дельфінятко одразу нагледіло її, і тільки-но Юрко взяв сріблясту рибку до рук, воно, мов жива ракета, випірнуло з води, відштовхнулося сильним хвостом і високо злетіло у повітря.

— Молодець, Дельфінятку! — раділи люди.

Нарешті, воно злетіло над водою востаннє, і Юрко зліз з драбини.

Але це було ще не все. Дельфінятко підпливло до краєчка басейну. Юрко сміливо стрибнув йому на широку лискучу спину, і Дельфінятко помчало його на собі.

Так завершилося свято на воді. Знову почалась буденна робота. Вчений продовжував свої досліди, а Юрко пішов до школи.

І ніхто не помітив, як з Дельфінятком щось сталося. Мляве та сумне, воно завмерло з одного боку басейну і навіть плавати не хотіло. І коли б хто знав мову дельфінів, то почув би, як воно у безнадії плаче: «Де моє море?.. Де хвилі?.. Тут тісно. Хочу літати на хвилях, а не в повітрі за рибкою, хочу мчати у просторі перед кораблем. Де моє море? Де синя хвиля?»

І Юрків тато, нарешті, сказав:

— Відчиніть підводні двері у басейні. Хай Дельфінятко пливе у море. Інакше від суму воно загине!

Підводні двері одразу відчинилися, басейн з'єднався з морем, і Дельфінятко попливло на волю!..

Яка то радість була для Дельфіняткової мами, коли з'явився її улюблений синочок. А розпитування!.. А розповіді Дельфінятка про людей! Три дні і три ночі слухала їх дружна родина, і вирішили всі як один: люди — друзі дельфінів.

Добре було Дельфіняткові в морі. Білі чайки літали над хвилями, срібні рибки грались у синіх глибинах. А скільки простору — хоч день пливи, а кінця-краю немає. Дельфінятко гралося із чайками. Ті весь час пірнали у хвилі за рибкою. Тож воно згадало людей і надумало... Вхопило рибку на глибині, випірнуло з моря чайці назустріч і підкинуло рибку вгору:

— Їж, чаєчко, не бійся...

Одного разу, коли Дельфінятко годувало чайок, прилетів холодний вітер. Море спохмурніло, потемнішало. Та це не лякало Дельфінятка. Воно раз у раз вистрибувало і дарувало рибку чайкам. І раптом помітило серед чорних холодних хвиль невеличкий корабель. Люди на ньому метушились. Дельфінятко одразу все зрозуміло: вітер ніс кораблик на гострі скелі, де нуртували білі хвилі. Вітер скаженів, а люди нічого не могли вдіяти. Дельфінятко вистрибнуло з води перед корабликом. Раз і ще раз... Та люди не звертали на нього ніякої уваги... Дельфінятко почало робити навколо кораблика коло за колом. І тут долинув схвильований крик:

— Тату, я впізнав його. Це наше Дельфінятко!

Дельфінятко радо глянуло вгору...

Біля керма стояв вчений, а поруч нього — Юрко. Дельфінятко підстрибнуло високо і попливло вперед, весь час позираючи на вченого. І він зрозумів усе:

— Дельфінятко хоче провести нас поміж скелями!

Вчений скерував кораблик за Дельфінятком. А воно сміливо пливло туди, де між двома скелями — Дельфінятко добре знало це! — є глибокий прохід.

І от перед корабликом, майже впритул, пролітають гострі боки чорних скель, хвиля провалюється вниз і за мить знов злітає, здається, до неба... Але людям на кораблику вже нічого турбуватися! Скелі позаду, а попереду серед хвиль бухта, де можна перечекати найстрашніший шторм.

Дельфінятко пропустило кораблик повз себе, і вчений з сином гукнули йому крізь бурю:

— Ти порятувало нас, Дельфінятко. Спасибі тобі! Буде час, припливай у гості!

І Дельфінятко на мить задивилось їм услід... На жаль, ця бухта нагадувала йому тихий, нудний басейн. А на морському просторі — набагато краще!

І саме тоді шалена хвиля упіймала Дельфінятка. Вона швиргонула його на гостре каміння. І ніхто цього не помітив...

Дельфінятко ковтнуло солоної води, і вона потягла його на дно. Та Дельфінятко було ще живе!

Напруживши всі сили, воно випірнуло на поверхню, щоб вдихнути трохи повітря. І нова, ще страшніша хвиля знов кинула його на скелю.

А катер був уже далеко, люди дивились вперед, там була зовсім тиха вода, там був порятунок. Вони раділи і раз за разом добрим словом згадували свого рятівника.

Непритомне Дельфінятко вже цього не чуло. Воно повільно опускалося на глибоке скаламу-

чене дно... Воно вже не пам'ятало, що, як і люди, дихає повітрям.

А всі навкруги поховалися, і ніхто з мешканців глибини не міг виштовхнути його вгору, над хвилі, де ширяє солоний вітер.

У морі в нього не було таких вірних друзів, як на землі.

МУЗИЧНА ІСТОРІЯ

Під самісінькою стелею, в кришталевому намисті люстр, тремтячи, завмирали останні звуки музики.

— Це було прекрасно!— казали люди, залишаючи зал. В очах у багатьох блищали сльози.

Невдовзі всі розійшлися. Пішли й музиканти. Інструменти вони дбайливо поклали у футляри й залишили на сцені. Наступного дня мав бути концерт у цьому ж залі.

Погасло світло усюди. Тільки цікавий місяць зазирав у вікно...

І раптом клацнула кришка футляра і висунулася довга мордочка франтуватого Кларнета.

— Ось ми й самі! Тра-ля-ля! — проспівав він і сів на край футляра. Блискучі кнопки на його чорному лакованому костюмі засяяли у місячному промінні, мов самоцвіти.

І відразу ж заклацали кришки інших футлярів — великих, середніх і зовсім маленьких.

— Ох, і довелося ж сьогодні попрацювати,— сказав, відсапуючись, Барабан.— Я із шкури пнувся, зате мене краще за всіх було чути. Ви помітили, як мені аплодували?

— Зовсім ні,— писнула Флейта,— найбільш аплодували мені!

— Ну, знаєте,— обурено пробасив Гелікон, що згорнувся в колесо,— це несправ-ведливо-о-о! Адже найголовнішу партію виконував я!

— Ха-ха-ха! Ви тільки послухайте, що вони кажуть,— застрибав на футлярі Кларнет,— ви тільки послухайте!

— Облиште сваритись, це нерозумно,— кокетливо вигнувши довгу шию, проспівала Перша Скрипка.— Всі прийшли заради мене. Адже в афіші написане тільки моє ім'я!

В суперечку вступили Сурми, Мідні Тарілки, Валторни.

Тільки старий Контрабас тихенько зітхнув. Він прожив на світі не один десяток років і знав, чим закінчуються такі суперечки.

Фагот спробував помирити інструменти:

— І чого ви галасуєте? Хіба річ у тому, хто головніший?

Але на його добродушне бурчання ніхто навіть уваги не звернув. Інструменти лементували, аж поки не похрипли.

І кожен з них потихеньку вирішив, що в наступному концерті покаже себе, доведе, хто в оркестрі найголовніший.

Увечері гарно вбрані, усміхнені люди прийшли в осяяний вогнями зал. Пролунав третій дзвоник. На сцену вийшов артист і назвав твір великого композитора. Люди завмерли, чекаючи...

Диригент дав знак скрипкам. От зараз вони почнуть мелодію, яка вже понад сто років хвилює людські серця.

Але що це?

Замість чарівних звуків скрипок раптом зовсім недоречно заляскали мідні тарілки, відразу збивши з ритму оркестр.

Диригент обурено постукав паличкою об пюпітр. Та це не допомогло.

І що тут сталося!

Скрипки верещали, як поросята. Барабан так гатив себе в бік, що аж шкіра луснула.

Побачивши це, Кларнет зайшовся голосним реготом. І тут на всю силу свого мідного горла заревла товста велика Туба!

Музиканти з острахом дивилися на свої інструменти, що більше не слухались їх!

Кожний інструмент грав своє, намагаючись заглушити інших. Вони не помічали, що люди, охоплені жахом, затикали вуха й вибігали із залу. Останніми втекли музиканти.

Тільки коли зал спорожнів, інструменти отямилися. Вони одразу замовкли і сховалися від сорому у футляри. В тиші лунко прозвучав лагідно-буркотливий голос Фагота:

— Ну, то хто ж головніший, хто головніший? Казав я вам, що важливо зовсім не це!

Та йому ніхто не відповідав. Бо ж відповідати було нічого!

Тільки старий Контрабас гірко зітхнув.

КРИНИЦЯ З ВОДОЮ ХОРОБРОСТІ

Якось пішли собі Петрик і Вова до лісу. Петрик був великий на зріст, а Вова — маленький. Але все одно вони приятелювали, разом в одному класі вчилися, разом після уроків гралися. От і зараз вирішили до лісу піти, що на околиці їхнього міста синіє. Казали старі люди, ніби в тому лісі криниця є: хто з неї води нап'ється, стає мужній і сильний.

Весело хлоп'ятам — пташки виспівують у високих деревах, травиця шовкова м'яко встеляє землю, а що тобі квітів — наче самі до рук просяться!

Почали Петрик з Вовою збирати ті квіти і не згледілись, як загубили один одного серед лісу. Шукали, гукали — а відгуку не чути. Певне, не все старі люди про той ліс знали,—якщо та криниця в ньому була, то беріг її ліс, не

одразу хотів показувати... От собі плентається Петрик — руки поопускав, квіти повикидав, не знає бідний, що й робити.

А назустріч йому Вовк суне.

— Ага, попався,— гарчить,— от я тебе з'їм!

— Ой мамо!— скрикнув Петрик та ну тікати. Біг, біг — вже й ноги не несуть. Дивиться — де той Вовчище? А його вже й немає.

Зморився, на землю сів хлопчик, а звідти щось сичить. Аж підскочив Петрик-великий:

— Ой, то мене змія вкусила! Ой, помру!

А з дерева чорне скрекоче:

— Кар-ри! Кар-ри!

Знов зірвався на рівні ноги Петрик-великий — та сам не згледівся, як на узлісся вискочив. З того узлісся вже й до передмістя рукою подати. Дивиться Петрик і думає:

— Довго це я блукав... Здається, все навколо збільшилось — вищим стало. Справді, чарівний це ліс!

А з Вовою-маленьким от що сталося.

Назбирав він квітів, щоб мамі подарувати, і теж непомітно заблукав. Шукав, гукав Петрика — навіть найменшого відгуку не чути.

Що його робити? І де та криниця чарівна, що хоробрості додає?

Аж тут Вовк визирає з-за трухлявого пенька:

— Хлопчику, а я тебе з'їм!

Не довго думав Вова, вхопив дрючка та як замахнеться на Вовка. А той одразу й лапи вгору:

— Здаюсь, більше не лякатиму! Я ж у зоопарку виріс, а під старість до лісу потягло. Це я випробовував — чи хоробрий ти?

Знов шукав Петрика Вова-маленький. Шукає, та не знаходить. Вже й зморився. Тож присів на травицю, а звідти щось вкололо хлопчика та ще й сичить, форкає:

— Дивись, куди сідаєш!

— Ой, це ти, Їжачку! Вибачай, недобачив я! — каже Вова.

Тільки-но хлопчик звівся на ноги, а з дерева на нього:

— Кар-ри! Кар-ри!

Підвів голову Вова:

— Чого тобі, Вороне?

— Та це я так вітаюся з тобою: «Добридень вам!» А як тебе звати, хлопчику?

— Звуть мене всі Вовою-маленьким.

— Ой, як можуть люди помилятися: насправді ти — великий!

— Не кепкуй, Вороне, який я на зріст — добре знаю! — відповідає йому Вова.

— Знав, знав, хлопчику, та забув ти, що у нас ліс чарівний! Отам на узліссі подивися на свого друга — він тебе давно шукає.

Глянув Вова на Петрика, а той зовсім малий. Не пізнає й Петрик свого приятеля.

Вова став ніби велетень для нього. Не втримався, заплакав Петрик з такого горя. А Вова-великий поклав руку йому на плече та й каже:

— Не сумуй, Петрику. Ще й ти виростеш — більшим од мене станеш. Адже чарівної криниці з водою хоробрості ні ти, ні я ще не знайшли. А шукатимемо її вдвох!

ПТАШКИ ВЕСЕЛОГО СІДОРЕ

Чарівникові мого дитинства — Олександрові Копиленку

Ця казкова історія сталася у найкрасивішому місті над сивим Дніпром.

А почнемо ми її на його найдзвінкішій вулиці, де всі кудись дуже поспішають і де у найвелелюднішому місці чергує міліціонер.

Той міліціонер так вправно вимахував своєю смугастою чорно-білою паличкою, що всі діти заздрили йому і хотіли теж стати міліціонерами.

Помах! — і зелені та блакитні «Волги», «Москвичі», «Запорожцы» зривалися з місця й мчалися далі у своїх невідкладних справах.

Помах! — і вже громадяни міста, великі й малі, переходять вулицю.

Але була одна людина, яка наважувалась переходити вулицю навіть тоді, коли вгорі палало, застерігаючи всіх, червоне око світлофора. Коли вона з'являлася посеред найдзвінкішої вулиці, міліціонер миттю зупиняв усі машини.

А люди дивувалися й казали:

— То, мабуть, знаменитий спортсмен. Он гляньте, як він руками розмахує!

— Ні, ви помиляєтесь, то йде вчений — бачите, як він глибоко замислився!

— Даруйте, але ви теж помиляєтесь, то поет або ж співак. Дивіться, на плечі у нього пташка сидить!

Так хто ж та людина, яку міліціонер так поважав?

Це був столяр Сидір. Сидір Іванович.

А тепер, коли ви знаєте його ім'я, скажу вам, що так його ніхто не називав.

Його любили діти, бо столяр майстрував каруселі. А коли він працював, то наспівував:

— Ті-ра-ре! Ра-ра-ту!

— Що ви ото робите? — запитували цікаві діти.

А він відповідав:

— Ля-сі-до-мі? До-фа-сі!

Це означало: «Любі мої, хіба ви не знаєте, все, що я роблю,— це все для вас? Зараз я майструю горбоконика для каруселі».

І кожного вечора, закінчуючи роботу, майстер наспівував:

— Ті-ра-ре! Сі-до-ре!

І дітлахи переробили ім'я його на музичний лад і звали — Сідоре. Веселий Сідоре!

Отже, щоб не пропустити найцікавішого, ми швиденько підемо за ним слідом, бо веселий Сідоре, мабуть, уже у великому парку. Саме тут, серед пишних і незвичайних дерев, які привезли ще зернятками з різних країн світу й посадили на нашій землі, ви зрозумієте, що веселий Сідоре не звичайна собі людина.

Чуєте, як дзвінко защебетали пташки? Це вони вітають Сідоре!

А він нахиляється до вченого Шпака, що завжди сидить в нього на плечі і навіть вміє говорити людською мовою, і щось йому каже.

Шпак пурхає до тополі, звідки линуть ті співи. Він про щось розмовляє з соловейками, щигликами, коноплянками, чижами і повертається до Сідоре.

— Усе гар-разд! Здор-ро-в'я в усіх доб-ре! Зар-раз заспівають!

Таких чарівних мелодій ще ніхто у світі не чув!

Дзвінкі трелі летіли далеко над парком. І малята у білих панамках, дідусі та бабусі, веселі школярі приходили до тополі: наче казку, слухали, як співають пташки.

А біля явора стояв наш знайомий міліціонер. Він завжди поспішав, щоб устигнути на пташиний концерт після свого чергування...

Так хто ж такий Сідоре? Чому його слухають пташки?

Зараз я розповім вам усе.

Але спочатку про череваня Бумбома і про його золоту клітку.

Жив собі на світі черевань. І голос у нього був густий, ніби з діжки линув:

— Бум-м! Бом-м!

От хтось і дав йому прізвисько — Бумбом.

Мав Бумбом садок і затишний будинок. А в тому будинку стояла на підвіконні гарна золота клітка.

Щонеділі брав Бумбом свою золоту клітку і їхав з нею на пташиний ринок.

Скільки співочих пташок там було! Дрозди, чижі, щиглики, шпаки безугавно стрибали у дерев'яних клітках.

Хлоп'ята так і нишпорили то тут, то там, щоб, бува, не пропустити чогось незвичайного.

Сиві дідусі, що знали все про кожну пташку,— і чим та як годувати її, і коли спати вкладати,— годинами слухали малих чарівниць.

Але ніхто так не кохався у веселих пташиних співах, як Сідоре і черевань Бумбом. Вони не мали собі в цьому рівних. Однак між собою не товаришували. Навпаки!

Бумбом завжди намагався перехопити у Сідоре пташок. І все це для того, щоб посадити їх у свою золоту клітку. Черевань вважав: пташкам краще житиметься, а отже і краще співатиметься у коштовній клітці, ніж на волі. І він купував їм найсмачніших комашок і зерно. Але пташки чомусь сумували в золотій клітці... Вони навіть голосу подавати не хотіли, і Бумбом відносив їх на ринок. І ще кращих садовив у свою клітку...

А Сідоре купував пташок для того, щоб випускати їх на волю.

— Не може пташка співати в клітці, хай і в золотій! — казав він.

Одного дня, коли пташки закінчили свої співи у парку і малята й дідусі з бабусями пішли додому, Сідоре сів на лавочку і замислився. І був він чомусь невеселий, смутний.

— Чого це ти, Сідор-ре? — запитав вчений Шпак.

І тоді Сідоре розповів таке:

— Любі мої пташки! Вже цілий тиждень я не маю спокою. Черевань Бумбом купив і посадив у свою золоту клітку дуже гарну Коноплянку. Ця пташка раніше співала, наче чарівна флейточка, а тепер я вже кілька разів проходив повз вікна Бумбома й чув лише якісь жалюгідні трелі.

Сідоре встав з лавочки і, зітхнувши, попростував сам не знаючи куди...

Вчений Шпак залишився з пташками. Усі вони якусь мить мовчали, а далі защебетали разом:

— Треба визволити з клітки Коноплянку!

— Летімо до Бумбома!

І пташки миттю знялися в повітря.

Ось уже будинок Бумбома.

— Дивіться, кватирка прочинена!

— На підвіконні золота клітка!

Пташки прослизнули в кватирку й опинилися в кімнаті.

— Сестрице, вітаємо тебе!

— Як відчинити тобі клітку?

Пташки дзьобами почали торсати дверцята, намагаючись збити золотого гачка.

Але Коноплянка чомусь зовсім не раділа цьому. Вона невдоволено стовбурчила пір'я і раптом занепокоєно защебетала:

— Облиште! Що ви робите? Мені добре в клітці!

— Як-то добре... в неволі?

— Так, так! — кинула Коноплянка.— Спочатку мені не подобалось. Але Бумбом не шкодує для мене смачних комашок і насіння. Тут тепло, затишно. Я дуже вдячна Бумбому і співаю те, що йому до вподоби!

Пташки мовчки перезирнулись. Оце дива!

Вчений Шпак сказав:

— Заспівай нам, Коноплянко, те, що ти співаєш Бумбому.

— Справді, справді! А заспівай-но! — підхопили всі.

Коноплянка злетіла на золоту жердинку:

— Гаразд, слухайте!

І тоненьким голосочком почала виводити про нещасні квіточки, що ростуть на волі,— їх завжди може прибити вітер, про сонечко, яке хоч і яскраво світить, та взимку пічка тепліша. І як гарно ні про що не турбуватись і співати, не знаючи, навіщо співаєш...

Коноплянка замовкла. Мовчали і пташки.

— Так... — нарешті сказав Соловейко.— А ми гадали, ти пристанеш до нашого гурту. Ти чула, мабуть, про доброго і веселого Сідоре? Він навчив нас пісень, яких ти не знаєш. Вони такі дзвінкі! Що ж, залишайся в своїй золотій клітці. Ти зовсім розучилася співати.

— Як-то так? — стрепенулася пташка.

— А так. На волі співають інших пісень! — гукнули птахи й спурхнули з підвіконня.

Але раптом — клац! — кватирку знадвору зачинила чиясь товста рука.

Це був черевань Бумбом!

Пташки полохливо зацвірінькали, безладно заметушилися по кімнаті. А вдоволений Бумбом міцно причинив за собою двері й мовчки почав ганятися за ними з великим саком у руках.

Він ловив пташок, кидав по одній у велику дротяну клітку і, відсапуючись, промовляв:

— Ідіть до мене, любенькі, ідіть, маленькі. Я знаю вас давно, мої милі. Тепер ви співатимете тільки для мене одного!

Бумбом накинув на клітку шматок чорної тканини. Пташки у темряві змовкли і принишкли. І Коноплянка у своїй золотій клітці теж принишкла...

А що ж у цей тривожний час робив Сідоре?

Нічого не підозрюючи, йшов він до Бумбома і думав про Коноплянку в золотій клітці та про майбутню нелегку розмову з череванем.

Сідоре постукав у двері.

Почувши гучне «бум-б!», що означало «заходьте!», переступив поріг господи.

— Добридень, Бумбоме! — сказав якомога веселіше Сідоре.

— Добридень, Сідоре! — відповів Бумбом іще веселіше, міркуючи про себе: «Як це Сідоре так швидко дізнався про моїх полонянок?»

— Яка у тебе гарна Коноплянка, Бумбоме!

— Авжеж, вона мені до серця! — погодився Бумбом і полегшено зітхнув: «Виходить, Сідоре про пташок у дротяній клітці нічого не знає!»

Сідоре наважився:

— Віддай мені, будь ласка, Коноплянку! — схвильовано сказав він.

— Навіщо? Щоб потім випустити на волю?

— А яких дзвінких пісень я спочатку навчу її!

— Вона й так гарно співає! — задоволено сказав Бумбом і додав гордовито: — Ану, Коноплянко, заспівай моєї улюбленої!

Але не встигла Коноплянка розкрити дзьоба, як почувся кволий пташиний голос,— він лунав з великої клітки, вкритої чорною тканиною:

— Сідоре, Сідо-ре, вр-рятуй нас!

— Як тут опинився мій вчений Шпак? — вигукнув вражений Сідоре й скинув з клітки чорне покривало.

Ой, що він побачив там!

В клітці сиділи всі його пташки!

— Бумбоме! Що це значить? Чому мої пташки тут? — запитав украй здивований Сідоре і кинувся до клітки.

— Рятуйте! — заволав Бумбом.— Це мої

птахи! Вони самі до мене прилетіли. Вони хочуть до золотої клітки!

— А це ми зараз перевіримо! Шановний Бумбоме, відчини дверцята. Якщо пташки не вилетять — значить, вони справді хочуть жити у тебе...

Бумбом товстими тремтячими пучками відхилив дверцята і... пурх! пурх! пурх!

Усі пташки вилетіли спочатку з клітки, а потім і з кімнати.

Красива Коноплянка дивилася на пташок із своєї золотої клітки і чомусь кліпала очима.

Це побачив Сідоре.

— Віддай, Бумбоме, мені Коноплянку! Дивись, вона теж хоче на волю!

— Адзуськи! — вигукнув розлючений Бумбом.— Ця Коноплянка вірна мені більше, ніж усі птахи. Вона не вилітає з клітки навіть тоді, коли я відчиняю дверцята. Дивіться!

І Бумбом широко розчинив дверцята.

Пташка якусь мить сиділа непорушно, а потім несміливо стрибнула до виходу і раптом... випурхнула із золотої клітки!

— Куди ж ти, моя люба?! — кинувся за Коноплянкою вражений Бумбом.

А та вже майнула з кімнати!

— Я ж нічого для тебе не шкодував: ні комашок, ні зерняток! — голосив черевань.

Він вискочив на поріг, роздивляючись, куди полетіла пташка.

А Коноплянка вже була далеко. Все вище, вище підіймалася вона в небо. І, мабуть, звідти вже видно було гори, моря. Бо радісна її пісня невтомно дзвеніла й дзвеніла у височині.

Гірко вражений, Бумбом, крекчучи, поплентався до своєї господи.

А веселий Сідоре в цей час уже прямував найдзвінкішою вулицею до своїх друзів...

КОРАБЕЛЬ МОЛОДИХ МАЙСТРІВ

За сивої давнини жили-були троє хлопців. Жили вони, не знали, що на білому світі діється, вважали, що за їхнім селом земля кінчається.

Та почули хлопці від подорожнього диво дивне: опріч їхнього, є на світі інші села, та й міст чимало. А людей у тих містах — як житніх зерен на доброму полі. І ще сказав: живуть там майстри-склодуви, зброярі, кожум'яки, будівники.

— А у нас,— додав подорожній,— навіть корабели є, великі човни ладнають, бо стоїть наше місто біля синього моря.

Перезирнулись хлопці. Здивувались. От перший і каже:

— Чи не податися нам до того міста долі шукати? Може, й ми майстрами станемо.

Другий, почувши таке, гопака утнув. Так йому це до серця припало.

А третій помовчав, розмірковуючи: чи не груш на вербі шукати доведеться? Однак теж згодився.

Розпрощалися хлопці з батьками і пішли лісовими стежками битих шляхів шукати. Чимало тих шляхів сходили, постолів зносили, доки не війнув їм в обличчя теплий вітер, в небі змахнула крилом біла чайка. Відкрилася з урвища морська блакить, а внизу, на березі,— велике місто.

Хлопці в нього, як у казку, входили. На будинках над дверима там висіли дивовижні речі — величезні чавунні ключі, чоботи, ніби на велетня шиті.

Під ключами працювали слюсарі, хитрі замки майстрували, а під чоботами — вправні шевці.

В будинку, прикрашеному тарелями і глечиками, гончарі трудились. А над величезними майстернями біля моря на високій щоглі плив під вітрилами білий кораблик...

Цілісінький день ходили хлопці містом, обдивлялися, дивувалися. Обирали собі діло до душі.

А вранці перший з них постукав у двері, над якими висіли барвисті тарелі й глечики.

Другий юнак, ще як до міста увійшов, очей одвести не міг від кумедних мальованих чоловічків на майстерні, де художники працювали.

Третій одразу запам'ятав вулицю, що до корабелів вела.

Майстри зустріли юнаків радо — молоді руки були потрібні.

Гончара, в якого став учитися перший хлопець, городяни добре знали. Посуд, що виробляв він, був красивий, міцний. Тарелі, горнятка, чашки не билися, хоч кидай щосили об підлогу. Майстер показав новому учню, як працювати на гончарному крузі. Розум той мав. Вправність теж. Швидко навчився горнята та миски ліпити, ще й старанно розмальовував їх квітами.

Другий вчився теж у доброго майстра-художника. Учень припав йому до серця, бо ніколи не сумував, над кожним малюнком наполегливо працював.

А третій приятель із світання до смеркання цюкав сокирою разом з корабелами.

Коли навчаєшся охоче, навіть місяці минають швидко, мов години.

Непомітно минув рік. Наближався осінній ярмарок. Молоді учні гончаря і художника вирішили разом із справжніми майстрами показати людям свою роботу. Чим вони від інших гірші? Вчителі їхні хитали головами:

— Може, почекаєте? Ви ще й дещицю таємниць свого майбутнього ремесла не опанували.

Але учні не послухалися. Віднесли на ярмарок свої глечики і малюнки, а потім до третього приятеля пішли. Запитують:

— А ти на ярмарку покажеш людям свою роботу?

— Не можу,— відповідає той,— нам ще не час своєю роботою вихвалятися.

— Час, саме час! — відмахуються хлопці.— Так і постарієш, а про тебе ніхто й не знатиме.

Почався ярмарок. Чого там тільки не було! Тканини дивовижні яскравих кольорів, непереможні мечі, чудові картини, навіть сап'янці-скороходи.

Дійшла черга і до наших друзів. Взяла одна жінка найкрасивіший глек, який виліпив учень гончаря, та як швиргоне його на брук. Глек розсипався на купу скалок. Розсердилася жінка:

— Навіщо ти, невмійку, людей дуриш? У нашому місті вже давно небиткі глеки виробляють. Недоук ти, ось хто!

А учень художника в іншому ряду веселинками, примовками людей до своїх малюнків скликає. Дивляться люди, плечима знизують:

— Даремно, друже, похваляєшся: адже це не твої малюнки!

— Як не мої? — образився учень.— Сам малював!

А глядачі у відповідь загадково всміхаються.

Ярмарок ярмарком, а народ до моря подався.

Вже давно хмурилося море, давно тривожилися люди. Два кораблі, які пішли в плавання, не поверталися. Чи не буря шалена потопила кораблі?.. Скільки сліз проллється, скільки дітей залишаться сиротами.

Сонце повертало на ніч, а люди все стояли мовчазні, чекали. Раптом зблиснуть на обрії серед темних хвиль довгождані білі вітрила?

Нарешті хлопчисько, який видерся на найвищу щоглу, скрикнув радісно:

— Бачу! Бачу корабель!

— Один, лише один корабель? — хвилювались люди.

Хлопчисько підніс дашком долоню над очима і знову гукнув:

— Два кораблі! Другий іде за першим на канаті, без вітрил і щогли!

Коли обидва кораблі пристали до берега і почулись радісні вигуки, бо ж ніхто не загинув під час страшного шторму на зворотному шляху, люди почали запитувати:

— Хто з майстрів ставив щоглу і вітрила на кораблі, що бур-штормів не боїться?

Корабели показали на свого учня.

— Ні, цей хлопець не учень, він справжній майстер! — сказали люди.

Наступного вечора кращі майстри йшли по місту урочистою процесією, і народ вітав їх радо. Поруч з ними крокував молодий корабел, бо він зробив свою справу досконаліше, краще від інших.

А навпроти, біля старовинного будинку, якого склали вправні майстри багато сторіч тому, стояли його друзі. Засмучені, невеселі.

Коли вулиця спорожніла, мовчки пішли вони світ за очі.

— Чому все так погано вийшло? — зітхнув молодий художник.

— Ми ж так старалися! — зітхнув учень гончаря.

Непомітно підійшли до них майстри.

— А яка глина в тебе була?.. Не знаєш! Звідки її брали?.. Не бачив! З якими домішками її місять? Як обпалюють? Теж не знаєш! Тому що інші учні це робили. Отже, руки твої працювали, а вуха й очі спали! — пояснив гончар.

— Але я, напевне, всі таємниці малюнка вже знаю! — з образою сказав учень художника.— Всі книжки перечитав, всі картини, які у місті є, побачив. Сам удень і вночі малював...

— Не малював, а перемальовував! — гірко зауважив художник.— Нічого свого у тих малюнках немає. Мов дві краплі води, на малюнки інших майстрів вони схожі!

Похилили юнаки голови свої... А вранці прийшли у майстерні, кожен прохає:

— Прийміть знову, навчіть майстерності.

Далі вчився і молодий корабел.

Спливали роки. Сивіли вчителі. Зростали молоді майстри. Руки їхні працювали вправно, очі дивилися зірко. Нарешті настав день, коли кращі майстри дали їм місце в своєму першому — найпочеснішому ряду. Тому що молодий гончар виготовив посуд, який був не лише навдивовижу гарний і його не міг розбити жоден силач, але головне — їжа, зварена в цьому посуді, була дуже смачна.

Молодий художник намалював картину, раз побачивши яку, люди вже ніколи її не забували. І кожен знаходив у ній щось своє, заповітне. Бо була ця картина про прекрасну мрію...

А третій майстер вигадав незвичайний корабель. Замість чудових білих вітрил, він поставив двигун. Відтепер корабель міг плавати морями й океанами цілий рік, і йому не були страшні будь-які шторми...

ПРО ДОБРОГО ЧАРІВНИКА

Ігорю Мотяшову

В одній країні жив Чарівник. Був він добрий і ніколи не сумував. І вирощував він дерева. Були ті дерева не прості. На них росли його чарівні вигадки.

А високо в горах, у великій печері, жив Змій. То був хитрий Змій. Він ніколи не їв дурнів і простаків.

— Ой, який розумний цей Змій! — говорили дурні, які завжди залишались живі після зустрічі з ним.— Який красень. Він так слідкує за своїми кігтями і зубами. Вони завжди у нього гострі. А як посміхається, коли виповзає на прогулянку. Всім нам дружньо руки тиснув! Просто чудо! Не Змій, а милий горобчик!

Але ніхто не знав, навіть не здогадувався, що Змій страшенно заздрив доброму Чарівникові і теж мріяв придумати щось незвичайне, оригінальне.

Якось Чарівник посадив дерево, на якому незабаром почали рости різні смачні наїдки. Там росли окороки, ковбаси, копчена риба, білі паляниці, тістечка, млинці з варенням і сметаною, навіть свіже молоко у пакетах, масло і сир. А на кожному сучечку висіли виделки, ложки, тарілки для дорослих і дітей. Були там і чашечки для малюків, розмальовані м'ячиками, корівками і жовтими сонечками.

Коли Змій дізнався про таке добро, він од заздрощів навіть апетит втратив. Заповз у найтемніший куток своєї печери, довго ні перед ким не з'являвся, ніяким дурням рук не тиснув і теж придумав незвичайне: відростив собі другу голову з величезною пащею.

— Ха-ха-ха! — радів Змій.— Хай окорок на чарівному дереві ще товстішим стане, а ковбаса — довшою. Зажду трохи, а далі все добро одразу заберу в того добрячка-Чарівника і схрумаю!

А Чарівник виростив цілий гай дерев, з гілок яких накрапав дощ. У спеку — прохолодний, а взимку — теплий. Оце була розвага дітям,— купайся досхочу, поки мати додому не покличе.

Тоді Змій відростив собі ще одну голову: вона вивергала полум'я.

— Відтепер отак,— заревів Змій,— якщо почую, хтось скаже, навіть дурень, що Чарівник краще від мене вміє придумувати,— спалю його на голубому вогні!

Але Чарівник нічого цього не знав. Він виростив високе дерево з довгими вітами, на яких незабаром набубнявіли бруньки, а далі розпукнулись дивовижно чутливі листочки. Вони чули геть усе, що відбувається навіть далеко-далеко від дерева. І коли люди приходили до того дерева, листя їм про все шелестіло, правдиво переказуючи і про врожаї в чужедальній стороні, і про те, хто з ким у мирі живе, а хто посварився, і яка погода передбачається на наступному тижні. Змій навіть заскавулів од заздрощів, мов сто вовків, почувши про таке чудо. І викохав собі ще одну голову — з отруйним язиком.

Всі три нові голови Змія були одна від одної зліші.

— У-у-у,— виводила перша голова,— я зла-а-а!

— А я іще злі-іша-а! — змагалася друга.

— А я з-поміж вас НАЙЗЛЮ-ЩА-А-А!..— сердилась третя.

Найстарша голова сміялася з Чарівника:

— Ха-ха-ха! Ти працюй, Чарівничку, вигадуй, вирощуй усього побільше, твоє добро все одно моїм стане. Хоч ти й добрий і чудес понавигадував, але голова в тебе одна. Допоможу тобі загубити її — друга не виросте. Он нас скільки: захочемо — іще злішу головоньку викохаємо.

І одного разу Змій виповз із печери — передні лапи трубками склав, до очей, мов бінокль, приставив, бачить — насправді багато вже добра має Чарівник.

— Годі! — заревів Змій.— Зараз голову

знесу цьому благодійникові. Вже час багатствами його заволодіти!

Зникла з найстаршої голови Змія добра усмішка, про яку стільки гарного розповідали дурники і простаки. Стала вона лютою, зажерливою, як і всі інші.

— Вперед! — сказав сам собі Змій.— Прогулянка перед обідом — запорука гарного апетиту.

Але люди побачили, як Змій повз у долину, і зрозуміли, чому він свою печеру залишив.

— Не дозволимо кривдити нашого Чарівника! — вирішили люди.— Він трудився, чудові дерева вирощував, а Змій лише заздрив йому. Геть Змія, врятуємо чарівні вигадки!

А Змій в цей час спокійно повз та й повз уперед. І першим на шляху зустрівся йому гай з чудесним дощем.

Змій купатися не любив, тільки про людське око кігті язиком облизував. Навіщо йому дощик потрібен був? Він і дмухнув на нього своїм вогнем. Тільки не помітив Змій, що люди іще раніше неподалік від того гаю загату зробили — свої лани у літню спеку водою напували. Відкрили вони загату,— як помчав величезний водяний потік на Змія, миттю погасив змієве полум'я та ще водночас і викупав.

Мокрий мов хлющ Змій ще більше розізлився.

— Почекайте,— заревів він, відфоркуючись,— от я вас зараз усіх потрую. І їжу потрую, і стосунки між вами отрую, наклепами ядучими отрую. Будете ви мене довго згадувати!

Висолопив Змій із пащі свій язик,— отрута у нього так і капле,— та й кинувся на людей. А сміливці не розгубились і спритно Зміїв язик великими рогачками до землі притисли — націдили отрути повну діжку. І до аптеки одразу здали. Що вже там зраділи такому подарункові!

Ліків зі Змієвої отрути усіляких наробили од різних хвороб — від ревматизму, радикуліту і навіть від поганого настрою.

А розлючений Змій вдарив хвостом об землю так, що аж земля загула, пащу найбільшу іще ширше роззявив і що мав сили помчав до дерева, на якому росла шинка, ковбаси, млинці з варенням і сметаною і ще багато пресмачних наїдків. А того не помітив Змій, що люди навколо чарівного дерева зовсім нечарівні колючі чагарники посадили.

Побачив їх Змій на своєму шляху і, добре не роздивившись, миттю проковтнув.

Проковтнув та як завиє:

— Ой, мій живіт! Болить мій животик!.. Це дерево було з колючками... Лише лікарська травичка моєї бабусі мені допоможе. А вона ж далеко звідси у печері лежить!

І поповз Змій, жалібно виючи, у свої високі гори.

Зрозумів, що отак просто не переможе він Чарівника, якщо люди йому допомагають. Приховав образу Змій. Одну голову — найхитрішу — залишив, а інші скинув. У своїй горі ретельно поколупався, печеру прикрасив дорогоцінним камінням, самоцвітами. Справжній музей влаштував.

І, мов прикраси, серед самоцвітів свої колишні голови поставив. Почав дурнів, простаків до себе запрошувати, та й не тільки їх. Руки всім тиснув, навіть кігті трохи підстриг:

— Ось я який — мирний! А от мої колишні голови. Зовсім вони не страшні. Хочете, можете навіть помацати. Бажаєте, на пам'ять купуйте, як сувенір. Не бійтесь, вони вам не нашкодять. А от вам мій хвіст. Крутіть на здоров'я. Я відтепер добрий!

А сам Змій тільки й чекає на ту хвилину,

щоб захопити людей зненацька, коли вони зовсім не сподіватимуться,— полонити їх разом із добрим Чарівником і його дивовижними деревами заволодіти. Голови злі народжувати — з вогнем, отруйним язиком і великою пащею — зовсім не розучився підступний Змій.

ЛІСОВА ПРИГОДА

Жило собі в лісі Зайчатко... «Ну то й що? — скажеш ти.— Зайчат багато і в лісі, і в полі».

Але я розповім саме про це Зайчатко...

Ні з ким воно першим не віталося, нікому, навіть старшим, не давало стежки в лісі. А одного разу показало своєму дідусеві шановному Заю Зайовичу язика. Так, так! Коли дідусь попрохав Зайчатко нарвати моркви на городі до сніданку, наше Зайчатко й висунуло свого довгого-предовгого рожевого язика.

Ого, як розсердився дідусь! Він хотів поставити Зайчатко біля пенька (так у лісі ставлять у куток неслухняних своїх діточок Білочки, Зайці й Лисички). Але Зайчатко вигукнуло:

— Я тебе, діду, не боюся, я навіть Ведмедя не боюся!

І втекло...

Біжить собі стежкою та й наспівує:

Я нікого не шаную,
Я нікого не боюсь!
Я нікого не...

Глип — а назустріч сам Михайло Потапович не кваплячись іде.

Зайчатко присіло на задні лапки, а передніми швидко так махає:

— Гей, Ведмедю, зійди-но зі стежки! Хіба не бачиш, це я біжу?

Здивований, Михайло Потапович зупинився:

— Ти часом не захворів?

— Ні, ні! — крикнуло щосили Зайча.— Я здоровий. Я найхоробріший, найсміливіший... Всі повинні давати мені дорогу і вітатися першими.

— Он воно що! — пробасив Михайло Потапович. Він подумав, примружив ліве око, а потім і каже:

— Може, ти справді в усьому най, най, най... Але спочатку я хочу пересвідчитися в цьому сам. Незабаром тут має пробігати найсильніший у нашому лісі Вовк. Повтори йому все, що ти казав мені...

Зайчатко, що далі розмахувало лапками перед носом Михайла Потаповича, раптом принишкло й запитало тихесенько:

— А це дуже-дуже обов'язково?

— Аякже! — з гідністю кивнув Михайло Потапович і додав: — Але скажу тобі по секрету: головне, щоб тебе не боялися, а поважали. Твого дідуся, Зая Зайовича, поважає навіть Вовк, хоч він дуже сильний. Бо твій дідусь найрозумніший заєць у нашому лісі. А тепер, коли ти все знаєш, прощавай, Зайчику!

Ведмідь підвівся і тихесенько пішов собі вперед. І Зайчатко... дало йому дорогу! Тоді Ведмідь знову зупинився і сказав стурбовано:

— Нікуди не йди, Зайчику. Пам'ятай, Вовк може з'явитися щомиті!

— Пробачте, Михайле Потаповичу! — заговорило раптом Зайчатко тоненьким голосочком і скосило очі вбік.— В мене часу немає Вовка чекати. Дідусь наказував на сніданок моркви з городу принести... До побачення, Михайле Потаповичу!

І побігло як вихор додому.

НЕВИДИМКА СОС

Чи чули ви про невидимку, якого звуть СОС? Ім'я його пишуть ще так: *SOS* — щоб було зрозуміло людям, які розмовляють іншими мовами в різних кінцях землі.

Невидимка СОС дуже любить кататися на кораблях. На зріст він невеличкий, легкий, тож швидко залазить на щоглу, хапається за радіоантену і з цікавістю спостерігає, що робиться на кораблі, або ж куняє, доки не трапляється біди.

СОС має вигляд досвідченого моряка, що був у бувальцях. Але ж він невидимка, то й одяг у нього невидимий. А що то за одяг! Капітанський кашкет із великою бляхою-крабом, на плечах — справжня матроська тільняшка, а ще має він штани-кльош, широкі, мов Чорне море.

Але невидимка СОС — не легковажний мандрівник. Робить він велику і важливу справу.

Коли на корабель насувається небезпека, коли от-от має статися лихо, СОС миттю втрачає спокій і на весь світ тривожно сповіщає по радіо:

— Це СОС, СОС, СОС!

— Тривога! СОС попереджає про велику біду! — кричить черговий на кораблі, який першим почув СОСа.— Капітане, потрібна наша допомога!

— Свистати всіх нагору! Курс — норд-норд-ост! — гучно командує капітан, і корабель поспішає крізь бурі й шквали на допомогу своєму побратимові, що стрівся з бідою.

Але одного разу ось що сталося.

СОСу набридло кататися на великому білому пароплаві, на якому подорожували лише багаті пасажири, і він перестрибнув на вантажний, чорно-рудий от вітру і солоних хвиль старий корабель.

Матроси на ньому були працьовиті. Що не

скаже капітан (а він був ще й хазяїном корабля), вони швидко відповідали:

— Так, сер!.. Буде зроблено, сер!

І бігли скоріш виконувати наказ — переносили на собі важкі мішки, тюки з товарами, ретельно драїли мідяшки, щоб блищали вони незгірш, ніж сонце ясного дня. А капітан стояв на містку і посміхався, показуючи повен рот гострих, як у молодої акули, зубів...

І під знайомі звуки праці на судні невидимка СОС спокійно сидів собі на щоглі, схопившись за радіоантену, щоб од хитавиці не впасти на палубу.

Так тривало до першого шторму. Коли ж на заході сонця океан потемнішав, а з хвиль почала зриватися біла піна, СОС струсив дрімки, пильно роззирнувся. І мовив сам собі: «СОСе, годі куняти — треба бути насторожі!» А вітер віяв усе сильніше, корабель хитало з боку на бік, він ледь не лягав бортом на хвилі. Хмари наскакували одна на одну, і яскраві блискавки панахали небо.

Капітан скомандував:

— Міцніш принайтовуйте товари!.. Команда — на нижню палубу. Задраїти люки!

Зуби у капітана блищали. Матроси ретельно виконували накази. СОС був задоволений. І вирішив: доки матроси все зроблять як слід, доки шторм загримить на всю міць, можна трішки покуняти. Все одно вночі поспати не випаде.

Прокинувся СОС від незвичайної розмови... На палубі було тільки двоє — капітан і старший помічник.

Невидимка СОС нечутно стрибнув із щогли.

— Все зроблено, сер, так, що жоден пес не нанюхає,— доповідав старший помічник,— теча збільшилась! Корабель почне тонути в самісінький шторм! Пора тікати, сер. Інакше плакатимуть наші грошики. Катер підготовлено, мотор перевірено, у баках повно бензину.

— Почекаємо трохи! — прохрипів капітан, і зуби його по-хижацьки зблиснули.— Хай корабель почне занурюватися!

Невидимка СОС похолов. Ці негідники хотіли згубити старий корабель. Потопити його разом з моряками. А потім отримати багато грошей. СОС знав із розмов моряків, що кожен корабель записується до спеціальної книги. Це зветься страхуванням. І хазяїн загиблого корабля отримує великі гроші... А як же матроси?

Невидимка СОС не міг кинути матросів у біді. Він миттю проник у трюм... Жах! Теча була така велика, що нагадувала водоспад.

СОС заскочив у машинний відділ. Чергові матроси, нічого не підозрюючи про біду, уважно слідкували за складними механізмами, а вільні від роботи матроси грали у кості. Вони не знали, що дуже швидко, коли вода потрапить сюди, станеться страшний вибух. Корабель розколеться і провалиться у бездонну океанську глибінь.

Ой, як пошкодував СОС, що не вмів розмовляти звичайною людською мовою! Його ж мова складалась із крапок і рисок, що передаються по радіо. До того ж його ніхто не міг побачити!

Невидимка СОС, захекавшись, підлетів до радіорубки. Радиста не було — двері на замку. Де він? Невже капітан навмисне зачинив рубку? Чекати далі було ніколи. СОС протиснувся у вентиляційний отвір, підскочив до радіоключа і почав швидко передавати:

— Це СОС, СОС, СОС! З нашим кораблем сталась біда. Тонемо! Ми тонемо! Це СОС, СОС, СОС!

А океан стогнав усе грізніше, усе несамовитіше...

Першим почув сигнал біди радист великого білого корабля, на якому подорожували багатії... Він швидко поніс капітанові телеграму СОСа. Капітан прочитав її й скривив чорні вусики:

— Не треба було цим старим ночвам залазити в океан у шторм. Я не можу ризикувати дорогоцінним життям і глибокошановними гаманцями наших дорогих пасажирів!

Другими почули СОСа на гігантському чорному кораблі, який щирився на всі боки гарматами й довготелесими ракетами, готовими за першим наказом рвонутися в будь-який куток землі.

Капітан з бойовими хрестами на грудях прочитав телеграму СОСа і заревів, мов тигр, до свого помічника:

— Чого він плутається, цей нікчемний вантажник, серед штормових широт? Не зупинятись! Курс на Африку — повстання нігерів повинно бути придушене!

Третім почув розпачливий зойк про рятунок радист із рибальського судна «Іван Петров». Судно було повне риби, воно поверталося з великим уловом на Батьківщину. Хвилі з ревом перевалювалися через його білий корпус.

— Товаришу капітане! Телеграма-блискавка. Радирує СОС. Тоне іноземний вантажний корабель!

Молодий капітан, який уперше був у такому далекому плаванні, підвів зморені після безсонних трудових вахт очі на рульового:

— Право руля! Курс — зюйд-ост! Йдемо на допомогу іноземцю.

Коли з рибальського судна «Іван Петров» побачили напівзатоплений вантажник, який хвилі розгойдували, мов тріску, в рибалок стислись серця.

Ледве тримаючись за поручні, на палубі

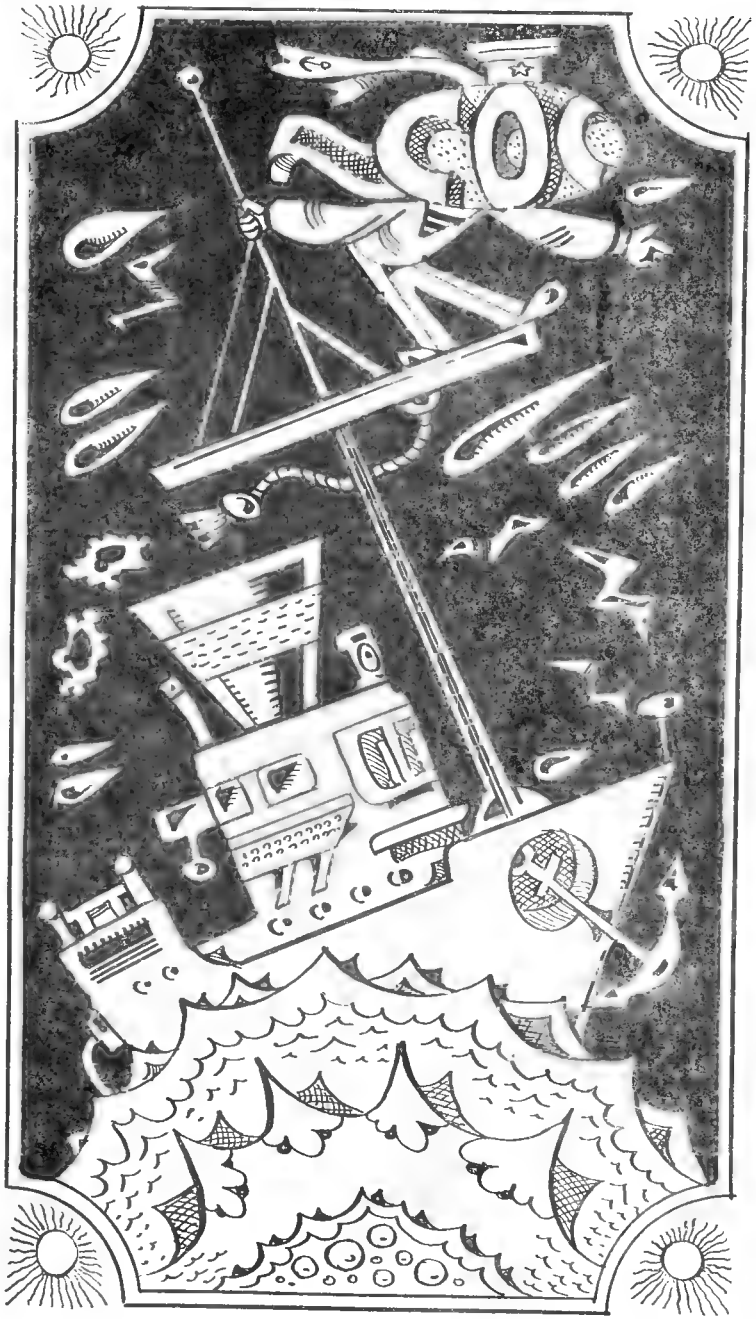

безсило товпились моряки, а хвилі раз за разом намагалися збити їх з ніг.

— Що будемо робити, товаришу капітан? — з тривогою запитав старший помічник.— Причалювати до них неможливо. Розіб'ємося обидва!

— Спускайте на воду шлюпку! Пам'ятайте наш старий закон: сам умирай, а товариша виручай. Там, на вантажнику, такі ж самі трудові хлопці, як і наші!

Рибалки сіли у шлюпки і почали гребти до корабля. Коли хвиля підкинула їх майже на рівень з бортом корабля, вони закричали:

— Стрибайте! Скоріше стрибайте до нас!

Це було дуже небезпечно: шлюпка могла будь-якої миті розбитися об борт.

Але рибалки, ризикуючи власним життям, по одному рятували матросів. І от, нарешті, всі були на рибальському судні.

Молодий капітан зайшов до кубрика, де грілися іноземні матроси, і запитав їхньою мовою:

— А де ваш капітан? Що з ним?

Запало напружене мовчання. Нарешті сивий матрос сказав глухо:

— Втік із корабля раніше за всіх...

І в цю мить почувся сильний вибух. Старий вантажник-трудівник розколовся навпіл.

...А посеред розлютованого океану, мов горіхова шкаралупа, гойдався катер. Мотор у нього заглух. Старший помічник без кінця запитував капітана:

— Сер, коли будуть кораблі? Ви запевняли, сер, що тут повинні пройти два кораблі!

— Чекайте, старший помічнику!.. Ось він,— скрикнув радісно,— пасажирський красень!

І капітан пустив угору червону сигнальну ракету. Її одразу ж побачили на кораблі.

Але капітан пасажирського лайнера скривив тонкі чорні вусики:

— Катер з людьми все одно розіб'ється об наш борт. Я не можу ризикувати дорогоцінним настроєм моїх дорогих пасажирів. Вони поспішають на відпочинок!..

— Хазяїне, що будемо робити? Вони пройшли повз нас! — вигукнув у розпачі старший помічник.

— Чекайте, вам кажуть! — непевно зблиснув зубами капітан.— Попереду у вас золоте майбутнє! Гроші, красивий будинок, нова морська яхта для подорожей!.. Гляньте — військове судно. Ці нас обов'язково візьмуть на борт!

І капітан пустив ще одну сигнальну ракету.

На високому бойовому містку капітан з хрестами на грудях люто прогарчав своєму заступнику:

— Вони думають, що ми їх врятуємо? Дурники!.. Ми поспішаємо рятувати наші гроші в Африці. Курсу не змінювати! Ми виконуємо бойове завдання! Повний вперед!..

— Гей, на містку! Що ви робите? — закричав СОС із щогли рибальського судна.— Ви ж накриєте катер високою хвилею!.. Ой, вже нікого більше не видно...

СОС був украй обурений. Ці багатії заради грошей ладні знищити всіх чесних людей і навіть один одного!

Лише невелике рибальське судно «Іван Петров» прийшло на допомогу матросам із старого корабля. І СОС, хоч як був прикро вражений вчинками трьох капітанів, радів, що на світі існує справжня дружба. «Сам помирай, а товариша виручай!» — сказав молодий рибальський капітан.

І СОС спустився з щогли на палубу, щоб ближче познайомитися з цими сміливими людьми.

МІСТ

На прудконогому вороному коні як вітер мчав проти сонця юнак.

Другий на білому коні скакав слідом за сліпучим сонцем. Тільки курява сірою стрічкою висіла над шляхом, тільки квітки, зім'яті шаленим вихором, хилились до землі.

Шлях був один. Ще трохи — вершники стрілись би і, може, навіть не глянувши один на одного, роз'їхались...

Але з одного й другого боку шлях уривався.

Широка річка плюскотіла між високих берегів. Недобудований міст звисав над річкою. Молоді майстри будували його.

Вершник на чорному коні скочив на міст:

— Гей, будівничі! Поспішайте, мені ніколи!

— А що тебе жене? — спитав старший майстер.

— Я шукаю свій змарнований день. Я нічого не робив, і час минув дурно... Вже кілька днів не злізаю з коня!

— Виходить, ти змарнував і ці дні,— зауважили майстри.

Вершник глянув здивовано:

— Мабуть, так...

— Поки що нема тобі дороги,— сказав старший майстер.— Річка бурхлива. Перепливати небезпечно. Допоможи нам. Тут праці ще на кілька днів — гуртом швидше скінчимо. Тоді й доганяй свій змарнований день.

— А навіщо мені з вами зараз ставати до роботи? — здивувався вершник.— Я ж шукаю день, що вже минув. Поки ви закінчите, я відпочину, мій кінь теж сили набереться.

Мовчки одвернулися майстри. Тільки сокири гучніш застукотіли.

До другого берега під'їхав вершник на білому коні:

— Гей, будівничі! Поспішайте, мені ніколи.

— Куди ти квапишся?

— Я мчу наввипередки з сонцем, шукаю майбутній день.

— Навіщо він тобі?

— Я чув, життя буде ще краще, ніж тепер.

— Правда, юначе! — ствердили майстри.— Але іншого шляху в майбутній день, аніж через оцю бурхливу річку, немає. Попрацюй сьогодні, допоможи. Разом добудуємо міст. І ти поїдеш, куди схочеш.

— Ні, це мені не з руки! — заперечив вершник.— Я ж шукаю не сьогоднішній, а майбутній день. Бо він, кажуть, гарний, як казка...

І юнак ліг на траву спочивати.

Нічого не відказали майстри. Тільки ще завзятіше застукотіли сокири.

А вершники добре виспались. Потім посідали кожен на своєму березі і стали нетерпляче підганяти будівників — кожному хотілося швидше наздогнати свою мрію.

— Сидіть, сидіть довше,— сміються майстри,— ми вже давно ліньків не бачили!

Хвилювались, гнівались вершники. Але ж міст від цього не росте! І почали вони придивлятися, що майстри роблять, як міст ладнають.

Дивляться — дивуються. Гуртом усе в майстрів кипить, пісня дзвінко лунає. А міст наче непомітно, але зростає.

Соромно стало юнакам, здоровим і дужим, осторонь без діла сидіти.

— Ану дайте й нам сокири,— попросили вони.

— Отак краще,— відповіли майстри.

Тричі спливало над землею жовтогаряче

сонце і, перейшовши небо, пливло на відпочинок.

Стукали, грюкали сокири. Лягали дошки на грубі опори. Солоний піт заливав очі юнакам.

На світанку нового дня міст з'єднав високі береги.

— Беріть своїх коней,— мовив старий майстер.— Шлях вільний!

Але юнаки не квапилися. Мовчали. Думали.

Потім сказали:

— Згаяного часу годі шукати. А до майбутнього дня на коні не доскачеш. Його, як цей красень-міст, своїми руками створити треба... Спасибі, майстри, за науку!

ЧАС

За старою горою, безлісою, порізаною проваллями, живе Час. Там спочиває він по великих турботах. Там за зірками звіряє, чи точний він. Посилає Час на землю своїх діток — секунди, хвилини, години, дні, місяці, роки...

Нікого в світі немає старішого за Час. Багато бачив він — тисячі тисяч людських доль промайнули в нього перед очима. Пам'ятає Час одну історію...

Добре пам'ятає, як у будинку біля безлісої, порізаної проваллями гори оселилося двоє людей — джигун, що захóдився гучним, наче бубон, реготом, і другий — мовчазний. Сміявся він не часто, але радісно, що навіть соняхи забували про сонце й, здивовані, повертали до нього свої золотаві голови.

Час завжди зазирав до цих людей у вікна, коли йшов у світ або ж звертав на спочинок у свої гори.

Чоловік, що заходився оглушливим сміхом, усе намагався бути сучасним — він носив наймодніший одяг, переказував найсвіжіші дотепи, читав тільки найновіші книжки. Він гордовито казав мовчазному сусідові:

— Дорогий друже! Беріть приклад з мене! Ідіть же врешті-решт у ногу з Часом!

Але сусід, який усе віддавав науці, розв'язував і вдома, і навіть на прогулянці нерозв'язні для інших задачі, здається, не помічав навкруги нічого. І лише тоді, коли його син привів додому наречену, він вигукнув, вражений:

— Виявляється, я вже не такий молодий. Куди ж подівся Час?

— Це я його перехопив у вас! — вибухнув сміхом сусіда.— Я ж завжди йду з ним у ногу!

Але коли після того ще спливло багато років, народилися й померли сотні мод і тисячі дотепів і вже старий (не для себе — для інших!) чоловік був дуже хворий, самотній, у ті хвилини він якось подумав, що, здається, так ніколи і не йшов у ногу з Часом, а лише ціле життя наздоганяв його звабні, невпинно змінні чари. І він сказав тужно:

— А Час таки минув марно!

Це почув мовчазний сусід. Він глянув у дзеркало й раптом побачив там сивоголового діда:

— Так, сусід сказав правду. Час минув, а я не встиг зробити й половини з того, що думав...

Але древній Час тільки усміхнувся словам старого мовчуна.

Бо ж люди за спиною цього вченого дивака вже давно повторювали шанобливо:

— Його торкнулось дихання самого Часу, і він випередив його!

Збігло ще чимало літ. Вчений помер... І коли спливло ще стільки, скільки він прожив на світі, люди сказали:

— Ось чоловік, що переміг навіть Час! Бачте, скільки років минуло, а він — з нами.

І безсмертний Час, який усього надивився на своєму віку, підіймаючись на свою порізану ущелинами стару гору — відпочити й ще раз глянути на далекі сині зорі,— думає: мабуть, саме тому й цікаво жити на світі, що народжуються отакі диваки, які навіть не помічають його.

ВЕЧІРНЯ ЗІРКА

Посварився Вітер з Хмарою: кому належить Вечірня Зірка?

— Звичайно, мені! — сказала Хмара.— Вечірня Зірка світить тільки для мене. Коли я захочу, то вкрию всю землю білою пеленою і стану сама любуватись Вечірньою Зіркою.

— Фі-ю! — свиснув Вітер.— Вечірня Зірка належить мені. Я можу літати понад будь-яку Хмару. А схочу — і тебе не стане!

І Вітер розметав, розвіяв Хмару по всьому небу. Наче й не було!

Та сам не побачив, що попереду Висока Гора. Наскочив на неї, хотів облетіти... І непомітно стих.

А люди дивились у високе небо, любуючись Вечірньою Зіркою, яка одвіку світить натхненно, вірно, і Людині, і найменшій билинці, і Вітрові з Хмарою, доки вони думають про красиве та корисне і не знищують один одного у нікому не потрібній ворожнечі.

ГАРЯЧЕ СЕРЦЕ

В одному королівстві жила принцеса. Вона була дуже вродлива, і коли стала юнкою, король звелів оповісникам оголосити в усьому королівстві, що принцеса шукає жениха.

І от у палаці, що сяяв коштовним камінням, прикрасами з слонової кістки, чудовими килимами, зібралися купці, воїни, чарівники. Прийшов і молодий поет.

Це був звичайний юнак. Не гарний, але й не поганий. Не високий на зріст, але й не низенький, не богатир, але й слабким його не вважали. Одне слово, як багато інших.

Проте серед пишно вбраних молодих людей, що прагнули стати поруч з майбутньою королевою, він відрізнявся своєю скромністю й простотою. Можливо, тому принцеса і звернула на нього увагу... А можливо, тому, що одразу зрозуміла: цей юнак кохає її.

— Хто ви? — спитала вона.

— Поет! — несміливо відповів юнак і, схвильований, вийшов з гурту женихів. Він склав вірші, присвячені принцесі. Настав слушний момент прочитати їх...

Але принцеса чула й раніше чимало віршів про себе від кращих поетів країни. І, перервавши мову юнака, вона з чарівною посмішкою спитала:

— Чи можете ви подарувати мені корону з діамантів?

Зупинився вражений поет. Слова любові завмерли на його вустах.

— Я бідний, принцесо,— мовив поет.— Єдине моє багатство — вірші. Але люди кажуть, що вони кращі за самоцвіти.

Так відповідати принцесі, бажаючи стати її чоловіком, мабуть, було не слід. Бо одразу ж син найбагатшого в королівстві купця радісно вигукнув:

— Моя принцесо, дайте час, і на вашій чарівній голівці засяє корона з кращих у світі діамантів!

— До корони,— вела далі принцеса,— не вистачає одного — королівства. Хто з вас здобу-

де його? Хто бажає взяти до своїх рук владу й могутність?

Купець розгубився, відійшов.

— Але влада поезії вища за королівську владу,— заперечив поет.— Королівська влада підкоряє людей всупереч їхній волі, а поезія здобуває прихильників назавжди!

Принцеса лише поблажливо засміялася.

А з гурту женихів вийшов кремезний, в блискучому сталевому панцирі герцог.

— Я здобуду для вас королівство! — хрипким басом присягнувся він принцесі.— Дайте рік строку!

— І нарешті,— мовила принцеса,— мій чоловік повинен бути людиною незвичайною. Хто зможе перетворити моє кошеня на лютого лева?

— Я можу найлютіше серце зробити добрим,— сказав поет.

Але принцеса недовірливо хитнула головою.

Тоді вийшов наперед учень чарівника:

— Через рік я покажу вам своє мистецтво: кошеня стане левом!

Почувши вимоги принцеси, розійшлися інші женихи.

І от купець став накопичувати діаманти, герцог поїхав воювати, учень чарівника з ранку до ночі вдосконалювався у своєму важкому мистецтві...

А поет?

Поет створив чудову пісню про кохання для принцеси свого серця.

Її миттю вивчили всі закохані юнаки королівства й співали, ідучи на побачення.

Принесли ту пісню принцесі. Палкі слова зворушили її.

Ніхто ще так щиро, так ніжно не говорив принцесі про свої почуття...

Через рік знову прийшли в палац купець, герцог і молодий чарівник.

Усі вони виконали свої обіцянки.

І принцеса обрала герцога, який поклав до її ніг звойоване королівство.

Незабаром помер король, і молода королева стала володаркою держави.

Краса її розквітла.

Королеву порівнювали з трояндою, такою ж прекрасною і неприступно колючою.

Але розумні люди говорили, що краса королеви надто дорого коштує народові. Бідні за її правління стали жити ще гірше. На розкішне вбрання королеви й банкети, на війни, які без кінця вів з сусідніми країнами герцог, треба було багато грошей.

І королівські служники примушували народ працювати вдень і вночі.

А слава поета зростала й зростала. В піснях своїх він став і чарівником, і сміливим воїном. Коли ж говорив про гнобителів народу, вірші його гриміли, як заклична мідь, були гострі, як меч...

А королеві нудно було з чоловіком. Ні розумом, ні талантами не відзначався герцог.

І вона все з більшим нетерпінням чекала нових пісень поета. Але чомусь у жодній тепер навіть слова не було про її красу.

Поет писав про бідних.

І тоді потай від придворних, переодягнувшись простою служницею, королева прийшла до поета.

Вона сказала, що шукає роботи.

Поет упізнав королеву одразу, але знаку не подав.

— Я радий вам,— привітно сказав він.— Я багато пишу, і в хаті потрібна допомога. Однак що ви вмієте робити?

«Наказувати!» — мало не вирвалося з уст королеви. Але вона вчасно схаменулася і, збентежена, тихо сказала:

— Не знаю!..

Поет замислився.

— Тоді дозволю собі спитати: чи добре ви маєте серце?

Королева усміхнулася.

— Звичайно!..

— Що б ви хотіли бачити на гербі держави: колосок чи меч?

— Звичайно, меч!

— Чому? — здивувався поет.

— Коли матимеш колосок, тільки його й матимеш, а коли маєш меча — станеш володарем світу.

Поет уважно глянув на королеву:

— Ви відповіли, майже не міркуючи. І однак дозвольте запитати ще: що вам більше подобається — піщинка, яка породила перлину й разом з перлиною прикрасила корону злого короля, чи піщинка, що запорошила королю око, коли той дивився на муки безвинної людини?

— О, безумовно, піщинка, що породила перлину!

Поет насупив брови:

— Тоді останнє питання. Як думає незнайомка, яка шукає роботи,— що може зрівнятися з красою сонця?

— Краса королеви!

— Вибачте,— ще більше посуворішав поет.— Але я думав про красу юності!

Королева опустила голову, зітхнула:

— Звичайно, я вже не така, як колись!..

І сказав поет, дивлячись у вічі їй:

— Ви знову не зрозуміли... Я зачарований красою жінки, що прагне стати моєю служницею. Але я не люблю королеви. Вона наказує

своїм служникам мучити знедолених людей... Хай мине час! Якщо королева зробить життя бідних щасливим, я сам прийду до неї!

Нічого не відповіла королева.

Повернулася і пішла...

Але того ж вечора варта вдерлася в дім поета, схопила його й привела до палацу.

Королева сиділа на троні у золоті і діамантах. Голос її звучав твердо й непохитно:

— Поете! Я наказую тобі забути про брудний народ і складати вірші тільки про красу королеви!

Горда усмішка осяяла обличчя поета:

— Ні, королево. Цьому не бути так само, як смерті не здружитися з життям!

Варта кинула поета у в'язницю. Та вірші його лунали ще голосніше.

І одного разу вночі озброєні бідарі перебили тюремну варту, прийшли до поета і сказали:

— Ходімо з нами на замок королеви!

Бідарі підняли гострі мечі, кинулися в бій з служниками королеви, з горем і злиднями.

А попереду повсталих летіла дзвінка, смілива пісня поета.

Повсталі штурмом оволоділи замком королеви і вдерлися у роззолочені зали.

Проте це вже була не казка...

ЗОРЯ І ЧАРОДІЙКА ПІТЬМА

Колись підступна чарівниця Пітьма позаздрила Сонцю і надумала згасити його.

Сонце так яскраво сяяло, що їй і сховатися ніде було. Навіть тіні стали зовсім прозорими! Пітьма ховалася по темних закутках і там думала, як помститися Сонцю.

Й надумала...

Невтомно вона готувала чорне прядиво й щось ткала, ткала, ткала...

І одного разу, коли Сонце спочивало, Пітьма накинула на землю величезне чорне покривало.

І тоді на землі вперше настала ніч...

Але тільки-но Сонце зійшло, воно відігнало похмуру Пітьму. Відтоді й повелося. Сонце засинає — чарівниця Пітьма накидає своє покривало. А коли Сонце не спить, Пітьма боязко ховається.

Тоді Сонце послало до людей свого молодшого брата Місяця. І щоб їм не було страшно в суцільному мороці, той світив уночі. Цього чарівниця Пітьма не подарувала Місяцеві. Лютуючи, вона відривала шматочки від його блискучої корони й шпурляла в усі боки. Та шматочки падали на чорне покривало й прилипали до нього.

Люди дивилися, як Місяць меншає, меншає. Тільки ледь мерехтіли блискучі шматочки на покривалі. Люди назвали їх Зірками...

Але корона була чарівна. Вона виростала знову. А в небі сяяло все більше задумливих Зірок.

Щоранку на високу гору виходила дочка Сонця — рум'яна Зоря — розчісувати золотаве волосся. Усмішкою Зорі починався новий день. Вечорами Зоря знов приходила до людей. І вони спокійно, не боячись, чекали ночі...

Пітьма розлютувалася ще дужче. Вона породила Холод. Одного разу, коли Сонце світило високо в небі, служники Пітьми вдерлися до його палацу й викрали Зорю.

Зла чарівниця замурувала її у високу крижану башту в царстві Холоду.

Крижані й снігові гори заступали дорогу в те царство. Башта височіла на острові посеред замерзлої Льодової річки. Навіть могутнє Сонце

не могло туди дістатися. Промені його, що долітали до башти, несли лише слабеньке світло, а все своє тепло губили в далекій дорозі.

Ніщо живе не могло перебратися через Льодову річку. Риба, що запливала до неї, одразу засинала й вмерзала у лід. Сміливці, що ступали на єдиний міст, вкривалися кригою й ставали холодними мовчазними статуями.

Син чарівниці Пітьми Холод не зводив очей з крижаної темниці. Але йшли роки...

І виріс на землі веселий Юнак, син скляра. Він співав пісні, дзвінкі, як гірський струмок, і допомагав батькові склити нові вікна. Світ за тими вікнами був радісний, гарний. Навіть у бідних хатах, куди заходив Юнак, ставало весело, чути було сміх.

Юнак любив чарівні історії. Печальна доля золотокосої доньки Сонця бентежила молоде серце. Якось він навіть пробрався в царство Холоду до самого льодового мосту. Однак люте дихання Морозу зупинило його.

Повернувшись додому, Юнак знайшов добру чаклунку.

— Як врятувати нашу милу Зорю? — спитав він.

Чаклунка довго перегортала свої мудрі книжки...

— Секрет у твоїх руках,— нарешті сказала вона.— Треба зварити таке скло, щоб проміння Сонця, проходячи крізь нього, ставало гарячішим за вогонь. А таємниці скла тобі краще знати...

Багато сумішей перепробував Юнак, багато скла й дзеркал відлив. Та жодне з них не додало нової сили промінню.

Однак Юнак вперто порався біля печі, в якій варилося вогненно-червоне, розжарене скло...

А лиходійка Пітьма все тримала золотокосу

Зорю в крижаній темниці й запинала небо чорним покривалом.

Але їй було й цього мало. Жорстока Пітьма цілими днями просиджувала у свого сина Холода, дивилась, як мучиться Зоря, і вигадувала, як би ще нашкодити Сонцю. Вона дістала у своєї родички з далекої планети чаклунську книжку, де було записано, як робити усім неприємності. З ранку до вечора читала Пітьма цю книжку.

Одного разу вона так захопилася читанням, що не помітила, як до самого льодового мосту підійшов якийсь високий Юнак. Перед собою він котив величезне опукле скло.

Холод почув гомін і вибіг з башти, щоб заморозити сміливця.

Але в ту ж мить Юнак спрямував на нього своє скло. Сонце вдарило в нього, проміння зібралося в гарячий пучок, і знесилений Холод, плачучи, сховався за товстими стінами крижаної башти.

І як не чаклувала його зла мати, у вогненних променях величезна башта танула, танула! Ожили сміливці, перетворені на льодові статуї, з башти вибігла Зоря. Всі вони швидко покинули царство Холоду...

Відтоді щоранку Зоря розчісує золотаве волосся, зустрічаючи й проводжаючи добре Сонце. Її усмішку бачать люди у всьому світі і милуються прекрасною Зорею.

Та сердита Пітьма не вгамовується. Як і колись, вона накидає своє темне покривало на небо і відламує шматочки від блискучої корони Місяця. А коли вони пристають до покривала, лиходійка відриває їх знову й спересердя кидає на землю. Тоді люди кажуть: «Зірочка впала». Корона ж у Місяця чарівна: вона знову відростає...

ЗОЛОТИЙ КОРАБЛИК

Місяць, наче золотий кораблик, гойдався на хвилях. Хлопчик склав долоньки човником і зачерпнув сонної води. Кораблик ласкавими краплями вислизнув з рук і зник серед хвиль.

— Де кораблик? Куди подівся кораблик? — спитав вражений хлопчик у матері.

— Він поплив у казку... Ти не вхопиш його, поки не виростеш, не станеш сильним і розумним...

Летіла земля у зоряному океані. Гойдався кораблик на нічних хвилях. Зростав хлопчик. І коли темне волосся його матері посріблила осінь, він — високий, дужий — знову прийшов до хвиль. Прийшов не сам.

Вони мовчки сиділи на нічному березі. Вони завмерли, не наважуючись торкнутись один одного. І коли юнак нарешті насмілився і боязко погладив волосся дівчини, вона, сміючись, сплеснула руками, підбігла до озера і зачерпнула в долоні пригорщу темної води з золотим корабликом.

Але вода, задумливо дзюркочучи, прослизнула разом з корабликом між ніжними пальцями дівчини.

— Я хочу кораблик!..

І юнак вирушив у далеке небо...

Безсонними ночами вдивлялася дівчина у мовчазну безодню.

Чекала повернення.

І день настав.

Юнак повернувся на землю з часткою золотого кораблика.

Вона була дивовижна у своїй первозданній красі. З нею не могли зрівнятися ніякі творіння земних майстрів. І це зоряне диво нарешті було на землі — лежало в теплих долонях дівчини.

Ледь чутно плескала в берег хвиля. У тиші яскраво миготіли високі зірки.

Над землею пливла вічність...

— Усе звершилось!.. Чому ж моєму серцю і радісно, і знову так невтоленно? — раптом задумливо сказала дівчина.

Вона дивилась на хвилі.

На темній гладіні хвилювався, сміючись і кличучи до себе, золотий кораблик.

ОСІННЯ КАЗКА

Молодий веселий Вітер прилетів здалека. Він мчав наввипередки з теплими хвилями океану, жартував з високими гнучкими пальмами. Грався в піжмурки з маленькими мавпочками у непрохідних зелених джунглях. Надвечір він зморився і заснув.

А ранком Вітер не впізнав навколо себе нічого. Він був на лісовій галявині.

Жовто-зелене, мідяне, багряне листя тріпотіло на сірих, буро-жовтих гілках. Легесенький туман пестив високі верхівки дерев.

Між деревами йшла невагомо, наче пливла, зовсім юна дівчина.

Вона то розставала в тумані, то її стрункa сріблясta постать виблискувала в косих осінніх променях. Дівчина низько нахилялася, збираючи якесь насіння, і співала просту й журливу пісеньку.

Вітер тихо підкрався до дівчини і раптом погладив її довгу золотаву косу.

— Ой, хто це? — злякалася дівчина.

— Це я! Глянь-но уважніше навколо, й ти обов'язково побачиш мене!

— Так... Я, здається, бачу... І не бачу!

Вітер засміявся.

— Не дивно. Адже я Вітер! А ти хто?

Дівчина стала строгою, навіть суворою.

— Я — Хазяйка осіннього лісу. Навіщо ти прилетів? Хочеш, щоб скоріше прийшла сюди зима? Хочеш зірвати все листя, щоб я зникла?

— Ні, навіщо ж так? Не бійся нічого! — занепокоївся Вітер.

А коли він чогось непокоївся, розгойдувалися дерева, облітало листя, ховалися птахи в гнізда.

— Давай дружити! — вигукнув Вітер і закружляв дівчину по галявині у веселому танку.

— Облиш мене, облиш! — хвилювалася та.— Адже я зникну, надовго зникну!

І вона повільно розтанула в голубому осінньому повітрі...

Вітер став темніше темної хмари. Але темніше оголених дерев він не міг стати.

Жовто-зелене, мідяне, червоне вбрання лісу самотньо лежало на землі.

Сумний Вітер вихором помчав по світу, зриваючи останнє, вогке від холодних дощів і туманів листя. Слідом за ним нечутно ступала, захоплюючи все у свої володіння, величава зима...

Серед океанських хвиль, на високих верховинах, у глухих нетрях вічнозелених лісів шукав Вітер юну Хазяйку осіннього лісу.

Але знайти не міг ніде. Минув рік.

Восени Вітер знову полетів на північ.

Він побачив дівчину з золотою косою на тій самій галявині і, сміючись, підхопив її, закружляв щасливим вихором.

— Я знайшов тебе, знайшов! — радів Вітер.

— Облиш мене, ну облиш! — благала дівчина.— Ти нічого так і не зрозумів. Ми не можемо дружити. Мене знов не стане!..

Шурхотить багряне листя під вітром, шепоче свої осінні казки.

Завмирає, слухаючи їх, зів'яла волога трава. Відлітають у вирій стривожені птахи.

А Вітер кружляє й кружляє серед дерев, шукаючи Хазяйку коротковічного осіннього лісу, що знову зникла, наче чарівний сон...

МАРІЧКА ТА ІВАНКО

Лісникова донька Марічка виростала в лісі. Вона знала всіх лісових мешканців, сумувала без них, коли хоч на день доводилося розлучатися.

Пустунка-білочка дарувала дівчинці смачні горішки. Суворі дикі бджоли приносили мед. А птахи... Можна було про все забути, слухаючи їх. Птахи з жалем дивилися на тих, хто нічого не бачив, окрім свого лісу, й не здогадувався, яка велика земля.

— Що ми бачили, ой, що ми бачили,— захлинаючись, співав молодий Дрізд, котрий вперше літав за море.— Які там незвичайні дерева і квіти. А живуть там такі незвичайні люди.

— Які ж? — дивувалась дівчинка.

— Ой, одні з них чорні, як моє пір'ячко, інші жовті, наче мій дзьоб.

— Не слухай цього балакайла, Марічко,— втручався в розмову Дрізд-бувалець.— Не слухай. У далеких краях живуть такі ж люди, як ти, тільки шкіра в них чорна, як ніч, або жовточервона, як кленове листя восени. Говорять там дивними мовами і одяг носять не схожий на твій.

— О дівчинко! — виспівував у сутінках Соловейко.— Ти знаєш, що найкраще за все в світі?

— Квіти,— радо відповіла Марічка.

— Мені жаль тебе,— витьохкував Соловейко, і ніжність бриніла в його голосі,— ти не

знаєш, що таке кохання. Нічого в світі немає прекраснішого за кохання!

— Ох, коли я виросту, мене ніхто не покохає! — зітхала Марічка.— Я така негарна... На мене ніхто й дивитися не схоче.

Дівчинка зазирала в лісове озерце, як в люстерко, і з очей її котилися гіркі сльози.

Батьки ніколи не нагадували доньці, що вона негарна. І тільки мовчки зітхали, коли вона, йдучи з дому, по самісінькі очі запинала обличчя хустинкою.

Проминуло літо, друге наливалося соковитими плодами. Дівчинка непомітно ставала стрункою юнкою.

Мати все тривожніше дивилася їй услід. Адже ще трохи — і любов постукає в її серце.

Якось разом з батьком пішла дівчина до містечка — подивитися на змагання лучників. Чимало вправних стрільців з'їхалося звідусюди. Але ніхто не міг перевершити спритного юнака, сина мисливця. Лише він поцілив у найважчі мішені, тільки його стріла, тонко видзвонюючи, пройшла крізь двадцять мідяних кілець і зупинила в леті трьох могутніх орлів.

Дівчина не могла одірвати погляду від юнака. Не розуміла, що з нею коїться. А то ніжність, вісниця кохання, полонила її. Юнак снився їй темними осінніми ночами. Але хіба вона, некрасива дівчина, могла мріяти про нього?

Її обличчя бачили лише птахи, звірята, дерева.

Одного разу в зажурі йшла вона лісом, сама не знаючи куди. Раптом їй здалося, наче хтось стогне... Дівчина запнула обличчя хусткою, лише очі було видко, і прискорила ходу. Під берізкою вона побачила того самого юнака... Поруч лежав забитий дикий кабан.

Марічка втамувала юнакові кров,— це вона

добре вміла,— покликала батьків, і вони перенесли пораненого до хати. Юнак був дуже слабий і говорити не міг. А коли вперше розтулив вуста, то спитав:

— Хто ти?!!

Дівчина не крилася:

— Я Марічка, лісникова донька.

— А я Іванко, мисливець.

Марічка щоранку піднімалася на світанні, бігла на лісові галявини, де росли цілющі трави. Вони дарували їй свої найкращі соки-ліки, щоб Іванкові рани швидше гоїлись. Марічка так обережно перев'язувала йому рани, що він жодного разу не застогнав. Готувала йому їжу, годувала, а тихими лісовими вечорами і пісень співала. Іванко й сам підспівував і що не день пильніше дивився в очі дівчині.

Недарма тривожилась мати, забув про спокій батько. Те, чого вони побоювались і чекали,— сталось. Юнак покохав... Але ж він не бачив обличчя їхньої доньки! Бо коли рана його майже загоїлась і він вперше став на рівні ноги, дівчина почула:

— Скоро я вже бігатиму... Марічко, ти така добра...— Юнак сказав і одвернувся, почервонівши. А далі тихенько додав: — Навіщо ти запинаєш обличчя? Лише очі твої відкриті мені. Вони такі прекрасні...

— Добре,— згодилася Марічка.— Я відкрию обличчя. Тільки зачекай трохи...

І дівчина подалася у страшні лісові нетрі, туди, де жили троє братів — могутніх чарівників. До хатини наймолодшого брата вона дісталася ввечері. Постукала в двері. Почула:

— Увіходь, Марічко!

На лаві сидів дід з сивою бородою аж до колін.

— Яке в тебе лихо, доню?

— Лихо моє давнє,— сказала Марічка і скинула хустку.

— Бачу! — стурбувався Чарівник.

— Зробіть мене гарною! — попрохала Марічка.— Іванко-мисливець покохав мене, а що таке обличчя маю — не знає.

— Не можу, доню,— зітхнув Чарівник.— Це не в моїх силах. Але якщо побажаєш, то зроблю, щоб над вашим краєм завжди ніч була.

— Ой, не треба, діду! — засмутилася Марічка.— Через мене рідний край біда обсяде!

Переночувала Марічка у наймолодшого Чарівника, а вранці до середульшого пішла. В сутінках у двері постукала:

— Увіходь, Марічко!

Бачить — на лаві дід з срібною бородою аж до землі.

— Що турбує тебе, доню? — запитав.

— Моє давнє лихо,— сказала Марічка і скинула хустку.

— Бачу! — зітхнув Чарівник.

— Якщо можете, подаруйте мені трохи краси,— сказала Марічка.— Бо Іванко-мисливець покохав мене, а що таке обличчя маю — не знає.

— Доню, доню,— зажурився Чарівник,— не в моїй це владі. Але я можу посліпити усіх у вашому краї, і ніхто тебе не побачить.

— Ой, не треба, діду! — злякалася Марічка.

Переночувала Марічка в середульшого брата, а зрання до найстаршого пішла. Під вечір у двері постукала:

— Увіходь, Марічко!

На лаві сидів дід з білою бородою аж до порога.

— Яка біда привела тебе, доню?

— Моя давня біда,— сказала Марічка і скинула хустку.

— Бачу! — тільки й мовив Чарівник.

— Дайте мені хоч краплю дівочої вроди,— попрохала Марічка.— Іванко-мисливець покохав мене, а що таке обличчя маю — не знає.

— Добре, доню,— згодився Чарівник.— Це я можу. Станеш ти гарною, тобі передасться врода наймилішої дівчини вашого краю, а твоє горе — їй.

— Ой діду, не хочу я щастя на чужому горі!

І покинула Марічка наймудрішого з чарівників. «Коли й діди не допомогли,— подумала,— хай бачить Іванко, яка я є. Скоріше забуде!» Хусткою пишне волосся прикрила. А личко — дивіться, якщо не страшно...

Наприкінці третього дня побачила вона рідну хату. На призьбі сидів Іванко. Вгледіла його Марічка, стала як камінь. Ніжки не несуть. Ось воно, найстрашніше! Зараз побачить її Іванко, в нього ж очі мисливські...

А він аж просяяв і навстріч кинувся.

«Ой, це ж він хоче посміятися з мене!» — спалахнула Марічка, повернулась і побігла, мов вітер, далі від хати.

А юнак зажурився. Мабуть, не злюбила його Марічка, бо знову зникла, не сказавши ні слова.

У ліс, де немає людей, тікала Марічка...

— Стій, стій, дівчино! — почула пташиний голос. Соловейко сів їй на плече: — Іванко любить тебе, Марічко... І тому ти стала прекрасна!

ВЕРТОЛЬОТИК І ДІВЧИНКА З КРАЇНИ ДРУЗІВ

Аеродром був величезний. Широкі бетоновані дороги, з яких піднімались у повітря літаки, тяглися по зеленому рівному полю далеко-далеко — аж за виднокрай.

Натомлені після довгих мандрівок літаки відпочивали тут на великих майданах. Поруч з ними був ще один майдан — набагато менший. На ньому стояв крихітка-вертоліт, якого всі звали пестливо «Бабка». У польоті він насправді дуже нагадував бабку — його гвинти-пелюстки дзвінко джеркотіли над зеленою кабіною. Вертоліт швидко піднімався у небо і мчав, куди пошлють. А посилали його найчастіше через гори до Ласкавого моря. Вертоліт возив туди дітей на відпочинок у піонерський табір.

Той табір був такий гарний, що його називали дитячим палацом.

У цьому таборі-палаці гартували своє здоров'я хлоп'ята й дівчатка великої Країни миру і щастя, а також їх дорогі гості.

...Одного ранку до крихітки-вертольотика підійшла тоненька, наче тростинка, смуглява дівчинка.

— Добридень, вертольотику! — чемно привіталась вона.— Я тільки-но прилетіла ось на цьому могутньому орлі із своєї далекої країни.— І вона показала на старшого друга нашого вертольотчика — на красень-літак Іл.— А зараз перевези мене, будь ласка, через гори у піонерський табір-палац.

І вона ніжно погладила вертольотик своєю теплою долонькою.

— Добр-ре! — радісно зацокотів вертольотик.— Сідай скор-ріше!

І вони полетіли через гори, над крутими скелями і широкими долинами, де рожево квітли сади, зеленіли горіхові гаї, а із скель бігли швидкі потоки. У потоках скидались сріблясті рибки, а на високих полонинах паслися дикі кози й олені.

— Як гарно у вас! — раділа дівчина.— Моя рідна земля теж дуже красива. Тільки інакше.

В нас ріки біжать через спекотні пустелі і непрохідні зелені нетрі, що звуться джунглями. У тих джунглях живуть слони, тигри, галасливі мавпи. А горіхи ростуть на високих кокосових пальмах... Тільки багато людей у нас живуть ще бідно.— Темні, мов сливи, очі дівчинки стали печальні.— Ми зовсім недавно стали вільні...

Вертольотик сів на березі моря. До дівчинки одразу підбігли з радісними вітаннями її нові друзі. На грудях у них полум'яніли червоні трикутні галстуки. Всі разом вони пішли до красивих і просторих будинків з величезними на всю стіну вікнами, які виходили просто до Ласкавого моря.

Вертольотчик дивився услід дітям і радів. Як їм добре тут, як міцно вони повинні подружити!..

Непомітно промайнуло літо, і крихітка-вертоліт знову полетів за дівчинкою.

Він приземлився, як завжди, на березі моря. Дівчинка вже чекала його разом із друзями. Але вона... чомусь плакала!

Усміхалась, раділа разом з усіма і... раптом знову рюмсала!

Коли вони вже летіли високо над горами, вертольотик обережно спитав у дівчинки, в чому справа. Чому вона плакала?

— Я радію, тому що в мене тепер багато справжніх друзів. Вони сміливі і вірні! — сказала дівчинка.— А сумую тому, що так швидко розлучилась з ними. Я багато дізналась, чимало зрозуміла і повезу все прекрасне, що побачила у вашій великій Країні миру і щастя, на свою далеку батьківщину. Моя рідна земля теж стане щасливою. Я буду боротись. Разом — ми сильні!.. А тепер — прощавай, вертольотику! Ти дуже гарний!

І дівчинка пересіла у великий красень-літак

Іл. Загули його турбіни, літак розігнався по довгій бетонній дорозі і стрімко злетів у блакитне небо...

Минали місяці.

...І тепер, коли літак повертався з далеких рейсів, крихітка-вертоліт завжди запитував у нього:

— Ти був на батьківщині у смуглявої дівчини, бачив її?

І коли могутній Іл відповідав:

— Так, був! Вона приходила на аеродром. Розпитувала, що робиться у нашій країні, як живуть діти. Тобі передавала вітання! — радості крихітки-вертольота не було меж.

...Але настала тривожна ніч. У небі пливли похмурі хмари.

І коли спалахували блискавки, крихітка-вертоліт бачив суворі обличчя льотчиків.

Вони готувались до далекого польоту — вантажили в могутній Іл одяг, ліки, палатки, їжу. Наш крихітка стурбувався:

— Що сталося? Могутній Іле, розкажи мені, що трапилось?

— В країні, де живе смуглява дівчинка, сталося велике лихо. Цілодобово лили дощі. Ріки вийшли з берегів. У багатьох селищах потопило хижки, загинули люди. Почалися страшні хвороби. Вода розмила посіви на ланах, і людям нема чого їсти — вони вмирають з голоду. А в нас теж погана погода. Мов на горе, небо у хмарах. Бачиш, знов періщить дощ. Я вже готовий летіти на допомогу і не можу. Навколо гроза, сваволять блискавки. Якщо хоч одна з них зачепить мене, я можу спалахнути й не долечу в країну смуглявої дівчинки. А я так потрібен там!

— Гей, хмари! — заджеркотів вертольотик своїми пелюстками-крильцями.— Скоріш роз-

ходьтеся! Ви заважаєте літакові! Він поспішає на допомогу далеким друзям!

— Не можемо,— ледве шелестіли хмари.— Ми суцільні. Немає вітру!

І палахкотіли блискавки.

І сіявся безкінечний дощ.

— Ой, що ж буде? — хвилювався крихітка-вертоліт.— Невже дівчинка загинула? Може, вона саме зараз вмирає з голоду? Невже їй ніяк не можна допомогти?

— Гей, крихітко,— попрохав літак,— будь ласка, піднімися за хмари, тобі легше. Високо в небі там палає знайома зірка — Північна. Ми з нею часто вночі розмовляємо: крапка — тире — крапка. Вона миготить мені білим світлом, а я відповідаю зеленим або червоним. Передай їй привіт від мене і ще скажи: «Вітання Південному Хресту». Це таке сузір'я, яке видно з протилежного боку землі. Я дивлюсь на нього вночі, щоб не збитися з курсу, коли літаю у тих краях.

Періщила злива. Але крихітка-вертоліт сміливо пробився крізь хмари до високого чорного неба і засигналив Північній зірці:

— Біда! Потрібна ваша допомога!..

Північна зірка уважно вислухала все, що хотів сказати їй могутній Іл.

— Я й сама вже турбувалася,— сказала вона.— Де мій друг літак, який так сміливо мандрував у далекі краї навіть у найтемніші ночі?..

І Північна зірка замиготіла Південному Хресту.

— Вам вітання від літака Іла, а також моє прохання: терміново розшукайте Великий Вітер!

А Великий Вітер в цей час спокійнісінько куняв на льодовій горі на іншому боці землі.

Але зірки почали так тривожно миготіти, що він прокинувся.

Великий Вітер одразу ж став до роботи. Він славно попрацював.

І хоча ранок видався холодний, але небо було на диво ясне.

Жодної хмари!

Одна голубінь і сонце.

Могутній Іл загуркотів усіма турбінами і швидко поніс дорогоцінний вантаж у країну смуглявої дівчинки.

Він повернувся на рідний аеродром дуже пізно. Зморений, у кіптяві біля турбін, повільно котився на стоянку.

— Чи жива моя дівчинка? — ледве дочекався крихітка-вертоліт, поки замовкли турбіни Іла.

— Жива! Жива твоя дівчинка! — сказав літак.— Наша допомога надійшла своєчасно. Багато людей врятовано. Зараз дівчинка допомагає іншим. Дає ліки хворим, перев'язує рани, годує. Тобі велике вітання від неї! Я їй розповів усе про тебе! І цю червону квітку вона тобі подарувала! Тримай! А я трохи відпочину і знову в політ. Мене чекають!..

Крихітка-вертоліт не міг спокійно стояти на місці з радощів.

Він затріпотів своїми пелюстками-крильцями і одразу злетів у небо.

Він придумав веселий танок і зараз танцював його над зеленим полем аеродрому. Але його ніхто не полаяв за це.

Коли тебе пам'ятають друзі і ти можеш допомогти їм у важку хвилину, хіба є щастя більше на нашій маленькій планеті!..

НІЧ ЧУДЕС

Тихо падав сніг.

Брунатне Білченя визирнуло з теплого дупла й закричало захоплено:

— Ой, як гарно! Що це воно таке, біле навкруги, мамо?!

— То сніг, синку!

Білченя з цікавістю розглядало пухнасті кедри, які ще вдень були густо-зелені, а тепер вкрились білими шапками. Круглі малі шапочки гарно сиділи на голчастих пу́чках гілочок, а високі-високі шапки — на товстих гіллях.

Тато Білченяти хвацько підкрутив вуса:

— Дарую вам з мамою ніч чудес!

І з усього маху стрибнув на кінчик довгої пружної гілки й нахилив її низько-низько. Мама-білка всілась на гілку і міцно обняла Білченя.

— Нічого не бійся, синку! Все буде гаразд. Тато дарує нам ніч чудес!

А тато ще більше нахилив гілку до землі... Гукнув:

— Тримайтесь!.. Раз.. Два... Три!

І Білочка з сином, мов ракета, злетіла у високе небо. Понад білі снігові хмарки!

— Ой, мені страшно, мамо! — заскиглило Білченя.

— Не бійся, синку! Сьогодні ж ніч чудес! — заспокоїла мама.— Дай мені лапку і кермуй хвостиком. Бачиш високо над нами жовту скибку? Нам туди, до Місяця!

Білченя одразу заспокоїлось, повеселішало і, забувши про обережність, вирвало свою лапку з маминої. Воно побачило збоку зірку з довгим хвостом, що аж світився.

— Що це таке, мамо?..

— Це комета, синку!

— Яка вона смішна! — засміялось Білченя й погналося за тим хвостом. Вчепилось у нього й помчало кудись у зоряну темряву.

— Обережно, синку! — гукала мама.—Ця комета летить невідомо куди, і разом з нею можна заблукати. Повертаймо в бік Місяця!

Та Білченя нічого не слухало і мчало від мами далі й далі. Тоді мама побачила ще одну комету, стрибнула на неї і наздогнала сина.

— А тепер нумо — я від своєї комети, а ти від своєї — відштовхнемося в бік Місяця! — сказала мама.— Гоп!..

І вони помчали ще вище й дружно скочили на жовту скибку. Була вона невелика. Білченя стрибнуло на гострий кінчик, і Місяць одразу гойднувся.

— Тепер у мене буде, як у дітей, своя колиска! — зраділо Білченя й одразу вклалося посередині набік, а під голову поклало лапку.

Однак полежало лише мить, бо спати йому зовсім не хотілося.

— Мамо, наш Місяць схожий на гойдалку! Погойдаймося!

Мама стала на один кінець Місяця, а Білченя на другий.

— Гей-гей! — гойдалися вони весело.

— А тепер, мамо, я подарую тобі диво!

Білченя щосили гойднуло свій кінчик Місяця донизу. І він, стрімко випрямляючись, із свистом підкинув Білченя вгору. І воно полетіло ще вище!

— Куди ти, синку? — стурбувалась мама.

— По зірочку!

Тепер Білченя, мов вихор, мчало до зірок, розмірковуючи, до якої краще пристати. І допомагало собі хвостиком.

Білченя на льоту обома лапками — р-раз! — само не сподівалось — вхопило найяскравішу

Зірочку. Зірка від несподіванки зірвалась і разом з Білченям почала кудись падати.

— Ой, мені знову страшно! — вихопилось в Білченяти.— Надто швидко летить ця Зірка. І вона ще й розігрівається!.. Мамо, де ти?

— Я ту-ут! — гукнула стурбована Білка.

І коли Зірка порівнялася з Місяцем, мама стрибнула їй назустріч і вхопила сина за хвостика! Зірка вирвалась з лапок Білченяти і, дедалі збільшуючи швидкість, помчала до Землі.

— Ой, втік мій подарунок! — засумувало Білченя.

— Не сумуй, ми його знайдемо! — заспокоїла мама.— Час і нам вертати додому! Розпуши хвоста! Це твій парашутик!..

Та швидкість однак зростала. Земля спочатку була схожа на яблуко, потім на диню, далі на велетенського кавуна, і, нарешті,— сама на себе.

Білченя побачило внизу рідні ліси. Тільки згори вони були вкриті не шапками, а білими гарними килимами, на яких гілчастими круглими узорами вимальовувались дерева.

Із свистом пролетіло Білченя поблизу рідного кедра і гепнулось на купу свіжих гілок!

Гілки підкинули Білченя вгору, і воно, сміючись, зробило сальто.

— Це наш тато м'який майданчик для приземлення нам зробив! — здогадалась мама, приземляючись поруч. А тато сказав:

— Вітаю вас з поверненням!.. Ти молодець, синку! Сміливо вхопив комету за хвоста, ловко зірвав Зірку з неба. Єдине, про що тебе прошу: коли наступного разу полетиш у небо сам, не розхитуй так сильно Місяця — покататися на ньому мріють всі малята!.. А зараз...— таємниче сказав тато,— зараз будьте уважні! Народжується ще одне диво. Гаряча Зірка впала поблизу нашого дерева і вибила тепле джерельце!

Біля джерельця на очах зростали квіти — сни! Ось з'явились сиві голівки бутонів і раптом — ах! — розкрили свої фіолетово-сині чисті пелюстки... І тоді тато сказав:

— Це мій вам дарунок. Сни.. сни... сни...

Тихо падав сніг.

ДВА ІВАНИ

Жили собі два Івани. Два мрійники. Хотіли для людей добро звершити. Героями називатися.

От перший Іван мріяв-мріяв та й надумав — час починати. Виліз на високу гору — щоб усім видно було його, сів на камінь і чекає, коли покличуть люди на подвиг, героєм наречуть.

А другий Іван підвівся на рівні ноги та й пішов собі вперед — на широкі простори.

Гукнув його Іван із своєї високої гори:

— Ти що робити надумав?

— Садок хочу насадити, смачні яблука виростити на радість людям!

— Хе, хіба це велика справа? Найлегша з найлегших. Бачиш, яблучок йому забажалося! За таке героєм не назвуть.— І знов усівся на свій камінь. Чекає. Довго чи ні казка складалася, швидко чи повільно час минав, тільки Іван з гори гукнув друга:

— Гей, Іване! Які яблучка виросли?

А люди й відповідають:

— Солодкі, соком-здоров'ям налиті. Спускайся, сам скуштуй,— сильнішим станеш.

— Часу нема,— поважно відповідає Іван.— Чекаю, коли ви мене на подвиг покличете.

— Чекай, чекай! — усміхаються люди.— Он твій друг далеко вже від тебе пішов.

— Гей, Іване! — затурбувався Іван з своєї високої гори.— Де ти, що поробляєш?

— Вугіллячко рубаю!— почулося здалека.— Вогник людям дарую! Спускайся до нас, бригада у нас дружна, саме на трудову зміну ідемо!

— Е, ні! — хитро посміхнувся Іван із своєї високої гори.— У вас праця, а я подвиг бажаю звершити. Почекаю ще — люди обов'язково покличуть!

А час біжить. Рік минає... Другий відпрацював добряче... Третій завершується...

Ще більше стурбувався Іван на своїй високій горі. І люди наче забули про нього, про подвиг не згадують, і друг невідомо що поробляє. Кудись зник, а куди саме — ніхто не знає.

— Іва-ане! Де ти? — гукнув що мав сили Іван зі своєї високої гори.— Куди подівся?

— Нікуди я не подівся, саме зараз над твоєю високою горою пролітаю!

Підняв голову Іван,— а по небу космічний корабель летить, і керує ним друг його.

А люди на землі радіють:

— Слава Івану!

— Слава зоряному герою!

— Чому ж ти мене не покликав, на подвиг із собою не взяв? — бідкається Іван на своїй високій горі.

А Іван з піднебесся відповідає йому:

— Ти все подвигу чекав, а я працею, трудом зайнятий був. Бачу я звідси — твоя гора незчисленні скарби приховує. Подумай, як узяти їх,— людям подаруй. Всім Іванам на землі діло є!

МАЛЕСЕНЬКІ ЧУДЕСИНКИ

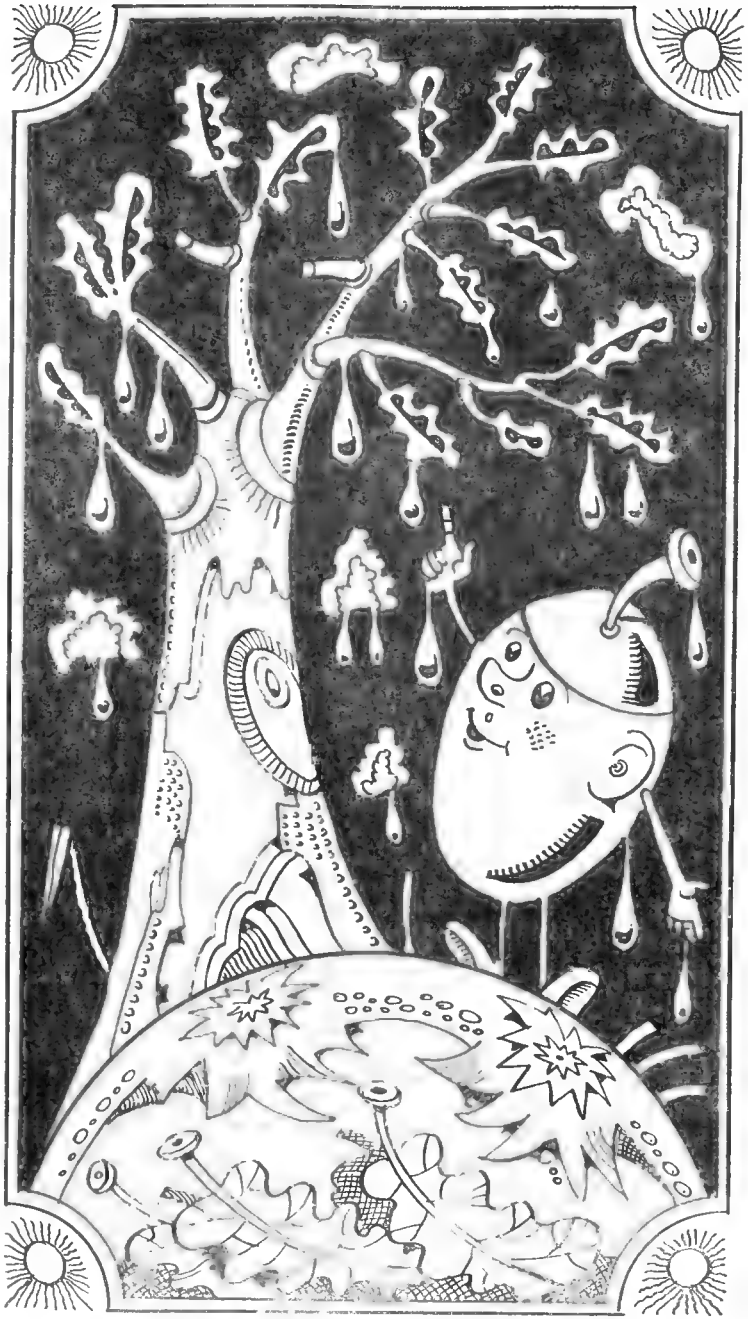

ДОРОГА І СТЕЖКИ

Люди збудували Дорогу. Вона прудко бігла в далечінь долинами, стрибала через високі мости над річками...

Усі хвалили Дорогу — така вона була пряма, широка.

А сама Дорога гордо мовила сусідкам — вузьким стежкам:

— Я з'єднала далекі села з великим містом...

— О, це дуже важливо! — схвильовано казали одна одній стежки.— А яка гарна наша Дорога. Як пасує їй асфальтове вбрання!

І вони спитали в Дороги:

— Чи не стомлюєтесь ви? Адже вам доводиться нести на собі такі великі вантажні маши-

ни! Подумати тільки, а колись ви були, як і ми, вузенькою стежкою!

— Цього не могло бути! — обурилась Дорога і звернулась до своїх приятельок — молодих тополь: — Які непоказні, малі ці стежки. Тільки дітлахам та бабусям, що ходять у ліс по гриби, стають вони в пригоді. А ще натякають, ніби ми родичі!

Та стежки не стали сперечатись із чванливою Дорогою. Вони добре знали, що теж потрібні людям.

І до того ж кожна з них у майбутньому також може стати великою Дорогою.

ВІД ЧОГО ХЛІБ РОСТЕ

Біля села — поле. Широке-широке, оком не окинеш.

Дивилися дітлахи вранці, як люди орють його.

Дивились опівдні — як засівають добірним зерном.

А ввечері, коли з поля додому йшли натомлені люди, спитали в них:

— Навіщо від зорі до зорі працювати? Адже на землі й травичка зелена й квіти гарні самі ростуть.

Люди посміхнулись і так відповіли дітям:

— Тому ми весь день у полі робили, що одну мудрість знаємо: «Не земля родить хліб, а руки».

КАЛЕНДАР

Жив собі лінивий календар. Він прокидався лише тоді, коли відривали його черговий аркуш.

Новий аркуш байдуже оглядав кімнату, дивився на віконце.

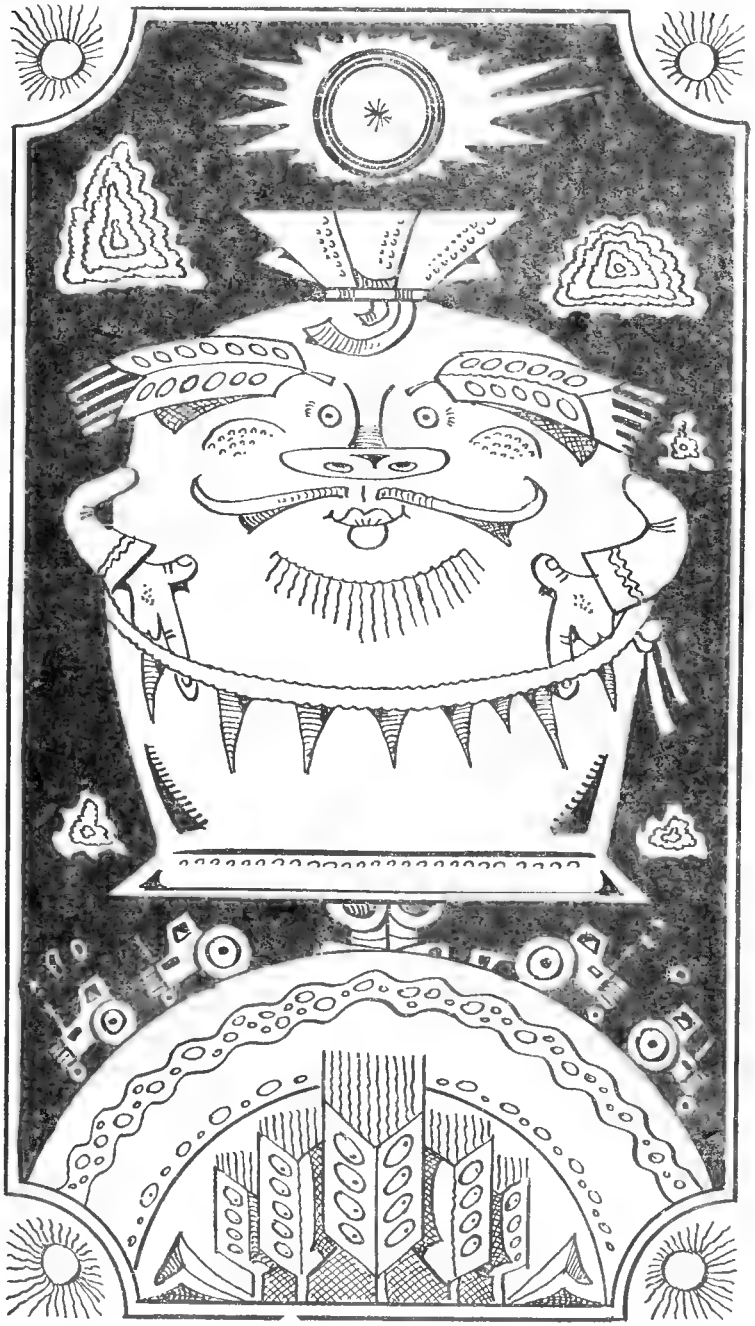

— Який поганий сьогодні день... Хмари, дощ,— шелестів він.— Що цікавого може статися такого дня? Не те було двісті років тому! Тоді один перукар придумав зачіску «Їжачок». Про це в мене навіть на звороті написано. Ох, не такі часи настали, не такі!

...А саме цього дня полетіла ракета до Сонця.

ЧОГО СИНИЧКА ПОВЕСЕЛІШАЛА

Рано-вранці Синичка прокинулась на гілці високого ясеня. Подивилась на снігові кучугури, на заячі сліди біля старого пенька. І раптом... дзвінко заспівала.

Заспівала і здивувалася:

— Чого мені весело? Дерева ж іще чорні, зовсім голі, навіть торішнього жовтого листячка нема!

Пташка пурхнула з дупла й полетіла до знайомої горобини, де, вона знала, ще є ягоди. Вночі вітер позбивав їх з гілок, і тепер вони червоними жаринами горіли на снігу.

Синичка наїлася смачних ягідок і знов заспівала...

А тоді згадала, що радіти ще нема чого, і розвела крильцями:

— Чого ж мені весело? Вітер цілу ніч віяв, ягоди позбивав, кучугури під дерева насипав.

Синичка пурхнула на високу берізку, погойдалася на тонких гілочках. І... знов заспівала!

— Чого, чого мені так весело сьогодні? — дивувалася пташка.— Треба спитати когось!

І вона полетіла на лісову галявину, де птахи завжди збиралися обговорити останні лісові новини.

Сьогодні там був справжній пташиний базар. Усі дзвінко щебетали, свистіли, тьохкали й

кружляли над чорною смужкою посеред білого снігу.

Наша Синичка глянула на смужку й теж зраділа:

— Тепер я знаю, знаю, чого мені весело! Сьогодні сонечко піднялося вище, і народилася чорна таловинка. Я навіть чую, як дзвенить під снігом маленький струмок. Незабаром весна, всюди буде гарно й весело!

І тоді Синичка знялася в небо й заспівала найкращу пісеньку, яку тільки знала:

— Цінь-цінь-цінь-цінь!

СІРНИК

Один нерозумний Сірник почув, що колись йому доведеться згоріти, і вирішив підпалити хату свого господаря:

— Хай же й інші у вогні щезнуть! — вирішив.

Почав Сірник думати-гадати, хто б його запалив.

Попрохав Сірник розжарену Пічку:

— Допоможи мені спалахнути!

— А навіщо? — здивувалася Пічка.

— Хочу пожежу вчинити. Адже потім я все одно згорю!

Запалала червоним рум'янцем стурбована Пічка:

— Ніколи я цього не зроблю! Хата згорить — що ж я у холоди грітиму?

Тоді покликав Сірник веселу Синицю, яка жила в хаті.

Каже:

— Синичко, Синичко, ти колись море спалити хотіла. Візьми мене у дзьоб, чиркони об коробку!

— Це я можу,— каже Синичка,— але навіщо?

— Треба цей будинок спалити!

— Ой, ой,— розхвилювалася Синичка.— Це давно колись я такою ж легковажною була. Нині я яєчка знесла, у мене пташенята будуть!

Думав Сірник, думав і попрохав, нарешті, Хлопчика чиркнути його головкою об коробку й на підлогу кинути.

— Ой Сірниче! — розсердився Хлопчик.— А де ми житимемо?

І він кинув Сірника геть за вікно, в калюжу,— хай сиріє. Цьому Сірникові так і треба!

ЯК ТРОЄ КОШЕНЯТ ДО БАБУСІ В ГОСТІ ХОДИЛИ

Було собі троє кошенят — старшеньке, середульше й найменшеньке. Звали їх Няв, Мурр і Шшш.

От якось сусідська бабуся, що жила в будиночку по той бік вулиці, покликала їх до себе на обід.

Сонечко щедро світило.

Кошенята грілися на ганку, чекали, коли вже можна буде йти до бабусі.

Найстаршеньке кошеня Няв і каже:

— Вулицю переходити будемо поодинці. Бо там автомашин багато. Спершу я піду!

Визирнуло Няв з-під воріт...

Глянуло — та чимдуж назад:

— Н-няв! На вулиці спокійно, але біля бабусиних воріт — отакенний злий собака!

Побіг тоді Мурр — чи правду каже Няв?

Обережненько визирнув — та й собі тікати!

— Мурр, мені здається, там ще отаконніший злий собака!

А найменшеньке кошеня Шшш носика з-під воріт висунуло:

— Ш-ш-ш! А я найбільше від усіх вас боюсь! Я такого великого злого собаки ще ніколи-ніколи не бачило!

Зі страху воно аж заклякло, очі заплющило і навіть ворухнутись не може.

Так під воротьми й залишилось.

А сонечко гріє.

Бабуся чекає...

— Може, ще раз подивимось? — нявкнуло з-за воріт старшеньке кошеня.

— Може...— несміливо муркнуло середульше.

— Тільки не довго! — тихенько погодилось Шшш.

Розплющило найменше кошеня очі і на протилежний бік глянуло...

Глянуло та як занявчить:

— Здається, цей собака — мальований!

Середульше кошеня одразу вигулькнуло з-за воріт:

— Мальований і не страшний!

А найбільше кошеня нявкнуло:

— Таж воно зовсім щеня!

І кошенята сміливо втрьох перебігли вулицю.

І на бабусиному подвір'ї вони побачили крихітне цуценятко, що бігло їм назустріч і привітно махало хвостиком...

А на ганку сиділа бабуся.

І поруч неї лежало кільце ковбаси.

І бабуся одразу запросила кошенят та цуцика до обіду.

ЛЕБЕДИНА КАЗКА

Мужній старий керманич вів у небі лебединий ключ. Пропливали й залишалися позаду

міста, сині ріки, прикрашені осінніми барвами ліси.

Шлях з півночі на південь керманич добре знав. Багато літ лише йому, найстарішому і наймудрішому, лебеді довіряли вести їх до теплого моря.

Цього разу керманич не мав спокою. Молоді лебеді натомилися в дорозі і довше, ніж колись, затримувалися на відпочинок. А до нової зупинки було далеко.

— Веселіше, молодята! — підбадьорював старий лебідь птахів, що летіли позаду.— Ще трохи — і ми сядемо на тихому озері!

Та разом з темрявою на небо насунулися важкі хмари. Десь сердито загуркотів грім. Починалася гроза...

І коли спалахнула блискавка, птахи злякались. А наступної миті й зовсім розгубили одне одного серед темряви й шуму зливи.

Старий лебідь піднявся вище і почав скликати птахів:

— До гурту, не бійтеся зливи! До гурту!

Але навкруги була лише пітьма...

Лебідь тоді злетів за хмари і побачив там птахів, що безладно кидалися з одного боку в інший.

— Летіть за мною, гроза вже минає! — вигукнув він.

І в цю мить зла блискавка вцілила в нього!

Птах перетворився на сяючі зірки — Сузір'я Лебедя.

Інші лебеді побачили свого зоряного керманича і, визначаючи по ньому дорогу, нарешті опустилися на тихе лісове озеро.

Скільки років уже минуло, а лебідь, як і колись, показує птахам вірний шлях у високості.

Кажуть, то горить і не згорає його мужнє серце.

БЛИСКАВКА ТА ГРІМ

В злагоді жили колись Блискавка з Громом.

Любила Блискавка, коли хмари заступали небо, аж чорно ставало навколо, красу свою показати. А Грім, дивлячись на неї, щиро радів. Приятелював він із Блискавкою.

Та якось гаряча Блискавка низько над землею шугнула й зачепила дерево. Зайнялося воно. Блискавка зраділа новій забавці та й ну інші дерева палити!

Грім розгнівався на Блискавку, став корити її за жорстокість. Та Блискавка не послухалася Грому. Людей кривдити стала, будинки підпалювати.

І тепер у грозу — тільки сяйне Блискавка, Грім уже сердиться, лає її. Блискавка ще більше лютує — Грім голос підвищує.

І так доти, доки не напоумить лиходійку, поки не перестане сваволити Блискавка. Тоді й Грім стихає. Тут дивись — і дощ ущух.

А нова гроза почнеться — все повторюється. Коротка пам'ять у лихої Блискавки!

ЛІСОВІ БАЛАКУНИ

Якось насварилися птахи на відомих лісових балакунів:

— Хоч би хвилину помовчали! А то Сорока цілісінький білий день скрекоче — плітки переказує, Зозуля все перераховує — та часом і помиляється. Пугач вночі лякає, спати не дає. А Болотяний Бугай у річку дзьоба опустить та й гуде собі так, що аж на тому боці чути!..

Засоромились балакуни. Зібралися докупи, кажуть:

— І ми мовчати вміємо! Відтепер, аж доки нас не покличете, ми — ані пари із дзьобів...

І коли сонечко за ліс покотилося, Сорока, Зозуля, Пугач всілися на високу сосну, а Болотяний Бугай поблизу на березі річки, в очереті, і замовкли.

Аж тут із нори під сосною вилізли руді лисенята та й почали гратися — борюкаються, один одного наздоганяють, ще й голос вчаться подавати — гавкають тоненько, повискують, мов щенята.

Пугач не втерпів, витріщив свої банькаті очі:

— Пугу! Пугу-у! Ану геть звідси, не заважайте нам мовчати!

Почувши це, Болотяний Бугай аж ревонув спересердя:

— І що ти за птах, Пугачу! Одразу порушив слово!

А Зозуля швидко перерахувала:

— Ку-ку! Ні, не один, це ви обидва розбалакалися. Ку-ку!

Тоді Сорока, що спостерігала за всім цим з вершечка сосни, аж заскрекотала у захваті:

— Лише мені одній вдалося промовчати!

ЖАБЕНЯ

Плакало Жабеня:

— Чому я таке мале?

— Бо мало їси! — кумкнула Хитра Жаба.

— Ква! То я знаю, що мені робити.

І Жабеня підстрибнуло...

Ковть! — з'їло комара.

Глянуло на себе у воду, як в люстерко... Підросло, але мало.

Ковть! — з'їло гусінь.

Ковть! — зник горобець.

Ковть! — пропав зайчик, що стрибав через болото.

Ковть! — не стало вовка, що гнався за зайчиком.

Ковть! — у Жабенятковому животі опинилося рідне болото.

Ковть! — і лісу вже нема.

Ковть! — пересохло море.

А Жабеня роззя...

роззяв...

роззявляє рота на цілий світ!

Гам!!!

І луснуло.

ЇЖАЧКИ

Їжачок виріс на гірці над морем. Одного разу ніч була місячною, і він спустився на берег.

Хвиля то набігала на мокре біле каміння, то повертала в море...

І коли вона відкотилася назад, Їжачок помітив малого чорненького Їжачка, що сидів на камені й повільно ворушив голочками.

— Ти що робиш тут? — спитав Їжачок, що спустився до моря.

— Гріюся,— відповів Їжачок із свого каменя.— Я гріюся на білому камені. Він ще теплий від сонця.

Хвиля набігла, й чорненький Їжачок зник під водою...

А коли хвиля відринула в море, Їжачок, що жив на гірці, спитав здивовано:

— Виходить, ти живеш у морі?

— Еге ж, адже я Морський Їжачок! — відповів той.— Я живу у морі.

Хвиля плеснула в берег...

— А що ти над усе любиш? — спитав Морський Їжачок.

— Молоко. Воно біле й солодке!

— А я над усе люблю морську воду. Вона солона й прозора!

І знову хвиля поглинула їхню розмову...

Потім Їжачок, що жив на гірці, промовив замріяно:

— І ще мені подобається місяць. Коли він світить, все навкруги таке незвичайне...

— А я люблю сонечко. Коли воно світить, я теж гріюся на моєму білому камені.

Тоді Їжачок, що жив на гірці, запросив Морського Їжачка:

— Приходь до мене в гості!

Морський Їжачок зітхнув:

— Не можу! Я без моря не можу. Ти приходь!

— А я у воді не можу.

Й вони обидва замовкли, посмутнілі.

— Але ми все одно будемо дружити! — сказав Їжачок, що жив на гірці.— Адже кінець кінцем ми обидва — їжачки!

І вони замовкли.

Тихо плескало в берег море. Місячна стежка підкотилася до самісінького берега. І можна було побігти нею разом далеко-далеко...

Їжачки сиділи.

Про щось мовчали. А потім побажали один одному на добраніч...

ЯК СОРОЧЕНЯТА ПУГАЧА ПРОГАНЯЛИ

У старому лісі жили двоє сороченят — Чорний Дзьоб і Гандзя.

Щоранку летіли старі сороки на полювання. А малі залишалися самі. І починали вони свої довгі-довгі розмови.

— Чи знаєш ти,— скрекотав Чорний Дзьоб,— я вчора такого хробака знайшов — більший за

мене утричі. Той хробак навіть хотів мене у свою нору затягти. Але де там! Я все одно з'їв його!

— Ото дива! — кривила жовтого ротика Гандзя.— Я вранці спіймала знаєш яку гусеницю? Ледь у гнізді вмістилася! Ми усі їли-їли і не могли з'їсти. Подарували Зозуленяті на сніданок!

— А мене запросив до себе Сокіл. «Ти, Чорний Дзьобе,— каже,— найдужчий у лісі. Допоможи мені гніздо змостити — гілок наносити».

— Теж мені, Сокіл! — стріпнула крильцями Гандзя.— Ось до мене Орел привітався та й каже: «Шановна Гандзю, я чув, ти найдужча в лісі. Чи не хочеш зі мною дружити? Разом будемо полювати, разом і здобич ділити!»

Слухають тих сороченят лісові пташки — скрушно головами хитають.

Але ніхто не вірить.

Прилетіла Синичка до них.

Благає, мало не плаче:

— З'явився у нашому лісі нічний злодюга — вухань Пугач. Яєчка з гнізда тягне, криком своїм пташенят лякає. Допоможіть нам, ви ж такі дужі, ви ж такі хоробрі!

— Так, так. Це нам як комара ковтнути! — каже, набундючившись, Чорний Дзьоб.

Гандзя ж питає:

— А де живе цей, як його... Пугач?

— Та на старій сосні біля сірого каменя.

— То спіть спокійно. Вранці Пугача вже не буде!

Вночі полетіли Чорний Дзьоб з Гандзею гостя з лісу випроваджувати.

А Пугач саме на полювання збирався, клацав гострим дзьобом, вуха наставляв: чи не чути когось?

Сороченята одне одного підбадьорюють:

— Нумо, Чорний Дзьобе, ти перший до Пугача підступайся. Хапай за чуба його! Так удар, щоб перекидьки пішов. Ти ж таки Соколові приятель!

— Чом я? — заперечив Чорний Дзьоб.— Ти он до Орла в гості літаєш!

Сперечалися сороченята, виштовхували одне одного наперед, доки Пугач не побачив їх.

А побачив — як гукнув:

— Пу-гу! Хто не поглух — ховайся. Я, Пугач, полюю! Пу-гу!

Злякалися сороченята, крильцями тріпочуть, у густий чагарник забилися. Цілу ніч боялися звідти навіть дзьобики висунути.

Вранці лісові пташки ледь знайшли їх.

Чорний Дзьоб з Гандзею від сорому сховалися в свої гнізда і не показувалися звідти, аж доки зовсім не повиростали.

А лісові пташки самі з отим розбійником Пугачем впоралися.

Зібралися гуртом та й прогнали його із свого рідного лісу.

ТАБУРЕТКА

У квартиру привезли нові меблі. Коли кухонна Табуретка, яку всі хвалили за міцність, побачила гарненькі триногі стільці, вона мало не померла від заздрощів.

— Я трохи грубувата,— скаржилася Табуретка старій кухонній Шафі.— Зараз усім подобається все тонке, вишукане.

І вона попросила своїх приятелів — Пилку-Ножівку й Рубанок — відітнути їй одну ніжку, а інші обстругати трохи тонше.

Тепер Табуретка ледве на ногах тримається. Сама на себе не схожа стала, а людям вона така — ні до чого.

ЧИЯ ШАПОЧКА?

Лежала на стежці червона шапочка з голубою китичкою.

Кралася Кицька за Мишкою, побачила шапочку.

— Няв, няв! Мила шапочка!

Натягнула Кицька шапочку на голову. Не чути їй, як Мишка шарудить у куточку.

— Няв, як прикро! Шапочка вушка затуляє,— засмутилася Кицька.— Віддам шапочку Півникові.

— Ку-ку-рі-ку! — зрадів Півник.— Пр-рек-к-крас-на шапочка!

Надів її.

— Я-к-ка прикрість! — мало не розплакався Півник.— Шапочка закриває мій гребінець. Ніхто мене не називатиме більше Півником-братиком, золотим гребінчиком.

— Му-му! Дай ме-ні прим-міряти шапочку,— попросила Корова.

Начепила вона шапочку і глянула в корито з водою, як у дзеркало.

— Ні, на м-моїх рогах шапочка не м-може трим-матись!

Тут нагодився Песик.

— Прим-міряй шапочку! — сказала Корова.

Надів її Песик.

— Р-р-р! Ця гар-р-на чер-р-вона шапочка мені не підходить! Мої вуха завжди повинні стояти стор-рчма, щоб кр-раще чути. Я охорроняю двір-р!

Поклав Песик шапочку на ганок і сів поруч.

Вийшло на ганок Малятко, побачило шапочку, з радощів на одній ніжці застрибало.

— Спасибі, Песику! — подякувало Малятко.— Цю червону шапочку з голубою китичкою мені мама подарувала. А вона загубилася!

І одягнуло Малятко шапочку. Якраз шапочка йому прийшлася.

ДРІБНИЙ ДОЩИК

Дрібний дощику! Чому ти такий дурненький?

Три дні і три ночі усе ллєш і ллєш на дахи, а вони лише блищать, посміхаючись, і зовсім не розмокають.

Веселий дощику! Навіщо ти кропиш та й кропиш річку, там води багато, а купатися під дощиком холодно.

Набридлий дощику!

Ось я візьму, піднімусь на хмару і знайду те велике сито, крізь яке ти сієшся.

Я закрию в ньому малими хмарками непотрібні дірочки і залишу тільки потрібні.

А ще я зроблю в хмарі віконце — для сонечка — й перекину над землею барвисту веселку.

І коли побачу, як додому з роботи матуся іде,— крикну сонечку:

— Посміхнися всіма промінцями. Бачиш, он матуся моя іде!

Крикну тобі, дурненький дощику:

— Сійся, лийся на лани, на зелені килими — хай матуся радіє, а на доріжку, якою вона йде,— не треба!

Скажу веселці:

— Сяй, переливайся з кінця в кінець землі барвами-самоцвітами. Он матуся моя іде!

А потім стрибну з хмари на веселку і покочуся униз — ух!

Зовсім не страшно, тільки вітер свище! — та прямо на доріжку стану:

— Добрий вечір, матусю!

...Дощику, дощику, годі тобі сіятися, перестань.

ДЖЕРЕЛЬЦЕ

У одному місті жила Людина, що ніколи не усміхалася...

Якось на головній площі того міста крізь товстий шар асфальту пробилося мале джерельце.

— Замурувати його! — звеліла Людина, що ніколи не усміхалася.

Звеліла — й з'явився на площі важкий коток.

Товстим шаром асфальту забив джерельце.

Заспокоїлася та Людина, ще зручніше вмостилася у своєму великому кріслі.

Але раптом доповідають:

— Знову б'є джерельце!

Аж підскочила з крісла Людина, що ніколи не усміхалася.

За її наказом цілою горою асфальту затрамбували площу.

А неспокійне джерельце, як і вперше, до сонця прорвалося — чисте, студене.

Побачила те джерельце Весела Людина.

Зраділа.

Та й каже:

— Давайте водограй влаштуємо.

Усі очі відкрили.

А й справді!

Відтоді на площі дзвенить музика ясного водограю, райдугою сонячною переливається.

Людей звеселяє.

Навіть асфальт не таким сірим здається.

АПЕЛЬСИН І СОНЦЕ

На лужку біля моря хтось кинув апельсинове зернятко.

Зернятку дуже сподобалося на новому місці. Там було тепло, вогко.

І з зернятка стало рости маленьке деревце. А потім на деревці з'явився Апельсин.

І ось що з цього вийшло.

Навколо зеленіла лише маленька ввічлива травичка, яка вклонялася навіть слабенькому вітерцеві, та якісь незграбні кущики. А Апельсин був гарний, жовтий, круглий.

«Я зовсім як Сонце,— подумав Апельсин,— ну чисто як Сонце. З усього видно — ми брати. Недарма Сонце так яскраво світить мені!»

І Апельсин страшенно запишався. Він навіть уже не вітався з травичкою та кущиками. А тільки від ранку до вечора вихвалявся, що він як саме Сонце, навіть кращий за нього.

— Мені, Апельсинові, нічого ховати вночі свою красу, як Сонцю.

Якось восени на лужку з'явилась Людина.

— Дивись-но, Апельсин виріс! — здивувалась вона і зірвала Апельсин.

Людина віднесла його додому й кинула в ящик. Там уже лежало чимало інших апельсинів.

І тепер ніхто не міг знайти нашого знайомого.

Навколо у ящику було стільки плодів і більших, і кращих за нього.

... І Людина, яка з'їла його потім, сказала, що цей Апельсин був страшенно кислий.

КАЗКА ПРО РІПКУ ТА ВНУЧКУ

У бабусі та дідуся виросла ріпка.

Ось така — завширшки!

Ось така — заввишки!

— Нумо ріпку рвати,— кличе дідусь бабусю,— бо сам не здужаю.

Тягне, тягне бабуся — аж поперек заболів, а ріпка — ані руш!

Збіглися помічники.

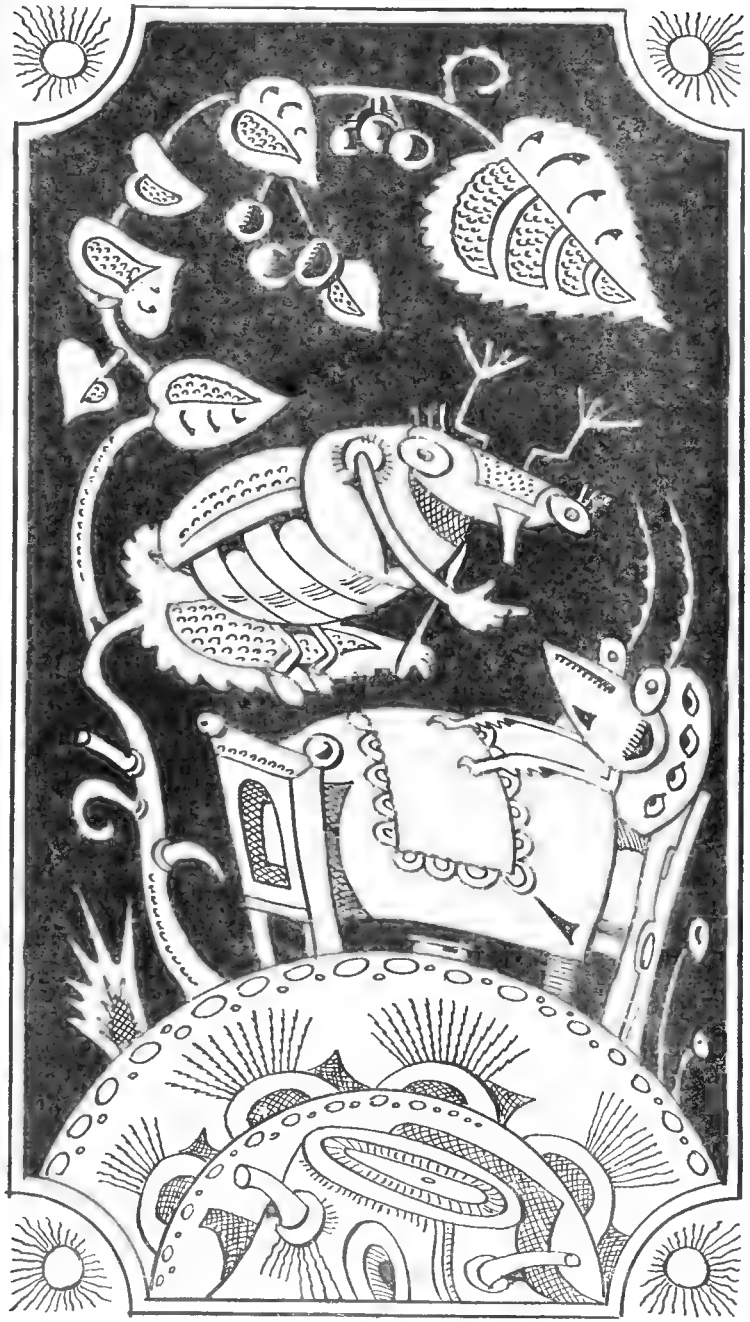

І собачка тягла!..
І кицька допомагала!..
І мишка аж упріла!..
А ріпка й не поворухнулася.
Чому?
Бо не схотіла ту ріпку рвати внучка.
Вона була білоручка!

ДОБРЕ СЕРЦЕ

Небо облягли темні хмари. Не вщухав холодний дощ.

Жучок сидів під кущем глоду біля хворого коника-стрибунця. Він кутав коника в торішнє листя, щоб той зігрівся. А ще, як міг, веселив хворого. Жучок кумедно хапав себе за голову, махав червоними в чорну цяточку крильцями, падав на спину ніжками-дригульками догори. Коник зацікавлено позирав на Жучка, сміявся... І незабаром видужав. Він скинув із себе торішнє листя, весело підстрибнув і засюрчав жучкові:

— Ти турботливий. Ти веселий. Ти — наше миле сонечко!

Почувши слово «сонечко», жучок глянув угору. Але сонечка там не було, його заховали хмари.

І жучок подумав: «Коник сказав — сонечко... А сонечка зараз немає. І всім без нього холодно й незатишно. Полечу-но я до метеликів. Он як вони, бідолашні, дрижать під лопухами! Бояться замочити крильця».

Жучок чемно попрощався з коником, випурхнув з-під куща й подався до метеликів.

— Не журіться! — гукнув жучок, залазячи до метеликів під лопух.— Дощ скоро мине. А щоб вам було веселіше, я заспіваю пісеньку.

І жучок тоненьким, але бадьорим голосочком почав:

— Ой, сховалося за хмари
Наше любе сонечко.
Дощ-дощисько йде-прошкує
Через ліс і полечко.
Не страшний нам дощ-дощисько,
Друзі, веселіте! —
Принесу я вам медочку,
Швидше лапки мийте.

Метелики підбадьорилися, стали виставляти з-під лопушка свої лапки й мити їх під дощем. А жучок із червоними крильцями в чорну цяточку полетів до дупла, де жили лісові бджоли, і попрохав у них для метеликів солодкого-пресолодкого медку. І сказали жучкові метелики:

— Ти прихильний до всіх. Ти не жадібний. Ти — наше ласкаве сонечко.

Жучок зніяковів, ще більше почервонів від того, що його так хвалять, і, тріпнувши крильцями, полетів далі.

Під високим крислатим дубом він побачив старенького сивого павучка. Павучок спустився на землю по довгій нитці-павутинці. Ниткапавутинка намокла — і павучок не міг вернутися додому.

— Я вам допоможу,— сказав жучок і підставив старенького павучка до його затишної хатинки.

— Ти добрий, уважний. Ти допомагаєш старшим. Ти — наше любе сонечко,— сказав павучок.

— І чому це мене всі називають сонечком? — здивовано запитав жучок, знову ніяковіючи.

— А тому,— сказав старенький павучок,— що справжнє сонечко зігріває своїм теплом, а ти — своєю турботою, своїм добрим, щирим серцем.

ТХІР І КУРОЧКА

Якось виліз рудий Тхір із своєї нори. Позіхнув, потягнувся ще й зубами клацнув: «Ким би оце поснідати?»

Тхоряча нора поблизу села. От він у перше подвір'я й заскочив. А там Курочка-Чубарочка зерно клює.

— Бач,— зрадів Тхір,— мій сніданок сам вигулюється. Гей, Чубарочко, я тебе з'їм!

А Курка й каже:

— Ко-ко-ко! Не їж мене, Тхоряко, зараз! Краще я тобі яєчко знесу. А може, й два!

Тхір почухав лапкою потилицю:

— Гаразд, Курко, тільки дивись, щоб яйця свіжі були. Страх як свіжі яйця люблю! І тебе, Курко, теж.

От минув час. Зачув Тхір — кудкудаче, радіє Курочка:

— Ко-ко-ко! Яєчко знесла! Ко-ко-ко!

Підкрався Тхір до Курочки:

— Віддай яйце, тітко! Ще й сама пір'ячко почисть. Зголоднів я — страх.

— Потерпи, Тхоряко! — каже Чубарочка.— Бачиш, скільки яєчок я нанесла?.. От курчатка вилупляться — тоді й приходь!

Тхір закліпав очима:

— Гаразд, обов'язково прийду. Тільки добре годуй своїх курчат,— щоб тлусті були. Дуже курчаток я люблю. І тебе, Курочко, теж.

Зовсім зголоднів Тхір. Аж слинка тече. «Час уже й до квочки,— розмірковує.— Певне, підросли її синочки!» Вранці побіг Тхір у село:

— Агов, Чубарочко, прокидайся швидше та курчаток не забудь!

— Ко-ко-ко! Ми тут недалеко. Зараз будемо!

Вибігла квочка на подвір'я та як налетить на Тхора:

— Ось тобі, ось тобі, що лякав мене, смерті моїх діток шукав!

А курчатка вже попідростали та й собі дзьобати Тхора:

— Це тобі за нашу маму. Не смій кривдити її!

Ледь вирвався Тхір з Чубароччиного подвір'я і що мав сили чкурнув до своєї нори.

Відтоді те село десятою дорогою обминає.

КОТИКИ

Котики, що з'явились ранньої весни на Вербі, мріяли зустрітися з Котиками, які жили у людей.

І одного разу Вербовим Котикам пощастило. На берег річки прибігло біле Пухнасте Кошеня.

— Ой, які гарні Котики народились! — зраділо Кошеня.— Я хочу дружити з вами!

— Ми згодні! — закивали сріблясті Котики на вербових гілочках.

І Пухнастий Котик тепер щоразу бігав до річки. Грався з Вербовими Котиками. Він високо підстрибував і легенько гладив їх м'якою лапкою. А Вербові Котики розхитувались під вітром. І всім було добре.

Та одного ранку Пухнастий Котик прибіг до Верби і не помітив там своїх друзів. Замість них погойдувались жовто-зелені Сережки.

— А де ж мої Котики? — засумував Пухнастий Котик.

— Не знаємо, ми не знаємо! — захитались Сережки.— Може, їм захотілось попливти і вони пострибали в річку? Бо ми завжди росли тут!

Щодня прибігав Пухнастий Котик до Верби. А раптом повернуться його маленькі друзі?

Бачив Котик, як пливе вода в річці і ніколи не повертається назад. Бачив, як сходить і захо-

дить сонце — здається однаково. Та ні, щоразу трохи по-іншому...

От і після Сережок стало на Вербі рости зелене листя. А коли минуло літо, воно поруділо, вітер зірвав його і розметав по воді. Потім настала біла зима, а навесні на Вербі з'явились нові Вербові Котики!

На той час цікаве до всього Пухнасте Кошеня виросло і стало Вченим Котом. Іншим Котам здавалося, що той Вчений Кіт усе бачив і все знає на світі. Вони дуже поважали його.

Та одного ніяк не могли зрозуміти Коти: чому навесні, коли на вербі з'являються білі Вербові Котики, такий поважний Вчений Кіт ніби перетворюється на мале Кошеня.

Він прибігав до Верби і раз за разом підстрибував, намагаючись дотягнутись лапою до найвищого Вербового Котенятка. А потім тихо сидів на осонні і наспівував Вербовим Котикам пісень, які знають одні лиш діти...

ПІДСТУПНА ЛИСКА

Жила-була на світі курочка Ряба. Та сама, що колись бабусі з дідусем яєчко знесла — не просте, а золоте.

І ось сталося, що в курник до тієї курочки влізла Лисиця. Як стрибне до неї, зубами як клацне! Та не встигла хитра. Курочка миттю злетіла на сідало й питає:

— Лисице, а чому у тебе такі гострі зуби?

— Щоб вороги боялися! — пробурчала Лисиця.

— А хто твої вороги?

— Ті, кого я їм.

— Виходить, і я твій ворог?

— Звісно!

І Лисиця знову кинулася до курочки, але

чубарочка ще вище злетіла. Лисиця стрибала, стрибала й раптом хвостом зачепила двері курника. Ті з розмаху зачинилися.

Дуже злякалася Лисиця: як тепер на волю вибратися?

А курочка знов питає:

— Лисице, а чому у тебе такі гострі зуби?

— Щоб оберігати своїх друзів від ворогів,— ласкаво відповідає хитра Лисиця.

— А хто ж ті вороги?

— Вовки та орли.

— То ти мені друг?

— Атож! Чубарочко, випусти мене, будь ласка, я тобі зла не зроблю!

— Добре,— відповідає курочка,— скажу тобі, як відчинити двері. Але спершу відгадай три загадки, що я чула від бабусі й дідуся. Коли хоч раз вгадаєш, підеш звідси. А ні — дідусь зробить із твоєї пухнастої шкурки комір для бабусі.

Лисиця одразу погодилась, і курочка почала:

— Ану скажи, хитрухо, що люди й звірі люблять над усе на світі?

Лисиця дзявкнула:

— Звісно, м'ясо!

— Ні, ти помиляєшся,— докірливо похитала головою чубарочка.— І звірі, і люди понад усе люблять життя... А що гостріше від ножа?

— Ну, це для мене дуже легка загадка,— відповіла гордо лисиця.— Мої зуби!

— Ні, Лисичко. Це — думка розумної людини.

У Лисиці навіть лапи затремтіли. Адже іще одна неправильна відповідь — і вона не вийде на волю!

А чубарочка каже:

— Слухай тоді третю загадку. Що то: червоне, тепле, хто спить — збудить, всі йому раді?

«Нарешті, нарешті,— зраділа Лисиця.— Тепер я вже вгадаю!»

І вона крикнула:

— Це півень! Таки ж так — півень! Хоч би й уві сні я почула запах, одразу прокидаюся!

— Ні, не так! Це сонечко на світанку,— сказала курочка і сердито додала: — У тебе, Лисице, тільки лихе в голові. Не можу я тебе випустити! І вона голосно закудкудакала.

ПРО БЕГЕМОТИКА

Бегемотик, якого звали Мотик, любив плескатися в рідному болоті.

— Гей, Мотику, пішли на лужок, побігаємо! — гукали йому прудкі смугасті зебренята.

Бегемотик розплющував малі свої очиці, дивився на зелений лужок, довго думав, так, що аж великі зморшки перерізували йому плаского лоба:

— Ні... Краще я посиджу у болоті. Мені воно дуже подобається.

І він сидів у болоті і вранці, і в полудень, і ввечері. І снідав у болоті, і обідав у болоті, і вечеряв у болоті, і спав у болоті.

— Гей, Мотику, ходімо на лужок, пограємося в піжмурки. Ти ж так гарно очі заплющуєш! — гукали йому стрункі малі антилопи.

Бегемотик знов розплющував сонні очиці, довго-довго думав, уявляючи собі, як оце він з болота вилазитиме, як довго йтиме на лужок, як жмуритиметься та як шукатиме швидких антилопенят, а ще й додому ж треба, до рідного болота повертатися... І зітхав.

— Ні... Я вже якось отут посиджу.

— Чому?! — дивувалися антилопенята. — На лужку краще!

Мотик знову довго-довго мовчав, обміркову-

ючи, де саме краще йому може бути, а потім казав:

— Тому, що мені болить животик! Ой...

І ця думка лінивому бегемотикові так сподобалась, що він, коли його кудись запрошували чи прохали щось зробити, відтепер завжди казав про свій хворий животик.

І хоч який лінивий був, навіть склав сам про себе отакого віршика:

Я щасливий бегемотик,—
Ой-ой-йой, болить животик!

Віршика цього Мотик завчив напам'ять і наспівував його, сидячи в рідному болоті, і вранці, і вдень, і ввечері, а коли прокидався, то й уночі!

Скоро зебренята і малі антилопи знали бегемотикового віршика напам'ять і вже не кликали його до свого гурту. Тож кожен займався своїми справами. Хто грався, хто стрибав на лужку, а хто сидів у болоті...

Якось на початку осені бегемотик помітив, що лужок опустів.

Зебренята і малі антилопи кудись вранці зникли. І повертались по обіді, але вже не стрибали так безжурно, як раніше, а щось вчили, рахували.

І якось бегемотик помітив в одного Зебренятка на папері чорні значки, що їх Зебренятко старанно вивчало. Один значок був схожий на бегемотиків живіт, тому він і запитався:

— Що це таке?

— Це літера «Б»,— відказало Зебренятко.— Однак не заважай мені, будь ласка, я хочу навчитися книжки читати.

— А мені й байдуже,— сказав лінивий Мотик.— Бо мені болить животик.

Але хоч бегемотик відповів так, насправді йому було дуже й дуже сумно.

Раніше всі його приятелі бігали і гралися поруч — на лужку. А тепер ходили до школи, бо там їм було цікавіше.

«Кожному своє»,— зітхав бегемотик.

Одної неділі зебренятка і малі антилопи гукнули бегемотика:

— Гайда разом з нами в кіно! Там цікавий фільм буде, особливо для тебе.

Але бегемотик відповів, як завжди:

— Ой-ой-йой, болить животик!

І зебренята з малими антилопами самі швидко побігли в кіно. А бегемотик зостався один. Сидів він, сидів, і щось стало йому так сумно, так тужно, що він став та й виліз із болота! Припадаючи то на одну товстелезну коротку ніжку, то на другу, Мотик пішов туди, куди побігли його приятелі.

От вже й кіно. Біля дверей бегемотик побачив афішу. На ній було написано...

Мотик зупинився біля афіші, ширше розплющив свої маленькі очиці та й став шукати знайомі літери. Він знайшов одну пузатеньку, схожу на свій животик.

— Бе! — радо вигукнув бегемотик.— Бе!..

Але як далі не старався Мотик, і збоку заходив, і знизу до афіші зазирав, але тільки й міг прочитати:

— Бе-бе-бе!

— Може, ти Овечка, що отак розбекався? — визирнули з-за дверей дві голови. Це були Зебреня і мала Антилопа.— Ти нам кіно дивитися заважаєш.

— Бе-е-е! — сказав бегемотик.— Це я чита-а-аю! Але нічого не розумі-і-ю!

Та й заплакав. Аж калюжа сліз одразу набігла. І Мотик хотів сісти в неї, як у рідне болото. А звірята засміялися, підхопили його:

— Ні, до болота ми тебе вже не пустимо.

Скоріше заходь! Тут почалось кіно — «Казка про лінивого бегемотика».

ХОРОБРИЙ СТІЛЬЧИК

Ой, як стрибав, радіючи, маленький Сергійко, коли привезли нові стільці!

Три великих — для татка, мами й старшої сестри Оленки, а четвертий — низенький — для самого Сергійка.

Стілець йому дуже сподобався. Мав стілець акуратні ніжки, блакитні бильця й жовту спинку.

Мама з татком поставили свої великі стільці біля круглого стола у вітальні.

Сестра Оленка — біля письмового стола, за яким завжди читала книжки.

А Сергійко присунув свій малий стільчик до столика, де лежали його альбом, кольорові олівці та пластилін.

Отож для всіх стільців знайшлося місце.

Але великі стільці дивилися на Сергійків стільчик з погордою, згори униз. І це здавалося дуже-дуже образливим для малого стільчика з акуратними ніжками.

Великі стільці були міцні, сильні. Вони не лякалися, що зламаються чи впадуть, коли тато ставав на них, щоб вкрутити нову лампочку під стелею або ховав на високі полиці різні речі.

І малому стільчикові було дуже прикро, що він не такий, як великі брати, а має тоненькі, тендітні ніжки. А ще малий стілець дуже захотів вирости...

Якось удома цілісінький день було весело. Приємно пахло з кухні. Малий стільчик одразу зрозумів чим. Адже колись він був зеленим

дубочком і ріс у лісі. Так могли пахнути тільки червоні ягідки малини!

І Сергійків тато, і старша сестра Оленка, що притягнула стільчик у кухню, допомагали мамі чистити, мити і навіть відбирати кращі ягідки, хоча справа ця дуже-дуже відповідальна. Адже готувати смачне малинове варення уміють лише мами. Того дня всі дуже зморилися і, тільки-но стемніло, полягали спати.

А малому стільчикові не спалося. Він згадував свій зелений ліс. Як хороше там було! З самісінького ранку до ночі співали пташки, сіялися теплі дощі, і дубочок збирався вирости великим дубом. Скільки стільців змайстрували б тоді з нього...

Ри-п-рип! Шерх-ш-шерх! — З коридора почулися обережні кроки.

«Хто це ввійшов? — стривожився малий стільчик.— Усі відпочивають давно...»

Кроки наблизилися до кухні.

Це був... Так-так! Це був розбійник! Адже тільки розбійники бродять уночі, коли інші сплять,— таке чув малий стільчик від старого дуба ще в лісі.

І треба вам зразу сказати — ласун той розбійник був страшенний: і цукерки він любив, і тістечка з кремом, і пироги з яблуками, але особливо — смачне малинове варення.

І ще треба сказати, той розбійник був дуже нечемний і невихований. Ну хіба йому важко було попрохати блюдечко варення? А що вже й казати про його ввічливість! Слів «дякую», «будь ласка» і «добрий день» він зовсім не знав.

І тепер, уночі, вирішив без дозволу покуштувати, а може, й з'їсти цілісіньку банку варення! Хіба таке міг стерпіти наш стільчик?

Він саме стояв посеред кухні, коли розбійник зачепив його ногою.

Ой, як розсердився стільчик! Він одразу ж впав під ноги розбійникові.

Той спіткнувся. Хруснула й зламалася одна стільчикова ніжка, але й розбійник, наробивши грюкоту, впав на підлогу. Прибігли тато, мама й старша сестра Оленка. Ввімкнули світло...

В кухні на підлозі сидів Сергійко. Сидів і, схлипуючи, тер забите коліно.

— Ох і розбійник! — засміявся татко. Мама й Оленка теж усміхнулися.

А вранці татко вийняв із стільчика зламану ніжку, прилаштував йому іншу, а згодом і взагалі вистругав нові ніжки — міцніші й довші, ніж раніше, тому що малий Сергійко встиг за цей час трохи підрости.

Маленький стілець тепер був щасливий! Про його хоробрість дізналися усі стільці в будинку. А Сергійко став чесним і чемним.

Навіть навчився говорити хороші слова — «добрий день», «будь ласка».

А коли його пригощали смачними тістечками або чаєм з духмяним малиновим варенням, він завжди казав «дякую».

ЧУЖА ПРАЦЯ

Гей, гей! На заквітчаній землі
У веселому селі
Майстри гарно працювали —
Од людей подяку мали.
Гей, гей!

Перший майстер хати зводив. Як дзвін були вони — світлі та затишні.

— Хвала тобі, будівничий! — кланялися люди.

А майстер відповідав:

— Гей, гей! Я ще й не таке можу утнути!

Другий майстер підкови кував, а коли сер-

дився — то й розгинав їх. Дивувалися люди:

— Оце силак! Он який має кулак!

А майстер реготав:

— Ха-ха! Я не тільки підкови гнути можу!

Сьогодні люди будівничого хвалять, завтра — коваля. А майстрів чогось завидки взяли:

— Чому це іншому більше шани? Та й робота ж у нього не така важка, як у мене.

— Збудую дім! — вирішив коваль.

— Накую підков! — сказав будівничий.

Пішов коваль та й замість будівничого хату поставив. Сів на призьбі, чекає, коли люди дякуватимуть. А будівничий у кузні вогонь роздмухав, купу підков накував. Сів та й чекає, коли хтось похвалить. Ідуть люди, сміються:

— Агов, майстре! Чом у твоїй хаті двері на горищі?

Ідуть люди, сердяться:

— Агов, майстре! Чом твої підкови криві та крихкі? Коні на рівному місці спотикаються!

Гей! Гей! На заквітчаній землі
У веселому селі
Майстри кепсько працювали,
А тому докори мали:
— Не думайте, що праця легша у людей!
Гей! Гей!

НАЙСОЛОДШИЙ МАРЦИПАН

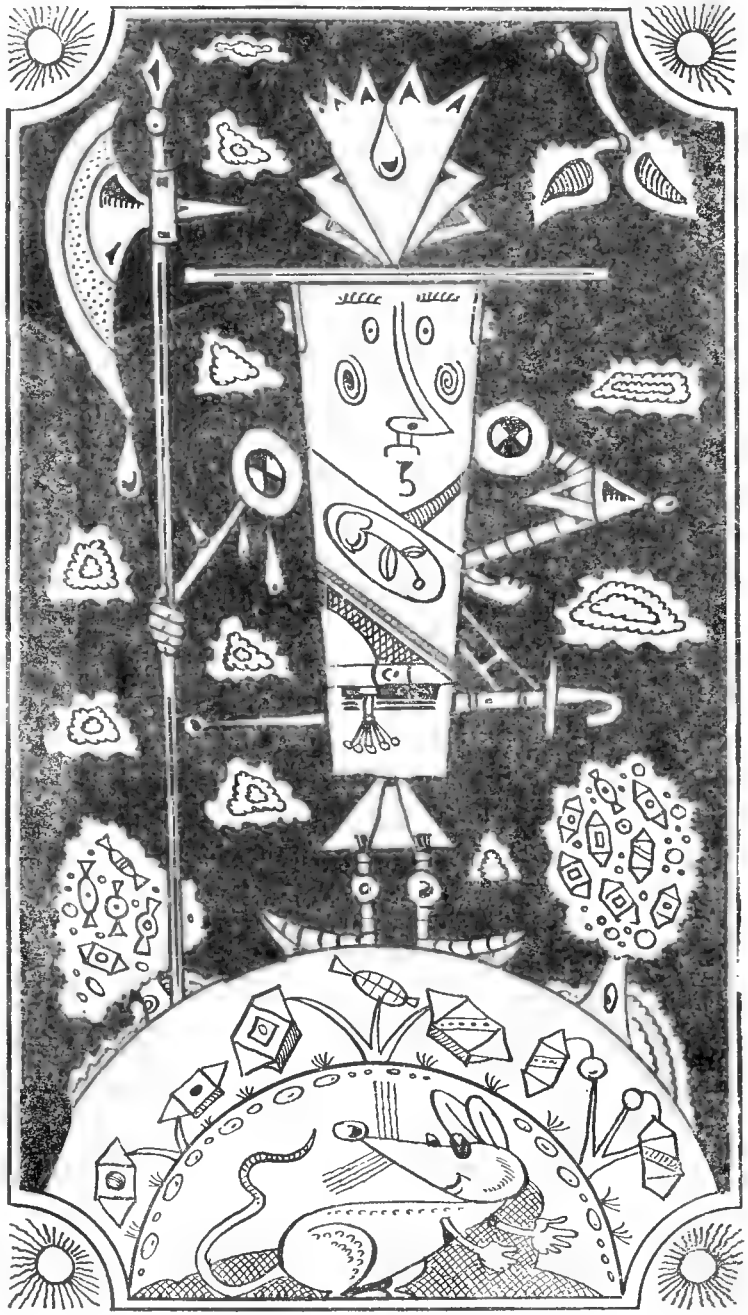

НАЙСОЛОДШИЙ МАРЦИПАН

ПОВІСТЬ-КАЗКА

В Марципановій країні, у Солодкій долині був собі король Марципан — над усіма солодощами і чудесами пан.

Жив він у палаці, збудованому із смачних пряників-пірників. Ще там жили Перший і Єдиний міністр короля — Трюфель, королівський кухар добрий Медяник та королівська донька мала Марципанка. А охороняли той палац цукеркові солдати — льодяники. Були вони невеличкі на зріст, але дужі і суворі.

Коли вранці король прокидався, Перший і Єдиний міністр Трюфель питав його:

— Чи солодко спалось вашій ясновеличності?

— Со-олодко! — мружився король.

— А які вам сни снилися?

— Соло-одкі! — усміхався король. І вже сам питав: — А як живуть піддані моєї країни?

— Ой, солодко! — відказував, низенько вклоняючись, Перший і Єдиний міністр.

Тоді король виймав із великої скрині смачного марципанчика, а міністр знімав з голови свій корковий капелюх і простягав його назустріч подарункові. Король кидав марципанчик у капелюх. Перший і Єдиний міністр радісно вигукував, тричі підстрибуючи на одній нозі:

— Хай живе король Марципан і найбагатша в світі країна Марципанія!

Він миттю з'їдав королівський дарунок, а капелюха знову насував аж на самісінький ніс. Чому на самісінький ніс? Про це ви дізнаєтеся трохи пізніше, а зараз давайте послухаємо, що казав королеві Перший і Єдиний міністр. О, він завжди ставив перед своїм королем дуже важливе питання:

— Чи не бажає ваша королівська ясновеличність почати вранішній туалет?

— Ой, ой! — кривився король. Він полюбляв спати.— Повинен вам зауважити, минулого разу ви пожалкували цукрової пудри для моїх королівських щічок...

Отакий-то був король Марципан!

А країна Марципанія — ось яка.

Там усе було солодке. Навіть перець, часник і редька. А в полі росли смачні марципани.

Королівський кухар добрий Медяник прокидався до світ сонця і швиденько йшов у поле — збирати ті марципани, поки вони не зачерствіли від спеки.

Дядечко Медяник клав марципани на велику тацю. Він завжди поспішав, бо треба було встигнути подати їх до ранкового королівського столу. Адже король (а ми вже знаємо — його теж звали Марципан) оті солодкі марципани любив понад усе в світі.

Мабуть, і ти, мій любий читачу, вже мрієш потрапити до такої незвичайної країни? І тебе цікавить, чи це можливо?

Тож слухай уважно: є такий хлопчик, що знайшов країну Марципанію і побував там.

ПЕТРУСЬ ЗНАЙОМИТЬСЯ З МАРЦИПАНКОЮ

Напевно, ти вже здогадався — того хлопчика звали Петрусь.

Коли він з'явився перед Марципанкою, то чемно простягнув їй руку і щиро сказав:

— Петрусь.

А Марципанка, що була в строкатому зеленому платтячку з короткими пишними рукавчиками і з маленькою цукатовою коронкою на голові, від несподіванки зашарілась, навіть вушка в неї почервоніли. Але вона була не звичайна собі дівчинка, а принцеса, тож поважно простягнула руку і мовила:

— Марципанка, королівська донька.— При цьому вона так високо закопилила свого носика, що коронка впала на землю. Петрик, що був вихований, ввічливий хлопчик, підняв коронку, подав її дівчинці і дуже здивувався, не почувши у відповідь подяки. Але змовчав, адже гостеві незручно робити зауваження господарям...

— Так у вашій країні є король? — спитав Петрик.— А це правда, що ваша країна найсолодша в світі?

— Еге ж!

— І в полі ростуть марципани?

— Хіба тільки це! — охоче відповіла Марципанка.

Вона дуже рада була появі Петруся. Королівство було невеличке, і гостей їй не часто доводилося зустрічати.

— Ще в нашій країні є город,— похвалилася Марципанка.— Там росте торт. Спочатку він був маленький, а тепер — заввишки як я. Коли ж стане як мій тато, ми з'їмо торт. Хочеш, подивимося на нього, а потім я познайомлю тебе з татком?..

НЕСПОДІВАНА ЗУСТРІЧ

Навколо торта був високий паркан, і такий щільний, що Петрик не знайшов жодної шпарки, аби краєчком ока глянути на дивовижний торт.

— Ключ від городу у дядечка Медяника,— сказала Марципанка.— Ходім пошукаємо його!

— Слухай, а ти не знаєш, чому огорожа така щільна й висока? — здивувався Петрик.

Марципанка запитливо глянула на хлопчика:

— Це через одну таємницю... Чекай, а язичок у тебе за зубами добре тримається?

Петрик образився:

— Я нікому ще не виказав жодної дитячої таємниці! Запам'ятай!

— Тоді слухай...— Марципанка зашепотіла йому на вухо: — В нашій країні є найкращий служник і найбільший її ворог. Це — Ми...

Але Марципанка не встигла відкрити Петрикові таємницю, бо десь за огорожею почулося сердите буркотіння:

— Ось ти яке! Тобі зовсім не можна вірити — аби шкодити, аби шкодити!

А тоненький голосок пищав:

— Ой, дядечку Медяничку, відпустіть! Ой, більше не крастиму!

Марципанка схопила Петрика за руку:

— Біжімо туди! То він — найкращий служник і найбільший ворог країни!

За мить Петрик побачив дивовижну картину: товстий дядечко у білосніжному фартусі з кухарським ковпаком на голові зігнувся аж до самої землі — наче хотів щось вирвати з неї червоними пучками.

А з-під землі хтось пищав:

— Ой, ви ж мені хвоста відірвете!

Петрик роздивився: в землі була нірка. Дядечко Медяник когось намагався витягти звідти.

Нарешті це йому вдалося, але при цьому королівський кухар не втримався і гепнув просто на землю. А в руках у нього було...

— Мишеня! — вигукнув Петрик.— Таке мале, а мабуть, хотіло з'їсти торт!

Мишеня блимнуло на хлопчика крихітними очицями:

— Я — Мишеня не звичайне! Я — Мишеня з безрозмірним животиком. Найкращий служник країни Марципанії!

— Але я чув, що ти ще й ...

— Що ти чув? — стрепенулося Мишеня.— Ти нічого не міг чути!

Дядечко Медяник підвівся, крекчучи, і сказав Мишеняті ображено:

— Тепер начувайся! Хоч ти таке метке і розумне, що й у ступі товкачем не влучиш, все одно на тебе чекає порожня камера у королівській в'язниці. Та ще й кайдани. Ти вже стало зовсім неможливе! Хочеш з'їсти навіть королівський торт. А він ще зелений, і в тебе болітиме живіт...

Петрик сів на горбок і став збирати свої думки докупи — надто багато несподіванок впало на нього водночас. І поки він думав, з королівської в'язниці почувся тоненький сміх Мишеняти з безрозмірним животиком:

— Ой, тримайте мене! Бо лусну! Ой, ще ніколи мені не було так весело! Цей добрий дядечко Медяник може таке утнути...

Але що саме утнув королівський кухар добрий дядечко Медяник, ні Марципанка, ні Петрик не здогадалися.

КОРОЛІВСЬКИЙ ОБІД

На помості в кінці довгої зали височів трон. На ньому сидів товстий і дуже смішний чоловік. Ручки в нього були коротенькі, а кожний палець схожий на сардельку. На голові він мав корону, оздоблену різнокольоровими камінчиками. Та придивившись уважно, Петрик побачив, що то були не камінці, а шматочки мармеладу. Обабіч нього стояли двоє дітей — рум'яний хлопчик і дівчинка, на обличчі якої, рясно всіяному ластовинням, щохвилини з'являлася солодка-солодка усмішка.

А посеред зали стояв довгий стіл. Мабуть, для їжі, бо геть увесь був заставлений тарілками, мисками, глечиками.

Марципанка зупинилася за три кроки від трону. Тепер вона була у шовковому блакитному платтячку.

«Як швидко Марципанка встигла переодягтись!» — вразився Петрик. Праву ніжку дівчинка гордовито виставила вперед, руками змахнула, наче крильцями, і вклонилася низенько, до самої землі, товстунові:

— Хай живе мій батько король Марципан — могутній і справедливий король країни Марципанії!

— Угу! — задоволено вуркотнув король. І тут же усмішка зникла з його обличчя.— А чому оцей хлопчик не вклонився до самої землі? Хіба він забув, що перед ним король?

І Марципан тупнув товстою ногою:

— Де мої тверді й непохитні льодяники, мої вірні солдатики? Хай схоплять цього зухвальця й відправлять до в'язниці!

Марципанка підбігла до короля, руками обхопила його товсту червону шию:

— Не гнівайся, татуню, цей хлопчик не з нашого королівства! Це наш гість — хоробрий, відважний, сміливий, мужній мандрівник Петрик!

Хлопчик здивовано глянув на Марципанку — навіщо це вона про нього вигадує: хоробрий, сміливий, мужній? Він і справді не боягуз, але стільки наговорити про нього! До того ж вона його зовсім не знає... Для чого ж говорить? Але спитати не встиг, бо король Марципан вже зіскочив з трону:

— Ой, йой! Я вибачаюсь. Так легко сплутати! Мої піддані — майже самі діти. У нас же незвичайна країна,— пояснив, усміхаючись аж до самісіньких вух, король Марципан.— Тобі в нас сподобається, адже діти люблять усе солодке. Гей, кухарю! Моєму гостеві, мудрому й прекрасному хлопчикові Петрусеві, подати королівський обід!

Дядечко Медяник вийшов на середину зали і спитав:

— Петрику, мабуть, з далекої дороги тобі хочеться водички?

— Дуже! — зрадів хлопчик.

Королівський кухар вийняв з кишені висохлу, аж чорну, гілочку і поклав її у вазу, що стояла край столу.

— Бур-мур-цур-марти! — прошепотів дядечко Медяник.— Гей, швиденько рости!

Гілочка миттю зазеленіла. Ось вона викинула пагінець, другий... І вже маленьке деревце випнуло гілочки. Лопалися брості, серед листячка

вигулькнули крихітні зелені кульки. На очах вони росли, круглішали, червоніли.

І от рясні темно-червоні вишеньки прикрасили дерево.

Дядечко Медяник нарвав ягід, кинув їх у високу кришталеву склянку. Він накрив її долонею і знов прошепотів:

— Мур-бур-цур-трісь! Що було — перетворись!

Потім простягнув склянку Петрикові. Той здивовано зазирнув у склянку, бо там вже не ягоди червоніли — вона була повна вишневого соку.

Хлопчик пригубив склянку.

— Який смачний сік! — вразився Петрик.— Ви, мабуть, чарівник?

Дядечко Медяник уважно глянув на хлопчика і заперечив:

— Ні, я лише фокусник, але всі фокуси, що я знаю,— тільки для дітей! — сказав він щиро і твердо.

А на столі смачно пахтіли солодка баба мережива, папушник ізюмовий, плетеники з маком, пундики, вергуни, пірники, пиріг з вишнями, капама з маком і медом, тістечка розсипчасті з джемом, торт яблучний, бублики-свистуни, макорженики, соложеники і пухкеники з варенням. А посередині на кришталевій тарілі лежала ціла купа смачних марципанів...

Це дядечко Медяник за якусь мить встиг прикрасити стіл такими смачними наїдками.

Король Марципан зіскочив з трону і швидко подався до найбільшого крісла, що стояло на чолі стола.

Рум'яний хлопчик і дівчинка у кумедному ластовинні стали, як і раніш, по праву і ліву руку від свого короля.

Король запросив пухкою долонею Петрика

й доньку свою до столу, а сам щось прошепотів дітям, що нерухомо стояли обіч нього.

Марципанка теж тихо сказала Петрикові:

— Зараз буде щось цікаве. Такого ти, мабуть, ще ніде не бачив і не чув.

І Король Марципан мовив вельми урочисто:

— Дорогий гостю країни Марципанії! Ці дітоньки вибороли у впертій боротьбі право стояти сьогодні біля мого столу. Зараз вони розпочнуть змагання, яке я назвав дуже красиво: «Наш король — найкращий король». Поки ми обідатимемо, вони нам покажуть своє неабияке мистецтво. Прошу!..

Кирпатий хлопчик дзвінко гукнув:

— О мій королю, ви справді найкращий король! Ваша голова мудра, бо велика. Ваші грізні очі бачать все на світі, навіть те, що позаду вас. А ваші руки такі міцні, що можуть підкинути землю аж до неба. О!

Хлопчик на мить замовк, щоб віддихатись. Дівчинка лише й чекала на це.

— Найкраще живеться в країні Марципанії мені. Я їм усе солодке. А чому? Тому, що мій король солодко любить мене. І я люблю свого короля солодко-солодко. О!

Петрик ще такого ніколи не чув і з цікавістю слухав, як вихваляють діти короля. Але ж на столі лежали такі смачні наїдки!

У Петрика аж очі розбіглися. Він покуштував папушника ізюмового, плетеників з маком, пухеників з варенням і був ситий. Наїлася й Марципанка.

А батечко її, здавалося, замахнувся з'їсти усе. Мабуть, він недарма був королем країни Марципанії!

Однак він і про Петрика не забув. Раптом відірвався від своїх наїдків, взяв із великої вази

жовту грушу і, солодко усміхаючись, власноручно простягнув її Петрику:

— З'їж, будь ласка! Це дуже смачна груша. Лише в нас такі ростуть.

— Дякую,— чемно відповів Петрик.— Я вже ситий.

Усмішка зникла з рум'яних королівських щік.

— Нічого, ти все одно з'їси грушу потім!

А кирпатий хлопчик знову говорив, наче співав:

— Ви — наш наймогутніший! Що б ми без вас робили? Хай згасне сонце, воно нам не потрібне, бо ми маємо вас, наше найкраще, найтепліше сонечко!

Петрик тихенько штовхнув Марципанку:

— Хто той хлопчик і дівчинка? Чи правду вони кажуть?

Королівська донька незадоволено чмихнула:

— Звичайно, правду! Мій тато — найкращий, найтовстіший, найсправедливіший король! А діти — це Карамелька і Пиріжок. Ходімо з палацу, ти все побачиш і зрозумієш сам!

Петрик кивнув:

— Згода!

Діти тихенько злізли з високих стільців і навшпиньках вийшли з королівської їдальні. Вони побігли довгим коридором, по боках якого було багато дверей. Біля одних стояв на варті мовчазний озброєний списом льодяник.

— Що він охороняє? — стишив кроки Петрик.

— Не знаю,— знизала плечима Марципанка.— Якусь Заборонену кімнату. До неї мій батько нікого, навіть мене, жодного разу не пустив.

Петрик уважно оглянув двері. Яку таємницю приховує ця кімната?

Діти зупинилися під вікнами королівської їдальні.

— Бачиш, он там поле,— сказала Марципанка.— Там ростуть солодкі марципани.

Петрик повернувся, щоб глянути, але... Те, що він раптом почув з вікна, примусило його забути про чудесне поле.

З королівської їдальні почувся голос короля:

— Пиріжок, Карамелько, вийдіть на хвилинку! Мені треба поговорити з моїм королівським кухарем.

За мить долинув голос дядечка Медяника. В ньому було стільки гіркоти й болю!

— Коли ж ви відкриєте мені цю таємницю? Скажіть, хто моя люба доня? Я ж усе роблю, що ви наказуєте. Навіть льодяникове військо створив для вас!..

А голос в короля був роздратований. Лагідність, з якою він зустрів Петрика, кудись зникла.

— Створив, створив!.. Вони не такі злі, як я мріяв. І до того ж строк вашої служби в мене ще не скінчився. Слугуйте далі, бо я король! Інакше зовсім не дізнаєтесь, де ваша донька!..

— Про кого це так турбується дядечко Медяник? — спитав Петрик.

Але Марципанка смикнула його за рукав:

— Ой, ці дорослі розмови мені так набридли! Я вже не сприймаю їх. Дядько Медяник завжди чимось незадоволений. Ходімо звідси!

Вона схопила Петрика за руку, і діти побігли в поле.

ПІДДАНІ КРАЇНИ МАРЦИПАНІЇ

Величезне поле було геть вкрите свіжими марципанами, що висіли на низеньких рудих кущиках, як помідори. Петрик не втримався і

зірвав найменший марципанчик. Він був смачний, однак хлопчик тільки надкусив краєчок.

— Слухай, Марципанко! Невже у вас нема чогось солоного, кислого чи хоча б гіркого?

Дівчинка здивовано глянула на Петрика.

— Солоне, кисле, гірке? Які жахливі речі ти говориш! У нас заборонено навіть слова такі вживати. У нас усе лише солодке. Ми ж єдина в світі країна Марципанія!

Під розлогою вишнею у холодку спали просто на траві хлопчики та дівчатка. І навіть хропли...

Їм спалося, мабуть, дуже солодко, бо коли хто-небудь позіхав, збираючись прокинутися,— з вишні летіла... велика слива! Та так ловко — просто у рота. Не розплющуючи очей, володар смачної сливи, що аж стікала вся соком, мовчки з'їдав її і хропів собі далі.

— Де це бачено, на вишні сливи ростуть! — Петрик не вірив власним очам.

— А що ж тут дивного? — не зрозуміла Марципанка.— Як мій тато накаже Медяникові, так і буде!

— І вишня сама знає, кому й коли кинути у рота сливу? — єхидно спитав Петрик.

— Зараз побачиш! — усміхнулася Марципанка.— Агов, хто сьогодні охороняє найсолодший сон підданих країни Марципанії?

Зверху почувся урочистий голос:

— Охороняти найсолодший сон підданих країни Марципанії сьогодні доручено мені, Вареничку-Лавреничку! А хто ви такі? Звідки з'явилися? Слив уже обмаль, на всіх не настачишся.

— І чого ти знов неправду кажеш? Ану, спускайся вниз, Вареничку! — наказала Марципанка.

Хлопчик мавпочкою гойднувся на гілці, відірвався обома руками і за мить стояв на землі.

Він, мабуть, вже зметикував, хто турбує його, бо дзвінко гукнув, погладжуючи рукою товстеньке черевце:

— Підйом! Підйом! Підйом!

Хлопчики і дівчатка підхопилися із землі, дожовуючи, хто не встиг, свої сливи.

Вони стали у коло, посередині якого опинились Марципанка з Петриком, взялися за руки і разом гукнули:

— Нашій славній принцесі Марципанці та її супутникові — невідомому нам хороброму лицареві — гурра! Гурра! Гурра!

Петрик не втримався:

— Та годі вам! Все у вас солодке, аж нудно!

— Ой, не кажіть так незвично! — стурбувалась дівчинка з білявими кісками.— Наша країна найкраща, найкраща, найкраща! — І дівчинка тричі підстрибнула.— В мене й ім'я солодке — Соложеничка!

— І принцеса Марципанка найкраща! — впевнено мовив високий хлопчисько з блакитними очима і чубчиком, що стирчав, наче голки у їжачка.— А мене звуть Пундик.

І Пундик теж тричі підстрибнув.

— І король Марципан найкращий! — гукнули діти всі разом і, побравшись за руки, тричі підстрибнули.

Петрик лукаво примружився:

— Так... виходить, ви справді найкращі... А скажіть, хто вам черевички, штанці та платтячка шиє?

Діти перезирнулись.

Пундик відкашлявся і впевнено сказав:

— Вони теж самі ростуть!

Петрик аж руками сплеснув від здивування.

— А цікаво, що ви найкраще вмієте?

— Їсти! — миттю відповіла Соложеничка.

— Спати! — додав впевнено Пундик.

— Вітати мого тата — короля Марципана! — гордо вставила Марципанка.

— А ще?

— Вартувати на цій вишні і кидати ловко сливи!

— А ще?

Діти мовчали. Лише Марципанка тихенько спитала:

— Хіба цього замало?

— Ой, замало! — похитав головою Петрик.— Може, ви вмієте співати? Чи яку-небудь гарну гру знаєте?

Діти здивовано перезирнулися. Тоді Петрик поліз у кишеню штанців і вийняв звідти шматочок хліба з білими цяточками солі. Він перерахував дітей і розламав шматочок на стільки ж кусників.

Кожному дістався малесенький кусник.

— Ой, смачно ж! — навіть вигукнула Соложеничка.

— Що це таке? — здивувався Пундик.

— Воно теж росте у полі? — діловито спитав Вареничок.

Петрик опустився на землю посеред кола.

Всі теж сіли, крім Марципанки.

— А ти чому стоїш? Хочеш бути вищою од інших, бо королівська донька? Чи платтячко нове боїшся зім'яти? В тебе ж їх багато.

Марципанка глянула на Петрика, підняла ніжку, щоб за звичкою знов тупнути, однак передумала й теж сіла просто у траву.

— Так от,— сказав Петрик,— ви їли хліб. Ця їжа — найсмачніша. Але вона не для тих, хто вміє лише їсти, спати і вітати короля. Зрозуміло? В країні, звідки я прийшов, ледарів немає. А ви ж не працюєте. І нічого не вмієте!

Але тут схопився Пундик.

— Хоч ми й не працюємо і нічого не вміємо, але ми найкраще від усіх не працюємо і найкраще від усіх нічого не вміємо. Ми — жителі найкращої в світі країни Марципанії!

— Найкращої, найкращої! — хором повторили діти.

Ще мить — і вони б уже не слухали Петрика.

Але Петрик теж скочив на ноги:

— Які ж ви кращі, коли навіть у піжмурки не вмієте гратись!

Діти замовкли.

— Що ж це воно таке — у піжмурки гратися? — раптом задумливо спитала білява Соложеничка.— Здається, колись я гралася так... Давно колись, вже забула...

І Пундик стояв замислений:

— Я теж колись грався у піжмурки...

Петрик здивувався. Щось йому здалося дивним у тому — може, в Соложенички та Пундика просто пам'ять погана?

— То я вам нагадаю... Станьмо в коло!

І Петрик почав уголос читати віршика, за кожним словом по черзі торкаючись долонькою Соложенички, Пундика, Вареничка, Марципанки і себе:

Раз, два, три, чотири!
Тебе грамоти не вчили,
Ні писати, ні читати.
Може, хтось уміє гратись?

Останнє слово «гратись» припало на Соложеничку.

— Жмурися, Соложеничко! — сказав Петрик.— А ми будемо ховатись. Кого першим знайдеш, той на твоє місце стане.

Дівчинка подалася до вишні жмуритися, а діти швидко побігли ховатись.

Але Петрик трохи забарився. Він не знав

жодної тутешньої схованки і тому кинув оком навіть в бік палацу. Зліва від нього була кругла щільна огорожа. Петрик вже знав — там росте торт. І справа від палацу він теж помітив огорожу, ще вищу, квадратову, з гострими кілками угорі. Петрик помчав за ріг і принишк.

Йому раптом здалося, наче за плечем хтось дихає. Але Петрик саме стежив за грою, нишком визираючи з-за рогу,— що там робить Соложеничка? — і не зважив на це.

Соложеничка постояла трохи біля вишні з заплющеними очима й запитала:

— Чи вже?

Ніхто їй не відповів. Соложеничка розплющила очі. Навколо нікого не було...

Петрик з-за рогу помітив, що дівчинка одразу пішла в протилежний бік від палацу до якихось кущів.

«Мабуть, там є чудові схованки! — позаздрив Петрик.— Але зараз дуже добре, що Соложеничка пішла туди...»

І Петрик вихором помчав до вишні. За ним теж хтось біг, гучно гупаючи по землі ногами.

Петрик тричі вдарив долонькою по стовбуру:

— Знов жмурись, Соложеничко!

В цю мить маленька постать вигулькнула з-за Петрикової спини і почувся дзвінкий голос:

— Тук, тук, тук! Знов жмурись, Соложеничко!

Це був... льодяник!

Петрик так вразився, що й слова не міг вимовити. Діти оточили льодяника:

— Дива, а ми й не знали, що ти вмієш гратися!

А льодяник тоненьким голоском попрохав:

— Ні, я ще не вмію, але дуже хочу — і разом з вами!

— Тоді треба проказати нового віршика,— мовив Петрик:

Попіл, попіл, попільниця,
А де ж наша зозулиця?

Раптом він замовк... Здивовано озирнувсь:— Друзі, а де ваш Вареничок-Лавреничок?

Справді, хлопчика з кудлатою головою і тугеньким черевцем не було.

— Вареничку-Лавреничку, озовися!

— Ось він, ось! Бачу його, бачу,— зацокотіла Соложеничка.

Всі подивилися туди, куди вона показувала.

Але Вареничок був не сам. Разом з ним до дітей поспішали король Марципан, Перший і Єдиний міністр Трюфель у своєму широкому корковому капелюсі, солдати льодяники та Карамелька з Пиріжком — ті самі, що вихваляли короля.

— Взяти його! — ще здалеку крикнув король Марципан, вказуючи товстим пальцем на Петрика. Льодяники побігли до хлопчика і оточили з усіх боків. Всі вони були малі — Петрикові до грудей, вельми суворі і дуже смішні з своїми рум'яними щічками і кирпатими носиками.

— Татуню, що це таке? Чому ти мого гостя вважаєш за свого бранця? — капризно скривила губи Марципанка.

— Бо він думає, що є країна краща від нашої! — сказав король.

— І за це ти віддаєш його льодяникам? — Королівська донька аж руками сплеснула.— Тоді хай вони й мене теж заберуть разом з Петриком. Бо я хочу навчитись гратися!

— Гратися? — очі в короля Марципана раптом стали вузькі й блиснули жорстоко. Навіть його донька злякалася.

— Мій Перший і Єдиний міністре! Заарешт-

туйте принцесу Марципанку і власноручно відведіть її до королівської в'язниці разом з цим хлопчиком! А ти, дурню,— крикнув король на льодяника, що хотів погратись у піжмурки,— за те, що покинув вартувати біля огорожі, поза чергою вартуватимеш все літо!

Петрик спитав у бідного льодяника:

— Що за тією огорожею?

— Не знаю... Кажуть, сад якийсь.

Король Марципан з підозрою глянув на льодяника:

— Що ти сказав зараз?

Але не почувши відповіді, ще більше розсердився.

— Гей, ви! — крикнув король до дітей, що збилися у мовчазну купку.— Знову вкладайтеся спати під вишнею. Але сьогодні вже ніхто з вас не дістане жодного солодкого марципана, жодного тістечка з кремом, жодного пірника! — І король гукнув:— Слава найкращій у світі Марципановій країні!

Діти недружно відповіли:

— Слава... Слава...

А дівчинка у кумедному ластовинні в цей час сперечалася з Вареничком.

— Ні, ти вже другий дізнався, куди пішов цей такий негарний хлопчик з Марципанкою. У мене ж тонкий слух, я перша почула, як Марципанка запросила Петрика йти сюди.

— Але ж ти нічого не сказала про це нашому доброму королю Марципану, а я виказав! — І Вареничок задоволено погладив своє черевце.

НЕПРИСТУПНА В'ЯЗНИЦЯ

Час, мабуть, розповісти, чому в Першого і Єдиного міністра був незвичайний капелюх. Його виготовив сам пан Трюфель з товстого

корка. Міністр навіть спати лягав у ньому. Адже ніколи не можна було передбачити, коли на його голову впаде гнів короля, а коли ласка. І коли падав гнів, Перший і Єдиний міністр навіть вуха ховав у капелюсі, а коли падала ласка — він підставляв капелюха назустріч їй і низенько вклонявся.

Зараз на ласку сподіватись було годі. Король Марципан гнівався.

— Ай-ай-ай! — скрушно хитав головою Перший і Єдиний міністр Трюфель.— Панночко Марципанко і ви, Петрику, хіба ж можна щось робити таке, чого король не бажає? У вас навіть капелюхів коркових немає, щоб сховатись від королівського гніву!

— А ми не боїмося. Коли голову ховаєш од небезпеки, увесь пропадеш! — наче відрубав Петрик.

— Он ви які! — нудотно-солодка усмішка злетіла з гладкого обличчя пана Трюфеля.— Тож начувайтесь!

І він штовхнув дітей у прочинені двері королівської в'язниці.

Дзенькнув замок. Петрик з Марципанкою залишились на самоті.

Марципанка роздивилася навкруги. Їй цікаво було довідатись: яка ж вона, в'язниця, що спорудив її татко. Дівчинка побачила маленьку кімнату. Навіть в піжмурки не пограєшся — ніде заховатися. Два тапчани попід стінами, глечик з водою на столі, а під самою стелею віконечко. Видко краєчок білої хмаринки.

— Твій тато, хоча й король країни, де, кажуть, навіть часник і редька солодкі, але в'язницю спорудив зовсім не солодку,— уїдливо сказав Петрик.

Марципанка взяла глечик і подала Петрикові:

— Пий!

Той ковтнув раз, другий і скривився:

— Тьху, навіть вода солодка!

Дівчинка підійшла до стінки і відколупнула шматочок цегли.

— Подивись!

Петрик взяв брунатний шматочок і розтер між пальчиками. Вони стали теж брунатні, масні і липучі.

— А тепер нюхай, чим пахне?

Петрик вдихнув повітря.

— Невже стіни з шоколадної цегли? — Він був вражений.

— Авжеж! Я казала тобі — у нас усе солодке, навіть в'язниця. Тільки я ніколи не думала, що татко такий злий...

Марципанка похнюпилась. Вона сіла на тапчанчик і замовкла.

Зате Петрик одразу знайшов собі роботу. Він уважно оглянув всі куточки, кожну щілину. Поторсав двері. Ті були тверді і непоруцні, наче кремінь.

Хлопчик вийняв з кишені цвях.

— Марципанко, не журися. Зараз ми оцим цвяхом зробимо прохід у шоколадній стіні.

— А куди шоколад подінемо? Сюди щохвилини може увійти льодяник!

— Ми поласуємо шоколадом!

— Як цікаво! — зраділа Марципанка.

Діти ретельно взялися до роботи. Одну, другу — шоколадні цеглини вже вийнято із стіни.

— Ой, а я вже втомилась...— зітхнула королівська донька.

— І я теж. А отвір зовсім малий...— Петрик помовчав.— Краще відпочиньмо, а вранці я вже щось надумаю...

Незабаром у кімнаті запанувала тиша. Лише

за дверима походжали мовчазні льодяники.

Однак за північ посеред стіни, під якою стояв Марципанчин тапчан, почувся шерхіт, на підлогу впали шматки шоколаду.

З стіни висунулися вуса. Потім вуса щезли і замість них з'явився хвіст. Він погойдався з боку в бік, шукаючи якоїсь опори, але не знайшов. Тоді вилізли дві лапки і вчепилися за краєчок стінки, далі вислизнуло сіреньке тільце й ще дві лапки, які теж вчепилися за краєчок. А коли вигулькнула голівка з вусиками, то було вже запізно їй щось надумати, бо лапки сковзнули по стіні і тільце з довгим хвостиком і голівкою з вусиками впало просто на Марципанку.

— Ой, ой! — закричала дівчинка.— Хтось по мені бігає.

Петрик схопився, кинувся до Марципанки і в темряві намацав того, хто так налякав її.

Він підніс його до віконечка, звідки ледве пробивалося місячне сяйво, глянув і засміявся.

— Гей, це ж Мишеня з безрозмірним животиком! Чому ти тут опинилося?

Мишеня сердито пискнуло:

— Втікало з однієї комори, а вскочило до іншої.

— Ні, це не комора, а в'язниця! — сказав Петрик.— Як же тобі вдалося позбутися кайданів? Адже дядечко Медяник погрожувався закувати тебе?

— Хе, він і зробив це! — буркнуло Мишеня.— Але ж кайдани були з бубликів,— я просто з'їло їх!

— От чому ти реготало без упину, аж чути було у палаці! — здогадався Петрик.— Одначе нам тепер не до сміху. Сиділи вдвох — доведеться втрьох...

— Що, сидіти? — схопилася Марципанка.—

Таж у нашого Мишеняти безрозмірний животик!

— Авжеж! — пискнуло Мишенятко.— Це я через те таке маленьке, що немає нічого смачного. А король все частіше годує мене черствими марципанами. Він такий жадібний!

Марципанка обурилась:

— Неправда, Мишенятку, мій тато не жадібний!.. Однак чи не час тобі із неволі нас визволяти?

Мишеня сіло на задні лапки, облизнулося і сказало поважно:

— А таки час! Підсадіть мене до тієї дірочки, там такий смачний шоколад!

Петрик мовчки дивувався. Справді, це була незвичайна країна! Мале Мишеня поглинало шоколад так швидко і такими великими порціями, що з ним годі було змагатися найбільшому в світі ненажері. Животик в Мишеняти вже став як великий тугий бубон.

Нарешті воно сказало:

— Швидше на волю!

І першим провалилося у велику дірку.

Марципанка, а за нею Петрик вільно пролізли крізь отвір і опинилися на марципановому полі.

Діти почали міркувати, куди їм краще бігти.

Але Мишеня спокійно сиділо на місці і, здавалось, зовсім не думало поспішати.

Петрик це помітив:

— Хіба тобі не по дорозі з нами?

— Та знаєте,— чомусь зніяковіло Мишеня,— я вже залишусь тут. Бо страшенно люблю смачненьке. Навіть більше за короля Марципана. І хоч він мене лає, поцуплюю найсмачніші наїдки з його столу. Недарма він вважає мене найкращим служником і найбільшим ворогом країни... Ой,— схаменулося Мишеня.— Це ж найбільша королівська таємниця!

— Ну, тоді прощавай, Мишенятку! Дякуємо тобі за все!

— Я тобі дам щось смачненьке, коли тато вибачиться переді мною за те, що кинув мене до в'язниці! — додала королівська донька.

І діти швидко побігли вперед, подалі від королівського палацу.

Петрик озирнувся. Мишеня ще стояло і махало дітям лапкою...

Марципанове поле залишилося позаду. Діти продиралися крізь ті колючі терни, де ховалися малі марципанці, коли гралися у піжмурки.

Починало світати. Марципанка хапала дрижаки. Петрик помітив це, простягнув їй свою курточку:

— Тримай, мені добре і в самій сорочці. Я угрівся!

Колючі терни скінчилися. Але скінчився і город. А попереду виникло широке провалля. Діти зазирнули в нього — і відсахнулися. Таке воно було глибоке. Стали шукати стежки вниз чи бодай якихось кущів, аби можна було чіплятися за них.

І раптом позаду хтось гукнув дзвінко:

— Стійте!

Саме в цю мить Петрик побачив стежинку, що вела у провалля, і, взявши за руку Марципанку, кинувся туди.

Але не встиг...

Тверді руки вхопили його і Марципанку, і хлопчачий голос весело спитав:

— Цікаво, чого ви тікали?

Петрик з Марципанкою, здивовані, враз обернулися.

Перед ними стояв Пундик. Чубчик його стирчав їжачком, а блакитні очі аж сяяли радістю.

— Нарешті ми всі разом!

Марципанка з Петриком знову опинились у дитячому колі. На цей раз ніхто вже не вихваляв їх, хоча діти раділи — адже Петрик та Марципанка разом з ними!

Пундик сказав:

— Ви чули, як король наказав не давати нам ні солодких пиріжків, ні тістечок з кремом, ані пірників. Якщо так — не будемо вихваляти більш його, а підемо геть з країни. Хай пошукає нас! Он навіть Вареничок-Лавреничок пристав до нашого гурту.

— Так,— виступив наперед товстенький Вареничок-Лавреничок,— я спочатку не знав, на чиєму боці правда, а тепер знаю! Тільки Карамелька з Пиріжком і залишились у палаці.

Він хитро подивився на Марципанку, але більш нічого не сказав.

Вранішній туман розпливався. От-от мало зійти сонечко.

Петрик мовчав. Бо коли він почув те, що сказав Пундик, він аж почервонів від обурення.

— Друзі,— сказав він.— Виходить, ви втекли лише тому, що вам не дали солодких пиріжків... Але ж того, хто говорить правду, король Марципан кидає у в'язницю... Він навіть доньки своєї не пожалів. Ви ж ні ігор цікавих не знаєте, ні пісень не співаєте. Ходімо краще з країни Марципанії назавжди!

— А де ми ще солодких пиріжків наїмося? — заперечив уперто Пундик.

— Я ж казав, у моїй країні, хто не лінується, той все має. А пісні які в нас гарні, а ігри! Запрошую вас до моєї рідної країни!

— Згода! Згода! — гукнула Соложеничка.

— І я згодна,— сказала Марципанка,—

але я повернусь назад, коли мій тато вибачиться переді мною за образу.

Вареничок-Лавреничок теж гукнув: «Згода!» Та насправді він, мабуть, вагався. Бо всі вже спускалися у провалля, а він ще розмірковував.

Вагався й Пундик. Але потім і він рушив униз.

Спуск був важкий і небезпечний.

Діти шукали обходу. З-під ніг Вареничка-Лавреничка, що нарешті щось вирішив для себе і наздогнав інших, весь час вилітали камінці, швидко котилися вниз і боляче били дітей.

— Слухай, Вареничку,— розсердився Пундик,— чому ти заважаєш усім? Шукай собі краще стежинку сам. А я спускатимусь останнім.

Суворі скелі височіли над дітьми, внизу клубочився туман. Петрик кинув камінчик. Той лунко скакав по камінних брилах, доки не вгамувався десь на дні.

Раптом Вареничок-Лавреничок зупинився:

— Стежки далі немає.

— Ой,— задрижала Соложеничка.— Я вже давно боюся...

Всі замовкли. Невже доведеться піднятися нагору — назад у країну Марципанію, де не можна гратися й співати?

— Ні,— сказав Пундик.— Тримайтесь, ось!— Він вийняв з кишені довгу, тонку, але міцну линву.— Зараз ми прив'яжемо її до цього деревця і по одному спустимося.

Петрик заперечив:

— Спочатку треба перевірити, чи дістає вона дна урвища.

Він прив'язав камінчик до линви і кинув униз.

Діти уважно слухали...

— От коли б з нами була Карамелька! Вона завжди все чує,— сказав Вареничок.

Десь бамкнув камінчик.

— Линва на дні! — зрадів Петрик.

Першим спустився Вареничок. Далі хлоп'ята обережно спустили дівчаток. Соложеничка боялась більш за всіх, і її підтримували з обох боків Петрик з Пундиком.

Хлоп'ята швидко зібралися на раду. Вирішили триматися купи, самим нікуди не ходити, бо в такому тумані можна й заблукати.

Соложеничка, яка дуже зморилася, сіла на горбочок...

Раптом вона знов злякалася:

— Дивіться, тут хтось був раніш за нас! Ой, мені страшно!

Хлопчики схилилися над землею. Справді, мабуть, зовсім недавно тут хтось проходив.

Марципанка уважно подивилася на сліди і похолола.

— Тут були льодяники! Це сліди від їхніх чобіт!

Петрик і Пундик, не гаючи часу, наказали хлопчикам оточити дівчаток, щоб вони були посередині. Всі обережно стали просуватися вперед.

Вже було далеко видко навкруги. Дітям країни Марципанії все було незвичне і здавалося страшним.

Шлях заступало гостре каміння. Сумно дзвеніла невеличка річечка. Її низькі береги з'єднувала тоненька дерев'яна кладка.

Петрик припав до води:

— Нарешті звичайна, а не солодка!

Діти по черзі покуштували її.

— А знаєте,— сказав Пундик,— я наче сильніший став. Яка смачна вода, ще ніколи такої не пив.

— І я став сильніший!

— І я раніш такої не пила!

Далі пішли вздовж річечки. Але подорож була недовга...

ФОКУС КОРОЛЯ МАРЦИПАНА

Неподалік впало кілька камінців. Мабуть, хтось необережно зачепив їх там, нагорі.

Діти підвели голови. Справді, на самому краєчку ущелини стояли король Марципан, міністр Трюфель у своєму широкому корковому капелюсі і льодяники.

Король Марципан гукав:

— Повертайтеся назад!

Петрик негайно наказав:

— Біжіть через дерев'яну кладку он до того дуба, бачите?

Діти кинулися до річки, за мить були на тому березі і сховалися у затінку розлогих віт.

На галявину гордо вийшли Петрик, Пундик і Марципанка.

— Навіщо ми потрібні вам? — гукнув королю Марципану Петрик.

— Я хочу, щоб усі діти, що жили разом з нами, піднялися нагору, а ти, Петрику, йшов би собі геть з країни Марципанії!

— Ні! — крикнув Пундик.— Ми не повернемось у ваш палац, а підемо разом з Петриком у його країну. Ми хочемо співати, танцювати і гратися!

Тоді король гукнув доньці:

— Марципанко, повернись, будь ласка, назад. Я все тобі прощу!

— Ні, ні! — тупнула ніжкою королівська доня.— Спочатку ти повинен вибачитись переді мною при всіх!

Марципан аж закляк. Діти побачили, що він радиться з Першим і Єдиним міністром Трюфелем.

Потім нудотно-солодко крикнув Трюфель:

— Ми за мир на будь-яких умовах. Викликаємо на переговори Вареничка-Лавреничка!

Пундик здивувався:

— Чому саме його? А не мене чи свою доньку Марципанку? Дивно.

Хлопчики порадилися.

— Вареничку! — вирішили вони.— Нам все одно — можемо ми, можеш і ти піднятися на мирні переговори з Марципаном та Трюфелем. Поводься чемно, але з гідністю. Не забувай, правда на нашому боці.

— Все буде як треба! Та й сорочечка моя нова нагорі залишилась,— сказав Вареничок. Навіть носа чомусь задер і швидко став здиратися нагору.

Невдовзі він повернувся. Малий ніс його закопилився аж до неба:

— Наш король, могутній Марципан, і його вірний Перший і Єдиний міністр Трюфель наказують вам піднятися нагору. Інакше вам буде дуже-дуже зле!

— Слухай, Вареничку,— образилася Марципанка,— чому ти став говорити з нами так, ніби ти вірний служник мого тата?

— Ой,— похопився Вареничок-Лавреничок,— то вам здалося!

І його ніс миттю став таким, як в інших дітей.

— Давайте знову порадимося! — запропонувала Соложеничка.

— Навіщо? — здивувалися хлопчики.— Ми нізащо їм не здамося. Краще загинути у чесному бою!

І вони гукнули суперникам:

— Спускайтеся сюди!

Хлопчики виламали кожен собі по величенькому дубцю.

Проте король Марципан теж не гаяв часу. Він покликав до себе кількох льодяників і віддав їм якийсь наказ.

Льодяники швидко зникли з очей.

А хлопчики гукали знизу, розмахуючи дубцями:

— Спускайтеся! На чесний бій, на справедливий бій!

Раптом Соложеничка знову щось побачила.

— Ой! — скрикнула вона.— Нас оточують льодяники!

Справді, поки діти дивилися угору, закликаючи до чесного бою короля і його Першого міністра, багацько льодяників несподівано вибігло з-за скелі...

І не встигли хлопчики змахнути своїми дубцями, як вже стали бранцями короля Марципана. І полонили їх, мабуть, ті самі солдатики, чиї сліди Соложеничка помітила раніше.

Льодяники наставили на дітей довгі гострі списи. Що втікачі могли зробити їм своїми малими дубцями?

Лише Вареничок-Лавреничок раптом заскиглив:

— Ой, рятуйте! Пане Марципане, пане Трюфелю, я ж вам вірно служив! Я ж вам все-все завжди виказував, що роблять і Пундик, і Соложеничка, і Карамелька, і навіть ваша донька Марципанка!..

Діти мовчки відвернулися од Вареничка. А Пундик кинув йому презирливо:

— Ех ти, плазун!

І в цю хвилину почувся голос короля Марципана. Голос був несподівано такий ласкавий,

такий солодкий, що всі юні марципанці дружно глянули угору.

— Любі мої дітоньки! Я зовсім не збираюся брати вас у полон і саджати у шоколадну в'язницю. Якщо ви хочете піти з країни Марципанії, ідіть. Я вас не затримаю ані на мить. Але ж перед далекою подорожжю вам треба добряче попоїсти. Ви ж зголодніли, дітоньки мої. А подорож, мабуть, далека буде? Так, Петрику?

— Так,— неохоче відказав Петрик.

— От бачите, навіть Петрик зі мною згоден! — зрадів король.— І я зовсім не хочу, щоб ви піднімалися нагору. Бережіть сили. Хай вам щастить у дорозі! А щоб ви не думали, що я жадібний, я звелів льодяникам разом з Карамелькою і Пиріжком принести вам вниз торбу наїдків.

З-за скелі з'явилися ті двоє льодяників, яким король Марципан щось наказував перед цим угорі. Вони тягли велику торбу, допомагали їм Пиріжок та Карамелька.

— Будь ласка, їжте! — запросив Пиріжок.— І не думайте, що наш король такий поганий.

Діти нишком зиркали на торбу. Їсти хотілося всім. І до того ж льодяники вже давно опустили свої гострі списи...

Пундик тихенько штовхнув Петрика.

— Може, й справді покуштуємо?

— Якщо ти голодний, їж, а я не стану,— розсердився Петрик і додав уїдливо: — Здається, ти й Марципанію покинув лише тому, що тебе смачних пиріжків позбавили.

— Як хочеш,— зніяковів Пундик,— а я таки покуштую...

Але не він перший схилився над торбою. Там вже порпався Вареничок-Лавреничок, а Карамелька пригощала Соложеничку з Марципанкою. Адже й справді діти дуже зголодніли.

А нагорі не вгавав король Марципан:

— Їжте, дорогі мої! Перед далекою подорожжю набирайтеся сил! І ти, Марципаночко, їж. Твій татусь добрий король. Якщо хочеш, можу й зараз вибачитися перед тобою!..

У Петрика покотилася слинка по язичку: «Якщо з'їм один пиріжок, нічого не станеться, я теж зголоднів...»

І Петрик простягнув руку до торби.

«Може, він не такий вже й поганий, цей король Марципан?» — подумав хлопчик. Петрик присів на камінь. Пиріжок був смачний. Петрик навіть не помітив, як проковтнув його і взяв ще один.

Діти наввипередки тягнули рученята до великої торби. Швидко вона спорожніла.

— А тепер можете йти разом з Петриком! — гукнув король Марципан. Але голос його вже не був такий солодкий.— Тепер я спокійний за вас, дітоньки мої!

Петрик здивовано глянув угору. Але те, що він побачив, здивувало його ще більше. До короля Марципана біг дядечко Медяник! Він тримав у руці добрячий черпак. От він вже поруч з королем. Розмахується... Зараз черпак опуститься на голову короля! Що тоді буде?

Але Марципан обертається і люто кричить на доброго дядечка Медяника:

— Зупиніться! Інакше я ніколи не скажу вам, де ваша донька!

Дядечко Медяник покірно опускає черпак і плентається назад від провалля.

Король Марципан знов гукає дітям. І голос в нього дуже сердитий:

— А тепер можете йти собі!

Але діти не квапились.

— Ой, щось мені спочити хочеться,— раптом сказала Соложеничка і позіхнула.

— І травичка тут гарна,— додав Вареничок і перший розлігся просто на землі.

— Ні, друзі, треба йти! — твердо сказав Петрик.— Бо швидко настане спека.

Він підвівся з каменя і зробив кілька кроків... Але якийсь тягар зненацька став натискувати йому на плечі, і він, сам того не помічаючи, тихенько опустився просто у траву.

ЩО ХОЧЕМО, ТЕ Й РОБИМО!

Петрик прокинувся. Ще не розплющуючи очей, зрозумів — сонечко вже підбилося високо, бо припікає.

«Чом я так довго спав?» — подумав хлопчик. Розплющив очі і... нічого не зрозумів! Він лежав не на дні ущелини, а на м'якій постелі у просторій кімнаті.

«Що сталося? Може, це наснилося мені?» — подумав Петрик.

Але, здається, ні... Хлопчик визирнув у вікно. Знайоме подвір'я...

— Он воно що! — тихенько сказав сам собі.— Знову я в палаці короля Марципана!

І Петрик згадав... Він з'їв два пиріжки, бо дуже зголоднів. І одразу заснув...

А де ж нові друзі? Чи, може, їх теж приспали оті смачні пиріжки, що ними пригощали дітей Марципанові солдати?

Петрик прочинив двері.

— Ой! — скрикнув хтось у темряві коридора.

Петрик роздивився. То була Карамелька. Вона терла свій забитий носик у кумедному ластовинні.

— Що ти робиш під дверима?

— Підслуховую! — з насолодою відказала Карамелька.

— Це ж негарно! Негарно! — розхвилювався Петрик.— Хіба можна так?

— Можна! Можна! — кивала радісно Карамелька.— Наш добрий король Марципан дозволив це мені. Слава йому!

Знадвору почулись голоси, і Карамелька побігла коридором.

Раптом вона стишила ходу — згадала:

— А ти — сонько! Цілу добу спав. Все проспав.

— Невже цілу добу? — аж похолов Петрик.

Він прожогом вибіг на широке подвір'я пірникового палацу.

— Ой! — знову почувся зойк. Але це була вже Соложеничка.

— Хто налякав тебе, Соложеничко?

— Ой! — знов зойкнула полохлива дівчинка.— Це ти мене налякав.

— Та я ж не страшний! — образився Петрик.

— Страшний, страшний! — почув він позаду себе знайомий хрипкий голос Вареничка-Лавреничка:

— В тебе очі мов діжки, а слово мовиш — наче грім гримить!

— Ой! — перелякалася Соложеничка і сховала голову за стовп, що підпирав королівський балкон.

І Петрик здогадався...

— Виходить, що вам король Марципан дозволив усі забаганки?

— Так! — вигулькнули з-за стовпа білявенькі кіски Соложенички.— Я скільки хочу, стільки й буду лякатися.

— А я все, що надумаю, те й кажу, навіть те, чого ніколи не було! — мовив пихато Вареничок-Лавреничок і погладив своє товстеньке черевце.— Слава наймудрішому королю Марципану, що дозволив мені белібекати що завгодно!

Петрику стало нудно. Навіщо він знайшов цю нещасну країну? Навіщо йому такі друзі, що закохані лише в свої забаганки та в солодкі марципани?..

Хлопчик глянув на вікна першого поверху пірникового палацу. Десь за одним з них, мабуть, була Марципанка...

— А ось і я! — наче почула королівська доня Петрикові думки.— Чи до вподоби тобі моє нове платтячко?

Марципанка підставила до вікна стілець і скочила на підвіконня. Гаптоване золотими узорами біле платтячко аж сяяло в темному отворі вікна.

— В мене тепер знаєш скільки усіляких нарядів?

— Я чула, чула! — раптом з'явилося у вікні поруч Карамельчине кумедне ластовиння.— Багато, дуже багато!

— Ой, я сама бачила, просто страх, як багато! — ствердила Соложеничка.

— А я точно знаю, скільки платтячок у тебе. Тисяча! — впевнено збрехав Вареничок-Лавреничок і знов погладив черевце.

І тут в іншому вікні з'явився Пундик.

— Неправда,— сказав він рішуче. Маленький чубчик його, як завжди, стояв їжачком.— Звідки ця тисяча? Хто б це встиг за добу пошити тобі стільки платтячок?

«За добу»,— повторив про себе Петрик. Виходить, він справді проспав аж добу!

Хлопчик розгубився. Він не знав, що йому робити. Пошепки навіть не сказав, а подумав:

— Навіщо це все королю Марципану?

— А я почула! Я почула! — застрибала на одній ніжці у своєму вікні Карамелька.

Та Петрик вже не слухав нікого. «Треба

знайти дядечка Медяника!» — стурбовано думав він.

Кухар жив поблизу королівської їдальні. Петрик постукав у двері...

Постукав іще — жодного звуку.

«Може, дядечко захворів?»

Петрик прочинив двері.

— Чи дома господар?

Коли очі його звикли до напівтемряви, роздивився. Кімнату дядечко Медяник мав невеличку. Там стояло ліжко, акуратно застелене зеленою ковдрою, і стіл. На столі лежали цікаві речі. Іграшкові пістолети, картонні ляльки, м'ячики, гілочки, блискучий кубик.

«Все це потрібно для фокусів,— здогадався Петрик.— Але ж куди подівся дядечко Медяник?»

— Пі-пі-пі! — почулося десь біля дверей. Хлопчик подивився туди. Нікого!

— Це я, Мишенятко з безрозмірним животиком! Я ось тут, на підлозі!

Петрик присів навпочіпки.

— Петрику, чи не бачив ти дядечка Медяника?

— Ні,— зітхнув хлопчик.— Я сам шукаю його!

— І я теж! — схвильовано сказало Мишенятко.— Розумієш, я дуже голодне! Дядечко хоч і сварився на мене часто, але завжди щось смачненьке залишав. Я дуже-дуже зголодніло! Адже у мене безрозмірний животик!

Петрик уважно глянув на Мишеня:

— А чому в тебе на писку якийсь біленький клаптик?

— Та це папірець! — зніяковіло Мишенятко.— Ми, мишенята, дуже любимо папірці, особливо книжки.— І Мишенятко з безрозмірним животиком навіть облизнулося.

Раптом воно сплеснуло лапками:

— Ой, а може, ти теж хочеш поласувати папірцем? То я тобі зараз принесу...

І, не чекаючи на згоду, метнулося до дверей.

Петрик сів на стільчик. Усміхнувся. Дивне це Мишенятко! Хоче принести якийсь папірець, щоб удвох поласувати ним... Щасливе! Не знає, що діється навкруги. Де ж ти, добрий дядечку Медяничку?

— Ось він! — вигулькнуло з-за дверей Мишенятко.

— Хто, Медяник? — зрадів Петрик.

— Та ні, папірець! — відказало Мишенятко.

В зубах воно й справді тримало папірець.

— Будь ласка, їж собі на здоров'я!

Щоб не образити Мишеня, Петрик простягнув руку за папірцем. Мишеня в кількох місцях встигло прогризти його. З одного боку папірець був чистий, а на звороті було щось написано.

Петрик прочитав уголос:

«Для себе самого — і більш ні для кого!

Дві Найбільші Таємниці Королівства Марципанії.

Перша Найбільша Таємниця...»

— Це я, це я! — пискнуло Мишенятко.— Недарма король казав, що я найкращий служник і найбільший ворог країни, і це — найбільша королівська таємниця!

— Ні, Мишенятку, тут зовсім інше написано:

«Хто наїсться... уш... забуде, хто він насправді є...»

Петрик ще раз перечитав... Дивний папірець!

— Мишенятку, де ти знайшло його?

— У палаці. Там є кімната, біля якої завжди вартує льодяник.

Хлопчик замислився... Справді, він проходив повз ту кімнату, і королівська донька сказала, що тато навіть її до тієї кімнати не пускає...

— Як же ти потрапило до Забороненої кімнати? — здивувався хлопчик.

Мишеня підкрутило лапкою довгі білі вуса і урочисто мовило:

— Це була непроста справа... Мене дивувало, чому льодяники старанно охороняють двері в ту кімнату. І я, Мишенятко з безрозмірним животиком, подумало, що там є щось смачненьке. Взяло та й прогризло дірку з іншого боку у пірниковій стіні. Дивлюсь — нічого немає, лише папірці якісь висять. А вони ж такі смачні! То я і поласувало трохи...

— Ой Мишенятку, Мишенятку, добре, що ти хоч цього папірця не з'їло!

Петрик ще раз уважно перечитав папірець.

— Ось, бачиш,— показав він папірець Мишеняті.— Ти відкусило звідси лише шматочок, але разом з ним і якусь дуже важливу таємницю! «Хто наїсться... уш...» Що таке «уш»?

Мишенятко принишкло...

— Може, це пампушка? — нерішуче сказало воно.

— Але, може, й галушка! — заперечив Петрик.— Бачиш, Мишенятку, що ти наробило? У слові, якого ми не знаємо, велика таємниця. Хто з'їсть невідому нам їжу, забуде, хто він є...

— Нашому дядечкові Медянику відомо багато наїдків,— зауважило Мишеня.— Може, він іще якусь їжу на «уш» знає.

— Ти маєш рацію! Ходімо пошукаємо його.

Але тільки-но Петрик з Мишенятком підійшли до кухні, як почувся нудотно-солодкий голос королівського Першого і Єдиного міністра Трюфеля:

— До обіду, дітоньки! Король Марципан кличе вас до столу!

Хлопчик згорнув папірець і сховав його у кишеню штанців.

Ось вже знайома Петрику довга зала. Трон наприкінці. Король Марципан ще більш погладшав. І губи масні, облизується. Мабуть, щось їв смачне.

Перед троном — стіл. За столом діти. Петрикові цікаво — що далі буде, сів і собі. Мишенятко з безрозмірним животиком примостилось біля його ніг.

Король Марципан кивнув своєму Першому і Єдиному міністрові Трюфелю. Той тричі сплеснув у долоні.

— Дітоньки, привітаймо свого найкращого, наймудрішого короля!

Юні марципанці хором проказали:

— Слава найкращому королю Марципану, який дозволив нам що завгодно робити, нічого не робити, говорити, нічого не говорити. Слава! Слава!

Король Марципан хитро примружив ліве око, а правим уважно глянув на Петрика.

— Бачиш, хлопчику, за що вдячні мені мої дітоньки, мої найвірніші піддані? Я їм усе дозволив, і вони вже ніколи не захочуть втекти з країни Марципанії, бо це найкраща країна. Це мій фокус. Найкращий за всі фокуси. От! Медяник не хотів робити фокусів для мене, все для дітей. То я сам собі зарадив. От!

Перший і Єдиний міністр Трюфель знов тричі сплеснув у долоні, і двоє цукеркових солдатиків внесли велику тацю.

На ній лежали черстві, прибиті пилом марципани. А на вершечку велика жовта груша.

Перший і Єдиний міністр Трюфель взяв грушу і урочисто поклав її перед Петриком.

— Приємного апетиту! — солодко сказав він.

Перед іншими дітьми Трюфель поклав черстві марципани.

— А чому мені грушу, а іншим — марципани? — здивувався Петрик.

— Бо ти наш дорогий гість! — сказав король.— Їж на здоров'я!

Найбільший і найчорніший марципан Перший і Єдиний міністр Трюфель подав, низенько вклонившись, своєму королю.

Той скривився:

— Знову, як мені, то найгірша їжа...

— Осмілюсь зауважити,— розплився в нудотно-солодкій усмішці Трюфель,— ви завжди казали: «Діти — наші квіти, все для них...»

— Помовч! — буркнув король.

Петрик наставив вушка. Однак нічого цікавого більш не почув. Тоді він спитав у короля напрямки:

— Скажіть, будь ласка, а де дядечко Медяник?

Король ще раз хитро прискалив око і сказав:

— Наш кухар там, де я звелів... Ой, дітоньки, яка це невдячна людина! Він відмовився навіть за марципановим полем доглядати. Він і вас не любить, він каже, що торт ще зелений і від нього живіт болітиме.

І король знов облизнувся, наче згадав щось дуже смачне. Потім він став гризти марципан, який подав йому Трюфель. Однак полишив тільки сліди зубів на ствердилій, наче кремінь, скоринці.

«Ой, мабуть, король не такий вже поганий,— зрадів Петрик.— Мені, своєму гостеві, яку смачну грушу дав, а сам черствим марципанчиком обідає!»

Петрик підбіг до трону і простяг грушу королю.

— Будь ласка,— сказав він щиро,— ось вам моя груша!

Але король подарунка не взяв, а стурбовано замахав руками:

— Ні, ні! Я знаю, наші груші дуже смачні. Однак в мене від них буває нежить!

Петрик аж засміявся: нежить від груш? Він повернувся на своє місце за столом і вже хотів сам послати ту грушу до рота, як раптом... Хлопчик ледь не скрикнув від несподіваної здогадки: у папірці із Забороненої кімнати було написано — «уш». Це ж, напевне, груш! «Хто наїсться груш, забуде, хто він насправді є...» Недарма на першому обіді король сам простягнув Петрикові грушу! І зараз так дивно розщедрився. Він хоче, щоб я щось обов'язково забув...

Петрик закрутився на своєму стільці. От вона, підступна зброя тутешнього короля! Це якась незвичайна груша!

Петрик непомітно кинув грушу на підлогу.

— Куди ти подів грушу? — підозріло спитав король Марципан.

— Я вже з'їв її! — почервонів Петрик. Він збрехав вперше в своєму житті.— Така смачна була!

Король Марципан уважно подивився в Петрикове обличчя.

— Можливо, й так... Щось в тобі змінилося, ти почервонів.

— Пі-пі-пі! — пискнуло в цю мить під Петриковим стільцем Мишенятко. Хлопчик взяв Мишеня на руки, воно прошепотіло:

— Дякую за грушу. В мене нежиті не буває! Але я їх не люблю. Краще побіжу в поле, поласую хоч зеленим тортом.

— Гаразд, Мишенятку, біжи. А наїсися, шукай Медяника!

— Я чула, чула! — вихопилась Карамелька.

Проте на неї ніхто не звернув уваги, бо

саме в цю хвилину король Марципан дав знак скінчити обід.

Діти побігли на подвір'я через марципанове поле — під вишню. Петрик теж пішов слідом. Кущики з рудим листячком прив'яли, похилились до землі, а всі марципани стали тверді, аж чорні. Свіженького жодного. Це вразило Петрика. Коли дядечко Медяник зник, чомусь одразу всі марципани почерствіли. Виходить, хтось доглядав за ними, поливав поле?

Спати, мабуть, ніхто з дітей не хотів. Бо вони, хоча й посідали в холодочку під вишнею, проте ніхто не куняв. Всі мовчали. Було якось сумно й нецікаво. І на вишні не залишилось жодної сливи.

Мишенятко десь шукало дядечка Медяника... Петрик і сам ладен був кинутись на пошуки, але боявся, що льодяники помітять це і донесуть королю Марципану. Адже тепер вже достеменно відомо — дядечко не з своєї волі кудись зник... Треба бути обережним. В цій країні все дивне. А може, діти не такі вже й погані? Щоб одразу та так змінитися!.. Петрик не хотів у це вірити!

— Гей, хлоп'ята, я щось знаю!

Діти сіли кружечком.

— Давайте придумувати казки. У нас до вечері он скільки часу. Почнемо...— Петрик обвів поглядом дітей,— почнемо з Вареничка-Лавреничка, бо він найбільший брехун.

— Чому я брехун? — аж скипів Вареничок-Лавреничок і скочив на ноги, виставивши перед собою зціплені кулачки.

— Годі, годі тобі! — твердо мовив Петрик.— Всі ми знаємо, як ти неправду казати вмієш. Але зараз не бреши, а гарненько вигадуй. Так, щоб цікаво було.— Петрик лукаво глянув на Вареничка.— Може, ти найрозумніший серед нас. Тоді ми тебе станемо поважати як друга.

Вареничок-Лавреничок сів, задумливо погладив черевце:

— Тож слухайте мою казку...

Але Петрик не почув Вареничкової казки. Ззаду хтось тихенько поторсав його за сорочку. То було Мишенятко з безрозмірним животиком.

Воно змахнуло нишком лапкою, наче закликало Петрика кудись із собою, і побігло вбік.

Хлопчик стурбувався.

— Вибачте, будь ласка, зараз мені негайно треба відлучитись...

Коли до дітей було вже далеко, Мишенятко зупинилось.

— Петрику, я знаю, де дядечко Медяник!

З маленьких мишеняткових очей скотились дві великі сльозинки.

ЗУСТРІЧ КОРОЛЯ З КУХАРЕМ

Мишенятко бігло полем так швидко, що Петрик ледве встигав за ним.

— Сюди, Петрику. Я саме бачило — льодяники вели дядечка Медяника до шоколадної в'язниці.

Почувши страшну новину, Петрик стишив ходу...

— Зачекай, Мишенятку, не біжи. Коли льодяники нас помітять, ми вже не врятуємо нашого Медяника.

Петрик з Мишенятком далеко стороною обійшли в'язницю і сховалися в густих кущах.

Хлопчик обережно розсунув гілки. Вхід до в'язниці був прямо перед ними. Але біля дверей ходив льодяник із списом. На ремінці в нього теліпався великий блискучий ключ.

— Це ключ від дверей! — мовило Мишеня.— Давай кинемось на льодяника і заберемо ключа!

— Ти справді хоробре Мишенятко,— з повагою сказав хлопчик,— але зараз потрібна хитрість. Бо льодяник може в якийсь спосіб покликати інших на допомогу, і тоді все пропало!

— Ось він! — злякано пискнуло Мишенятко.

— Хто? — перепитав Петрик.

— Король Марципан!

Льодяник виструнчився, віддав королеві честь. Марципан буркнув:

— Відчиняй!

Коли король пройшов, льодяник хотів зачинити за ним двері. Але король наказав:

— Ні, ні, хай будуть прочинені!

Петрик усміхнувся: «Думає, що льодяник і його раптом може зачинити у в'язниці».

По хвилині мовчання з в'язниці почувся голос дядечка Медяника.

— Хоч дітей нагодували?

Король відповів охоче:

— Аякже!

— Чим саме?

— Як ви казали — тортом!

— Пі-пі,— захвилювалось Мишенятко.— Ой, який брехун! Сам сказав, що торт ще зелений!

Голос в дядечка Медяника пом'якшав.

— Це дуже добре. Але я все одно не прощу вам отих сонних пиріжків. Це ж на здоров'ї дітей позначиться!

— То був прикрий випадок. Адже зайда Петрик хотів, щоб діти полишили нашу найкращу країну! А ви ж і самі цього не хочете, га?

— Так, не хочу... Марципане, де моя донька? — голос Медяника був дуже схвильований.— Я відчуваю, вона десь тут, поруч. Строк моєї служби сьогодні минає. Скажіть мені

врешті-решт, де моя люба доня? Де діти, з якими вона колись гралася?

Запала мовчанка.

Потім з-за дверей знов почувся голос короля:

— Хіба це так важливо? У вас є свої таємниці, а це — моя.

— Але чому ви хочете дітей на паненят перетворити? Вони ж нічого не вміють, тільки солодко їдять та сплять!

— Ой, Медянику, Медянику! Сива ви людина, а нічого ще не зрозуміли,— голос в короля був лагідний. Петрикові здалось, наче він аж співає: — В світі стільки злого. Хай хоч мої найвірніші піддані не знають про це. Хай хоч вони не бачать гіркого в житті і за столом. Хай солоний піт не ятрить їм рани, а вода і їжа в них завжди будуть солодкими. І щоб ви не думали, що я злий, відсьогодні ви вже не просто королівський кухар, а міністр Королівських Сніданків, Обідів і Вечер. І отже — приступайте до своїх обов'язків, бо солодкі марципани в полі без вас черствіють, а вишня не родить слив.

— Ні, це нечесно. Ви хочете підкупити мене!

Голос дядечка Медяника став гнівним:

— Я не вірю вам. З солодощів самі паненята родяться! Чому ви ховаєте від мене мою доню? В цьому якась підступна таємниця! Доки не скажете, де вона, де її друзі,— геть звідси!

За мить Петрик побачив, як у дверях з'явилось червоне розлючене обличчя короля Марципана. Він швидко обернувся і крикнув:

— Начувайся, кухарю! Скоро й черствих марципанів дітям не стане, а торта нам з Першим і Єдиним міністром Трюфелем вистачить надовго!

І король поспішив до палацу.

«Що робити? Як визволити Медяника?» — хвилювався Петрик. Треба було негайно щось придумати, доки льодяник не зачинив двері на замок!

Петрик підняв камінець і кинув його в льодяника. Камінець попав просто у спину цукерковому солдатикові. Той, розлючений, полишив двері і подався до кущів.

— Мишенятку, як побачить тебе льодяник, тікай!

— Гаразд, я все зрозуміло! — поважно відказало Мишенятко.

Коли льодяник розсунув віти, Петрика там вже не було...

А Мишенятко одразу кинулось тікати. Льодяник із списом погнався слідом.

Петрик кинувся до прочинених дверей:

— Дядечку Медянику, ви вільні!

ТАЄМНИЦЯ ЗАБОРОНЕНОЇ КІМНАТИ

Дядечко Медяник, Петрик і Мишенятко, що ніяк не могло віддихатись після змагань з льодяником, сиділи в кімнаті королівського кухаря.

Добрий дядечко уважно перечитав клаптик паперу з Першою Найбільшою Таємницею країни Марципанії і сховав його у кишеню.

Медяник мовчав кілька хвилин. Коли він заговорив, голос в нього був дуже схвильований:

— Я давно здогадувався, що в нашій країні діє якесь чарівництво... Отже, виходить, причина — у грушах. Але це лише Перша Таємниця.

Петрик з Мишенятком уважно слухали дядечка Медяника. З Марципанових покоїв і з кімнати Трюфеля доносилось гучне хропін-

ня. Володарі країни, як завжди, спали після обіду.

— Друзі, часу в нас зовсім обмаль,— сказав рішуче дядечко Медяник.— Мишенятку, ти бачило в Забороненій кімнаті іще який-небудь папірець?

— Бачило,— відповіло Мишенятко,— і багато. Але я, на жаль, з'їло їх. Вони такі смачні! Лише на поличці ще якийсь папірець лежав. Я до нього дістатись не могло, бо високо дуже.

— Може, то Друга Найбільша Таємниця країни Марципанії? — спитав сам у себе дядечко Медяник.— А може, вона вже давно в твоєму безрозмірному животику?.. Мишенятку, у короля Марципана на ремені завжди якісь два ключі на шовковому мотузку дзвенять. Можливо, один з них — від Забороненої кімнати?

— Я зрозуміло,— пискнуло Мишеня.— За мене не турбуйтесь!

І воно миттю зникло за дверима.

Ой, як хвилювались дядечко Медяник і Петрик! Але даремно. Невдовзі Мишенятко з'явилось із двома ключами на шовковому мотузку.

— А зараз,— сказав дядечко Медяник,— ми спробуємо проникнути до Забороненої кімнати.

Дядечко Медяник з своїм великим черпаком, Петрик і Мишенятко вийшли у коридор. Обережно проминули кілька хідників. На щастя, ніхто їм не зустрівся по дорозі. В цей час у країні Марципанії всі спали...

— Зачекайте мене ось тут! — сказав тихенько дядечко Медяник.

— Ой, як же ми пройдемо, там же льодяник завжди вартує! — стурбувався Петрик.

— Задля дітей я готовий на все!

І дядечко Медяник сміливо вийшов у коридор, що вів до Забороненої кімнати.

Льодяник, що чергував біля її дверей, зачувши чиїсь кроки, миттю наставив списа. Але дядечко Медяник навіть не стишив кроків. І льодяник раптом... усміхнувся дядечку Медянику!

Добрий кухар зрадів:

— Льодичку, це дуже добре, що чергуєш саме ти. Інакше нам довелося б розпочати бій!

— Гей, Петрику, Мишенятку!..— покликав дядечко Медяник.

Тепер і Петрик зрадів, забачивши льодяника. Адже це був той самий цукерковий солдатик, що хотів гратись у піжмурки і за це був покараний королем.

— Льодичку, ми з друзями зараз спробуємо проникнути у цю кімнату. Ми зачинимо за собою двері, а ти й далі чергуй, наче нічого не сталося. Добре?

— Добре! — по-дитячому тоненько відповів Льодичок.— Для вас, дорогий дядечку, я все зроблю!

Дядечко Медяник вставив ключа у замок і спробував повернути його, але ключ не повертався. Тоді він спробував зробити те ж саме з іншим ключем. Щось задзижчало, тоненько дзвякнуло...

Двері з рипом повільно прочинилися. Медяник, Петрик і Мишенятко обережно увійшли до кімнати. Медяник закрив двері зсередини.

Кімната була невеличка, з маленьким віконечком. І зовсім порожня.

— Так...— протягнув розчаровано дядечко Медяник.— Мишенятку, ти помилилось. Твоя дірочка вела до іншої кімнати.

— Ні, ні,— стурбувалося Мишенятко.— В

найтемнішому кутку повинна бути заглибина і в ній папірець. Я здалека чую його ароматний запах. В мене навіть голова паморочиться — такий смачний той папірець!

Петрик уважно придивився до найтемнішої стіни.

— Ось він! Ось!

Дядечко Медяник швидко розгорнув папірець. Став читати:

«Друга Найбільша Таємниця країни Марципанії.

Хто з'їсть золоте яблуко, стане таким, яким він є насправді».

— Тепер ми знаємо, як розчаклувати дітей! Люба моя доню, скоро я впізнаю тебе! — вигукнув дядечко Медяник.— Скоріше на пошуки чарівної яблуні!

Але в цю мить з-за дверей почувся тупіт льодяників і розпачливий крик короля Марципана:

— Караул! В мене вкрадено таємні ключі!

І тоненький голосок цукеркового солдата Льодичка:

— Дядечку, рятуйтесь! Я боротимусь до кінця!

З коридора донісся лютий вереск Марципана:

— Вірні мої солдатики, убийте цього зрадника, щоб він не встав! Він мені вже давно не подобається!

Почулись глухі удари...

— Ламайте двері, мої вірні льодяники! — кричав король Марципан.

— Ми у пастці! — затремтів Петрик.

— Є вихід! — пискнуло Мишенятко.— До кімнати я прогризло лише нірку, але під підлогою є справжній підземний хідник!

І Мишенятко взялося вигризати більшу дірку у пірниковій підлозі.

— Швидше, Мишенятку,— благав Петрик.— Двері вже тріщать!

— Не турбуйся,— заспокоїло Мишенятко,— в мене ж безрозмірний животик!

За хвилину велика дірка була готова.

Петрик глянув униз — справді там був підземний хідник.

Він стрибнув і відійшов убік. Слідом за ним гепнувся дядечко Медяник. На руках він тримав Мишенятко — в того животик став, наче бубон, і само бігти воно не могло.

Дядечко Медяник обмацав у темряві стіни. Хідник вів кудись убік.

— А тепер попереду піду я! — сказав рішуче добрий кухар.— Петрику, тримайся за мене! Все буде гаразд!

— Та це я випадково розгубився! — зніяковів Петрик.

Грюкіт льодяників і тріск дверей завмирали позаду...

ОСТАННІЙ БІЙ

Підземний хід скінчився. Попереду блимнув сонячний промінець.

Дядечко Медяник помацав правицею кам'яну ляду, що прикривала вихід на поверхню.

— Петрику, потримай Мишенятко...

Кухар обома руками натиснув на ляду, і вона впала кудись набік.

Дядечко Медяник висунув голову на поверхню. Сміливці потрапили до саду, в якому навіть він, королівський кухар, ніколи не був.

Над головою в дядечка Медяника на вербі гойдались жовті груші, а неподалік на клені —

яблука... Дядечко Медяник протер очі, сам собі не вірячи. То були золоті яблука! Друга Найбільша Таємниця країни Марципанії!

Велика квадратова огорожа з гострими кілками угорі, ще більші ворота закривали сад від цікавих очей.

Добрий кухар пересадив через огорожу Петрика з Мишенятком і сам, крекчучи, видряпався в садок.

— Допоможи мені, Петрику!

Втікачі вдвох насунули ляду на отвір в хіднику.

Знизу почулось глухе грюкання, гепання, гекання, хекання.

— Швидше до яблук! — гукнув королівський кухар.

Разом з Петриком вони рвали золоті яблука і ховали їх — дядечко у просторі кишені, Петрик — за пазуху.

Одне яблуко зірвалось з гілки і впало на землю. Мишенятко передніми лапками і носиком швидко покотило його до зачинених воріт.

— Якщо перший Марципанів ключ саме від цих воріт, ми врятовані,— розмірковував добрий кухар,— а коли ні...

Він устромив ключа у замок, повернув його тричі. Замок тоненько дзенькнув.

— Петрику,— сказав на вухо хлопчику дядечко Медяник,— за цими воротями завжди чергують два льодяники і завжди — спинами до воріт. Зараз ми кинемось на них, штовхнемо у садок і швидко зачинимо ворота. Де ти полишив своїх нових приятелів?

— У холодку під вишнею.

— Це добре, бо недалеко. Тримайся мужньо, хлопчику!

І дядечко Медяник широким помахом руки розчинив ворота...

Але за воротями мовчки стояли не два льодяники і не спинами до втікачів. Ціле льодяникове військо на чолі з Першим і Єдиним міністром Трюфелем виставило гострі списи назустріч Медянику, Петрику і Мишеняткові з безрозмірним животиком!

— До бою, мої вірні льодяники, до бою! — гукнув Трюфель.

Блиснули гострі списи цукеркових солдатиків. Ще мить — і невідомо, чи посміхнулося б коли-небудь доброму Медяникові, Петрику і Мишеняткові сонечко...

І саме тоді добрий кухар і фокусник дядечко Медяник, що не розумівся на військовій справі, придумав фокус, який потім було записано в історію країни Марципанії найбільшими літерами!

Він гукнув такі дивовижні слова:

— Мур-бур-цур-твіст!

Хто найкращий танцюрист?!

І грізні цукеркові солдатики, що займалися лише військовими вправами, глянули на дядечка Медяника й ну танцювати! Вони кумедно повертались на всі боки, сідали й швидко схоплювались. Це виходило в них дуже незграбно.

А дядечко Медяник чаклував:

— Мура-бура-мацапура!

Це не танок, а халтура!

Льодяники покидали гострі списи, що заважали їм, та вдарили навприсядки! Проте вони, мабуть, були недосвідчені танцюристи, бо швидко й попадали на землю.

— Годі вам маршерувати та списами розмахувати. Відвоювалися! — сказав дядечко Медяник.— Руки вгору!

Льодяники задрижали, наче листя на осінньому вітрі, і, сидячи, підняли догори руки.

А вище всіх Перший і Єдиний міністр пан Трюфель!..

— Дядечку Медянику!

— Петрику!

— Мишенятку!

Це гукали юні марципанці. Вони щосили бігли до переможців льодяникового війська.

— Що сталося? — стурбовано спитав Пундик.

— Потім, потім! — усміхнувся до дітей дядечко Медяник.— Ми ще встигнемо вам про все розповісти. А зараз — тримайте!

І дядечко Медяник, Петрик і Мишенятко простягнули дітям по золотому яблуку.

— Дякую! — сказала Карамелька і відкусила шматочок яблука. Похвалила: — Як смачно!

— І мені дайте! — ревниво попрохав Вареничок-Лавреничок, який забарився і прибіг останнім.— Найбільше яблуко дайте!

— Тримай! — Петрик вийняв з-за пазухи яблуко.

— Ой! — скрикнула Соложеничка.— Куди поділась Карамелька?.. Ой-ой! А де Вареничок-Лавреничок?

Замість чорнявої Карамельки тепер поруч неї стояла тоненька білявенька дівчинка, зовсім не схожа на колишню Карамельку.

А на тому місці, де тільки-но був товстенький Вареничок-Лавреничок, з'явився хлопчик, підтягнутий і стрункий.

Він щиро привітався:

— Добрий день! На жаль, я не знайомий з вами,— хлопчик кивнув на білявеньку дівчинку,— крім Каролінки... А моє ім'я — Валерик.

— Яка цікава гра!— застрибала Соложеничка.— Я теж хочу бути іншою.

І от не стало ще одного яблука, але не стало й Соложеничкі,— а до дітей усміхалась тепер чорнокоса дівчинка!

— Саллі! — привітно назвала вона своє ім'я.

— Пундику, де ти? — скрикнула Марципанка.— Пиріжечку, куди ти подівся?

— Ні, я Петро! — заперечив кароокий смуглявий хлопчик.

— А я Панас! — сказав веснянкуватий.

— Ой, як довго ми не бачились!

— Саллі, в тебе справжня коса виросла!

— І Валерик високий такий!

— А в Панаса ще більше веснянок!

— Ні, не більше,— заперечив Панас.— А от чому нас менше нині? Де Марійка?

— Справді, де наша Марійка? — захвилювалась Каролінка.

Дядечко Медяник присів навпочіпки перед Марципанкою, взяв ласкаво дівчину за плечі і зазирнув в її карі очі:

— Марципаночко, з'їж яблуко! Бачиш, всі діти стали такими, як були колись. Їх зачарував король Марципан.

— Ні, ні! — заперечила Марципанка. Навіть ніжкою тупнула.— Я королівська доня. Принцеса Марципанка!

Вона раптом заплакала, ручками розмазуючи сльози по рожевих щічках:

— Де мій тато? Чом ви полонили його вірних льодяників? Що ви зробили з моїм татом?

— А й справді! — спохопився дядечко Медяник.— Трюфелю, де король?

Перший і Єдиний міністр почервонів:

— Я дуже вибачаюсь, мені соромно про це казати, але його королівська величність застряла у підземному ході і навіть поворухнутись не може.

Дядечко Медяник глянув на льодяників. Ті

мовчки сиділи на землі з піднятими угору руками.

— Опустіть руки,— наказав Медяник,— і повертайтесь до будинку, де ви жили!

Льодяники зникли, наче їх і не було тут.

— А ви, Трюфелю, ходімте разом з нами!

У коридорі, що вів до Забороненої кімнати, було пусто. Лише Льодичок лежав нерухомо біля потрощених дверей.

Дядечко Медяник кинувся на коліна:

— Льодичку, милий, ти захистив нас, ти своєю смертю врятував дітей, допоміг нам дізнатись про таємницю золотих яблук. Ми завжди тебе пам'ятатимемо!

І раптом... раптом всі почули стогін:

— Я теж пам'ятатиму...

— Ти живий! — дядечко Медяник припав вухом до грудей Льодичка.

— Так,— прошепотів Льодичок,— недарма ви зробили мені серце.

— Ти житимеш! — гаряче сказав дядечко Медяник.— Зараз перев'яжу тобі рани.

Добрий фокусник країни Марципанії вийняв з кишені бинт, старанно перев'язав руку і голову Льодичкові.

— Петре, Панасе! Віднесіть Льодичка до королівських покоїв,— сказав дядечко Медяник,— там йому буде затишно й спокійно.

Хлопчики обережно понесли Льодичка, а дядечко Медяник увійшов до Забороненої кімнати. Він нахилився над великим отвором у підлозі, що його недавно прогризло Мишенятко.

— Агов, Марципане, як справи вашої королівської величності?

— Це ви, Медянику? — почувся невдоволений голос.— Хто вам дозволив так шуткувати зі мною? Де мій Перший і Єдиний міністр Трюфель? Де вірні льодяники?

— Пане Марципане,— у низькому поклоні схилився над діркою Трюфель,— ми не винні, нас перемогли! І діти з'їли золоті яблука...

— Ой! — скрикнув король.— І ви, Трюфелю, теж?

— Ні-ні! — сполохано відказав Перший і Єдиний міністр.— Я не їв золотих яблук, мені не дали їх!

— Тату! — крикнула Марципанка.— А я не захотіла навіть надкусити золоте яблуко. Я ж не чужа, я твоя доня, правда?

Запала мовчанка...

Дядечко Медяник суворо сказав:

— Пане Марципане, будьте чесні хоч перед самим собою!

Знизу почулося сопіння. Володар Марципанії хотів вирватись із міцних обіймів свого підземного хідника.

— Може, принести лопати та розширити хідник? — розмірковував дядечко Медяник.

— Ні, нічого не вийде,— вставив Трюфель,— там же кам'яні стінки...

А знизу почулося скигління:

— Всі покинули мене... Я нікому не потрібний... Ніхто мене не любить...

— Пане Марципане,— хлюпнув носом Трюфель,— я ж казав вам, не їжте стільки торта, бо ще більш потовстішаєте!

Дядечко Медяник випростався на повен зріст, сказав суворо:

— От що, ненажеро Марципане, сидіть собі у підземному хіднику, доки не схуднете!

І добрий кухар вийшов з кімнати.

— Яка ганьба! — сердито бурмотів він.— Жалкувати спілого торта для дітей! А ще прикидався таким добрим!

— Медянику, зачекайте! — почувся розпачливий крик із підземного хідника.

Дядечко Медяник зупинився.

— Що вам там іще треба?

По хвилині мовчання король Марципан сказав:

— Я більше не буду... Мені страшно тут... Я не справжній король. Дайте мені золоте яблуко...

— Ловіть! — гукнув дядечко Медяник.

— І мені дайте яблуко,— нудно-солодко попрохав Трюфель.

Марципанка стояла і, нічого не розуміючи, кліпала карими оченятами:

— Виходить, що я теж...

Дядечко підійшов до дівчинки, обняв, притулив до серця:

— Виходить, що ти теж маєш з'їсти золоте яблуко...

І Петрик, і Каролінка, і Петро, і Валерик, і Панас, і Саллі назавжди запам'ятали наступну мить...

Руде Марципанчине волосся на очах стало золотавим, великі карі очі — блакитними; щезла коронка з цукатів, яку Марципанка завжди губила, а замість неї запломенів віночок з ромашок, гаптоване золотом платтячко перетворилось на вишивану сорочечку і яскраво-червону спідничку.

— Марійко, донечко моя! — скрикнув дядечко Медяник.

— Тату, любий, як довго ми не бачились! Де ти був?

— Я був завжди поруч, але про це треба довго розповідати, доню...

А з підземного хідника, крекчучи, дерся нагору малий лисий чоловічок. Йому подав руку довготелесий рудий чолов'яга.

І от вони стали поруч...

Дядечко Медяник аж руки в боки взяв:

— Так це ви, Марко з Трохимом, правили нашою Марципанією?

— Таж я! — опустив очі лисий чоловічок.

— І я,— почухав потилицю довготелесий.

— А я все думав, куди це ви щезли... Очі б мої вас, ледацюг, не бачили! — сказав дядечко Медяник.— Напанувалися!

Лисань Марко і довготелесий Трохим вступились у підлогу.

Дядечко Медяник наказав:

— Беріть краще відра та йдіть у поле марципани полийте! Досить я вже на вас спину гнув! Досить і діти вас вихваляли! Навіть у країні чудес треба вміло господарювати...

І тут дядечко Медяник таємничо підморгнув дітям:

— У мене є для вас щось цікаве!

ДАРУНОК ДЯДЕЧКА МЕДЯНИКА

Дядечко вивів дітей з палацу і попрямував з ними веселою юрбою до круглої огорожі. Ви пам'ятаєте, що було за цією огорожею?

Дядечко вийняв з кишені ключа і віддав його Петрику:

— Відчини, друже, ці дверцята!

Але Каролінка, що вийшла з палацу, тривожно гукнула дітям:

— Дивіться, до нас льодяники біжать!

Чоботи цукеркових солдатиків гупали все ближче й ближче.

Петрик стурбувався:

— Скоріше у палац. Мабуть, вони хочуть захопити нас у полон!

— Ні, ні! — заперечив дядечко Медяник.— Он як вони вимахують руками. Це означає: «Наміри в нас мирні!»

Наперед вийшов найсміливіший льодяник і почав ще швидше розмахувати руками.

— Що він хоче сказати? — спитав Петрик.

Дядечко Медяник переклав:

— Ми, льодяники, не злі. Ми ж солдатики цукеркові. Це Марципан та Трюфель примушували нас робити те, чого ми не бажали. А ми хочемо навчитися танцювати по-справжньому, щоб розважати дітей, які в майбутньому прийдуть у країну Марципанію. А іще ми хочемо навчитися говорити і думати...

— Гарне бажання! — схвалили діти.

Дядечко Медяник зауважив:

— Однак спочатку прохаємо вас потрудитися.

Петрик відчинив ключем дверцята, льодяники зламали геть огорожу, і перед очима у дітей з'явився величезний торт — заввишки з дядечка Медяника!

Ріс він просто на грядці і так приємно пахтів,— Мишенятко з безрозмірним животиком аж відвернулося, щоб першим не кинутися до нього.

Дядечко Медяник уважно обдивився торт:

— Бачите, він справді незвичайний. Навіть місця того вже не видно, звідки відрізали собі шматки король з міністром. Зараз я вас почастую, любі.

Медяник приставив драбинку до торта, піднявся, вийняв з-за пояса великого кухарського ножа і встромив його у золотавий ніжний крем.

— Смачно,— сказав Петрик, покуштувавши торт,— але хліб смачніший.

Дядечко Медяник своїми добрими долонями розкуйовдив Петрикові чубчик:

— Милий хлопчику, я дуже вірю, у кожного з вас буде завжди вдосталь і солодкого, і хліба, і теплого сонечка!.. Але й без гіркого та солоного теж не можна. Ліки гіркі — зате повертають

здоров'я, піт солоний — зате радість від праці солодка.

Дядечко Медяник правою рукою притис до себе Петрика, а лівою попестив Мишенятко, в якого безрозмірний животик від торта вже нагадував футбольний м'яч.

— Діти,— сказав дядечко Медяник,— коли б не Петрик і не наше хоробре Мишенятко, ви б і зараз були зачаровані... Тож нехай сьогоднішній день стане назавжди в країні Марципанії святковим!

— Назавжди святковим! — урочисто заприсяглися діти.— Назавжди!

— А зараз,— дядечко Медяник удавано суворо насупив брови,— всім відпочивати!

Він приніс з королівської скарбниці м'які перини, подушки і пухнасті ковдри.

Діти тільки-но схилилися голівками до подушок — миттю поснули.

Бо ж зморилися вони страшенно.

НАСТАВ ЧАС ПРОЩАТИСЯ

Ранок наступного дня був напрочуд гарний. Діти вийшли на лужок. Кожному дядечко Медяник приготував спеціальну торбинку. Ще вночі він напік пахучого смачного хліба, звідкілясь приніс гіркої цибулі та часнику,— мабуть, спустився в ущелину і на тому боці річки насмикав, поклав у торбинки по дрібці солі, ще й по кілька свіжих марципанів, що знов смачно рум'янилися на городі.

— Друзі мої! — сказав Петрик.— У нас різні імена, і не всім нам разом подорожувати додому. Бо жили ми раніш в різних країнах. Але тепер вже ніякі Марципани та Трюфелі не зможуть роз'єднати нас. Присягаюсь бути вірним вам завжди!

— Бути вірними друзями завжди! — проказали урочисто всі.

Діти поцілували дядечка Медяника, міцно потисли один одному руки.

А Марійка сказала:

— Друзі, обов'язково розкажіть усім дітям про країну Марципанію. Хай вони приходять до нас на канікули.

— Обов'язково! — сказала Каролінка.

— Зачекайте, зачекайте нас! — це кричали здалеку Марко з Трохимом. Вони щосили бігли до дітей.

— Дуже, дуже вас просимо,— сказав колишній король,— простіть нас... Ми вирішили жити так, щоб ніхто нас ледарями не називав.

— Я мрію стати кухарем і дитячим фокусником, як дядечко Медяник! — сказав довготелесий Трохим.

— А я вчитимусь у дядечка Медяника на городника й садівника! — сказав низенький Марко.

— Гаразд,— згодився Медяник,— повіримо вам на цей раз!

І діти розійшлися на всі боки неозорого світу.

А дядечко Медяник, Марійка, цукеркові солдатики і Марко з Трохимом ще довго дивилися їм услід і махали руками, а Мишенятко з безрозмірним животиком малою своєю лапкою.

ЩО БУДЕ ПОТІМ

Країна Марципанія існує донині. І коли ти, друже, завітаєш туди на канікули, колишній король Марципан, якого зараз всі поважають і звуть лише дядьком Марком, почастує тебе смачними марципанчиками, вирощеними під доглядом дядечка Медяника на тамтешньому городі.

Колишній Перший і Єдиний міністр Трюфель, нині дядько Трохим, пригостить тебе шоколадними цукерками, які він готує за своїм власним рецептом і називає трюфелями.

А добрий дядечко Медяник обов'язково відріже тобі великий кусень торта, що росте сам просто на городі.

Ввечері гостинні господарі запросять тебе до театру. Його збудували льодяники. Вони навчилися гарно танцювати й ушкварять такого гопака, що ти не втримаєшся, скочиш на сцену — танцюватимеш разом з ними!

ЗМІСТ

Бичко Валентин. Капітан золотого кораблика 5

ЧАРІВНІ СТЕЖКИ

Зайчаткова казочка 11
Слонятко, що любило танцювати 13
Як Соловейко вскочив у біду . . . 18
Цікавий промінець 20
Стара історія 25
Нічний переполох 26
Летюче дерево 29
Як Реп'яшок світ побачив . . . 32
Їжачок і Соловейко 35
Найкращий подарунок 40
Крокодил, який гірко плакав . . 44
Малий Вітерець 46
Синенька квітка 48
Тінь 51
Вовчі окуляри 53
Хто-хто в теремкові живе? . . . 58

ЗОЛОТИЙ КОРАБЛИК

Ведмежа і Полярна зірка 63
Море 77
Луніон і Сонячний музикант . . . 79
Капітанова люлька 89
Трамвай і Щиглик 96
Чарівні ліки 98
Мій друг Гвинтик 104
Чародій і Злий Чоловік 108
Дивовижна лялька 112
Паличка-рятівниця 117
Сонечко 122
Про африканського хлопчика Ленні, про сто Дідів Морозів та про примерзлу бороду 125
Робочі Черевики 129
Подорож Автобуса 132
Дельфінятко і хлопчик Юрко . . 135
Музична історія 142
Криниця з водою хоробрості . . . 144
Пташки веселого Сідоре 146
Корабель молодих майстрів . . . 154
Про доброго Чарівника 158
Лісова пригода 163
Невидимка СОС 165
Міст 172
Час 174
Вечірня Зірка 176
Гаряче серце 176
Зоря і чародійка Пітьма 181
Золотий кораблик 185
Осіння казка 186
Марічка та Іванко 188
Вертольотик і Дівчинка з країни друзів 192
Ніч чудес 198
Два Івани 201

МАЛЕСЕНЬКІ ЧУДЕСИНКИ

Дорога і стежки 205
Від чого хліб росте 206
Календар 206
Чого Синичка повеселішала . . . 208
Сірник 209
Як троє кошенят до бабусі в гості ходили 210
Лебедина казка 211
Блискавка та Грім 213
Лісові балакуни 213
Жабеня 214
Їжачки 215
Як сороченята Пугача проганяли 216

Табуретка 218
Чия шапочка? 219
Дрібний дощик 220
Джерельце 221
Апельсин і Сонце 221
Казка про ріпку та внучку 222
Добре серце 223
Тхір і Курочка 226
Котики 227
Підступна Лиска 228
Про бегемотика 230
Хоробрий Стільчик 233
Чужа праця 235

НАЙСОЛОДШИЙ МАРЦИПАН 237

Юрий Феодосиевич Ярмыш
ЛЕТУЧЕЕ ДЕРЕВО

Сказки. (На украинском языке)

Для младшего школьного возраста

Предисловие Валентина Васильевича Бычко

Рисунки Вадима Николаевича Игнатова

Киев «Вэсэлка»

Редактор О. С. Яремійчук Художній редактор І. І. Литвин
Технічний редактор Т. В. Осталецька. Коректори П. М. Коваленко, С. В. Гордіюк

ІБ № 3564

Здано на виробництво 25.12.84. Підписано до друку 11.07.85. Формат 84×108¹/₃₂. Папір друкарський № 1. Гарнітура шкільна. Друк високий. Умовн. друк. арк. 15,96+4 вкл.(0,42)=16,38. Умовн. фарб.-відб. 18,90. Обл.-вид. арк. 12,44+4 вкл.(0,69)=13,13. Тираж 100 000 пр. Зам. № 5-173. Ціна 80 к.

Ордена Дружби народів видавництво «Веселка», 252050, Київ-50, Мельникова, 63.
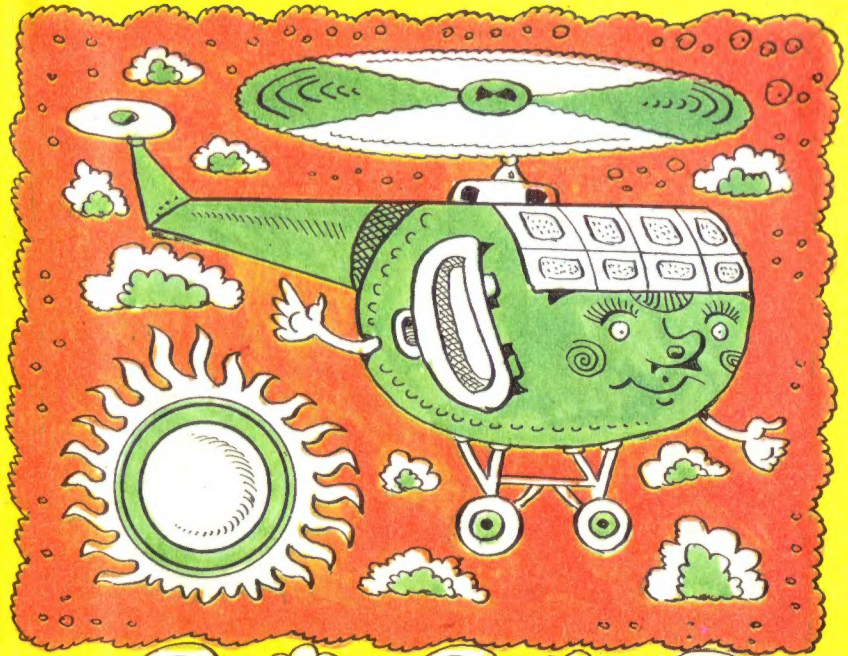
Головне підприємство республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига». 252057, Київ-57, Довженка, 3.